

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

026000200703

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
Φιλοσοφική Σχολή
Τμήμα Φιλολογίας
Τομέας Μεσαιωνικής και Νέας Ελληνικής Φιλολογίας

Δ#2,

102

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ

ΕΛΛΑΔΙΤΕΣ ΛΟΓΙΟΙ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ
ΣΕ ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Διδακτορική Διατριβή

Τόμ. 2

ΛΕΥΚΩΣΙΑ

2004

Κεφάλαιο 3

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

Οι σχέσεις συνεργασίας ιδιαίτερα ανάμεσα σε οργανωμένα σύνολα (σωματεία και οργανώσεις, επαγγελματικές και άλλες), αλλά και μεταξύ ομάδων (π.χ. εκδοτικών) και ατόμων εκδηλώθηκε σε θέματα εκκλησιαστικά, αλλά και άλλα, ως παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών, συμπαράσταση ηθική και υλική, ως ανταλλαγή ευχών με διάφορες ευκαιρίες και υπό τη μορφή επισκέψεων και αλληλογραφίας.

3α. Συνεργασία σε εκκλησιαστικά θέματα:

Η Εκκλησία της Κύπρου βρισκόταν σε στενή επαφή με τις άλλες ορθόδοξες εκκλησίες, και κυρίως με τις ελληνόφωνες. Οι επικεφαλής της κυπριακής Εκκλησίας αντάλλασσαν ευχές με ηγέτες των άλλων εκκλησιών σε διάφορες ευκαιρίες, επισκέπτονταν αδελφές Εκκλησίες και δέχονταν από αυτές φιλοξενούμενους, αλληνοενημερώνονταν για τα εκκλησιαστικά δρώμενα, εκδήλωναν αμοιβαία συμπαράσταση σε δύσκολες στιγμές και παρείχαν βοήθεια στην επίλυση προβλημάτων που τις απασχολούσαν. Εκείνο με το οποίο κυρίως καταπιάνεται στο σημείο αυτό η έρευνα είναι η βοήθεια, την οποία πρόσφεραν στην Εκκλησία της Κύπρου για την επίλυση προβλημάτων της συγκεκριμένοι κληρικοί, εκπρόσωποι άλλων Εκκλησιών.

Ένα τέτοιο πρόβλημα που ταλάνισε όχι μόνο την κυπριακή Εκκλησία, αλλά και τον τόπο γενικότερα, για μια δεκαετία (1900-1910) ήταν το λεγόμενο αρχιεπισκοπικό ζήτημα.²⁹⁹ Τα πατριαρχεία Κωνσταντινουπόλεως, Αλεξανδρείας

²⁹⁹ Πρόκειται για τη διαμάχη σχετικά με την πλήρωση του αρχιεπισκοπικού θρόνου, ο οποίος είχε κενωθεί μετά το θάνατο του αρχιεπισκόπου Σωφρόνιου. Επειδή πριν από το θάνατο του Σωφρόνιου (1900) είχε πεθάνει ο μητροπολίτης Πάφου Επιφάνιος (1898), στη θέση του οποίου δεν είχε εκλεγεί μητροπολίτης, παρέμεναν ως μόνοι μητροπολίτες ο Κιτίου Κύριλλος Παπαδόπουλος και ο Κυρηνείας Κύριλλος Βασιλείου, οι οποίοι διεκδικούσαν τον αρχιεπισκοπικό θρόνο. Ο λαός χωρίστηκε σε δυο παρατάξεις, στους κιτιακούς και στους κυρηναικούς, που με φανατισμό και δυναμικές ενέργειες προωθούσαν την υποψηφιότητα του εκλεκτού τους. Στη διαμάχη αναμείχτηκαν τα πατριαρχεία Κωνσταντινουπόλεως, Αλεξανδρείας και Ιεροσολύμων, τα

και Ιεροσολύμων έστειλαν αντιπροσώπους προς επίλυση της διαφοράς. Αναφέρονται ο πατριάρχης Αλεξανδρείας Φώτιος Περόγλου, ο μητροπολίτης Αγκιάλου Βασίλειος Γεωργιάδης, αντιπρόσωπος του πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ο αρχιμανδρίτης Μελέτιος Μεταξάκης, αντιπρόσωπος του πατριαρχείου Ιεροσολύμων και ο μητροπολίτης Αξώμης του πατριαρχείου Αλεξανδρείας Χριστόφορος Δανιηλίδης.

Βοήθεια, τεχνικής θα μπορούσε να λεχθεί, φύσεως πρόσφερε στην κυπριακή Εκκλησία ο γέρων δραγουμάνος του πατριαρχείου Ιεροσολύμων και ηγούμενος της μονής αγίου Χρυσοστόμου στην Κύπρο Δαμασκηνός Σμυρνόπουλος, ο οποίος αποφασίστηκε (1918) να συνοδεύσει τον αρχιεπίσκοπο Κύπρου στο Λονδίνο. Επειδή εν τω μεταξύ ο Δαμασκηνός εκλέγηκε μητροπολίτης Τιβεριάδος, ζητήθηκε από το πατριαρχείο Ιεροσολύμων να χειροτονηθεί από την κυπριακή Εκκλησία και να επιστρέψει προς ανάληψη των καθηκόντων του. Ο αρχιεπίσκοπος, που ενημερώθηκε για τα νέα αυτά ενώ επιβιβαζόταν στο πλοίο, ανέθεσε στον αναπληρωτή του να πληροφορήσει την Εκκλησία Ιεροσολύμων ότι ήταν αναγκαίες οι υπηρεσίες του Δαμασκηνού ως συνοδού του στο ταξίδι στην Ευρώπη και ότι έπειτα από αυτό θα γίνονταν όσα ζήτησε το πατριαρχείο. Τελικά ο Δαμασκηνός συνόδευσε τον αρχιεπίσκοπο στο ταξίδι του. Πρόβλημα πάλι σχετικά με την εκλογή αρχιεπισκόπου ανέκυψε και μετά το θάνατο του αρχιεπισκόπου Κυρίλλου Γ' (1933), αφού είχε προηγηθεί η εξορία μετά την εξέγερση του 1931 των μητροπολιτών Κιτίου Νικοδήμου και Κυρηναίας Μακαρίου. Σύνοδος δεν μπορούσε να συγκληθεί, γιατί ένας μόνο μητροπολίτης υπήρχε στην Κύπρο, ο Πάφου Λεόντιος, ο οποίος ασκούσε καθήκοντα τοποτηρητή. Το 1937 ο Νικόδημος πέθανε στην εξορία, επομένως η Εκκλησία Κύπρου παρέμεινε με δύο μητροπολίτες, τον Λεόντιο στην Κύπρο και τον Μακάριο εξόριστο στην Αθήνα. Το 1937 έγινε προσπάθεια για την εκλογή αρχιεπισκόπου από τον τοποτηρητή Λεόντιο, ο οποίος είχε για το σκοπό αυτό συνάντηση με τον Μακάριο στην Αθήνα και συμφωνήθηκε, έπειτα από σχετική

οποία προσπάθησαν να επιλύσουν τη διαφορά αποστέλλοντας στην Κύπρο αντιπροσώπους. Διάφορες προτάσεις, αλλά και σχετική απόφαση της συνόδου του οικουμενικού πατριαρχείου δεν έγιναν αποδεκτά και το ζήτημα τελικά λύθηκε με την εκλογή ως αρχιεπισκόπου του Κιτίου Κυρίλλου, τον οποίο διαδέχτηκε μετά το θάνατό του (1916) ο Κυρηναίας Κύριλλος.

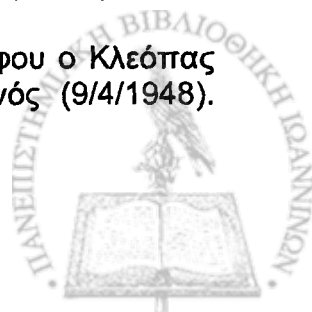

γνωμάτευση, να σχηματιστεί σύνοδος, που να απαρτίζεται από τον Λεόντιο και δυο εκτός Κύπρου ιεράρχες, τον Χρύσανθο Τραπεζούντος ως αντιπρόσωπο του εξόριστου Μακαρίου και τον Σιναίου Πορφύριο. Η αποικιοκρατία έφερε εμπόδια και η διαδικασία αυτή αναστάληκε. Μόλις το 1946 επετράπη από τους Άγγλους η επάνοδος του Μακαρίου στην Κύπρο, οπότε ο αριθμός των μητροπολιτών στην Κύπρο ανήλθε στους δύο. Το 1947, μετά την άρση των δικτατορικών μέτρων της αγγλοκρατίας, τα οποία επιβλήθηκαν μετά την εξέγερση του 1931 και τη λήξη του Β΄ παγκοσμίου πολέμου, επετράπη η εκλογή αρχιεπισκόπου. Εκ των πραγμάτων όμως δεν ήταν δυνατή η σύγκληση συνόδου για την εκλογή αρχιεπισκόπου, γιατί δυο μόνο επίσκοποι υπήρχαν στην Κύπρο (ο Πάφου Λεόντιος και ο Κυρηνείας Μακάριος), ενώ για την απαρτία συνόδου ήταν απαραίτητοι τρεις. Ζητήθηκε τότε η βοήθεια της μητέρας Εκκλησίας της Κωνσταντινουπόλεως, η οποία απέστειλε το μητροπολίτη Δέρκων Ιωακείμ Πελεκάνο, ο οποίος με τους δυο Κυπρίους μητροπολίτες σχημάτισε σύνοδο, η οποία προώθησε τη διαδικασία των εκλογών που ανέδειξαν (20/6/1947) ως αρχιεπίσκοπο τον Λεόντιο.

Ο γρήγορος θάνατος του αρχιεπισκόπου Λεοντίου (26/7/1947) δημιούργησε ξανά πρόβλημα εκλογής αρχιεπισκόπου, γιατί ο μόνος μητροπολίτης που υπήρχε στην Κύπρο ήταν ο Κυρηνείας Μακάριος, επομένως για την σύγκληση συνόδου χρειαζόνταν αυτή τη φορά δυο ακόμη μητροπολίτες. Το πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως έστειλε τότε το μητροπολίτη Σάρδεων Μάξιμο και τον Περγάμου Αδαμάντιο Κασαπίδη, οι οποίοι παρέμειναν για έξι μήνες περίπου στην Κύπρο (28/10/1947-19/4/1948) και προέβησαν στις αναγκαίες διαδικασίες για την εκλογή αρχιεπισκόπου και μητροπολιτών Πάφου, Κιτίου και Κυρηνείας.³⁰⁰

Ένα άλλο θέμα που ταλαιπώρησε την κυπριακή Εκκλησία ήταν η καθαίρεση (7/3/1973) του αρχιεπισκόπου Μακαρίου από τους τρεις μητροπολίτες, Πάφου Γεννάδιο, Κιτίου Άνθιμο και Κυρηνείας Κυπριανό με το σκεπτικό ότι, κατά παράβαση της διδασκαλίας της Αγίας Γραφής και των Κανονικών Διατάξεων, ανέλαβε το κοσμικό αξίωμα του προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας. Μετά

³⁰⁰ Αρχιεπίσκοπος εκλέγηκε (27/12/1947) ο Κυρηνείας Μακάριος, Πάφου ο Κλεόππας (7/4/1948), Κιτίου ο Μακάριος (8/4/1948) και Κυρηνείας ο Κυπριανός (9/4/1948). Αντίπαλος του Κυρηνείας Μακαρίου ήταν ο Δέρκων Ιωακείμ Πελεκάνος.

από αυτή την ενέργεια των τριών μητροπολιτών ο Μακάριος συγκάλεσε μείζονα και υπερτελή σύνοδο,³⁰¹ η οποία συνήλθε (5-14/7/1973) και αποφάσισε (14/7/973) την ακύρωση της καθαίρεσης του Μακαρίου και την καθαίρεση των τριών μητροπολιτών.

Μείζων όμως και υπερτελής σύνοδος έγινε, έπειτα από πρόσκληση του αρχιεπισκόπου Χρυσοστόμου, και στις 5-6/4/1982. Η σύνοδος αποφάσισε την άρση της καθαιρέσεως του Γεννάδιου και την επαναφορά του στο αρχιερατικό του αξίωμα, επειδή μεταμελήθηκε, την παροχή συγγνώμης στον αποθανόντα ήδη Άνθιμο και την κατ' οικονομία άρση της καθαιρέσής του. Όσον αφορά τον Κυπριανό, ο οποίος δεν μεταμελήθηκε, η σύνοδος εξέφρασε την ευχή να παράσχει ο Κυπριανός με δήλωση μεταμέλειας τη δυνατότητα παροχής συγγνώμης, οπότε δεν θα χρειαστεί σύγκληση άλλης μείζονος και υπερτελούς συνόδου, αφού είναι δικαίωμα της Εκκλησίας Κύπρου να άρει ή όχι την καθαίρεση αυτού ή οποιουδήποτε άλλου κληρικού της.

Μια άλλη μορφή συνεργασίας ήταν η αντιπροσώπευση της Εκκλησίας της Κύπρου σε διαφορα συνέδρια από ιεράρχες άλλων Εκκλησιών. Ο καθηγητής της Εκκλησιαστικής Ιστορίας της Θεολογικής Σχολής του πανεπιστημίου Αθηνών Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, αργότερα αρχιεπίσκοπος Αθηνών, αντιπροσώπευσε την Εκκλησία Κύπρου στην προπαρασκευαστική συνδιάσκεψη του Παγκριστιανικού Συνεδρίου (Γενεύη, 30/7-8/8/1920), ο μετέπειτα πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Βασίλειος Γεωργιάδης αντιπροσώπευσε (1923) ως μητροπολίτης Νικαίας την Εκκλησία Κύπρου στο Πανορθόδοξο Συνέδριο, που εξέτασε, μεταξύ άλλων, και το θέμα του ημερολογίου (1923), ο μητροπολίτης Θυατείρων Γερμανός Στρηνόπουλος ορίστηκε αντιπρόσωπος των Εκκλησιών Κωνσταντινουπόλεως και Κύπρου για το εκκλησιαστικό συνέδριο στη Γενεύη (1932) και ο μετέπειτα πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Αθηναγόρας Σπύρου αντιπροσώπευσε (1933) ως αρχιεπίσκοπος Αμερικής την Εκκλησία Κύπρου στο Παγκόσμιο Συνέδριο Πίστεων στο Σικάγο.

³⁰¹ Αποκλήθηκε μείζων, επειδή αποτελείτο από περισσότερα μέλη από όσα η τοπική, η οποία είχε τέσσερα μέλη, δηλαδή τον αρχιεπίσκοπο και τους μητροπολίτες Πάφου, Κιτίου και Κυρηνείας, και υπερτελής επειδή συγκροτήθηκε από περισσότερους αρχιερείς από 13 που απάρτιζαν τελεία σύνοδο.

Μερικές άλλες περιπτώσεις συνεργασίας ήταν οι παρακάτω: Σε ερώτημα του Λεοντίου, τοποτηρητή του αρχιεπισκοπικού θρόνου Κύπρου, για τη θέση της Εκκλησίας της Ελλάδας έναντι του κομμουνισμού, ο Γεννάδιος Αλεξιάδης τον πληροφόρησε (1946) με έγγραφο της ιεράς συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδας, που υπογράφεται από τον ίδιο ως προεδρεύοντα της συνόδου και από τον αρχιγραμματέα αρχιμανδρίτη Δαμασκηνό Κοτζιά, ότι, έπειτα από αναδίφηση των αρχείων, δεν βρέθηκε εγκύκλιος εναντίον του κομμουνισμού ή του Κομμουνιστικού Κόμματος. Για το ίδιο θέμα, δηλαδή αν η Εκκλησία της Κύπρου μπορούσε να αφορίσει το Κομμουνιστικό Κόμμα ή να προβεί σε καταδίκη του κομμουνισμού με απόφαση κανονική εξαπολύοντας και σχετική εγκύκλιο, ο Αμίλλκας Αλιβιζάτος γνωμοδότησε (1946) ότι κανένα πολιτικό κόμμα δεν αφορίζεται, διότι αυτό σημαίνει και ανάμιξη της Εκκλησίας στην πολιτική.

Ο αρχιεπίσκοπος Κύριλλος πληροφόρησε με σχετική επιστολή (1919) το μητροπολίτη Προύσης και τοποτηρητή του οικουμενικού πατριαρχείου Δωρόθεο Μαμμέλη ότι οι επίσκοποι της αμερικανικής Εκκλησίας Charles Palmerston Anderson, επίσκοπος Σικάγου, Boyd Vincent του Ν. Οχάιο, Reginald Heber Wéller, επίσκοπος Ford du Lac και οι ιερείς της ίδιας Εκκλησίας Edward Lambe Parsons Benjamin και Talbot Royers επρόκειτο να τον επισκεφτούν έχοντας μαζί τους δικό του γράμμα με σκοπό τη σύγκληση παγκόσμιου θρησκευτικού συνεδρίου για μελέτη των εκκλησιαστικών ζητημάτων και στενότερης προσέγγισης των Εκκλησιών, τον παρακαλούσε δε να τους δεχτεί.

Η ιεραρχία της Εκκλησίας Ιεροσολύμων απέστειλε (1921) στην Εκκλησία Κύπρου έγγραφα σχετικά με το Ιεροσολυμιτικό ζήτημα, τα οποία είχε στείλει στην υπάτη αρμοσεία της Παλαιστίνης και αναφέρονταν στην αντικανονικότητα της επεμβάσεως, με πρωτοβουλία του πατριάρχη Δαμιανού, της αρμοσείας στο ζήτημα της διάστασης της πλειοψηφίας της συνόδου του πατριαρχείου με τον πατριάρχη.

Ο αρχιεπίσκοπος Κύπρου έστειλε (1923) στον Νικόλαο Σακκόπουλο, επίσκοπο Καισαρείας και πρόεδρο της συνόδου της Μεγάλης Εκκλησίας, επιστολές, με τις οποίες εισηγείτο να αναβληθεί η εφαρμογή των αποφασισθέντων από το Πανορθόδοξο Συνέδριο της Κωνσταντινουπόλεως, ανάμεσα στα οποία ήταν και το ημερολόγιο, για να μην υπάρξει διχασμός του σώματος της Ορθοδοξίας.

Για το θέμα του ημερολογίου η Εκκλησία Κύπρου ζήτησε (1923) από τον αρχιεπίσκοπο Αθηνών Χρυσόστομο Παπαδόπουλο να μάθει τις απόψεις της Εκκλησίας της Ελλάδας. Ο Παπαδόπουλος έλαβε θέση και στο θέμα του Ιεροδιδασκαλείου Λάρνακας και εισηγήθηκε (1924) τη μετατροπή του σε Θεολογική Σχολή. Ως προεδρεύων της Κεντρικής Επιτροπής της Εκατονταετηρίδας απέστειλε στον αρχιεπίσκοπο Κύπρου τηλεγράφημα (1930) για τα αποκαλυπτήρια του μαυσωλείου των ηρωομαρτύρων της 9^{ης} Ιουλίου 1821 στην Κύπρο, στο οποίο εξέφραζε την ευγνωμοσύνη του Έθνους στους συνθεμελιωτές της Ελληνικής Ανεξαρτησίας μάρτυρες και ήρωες της Κύπρου.

Ο Γερμανός Στρηνόπουλος έδωσε συστατική επιστολή (1930) στον κοσμήτορα του Stafford Lionet Lambert για τον αρχιεπίσκοπο Κύπρου, ώστε να του παρασχεθεί η δυνατότητα προς μελέτη του μοναχικού βίου της ορθόδοξης Εκκλησίας. Επίσης έστειλε (1932) στον αρχιεπίσκοπο Κύπρου τα πρακτικά για το διάλογο με τους Άγγλους.

Ο πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Φώτιος Μανιάτης συμβούλευσε (1933) για το θέμα διαφοράς περί τη μονή Κύκκου, η οποία είχε οδηγηθεί στα πολιτικά δικαστήρια, με αποτέλεσμα ο αρχιεπίσκοπος να καλέσει τις δυο πλευρές να συμβιβαστούν, για ν' αποσυρθεί η υπόθεση από τα δικαστήρια. Επίσης αντάλλαξε επιστολές με την Εκκλησία Κύπρου για διάφορα εκκλησιαστικά θέματα.

Η Εκκλησία της Κύπρου ενημερώθηκε από τον Αυστραλίας Τιμόθεο Ευαγγελινίδη (1934) ότι σε κανένα κληρικό δεν θα επιτρεπόταν η μετάβαση στην Αυστραλία, αν δεν παρουσιαζόταν στον τοποτηρητή Λεόντιο Πάφου γραπτή άδεια του ίδιου του Ευαγγελινίδη και ο πατριάρχης Ιεροσολύμων Τιμόθεος Θέμελης ζήτησε (1952) από τον αρχιεπίσκοπο Κύπρου να του στείλει Κυπρίους μοναχούς για τα αγιοταφίτικα προσκυνήματα, πράγμα που ο αρχιεπίσκοπος ανακοίνωσε και διά του τύπου.

Ο αρχιεπίσκοπος Σιναίου Πορφύριος έστειλε στη σύνοδο της Εκκλησίας της Κύπρου πρόσκληση (1966) για συμμετοχή στους εορτασμούς για τα 1400 χρόνια από την ίδρυση της μονής Σινά, πράγμα που η σύνοδος πρόθυμα αποδέχτηκε.

Στα εκκλησιαστικά θέματα έχουμε ακόμη τη γνωμοδότηση (1941) τόσο του Αμίκα Αλιβιζάτου όσο και του Κωνσταντίνου Ράλλη για το θέμα της απαρτίας της συνόδου της Εκκλησίας Κύπρου και της κανονικής της συγκρότησης για την εκλογή αρχιεπισκόπου.

Φυσικά, συνεργασία υπήρχε και σε άλλα θέματα, όπως στην εξασφάλιση βιβλίων και άλλων χρεωδών για τις ανάγκες της λειτουργίας. Αναφέρεται, για παράδειγμα, ότι ο αρχιεπίσκοπος με επιστολή του προς τον οικουμενικό πατριάρχη (1933) παρακάλεσε να σταλεί Άγιο Μύρο για τις ανάγκες της κυπριακής Εκκλησίας μέσα στο δοχείο που είχε αποσταλεί. Ο αρχιεπίσκοπος έστειλε επίσης ποσό £20 για την ενίσχυση του πατριαρχικού ταμείου.³⁰² Ο πατριάρχης απάντησε πως έστειλε 25 οκάδες άγιο μύρο κι ευχαρίστησε τον αρχιεπίσκοπο για την ενίσχυση του πατριαρχικού ταμείου.³⁰³

3β. Άλλη συνεργασία:

Πέρα από τα εκκλησιαστικά, συνεργασία υπήρξε και σε άλλους τομείς, ιδιαίτερα ανάμεσα σε οργανωμένα σύνολα (σωματεία και επαγγελματικές και άλλες οργανώσεις και εκδοτικές ομάδες), αλλά και μεταξύ ομάδων και ατόμων.

Το 1901 επιτροπή, που απαρτιζόταν από τους Σπυρίδωνα Λάμπρο, Γεώργιο Χατζιδάκι, Νικόλαο Πολίτη, Αντώνιο Μηλιαράκη και Αριστοτέλη Κουρτίδη, απένειμε στο περιοδικό *Εκπαίδευσις* χρυσό μετάλλιο κατά τη διάρκεια της Κυπριακής Έκθεσης στην Αθήνα.

Η Ειρήνη η Αθηναία, η οποία συνεργάστηκε με το περιοδικό *Παρθενών*, το αντιπροσώπευε (1906) στην Αθήνα.

Ο Βολονάκης, όταν ήταν γυμνασιάρχης στο Παγκύπριο Γυμνάσιο, απευθυνόταν στον Μιστριώτη όταν ήθελε φιλόλογους για το σχολείο ή αμφιέσεις για τα αρχαία δράματα τα οποία δίδαξε (1910 και 1911), τις οποίες πρόθυμα απέστειλε ο Μιστριώτης ως πρόεδρος της Εταιρείας για τη διδασκαλία αρχαίων δραμάτων.

Το 1911 δημοσιεύτηκε αγγελία στο περιοδικό *Ερμής* ότι ο Δημήτριος Μεταξάς, λογιστής στη Λαϊκή Τράπεζα Αθηνών, είχε εκδώσει το βιβλίο *Αι τραπεζιτικάί*

³⁰² Απ. Β., περίοδος Β', τ. Ε' (1933), 170.

³⁰³ Ο. π., 234.

παρακαταθήκαι και αι τράπεζαι παρακαταθηκών και ότι εγγραφές για το βιβλίο μπορούσαν να γίνουν και στα γραφεία του περιοδικού *Ερμής*.

Το 1914 το Εμπορικό Λύκειο Λάρνακας αναγνωρίστηκε ως ισότιμο με τις δημόσιες εμπορικές σχολές της Ελλάδας, αγγελία στο περιοδικό *Αρμονία* πληροφορούσε για την έκδοση του μυθιστορήματος του Κωνσταντίνου Παχή *Η εκδίκησης* και καλούσε όσους ήθελαν να εγγραφούν συνδρομητές να το κάμουν στα στα γραφεία του περιοδικού, που δημοσίευσε την αγγελία. Στο ίδιο περιοδικό την ίδια χρονιά υπήρχε ανάλογη αγγελία και για το βιβλίο του γιατρού Ιωάννη Δ. Αποστολάκη *Κυδωνιακαί μελέται και παραλληλισμοί*.

Το 1919 το Παγκύπριο Ιεροδιδασκαλείο Λάρνακος αναγνωρίστηκε ως ισότιμο με τη Ριζάρειο και το 1920 ο Μεταξάκης, ως Αθηνών, πληροφόρησε τον Πάφου Ιάκωβο ότι η ελληνική Κυβέρνηση ζητούσε πτυχιούχους του Ιεροδιδασκαλείου να γίνουν ιερείς και δάσκαλοι στα απελευθερωθέντα μέρη της Ελλάδος και πρόσφερε οδοιπορικά, κατοικία, 600 δραχμές και σύνταξη με βάση το μισθό. Επίσης, ο δήμαρχος Λευκωσίας Αχιλλέας Λιασιδής με ανακοίνωσή του στον τύπο πληροφορούσε τους Κυπρίους δασκάλους ότι υπήρχε ανάγκη δασκάλων να υπηρετήσουν στη Μακεδονία και Θράκη. Στην ανακοίνωση έδινε πληροφορίες για το μισθό και άλλα ωφελήματα, τόνιζε όμως ιδιαίτερα την εθνική διάσταση. Ανάμεσα σε άλλα έγραφε: «Πλην τούτων υπάρχει και το ηθικόν συναίσθημα ότι θα διδάξωσιν εκεί όπου πρό τινων ετών ωργίαζεν η βουλγαρική προπαγάνδα διά να εκβουλγαρίση τα ελληνόπαιδα. Θα δημιουργήσουν κατ' αρχάς προσκόπους και έπειτα στρατιώτας της Πατρίδος εναντίον του από βορρά κινδύνου. Το συναίσθημα τούτο θα είναι η καλλίστη αμοιβή των μόχθων των διδασκάλων ή μάλλον των λειτουργών αυτών του Ελληνισμού».³⁰⁴ Αριθμός δασκάλων ανταποκρίθηκε στην έκκληση και υπηρέτησε στη βόρειο Ελλάδα.³⁰⁵

Σ' απάντηση τηλεγραφήματος του αρχιεπισκόπου Κύπρου προς το Παγκριστιανικό Συλλαλητήριο στη Νέα Υόρκη (1/6/1922), που οργάνωσε η Πανελλήνιος Επιτροπή Εθνικής Αμύνης, ο Αμερικής Αλέξανδρος, πρόεδρος της

³⁰⁴ *Η Αγ.*, τχ. 7 (1920), 30.

³⁰⁵ Βλ. Κωστής Κοκκινόφτας, «Κύπριοι δάσκαλοι στα χωριά της Βορείου Ελλάδος στις αρχές της δεκαετίας του 1920», *Επετ. Κ. Ιστ. Σπ.*, τ. Δ' (1999), 47-84.

Επιτροπής στην Αμερική, έγραψε επιστολή στον αρχιεπίσκοπο, στην οποία τον πληροφορούσε ότι το Συλλαλητήριο στέφτηκε με μεγάλη επιτυχία.

Ο Καταλάνος έστειλε επιστολή (1923) προς τον αρχιεπίσκοπο, με την οποία τον πληροφορούσε ότι οι οδηγίες του καθηγητή Γ. Σωτηρίου για την περιγραφή φρουρίων, εκκλησιών κλπ. είχαν ήδη, μετά από κάποια δικαιολογημένη καθυστέρηση, αποσταλεί, για να διαβιβαστούν στους δασκάλους οι οποίοι αναμενόταν να ασχοληθούν με την εργασία αυτή. Τον ίδιο χρόνο ο αρχιεπίσκοπος έλαβε επιστολή, μέσω του Έλληνα προξένου, από τον υπουργό Εξωτερικών Απόστολο Αλεξανδρή, με την οποία ενημερωνόταν για την ύπαρξη Ελληνικού Συλόγου Κοινωνίας των Εθνών, ο οποίος είχε ιδρυθεί, όπως και άλλοι σ' όλα τα μέρη του κόσμου, με βασικό σκοπό την υποβοήθηση του έργου της Κοινωνίας των Εθνών και ειδικότερα την παρακολούθηση μειονοτικών ζητημάτων, προσφυγικού και άλλων. Η επιστολή ανέφερε ότι η ελληνική κυβέρνηση βοηθούσε το σύλλογο, αλλά χρειαζόταν και τη βοήθεια των ελληνικών κοινοτήτων. Σχετική επιστολή έστειλε και ο πρόεδρος του Συλλόγου πολιτικός και ακαδημαϊκός Φωκίων Νέγρης. Την ίδια χρονιά ο Φαίδων Κουκουλές ως πρόεδρος της Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών έγραψε επιστολή στον Κύπριο μελετητή Ιερώνυμο Περισιάνη για να καταθέσει την περί Ασίνης εργασία του. Επίσης και ο γενικός γραμματέας της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας Ιωάννης Ορλάνδος πληροφόρησε τον Κύπριο ερευνητή Ιερώνυμο Περισιάνη ότι εγκρίθηκε ως μέλος της Εταιρείας.

Το 1929 ο πρόεδρος της Κεντρικής Επιτροπής για την Εκατονταετηρίδα της Εθνικής Ανεξαρτησίας Αλέξανδρος Ζαΐμης απέστειλε επιστολή προς τον Έλληνα πρόξενο στην Κύπρο (1929), με την οποία τον καλούσε να προχωρήσει στη σύσταση τοπικής επιτροπής για τους εορτασμούς.

Η Ελληνική Επιτροπή που συστάθηκε για να φροντίσει ώστε να προσφερθεί στον Κουντουριώτη τιμητική πλάκα με την ευκαιρία της Εθνικής 100ετηρίδας έκαμε έκκληση (1930) και προς τον κυπριακό λαό να συνεισφέρει, η Εκκλησία Κύπρου δέχτηκε με ενθουσιασμό την πρόταση και κάλεσε τον κυπριακό λαό να εκδηλώσει έμπρακτα την αγάπη, σεβασμό και ευγνωμοσύνη προς τον «ένδοξον Ναύαρχον και ιδεώδη Πρόεδρον Δημοκρατίας Παύλον Κουντουριώτην». Καταρτίστηκε επιτροπή, το δε ποσό της εισφοράς ορίστηκε σε 4 ή 8 σελίνια,

έναντι του οποίου οι ειφορείς θα λάμβαναν ως αναμνηστικό ένα ορειχάλκινο αναμνηστικό μετάλλιο ή μια μικρή πλάκα πανομοιότυπη σε μικρογραφία εκείνης που θα προσφερόταν στον Κουντουριώτη. Ο Ιωάννης Δαμβέργης, γενικός γραμματέας της Επιτροπής για τους εορτασμούς της 100ετηρίδας της εθνικής ανεξαρτησίας, έγραψε το ίδιο έτος στον αρχιεπίσκοπο για το θέμα του μαυσωλείου της 9^{ης} Ιουλίου 1821 στη Λευκωσία, το οποίο ανηγέρθη στον περίβολο του ιερού ναού Φανερωμένης στη μνήμη των σφαγιασθέντων από τους Τούρκους. Υπό την προεδρία του γερουσιαστή Αλέξανδρου Αναστασιάδη, προέδρου του Εμπορικού Επιμελητηρίου Αθηνών, συστάθηκε επιτροπή για την ανάπτυξη των εμπορικών σχέσεων Ελλάδος- Κύπρου.

Το σχέδιο του Μαυσωλείου για τους ηρωομάρτυρες της 9^{ης} Ιουλίου 1821 από το γλύπτη Γ. Δημητριάδη στάληκε στον αρχιεπίσκοπο (1929) μέσω των αντιπροσώπων του στην Αθήνα Καταλάνου και Ζαννέτου.

Ο Συκουτρός έστειλε επιστολή (15/6/1933) στον Κύπριο λόγιο Γεώργιο Μαρκίδη, στην οποία τον πληροφορούσε για το πιθανό αποτέλεσμα των ενεργειών του Μαρκίδη για βράβευση του Δημήτρη Λιπέρτη από την Ακαδημία Αθηνών.

Το 1935 τα *Κυπριακά Γράμματα* ανακοίνωσαν την πρόθεση κριτικού της ελληνικής λογοτεχνίας να δημοσιεύσει στο περιοδικό *Ελληνικά Φύλλα* του Μάριου Βαϊάνου μελέτη για την Κυπριακή λογοτεχνία και διαβίβασαν την παράκληση της διεύθυνσης του περιοδικού στους Κύπριους λογοτέχνες να στείλουν τα έργα τους για να βοηθήσουν στη συγγραφή της μελέτης.

Το περιοδικό *Πάφος* ανακοίνωσε (1936) ότι ο Στίλπων Κυριακίδης ζήτησε να γίνει μέσω του περιοδικού έρευνα αν υπάρχουν στην Κύπρο παραλλαγές των ακριτικών τραγουδιών «Του θανάτου του Γιάννη του γιου του Ανδρόνικου» και «Του γάμου του Διγενή» και τραγούδια της επιστροφής του ξενιτεμένου και της αναγνώρισης. Το περιοδικό έκαμε έκκληση να του σταλεί σχετικό υλικό.

Ο Φαίδων Κουκουλής ζήτησε από τον Κυριάκο Χατζηϊωάννου το 1937 να τον κατατοπίζει για άξιες λόγου επιστημονικές μελέτες που γράφονταν στην Κύπρο, για να τις καταχωρίζει στο βιβλιογραφικό δελτίο του περιοδικού της Εταιρείας. Την ίδια χρονιά αγγελία για την έκδοση από τον Πέτρο Σπανδωνίδη (με επιμελητή ύλης τον Παπάζογλου) διμηνιαίου περιοδικού μελέτης και κριτικής με

τον τίτλο *Παλμός* καλούσε όσους ενδιαφέρονταν να γραφτούν συνδρομητές να απευθυνθούν στον Κώστα Προυσή των *Κυπριακών Γραμμάτων*. Ανάλογη αγγελία (1938) για το περιοδικό του Ν. Πάνου *Νέα Πνοή* ενημέρωνε τους ενδιαφερόμενους ότι μπορούσαν να εγγραφούν συνδρομητές και μέσω του διευθυντή των *Κυπριακών Γραμμάτων*.

Ο Αντίοχος Ευαγγελάτος διηύθυνε (1939) με την Ορχήστρα του Ραδιοφωνικού Σταθμού Αθηνών το έργο του Σόλωνα Μιχαηλίδη «Κυπριώτικος γάμος».

Στον *Αγωνιστή* δημοσιεύτηκαν κείμενα σταλμένα από το «Πρακτορείο Πνευματικής Συνεργασίας» του Μάριου Βαϊάνου και άλλα (για την πνευματική κίνηση της Ελλάδας), τα οποία γράφονταν ειδικά για το περιοδικό από τον ίδιο τον Βαϊάνο. Συγκεκριμένα, ο *Αγωνιστής* αναφέρει το 1946 (τχ. 53-54, 6): «Το Πρακτορείο Πνευματικής Συνεργασίας με το οποίο συνεργάζεται και ο «Αγωνιστής» ξανάρχισε με τη νέα περίοδο της πνευματικής ζωής της Ελλάδας τα ταχτικά του δελτία για τη νεοελληνική διανόηση. Δημοσιεύτηκε παρακάτω το πρώτο που μας εστάλη από τας Αθήνας». Επίσης, το 1948 (τχ. 89-92, 27) σημειώνει κάτω από τον τίτλο «Πνευματική ζωή της Ελλάδας» την ένδειξη «Σημείωμα γραμμένο ειδικά για τον «Αγωνιστή» από τον κ. Μάριο Βαϊάνο». Η *Πάφος*, διά του Άντη Περνάρη, εξήρε τις υπηρεσίες, που εντελώς ανιδιτελώς πρόσφερε στον επαρχιακό περιοδικό τύπο το «Πρακτορείο Πνευματικής Συνεργασίας» του Μάριου Βαϊάνου σφυρηλατώντας τους δεσμούς μεταξύ των λογοτεχνών του κέντρου και των επαρχιών και καθιστώντας πιο έντονη τη συνεργασία και κάμνοντας γνωστό το έργο των νέων λογοτεχνών.

Ο βουλευτής Πειραιώς και νήσων Δημήτριος Σφαέλος ανέλαβε, όταν βρισκόταν στην Κύπρο (1947) να φέρει σε επαφή τον ΕΠΟΚ με διάφορους πνευματικούς παράγοντες της Ελλάδας, «όπερ και εγένετο», όπως σημειώνεται. Τον ίδιο χρόνο ο διευθυντής του μουσικού τμήματος του ΕΙΡ Δημήτρης Γεωργιάδης έκαμε συνεννοήσεις με τον ΕΠΟΚ για τη δημιουργία κυπριακής ώρας στο Ραδιοφωνικό Σταθμό Αθηνών.

Το 1948 ο ΕΠΟΚ εξέδωσε το βιβλίο *Ελληνική Δωδεκάνησος*, που περιλάμβανε τις διαλέξεις που είχαν γίνει από μέλη του με την ευκαιρία της απελευθέρωσης

των Δωδεκανήσων.³⁰⁶ Ο υπουργός άνευ χαρτοφυλακίου για θέματα τύπου και πληροφοριών Μιχαήλ Αιλιανός έγραψε επιστολή προς τον ΕΠΟΚ, με την οποία εξέφραζε τα συγχαρητήρια και τη συγκίνησή του για την έκδοση του Ομίλου, η οποία έγινε αφορμή «να αισθανθώμεν βαθυτάτην συγκίνησιν διά τα αναλλοίωτα αισθήματα των προσφιλών Κυπρίων αδελφών μας προς ό,τι αφορά την Ελλάδα, προς κάθε τμήμα του Ελληνισμού ιδιαίτέρως, προς αυτήν ταύτην την Πατρίδα, Μητέρα όλων των Ελλήνων, της οποίας συμμερίζονται πάντοτε και εν παντί τον πόνον και την χαράν».

Στην *Ελληνική Κύπρο* (1952) ο Ν. Μεταξάς έγραψε για το ναό της Παναγίας της Ελευθερώτριας που ανεγειρόταν στον Κοκκιναρά, κοντά στην Αθήνα, που θεμελιώθηκε με λίθους από όλες τις ελληνικές περιοχές και από την Κύπρο από όπου τους είχαν φέρει εκδρομείς μαθητές. Σημαντική στην ανέγερση του ναού ήταν η συμβολή του κυπριακής καταγωγής μέραρχου Παντελίδη, επικεφαλής μεραρχίας που στρατοπέδευε στην περιοχή του ναού και ο οποίος βρισκόμενος στην Κορέα μεριμνούσε για το ναό.

Στη λογοτεχνική στήλη αθηναϊκών εφημερίδων δημοσιεύτηκε (1954) ότι η Ακαδημία Αθηνών προκήρυξε διαγωνισμό για τη συγγραφή Ιστορίας της Κύπρου. Το έργο που θα προκρινόταν θα εξέδιδε με έξοδά της η Ακαδημία. Την ίδια χρονιά σε εκδήλωση του Συνδέσμου Ελλήνων λογοτεχνών στη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών, με παρουσίαση νέων βιβλίων, ο Γιώργος Σταμπολής μίλησε για το βιβλίο του Κύπρου Χρυσάνθη *Αποθεώσεις και Χορικά*.

Η Ντόρα Λυκιαρδοπούλου-Βουρλούμη, η οποία είχε εκλεγεί πρόεδρος του Παγκοσμίου Συμβουλίου Οδηγών ήρθε (1959) στην Κύπρο (με τη Σιπέλα) και προπαρασκεύασαν την εισδοχή της Κύπρου στην Παγκόσμια Οργάνωση Οδηγισμού.

Ο Καλομοίρης, ο οποίος συνδέθηκε στενά με τη Λουλού Συμεωνίδου,³⁰⁷ διευθύντρια του Εθνικού Ωδείου, στο οποίο ήταν εξεταστής, και με πνευματικούς

³⁰⁶ Πρόκειται για τις διαλέξεις α. Κ. Σπυριδάκι, Η Ρόδος και λοιπαί Δωδεκάνησοι ιστορικώς εξεταζόμενοι, β. Α. Μερεμέτη, Η τέχνη εις τα Δωδεκάνησα, γ. Θ. Σοφοκλέους, Η πνευματική Δωδεκάνησος, δ. Κ. Προυσή, Από τη λαογραφία της Δωδεκανήσου. Είναι χαρακτηριστική η αφιέρωση του βιβλίου «Εις τας ελληνικάς Δωδεκανήσους επί τη απελευθέρωσει αυτών από δουλείας αιώνων ο Ελληνικός Πνευματικός Όμιλος Κύπρου της δούλης εισέτι ελληνικής νήσου αφιεροί».

³⁰⁷ 1919-.Πιανίστα.

ανθρώπους της Κύπρου του κύκλου του Παγκυπρίου Γυμνασίου και του ΕΠΟΚ (π.χ. με τον γιατρό και ποιητή Κύπριο Χρυσάνθη), υπέβαλε σε σχετικό δημοσίευσμά του (1960) συστάσεις για τη μουσική στην Κύπρο, όπως την οργάνωση της μουσικής στα σχολεία, ενίσχυση, υλική και ηθική, των λειτουργούντων Ωδείων (για ανάπτυξη στα πνευστά, το τραγούδι, το βιολοντσέλο και το κοντραμπάσο) και βοήθεια προς την Ορχήστρα του σωματείου «Μότσαρτ», για να γίνει η βάση Κυπριακής Συμφωνικής Ορχήστρας. Ο χαράκτης Τάσος από το 1961 ως το θάνατό του σχεδίαζε και επόπτευε την έκδοση των κυπριακών γραμματοσήμων. Σ' αυτόν ανήκει το περίφημο προσφυγόσημο της Κύπρου, καθώς και τα δυο γραμματόσημα που κυκλοφόρησαν το 1984, δεκάτη επέτειο της τουρκικής εισβολής.

Το 1962 η Ελένη Βακαλό παρουσίασε την έκθεση Κυπρίων ζωγράφων στην Αθήνα και το 1964 ο καθηγητής της Λατινικής Φιλολογίας στο πανεπιστήμιο Αθηνών και ακαδημαϊκός Ερρίκος Σκάσσης παρουσίασε στην Ακαδημία την εργασία του Κύπριου ερευνητή Θεόδωρου Παπαδόπουλλου *Το εθνολογικόν πρόβλημα του ελληνισμού κατά την κυπριακήν αυτού φάσιν*.

Στα τέλη Μαΐου 1967 ήρθε στην Κύπρο ο Γιάννης Γουδέλης ως πρόεδρος της Ομοσπονδίας Βιβλιοεκδοτών Ελλάδος και συζήτησε με την Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου θέματα βιβλίου.

Το 1968 ο μητροπολίτης Νικαίας Γεώργιος Παυλίδης, ο οποίος είχε υπηρετήσει ως χωρεπίσκοπος Τριμυθούντος στην Κύπρο, απένειμε στον Μακάριο το παράσημο της μητροπόλεως του, το 1970 ο δήμαρχος Ρόδου Γ. Βρούχος απένειμε το χρυσό μετάλλιο της πόλης της Ρόδου στον Μακάριο (1970) και τον ίδιο χρόνο ο Πάνος Γ. Τρουμπούνης εκ μέρους της Ένωσης Συντακτών επέδωσε (1970) μετάλλιο στον Μακάριο.

Το 1974 ο Στέλιος Λυδάκης παρουσίασε την έκθεση του Κύπριου ζωγράφου Δάνου στην Αθήνα και το 1976 ο Δημήτριος Γεωργακάς υπέβαλε, μέσω της *Λαογραφικής Κύπρου*, έκκληση να βοηθηθεί, με την αποστολή σχετικού υλικού, σε έρευνά του για την κατάληξη ίτσι, ίτσα, ίτσης, ίτσα (βαπτιστικό), γιατί μερικοί υποστήριζαν σλαβική προέλευσή της.

Ο Κύπριος σκηνοθέτης Φώτος Φωτιάδης σκηνοθέτησε (1983) στην Εθνική Λυρική Σκηνή το έργο του Καλομοίρη «Το δαχτυλίδι της μάνας». Ο γενικός

γραμματέας του Ελληνικού Ινστιτούτου Προστασίας της Ναυτικής Παράδοσης Γιάννης Παντζόπουλος, ο ταμίας του Ινστιτούτου Στέλιος Κόκιος και ο ναυπηγός Περικλής Κούκης ήρθαν στην Κύπρο (1985) και ενημέρωσαν για την πρόοδο του «Κερύνεια 2», το οποίο κατασκευάστηκε με επιστημονική επίβλεψη του Ινστιτούτου και τη βοήθεια του ελληνικού υπουργείου Πολιτισμού και εισφορές από το Ναυτικό Όμιλο Κερύνειας και εισφορές Ελλαδίων και Κυπρίων.

Το 1987 έγιναν τα εγκαίνια του Σπιτιού της Κύπρου στην Αθήνα, στα οποία παρέστησαν ο πρωθυπουργός Ανδρέας Παπανδρέου και η υπουργός Μελίνα Μερκούρη.

Στο Α΄ Συμπόσιο Σεφέρη (14-16/4/1988) στην Αγία Νάπα έλαβαν μέρος, εκτός από Κύπριους και Ελλαδίτες μελετητές του έργου του και 20 φοιτητές από την Ελλάδα που ασχολούνταν με το έργο, οι οποίοι ήρθαν στην Κύπρο στο πλαίσιο ανταλλαγής μεταξύ του υπουργείου Νέας Γενιάς της Ελλάδας και του υπουργείου Παιδείας της Κύπρου.

Το 1992 η υπουργός Πολιτισμού Άννα Ψαρούδα μίλησε στα εγκαίνια Πανελληνίας Έκθεσης Βιβλίου (Λευκωσία, 3/4/1992), όπου μίλησε και ο πρόεδρος της Πανελληνίας Ομοσπονδίας Εκδοτών και Βιβλιοπωλών Δημήτρης Παντελέσκος.

3γ. Παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών:

Αρκετοί ήταν οι ειδικοί από διάφορους κλάδους που ως σύμβουλοι ενίσχυσαν με τις γνώσεις και εμπειρίες τους φορείς και υπηρεσίες της Κύπρου είτε στην αντιμετώπιση προβλημάτων που για πρώτη φορά παρουσιάζονταν ενώπιόν τους είτε για τη βελτίωση και ανάπτυξη της σχετικής τεχνογνωσίας στο νησί. Αναφορές υπάρχουν για τη χρησιμοποίηση ειδικών για ιστορικά μνημεία και μουσεία, για θέματα ιατρικά και υγιεινολογικά, συνταγματικά, αγροτικής οικονομίας, τέχνης, πολεοδομικά, περιβαλλοντικά και άλλα. Επιστήμονες από την Ελλάδα χρησιμοποιήθηκαν ως μέλη επιτροπών διαγωνισμών και κάποιοι άλλοι που βρίσκονταν στην Κύπρο ενίσχυσαν ανάλογες επιτροπές που περιλάμβαναν ως μέλη και Κυπρίους.

Ο καθηγητής Γεώργιος Σωτηρίου ανέλαβε την πρωτοβουλία για τη συλλογή στοιχείων σχετικά με τα μεσαιωνικά μνημεία της Κύπρου και προς το σκοπό αυτό έστειλε επιστολή στον αρχιεπίσκοπο (2/11/1923), με την παράκληση να

εξαπολύσει εγκύκλιο σε εκπαιδευτικούς και μορφωμένους κληρικούς με βάση πρότυπο, το οποίο είχε διαβιβάσει μέσω του Καταλάνου, όπου περιλαμβάνονταν διάφορα ερωτήματα με σχετικές ερμηνείες, σχέδια και υποδείγματα. Ο αρχιεπίσκοπος λαμβάνοντας αφορμή από την ενέργεια αυτή τον προσκάλεσε στην Κύπρο για να μελετήσει και κατατάξει τα μεσαιωνικά μνημεία της Κύπρου, πράγμα που αποδέχτηκε. Αμέσως ο αρχιεπίσκοπος έστειλε εγκύκλιο (10/8/1931), με την οποία καλούσε όλους τους υπευθύνους για τις μονές και τους ναούς να τον υποδεχτούν και να του προσφέρουν κάθε βοήθεια. Ο Σωτηρίου ήρθε στην Κύπρο, συνοδευόμενος από τη σύζυγό και βοηθό του, επίσης βυζαντινολόγο, κι άρχισαν από την Πάφο την περιοδεία τους, μετά τη συμπλήρωση της οποίας υπέβαλε γραπτή έκθεση προς τη σύνοδο και ταυτόχρονα εξέφρασε την προθυμία να συντάξει και κανονισμούς του βυζαντινού μουσείου, του οποίου εμελετάτο η ίδρυση. Ξαναήρθε (27/6/1936) με τη σύζυγό του για να συνεχίσει το έργο που άρχισε το 1931 και κατά τη διάρκεια της ολιγοήμερης παραμονής του στη Λευκωσία παρευρέθηκε σε κοινή συνεδρία των εκκλησιαστικών επιτροπείων που αποφάσισαν την ίδρυση Κυπριακού Βυζαντινού Μουσείου, καθώς και σε συνεδρία της Εταιρείας Κυπριακών Σπουδών για την ίδρυση Μουσείου Λαϊκής Τέχνης, όπου εισηγήθηκε να αποτελέσει τούτο μέρος του υπό ίδρυση Βυζαντινού Μουσείου, πράγμα που έγινε δεκτό. Ετοίμασε κατάλογο των εικόνων, σχέδιο ανάρτησής τους σε τρία δωμάτια του συνοδικού της Φανερωμένης και αναχωρώντας ανέθεσε τη διεξαγωγή του έργου στον Κύπριο ζωγράφο Σολωμό Φραγκουλίδη.³⁰⁸ Συγκεντρώθηκαν 112 εικόνες που θα αποτελούσαν τον πυρήνα του Μουσείου. Ο καθηγητής της Παθολογίας στο πανεπιστήμιο Αθηνών Βλαδίμηρος Μπένσης στάληκε με το συνάδελφό του Γεώργιο Γεωργακόπουλο (1947) από την ελληνική κυβέρνηση με στρατιωτικό αεροπλάνο στον ασθενούντα αρχιεπίσκοπο Λεόντιο (1947). Ο καθηγητής της Χειρουργικής στο πανεπιστήμιο Αθηνών Ζαννής Καϊρης και ο καθηγητής Μπένσης κλήθηκαν (1950) εσπευσμένα από τους Κυπρίους θεράποντες ιατρούς του αρχιεπισκόπου Μακαρίου Β΄ για να τον εξετάσουν. Ο καθηγητής Καρδιολογίας Χρίστος Αραβανής ήρθε στην Κύπρο (1977), σταλμένος από τον Κωνσταντίνο Καραμανλή, για να εξετάσει τον

³⁰⁸ 1902-1981.

Μακάριο, τον οποίο εξέτασε επίσης ο καθηγητής Δημ. Αυγουστάκης, ο οποίος βρισκόταν τότε στην Κύπρο για επιστημονικό σεμινάριο.

Οι καθηγητές της Υγειονομικής Σχολής Αθηνών Γ. Παπακώστας και Χρήστος Φλωράς μετακλήθηκαν (1949) από το Δήμο Λευκωσίας για να τον συμβουλευθούν για θέματα της ειδικότητάς τους.

Ο Θεμιστοκλής Τσάτσος ήταν αρχηγός της ελληνικής αντιπροσωπίας στη συνταγματική επιτροπή που επεξεργάστηκε το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας με βάση τις συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου και έζησε γι' αυτό το σκοπό στην Κύπρο για κάποιο χρονικό διάστημα (1959). Επίσης ο καθηγητής Αμίλλκας Αλιβιζάτος ήρθε (1959) στην Κύπρο για να βοηθήσει τη συνταγματική επιτροπή στη διατύπωση των άρθρων του Συντάγματος της Κυπριακής Δημοκρατίας που θα αφορούσαν στις σχέσεις Εκκλησίας και Κοινοτικής Βουλής. Για να μελετήσουν θέματα αναγόμενα στην καλλιέργεια και επεξεργασία του καπνού και να υποβάλουν εισηγήσεις για περαιτέρω ανάπτυξη και οργάνωση της καπνοκαλλιέργειας ήρθαν στην Κύπρο ο Δ. Τσαπούλης, διευθυντής στον Ελληνικό Οργανισμό Καπνού, ο Βασίλειος Ψαλτόπουλος, γεωπόνος, πραγματογνώμονας του Ελληνικού Οργανισμού Καπνού και ο Γ. Παπαναστασίου, επίσης πραγματογνώμονας του Ελληνικού Οργανισμού Καπνού.

Επισκέφτηκε το νησί τριμελής ομάδα εμπειρογνομόνων της Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδας από τους Δ. Τσαπούλη, Γεώργιο Οικονομόπουλο και Κωνσταντίνο Φερεντίνο, για να μελετήσουν την κυπριακή αγροτική οικονομία και τις δυνατότητες αναπτύξεώς της.

Ο χημικός του Γενικού Κρατικού Χημείου της Ελλάδας και διευθυντής του περιοδικού *Χημεία και Βιομηχανία* Γεώργιος Μουζουράκης παρέμεινε για δυο μήνες στην Κύπρο για να συμβουλευσει το συνεργατικό οργανισμό για το ελαιόλαδο σχετικά με θέματα μεταγγίσεων, κατατάξεως ποιοτήτων και συγκεντρώσεως του ελαιολάδου από τους παραγωγούς.

Με χρηματοδότηση του Υπουργείου Εξωτερικών ειδικοί της αρχαιολογικής υπηρεσίας της Ελλάδας ήρθαν στην Κύπρο (1966) για περίοδο τριών μηνών προς καθαρισμό βυζαντινών εικόνων και τοιχογραφιών και καταγραφή

βυζαντινών εικόνων. Αργότερα η αρχαιολόγος Ελένη Μαντζουράνη έκαμε ανασκαφές στην Κύπρο.

Ο Τώνης Σπητέρης, ως σύμβουλος του υπουργείου Παιδείας έκαμε (1968) την επιλογή των Κυπρίων καλλιτεχνών που έλαβαν μέρος στην 34η Μπιεννάλε Βενετίας και ο Αλέξανδρος Ξύδης, σύμβουλος του υπουργείου Παιδείας για εικαστικά θέματα, βοήθησε στη σύνθεση της «Κρατικής Συλλογής της Σύγχρονης Κυπριακής Τέχνης» (1980).

Το Σεπτέμβριο του 1969 ο Τάκης Μουζενίδης παρέμεινε για δυο μήνες ως εμπειρογνώμονας της Ουνέσκο, για να μελετήσει τη δυνατότητα ιδρύσεως κρατικού θεάτρου στην Κύπρο. Με βάση την έκθεσή του ιδρύθηκε ο ΘΟΚ.

Η θρονική επιτροπή της αρχιεπισκοπής αποφάσισε να προκηρύξει διαγωνισμό για νέο αρχιεπισκοπικό μέγαρο, τη δε επιτροπή μελέτης των σχεδίων που θα υποβάλλονταν θα απάρτιζαν ο Σωτηρίου και τρεις καθηγητές αρχιτεκτονικής του Μετσόβιου.

Ως μέλη της επιτροπής των Κρατικών Βραβείων του υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού υπηρέτησαν οι καθηγητές πανεπιστημίου Γιώργος Κεχαγιόγλου, Νάσος Βαγενάς, Ερατοσθένης Καψωμένος και Φώτης Δημητρακόπουλος.

Ο Γεώργιος Κανδύλης υπήρξε μέλος της κριτικής επιτροπής για τον αρχιτεκτονικό διαγωνισμό διαμορφώσεως του χώρου του ΓΣΠ.

Το 1989 δημοσιεύτηκαν απόψεις του Γιάννη Τζαννετάκου για τα νομοσχέδια περί ιδιωτικής ραδιοφωνίας που βρίσκονταν στην κυπριακή Βουλή προς συζήτηση.

3δ. Συμπαράσταση:

Μια μορφή συνεργασίας αποτελούν και οι εκδηλώσεις συμπαράστασης ατόμων και φορέων από την Ελλάδα κατά τα διάφορα στάδια στην πορεία του εθνικού αγώνα της Κύπρου (προεπαναστατική περίοδος, απελευθερωτικός αγώνας του 1955-59, τουρκοκυπριακή ανταρσία, τουρκική εισβολή), αλλά και η οικονομική αρωγή από την Κύπρο προς τον υπόλοιπο ελληνισμό στις διάφορες δύσκολες στιγμές του και σε ποικίλες πρωτοβουλίες του.

Το 1945, όταν ο Δαμασκηνός βρισκόταν στην Αγγλία για διεκδίκηση των ελληνικών δικαίων, ο τοπιοτηρητής Λεόντιος σε πρώτο στάδιο τον κάλεσε να προωθήσει την αξίωση της Κύπρου για ένωση και σε μεταγενέστερο στάδιο

εισηγήθηκε την αποστολή επιτροπής στο Λονδίνο για το εθνικό θέμα της Κύπρου, ο Δαμασκηνός όμως απάντησε ότι κάτι τέτοιο δεν ενδεικνυόταν, αφού ο ίδιος είχε θέσει το θέμα στους Άγγλους, απάντηση που δυσαρέστησε τους Κυπρίους.

Τον επόμενο χρόνο παναθηναϊκή συγκέντρωση στον Παρνασσό ενέκρινε ψήφισμα για την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, το οποίο υπέγραψαν ο καθηγητής και ακαδημαϊκός Άμαντος, ο ανάπηρος του πολέμου 1940-1941 Δημήτριος Λόντος, ο Γεώργιος Στρουτζάκης, εκπρόσωπος του Εργατοϋπαλληλικού Κέντρου Αθηνών, και ο Χρ. Πανταζής, γενικός διευθυντής του ΠΙΠΚΑ και μέλος της Συντονιστικής Επιτροπής των κυπριακών σωματείων Αθηνών και έστειλαν στον πρόεδρο της Εθναρχίας Κύπρου τοπιοτηρητή Λεόντιο. Τον ίδιο χρόνο ο Λεόντιος διερμήνευσε σε τηλεγράφημα προς τον πρόεδρο της Βουλής Ιωάννη Θεοτόκη την πικρία του ελληνικού κυπριακού λαού γιατί το θέμα της εθνικής του αποκαταστάσεως δεν είχε τεθεί από την ελληνική κυβέρνηση στην Αγγλία. Ο Θεοτόκης απάντησε πως του προκάλεσε έκπληξη το περιεχόμενο του τηλεγραφήματος και διαβεβαίωσε ότι τόσο η Βουλή όσο και η Κυβέρνηση είχαν λάβει την αρμόζουσαν «στάσιν και θέσιν».

Η Ακαδημία Αθηνών, με την ευκαιρία που το Κυπριακό εσυζητείτο στην Αγγλία, απέστειλε (26/3/1947) στη Βρετανική Ακαδημία έγγραφο, με το οποίο την ενημέρωνε ότι ολόκληρος ο ελληνικός λαός επιθυμούσε ταχεία και ευνοϊκή λύση του κυπριακού ζητήματος με απόδοση της Κύπρου, όπως το ζητούσε και ο λαός του νησιού, στη μητέρα πατρίδα και εξέφραζε την ελπίδα ότι η Αγγλία δεν θα αγνοούσε τον πόθο αυτό.

Το 1949 ο Στυλιανός Γονατάς, αρχηγός του Κόμματος των Εθνικών Φιλελευθέρων, και ο Ναπολέων Ζέρβας, αρχηγός του Εθνικού Κόμματος Ελλάδος, απηύθυναν μήνυμα προς τον κυπριακό λαό, στο οποίο εξέφραζαν υοστήριξη στον εθνικό πόθο των Κυπρίων, ο Φώτης Μακρής, γενικός γραμματέας της ΓΣΕΕ, διαμαρτυρήθηκε, επειδή οι Άγγλοι έπαιρναν στα δικαστήρια συντεχνιακούς ηγέτες με την πρόφαση ότι προέβαιναν σε αντιβρετανικές ενέργειες και ο Μακάριος συγχάρηκε τον Γρηγόριο Κασσιμάτη για τις θέσεις του στο κυπριακό ζήτημα.

Τον επόμενο χρόνο ο Ευστάθιος Μαλαμίδας, ο οποίος είχε υπηρετήσει ως υπουργός Γεωργίας, απηύθυνε χαιρετισμό στους Κυπρίους εκδρομείς του Πεζοπορικού Ομίλου Λάρνακας και του Εκδρομικού Συνδέσμου Λευκωσίας, οι οποίοι επισκέπτονταν την Ελλάδα, κι έκαμε δηλώσεις υπέρ της ενώσεως της Κύπρου με την Ελλάδα. Επίσης, ο Π. Ράλλης, πρόεδρος κλάδου της ΑΧΕΠΑ, αντάλλαξε αλληλογραφία για το Κυπριακό με Αμερικανούς επισήμους. Τον ίδιο όμως χρόνο προκάλεσε πικρία η διστακτική στάση της Ελληνικής Κυβερνήσεως, όπως εκφράστηκε σε δηλώσεις του Πλαστήρα, όταν η εθνική πρεσβεία της Κύπρου τον επισκέφτηκε για να του παραδώσει τις δέλτους του δημοψηφίσματος (που είχε γίνει στις 15 Ιανουαρίου 1950) με 215.108 υπογραφές, κάτω από την αξίωση για ένωση με την Ελλάδα.

Όταν ο Κώστας Κοτζιάς εκλέγηκε δήμαρχος Αθηναίων (Απρίλιο 1951), το δημοτικό συμβούλιο έλαβε τις ακόλουθες αποφάσεις για το Κυπριακό: Να απευθύνει πατριωτικό χαιρετισμό προς τον κυπριακό λαό, να ζητήσει από την ελληνική κυβέρνηση επιδίωξη ικανοποίησης των εθνικών πόθων των Κυπρίων και να ζητήσει από τα δημοτικά συμβούλια των πρωτευουσών των ελευθέρων κρατών ηθική υποστήριξη του αγώνα των Κυπρίων για ελευθερία και δικαιοσύνη. Την ίδια χρονιά ο πρόεδρος της Βουλής των Ελλήνων Δημήτριος Γόντικας ανέγνωσε προς το Σώμα επιστολή του αρχιεπισκόπου Μακαρίου, όπου υποβαλλόταν προς τη Βουλή το αίτημα να ενισχύσει τις προσπάθειες της Ελληνικής Κυβερνήσεως για λύση του εθνικού θέματος και να στραφεί στα Κοινοβούλια όλων των ελευθέρων λαών και να ζητήσει διεθνή υποστήριξη του δικαιώματος αυτοδιαθέσεως του Κυπριακού λαού.

Το 1954 ο πρύτανης του πανεπιστημίου Αθηνών Απόστολος Δασκαλάκης μίλησε στη συνέλευση υπερεκατόν καθηγητών του πανεπιστημίου, η οποία ενέκρινε ψήφισμα με το οποίο καταδικαζόταν η Μεγάλη Βρετανία και εζητείτο η ένωση της Κύπρου και το 1958 ο κοσμήτορας της Θεολογικής Σχολής του πανεπιστημίου Αθηνών Γεράσιμος Κονιδάρης ενημέρωσε την Εθναρχία Κύπρου ότι είχε αποφασιστεί από τη Σχολή να σταλεί μήνυμα στον κυπριακό λαό ενθαρρύνσεως για τον αγώνα του και διαμαρτυρία στο Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών για κακοποιήσεις Κυπρίων.

Πρέπει να μνημονευθεί στο σημείο αυτό ότι ο Κονιδάρης είχε πολύ στενές σχέσεις με την Κύπρο και είχε διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην προπαρασκευή του κυπριακού αγώνα του 1955 και στη διάρκειά του ως μέλος της Επιτροπής Αυτοδιαθέσεως Κύπρου. Πολύ σημαντική ήταν επίσης η συμβολή του αρχιεπισκόπου Αθηνών Σπυρίδωνα Βλάχου, ο οποίος, ως πρόεδρος της Πανελληνίου Επιτροπής Κυπριακού Αγώνος, συμπαραστάθηκε με σταθερότητα και συνέπεια στον αγώνα του κυπριακού λαού για την ένωση με την Ελλάδα.

Συμπαραστάση κατά τη διάρκεια της τουρκοανταρσίας εκδήλωσαν με επιστολή τους ο Απόστολος Ζορμπάς, η Βάσω Καλαμάρα-Λώνε, η Όλγα Βότση, η οποία διοχέτευσε σε Γερμανούς διανοούμενους τα έντυπα για την τουρκοανταρσία που της είχε στείλει ο Περνάρης, ο Μυριβήλης, που έστειλε μήνυμα υπέρ της Κύπρου σε πνευματικά ιδρύματα του κόσμου και ο Ηλίας Κανελλόπουλος, πρόεδρος του Πανελληνίου συνεδρίου αναπήρων πολέμων, ο οποίος υπέγραψε (1965) το ψήφισμα του συνεδρίου για συμπαραστάση στον κυπριακό αγώνα. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της Ελένης Καζαντζάκη, η οποία, σύμφωνα με σημείωμα του Κύπρου Χρυσάνθη, είχε στείλει, λόγω της τουρκοανταρσίας, κείμενα του Καζαντζάκη με δικές της διαμαρτυρίες «και τέθηκε πνευματικώς και υλικώς στη διάθεση του κυπριακού αγώνα». Σε δυο επιστολές της από τη Γενεύη και τρίτη από την Αθήνα προς τον Φρίξο Βράχα (1964) εξέφραζε την έγνοια της για την Κύπρο και την αγανάκτησή της για ό,τι υπέφερε από τους Τούρκους, ενώ οι μεγάλοι σιωπούσαν. Σε επιστολή της προς τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο (Παρίσι, 1/10/1964) δήλωνε συμπαραστάση στον αγώνα της Κύπρου και έστελλε βοήθεια 4.000 φράγκων.

Με μηνύματα, επιστολές και διάφορα άλλα κείμενα εξέφρασαν τη συμπαραστάσή τους στον κυπριακό λαό για την τραγωδία του 1974 άνθρωποι του πνεύματος, όπως ο Βαγιακάκος, ο Βαϊάνος, ο Γεωργούντζος, η Ζιτσαία, ο Ευάγγελος Μουτσόπουλος, ο Μπακιρτζής, ο Μυστακίδης, η Παπαμιχαήλ, η Παραφεντίδου, ο Πρωτοψάλτης, ο Ραϊζης, ο Φουντούλης και ο Ιωάννης Χασιώτης.

Ο Σπύρος Πλασκοβίτης έγραψε στο περιοδικό *Δοκιμές*: «Είχα τη σκέψη σας, τη σκέψη για όλους τους προδομένους, τους αδικημένους αδερφούς μας στην

Κύπρο. Θύματα του διεθνούς κυνισμού και της καταραμένης στρατιωτικής Χούντας της Αθήνας, που, αφού καταβασάνισε τον ελληνικό λαό, ζήτησε να σκλαβώσει και να βασανίσει τους μόνους ελεύθερους ακόμα Έλληνες στην Κύπρο, με αποτέλεσμα να τους παραδώσει στους Τούρκους». Σε επιστολή του προς το υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδας ο Γιάννης Μουτάφης εξέθεσε τη διαφωτιστική προσπάθεια της Ελληνικής Εταιρείας Ιατρών-Λογοτεχνών για το Κυπριακό στο ΙΘ΄ Παγκόσμιο Ιατρολογοτεχνικό Συνέδριο (Λουγκάνο Ελβετίας, 2-5/10/1975), ο Νίκος Καρούζος δημοσίευσε το σημείωμα «Σιμά στον πόνο της Κύπρου» για τη συμφορά της Κύπρου του 1974 και ο Γεώργιος Κουρβετάρης, καθηγητής Κοινωνιολογίας σε πανεπιστήμιο των ΗΠΑ, σε επιστολή του στον Θεόδωρο Παπαδόπουλλο, διευθυντή του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών, τον πληροφορούσε ότι, επιπρόσθετα προς επιστολές σε πρόσωπα επιρροής στην Αμερική, όπως βουλευτές, γερουσιαστές και τον Κίσιγκερ, όπου εξέφραζε την αγανάκτησή του για την τουρκική εισβολή, δημιούργησε ταμείο ανακουφίσεως Ελληνοκυπρίων στην κοινότητα DeKalb (60 μίλια δυτικά του Σικάγο), όπου το πανεπιστήμιό του Βόρειου Ιλλινόι. Ζήτησε από τον Παπαδόπουλλο εισηγήσεις για το πού έπρεπε να σταλούν τα χρήματα που συγκεντρώθηκαν.

Παρόλο που δεν αφορά άμεσα στη συμπαράσταση, παρατίθεται εδώ το παρακάτω γεγονός που έχει σχέση με τα παρεπόμενα της τουρκικής εισβολής. Ο Γιάννης Βαληνάκης, αναπληρωτής καθηγητής Διεθνών Σχέσεων στο πανεπιστήμιο Αθηνών, υποστήριξε σε άρθρο του διχοτομική λύση του κυπριακού, πράγμα που προκάλεσε έντονες αντιδράσεις στην Κύπρο (1989). Ο αρχιεπίσκοπος απέστειλε στο συντάκτη του άρθρου επιστολή διαμαρτυρίας, την οποία κοινοποίησε και στον πρύτανη του Πανεπιστημίου. Σε απάντησή της η σύγκλητος υποστήριξε ότι δεν μπορούσε να στερήσει από κανένα μέλος της πανεπιστημιακής κοινότητας το δικαίωμα έκφρασης γνώμης, αλλά πάγια θέση της ήταν η μη αποδοχή των τετελεσμένων της τουρκικής εισβολής και κατοχής στην Κύπρο.

Η κυπριακή συμπαράσταση σε προβλήματα του άλλου Ελληνισμού εκδηλώθηκε ποικιλότροπα, με κύρια μορφή τη συμμετοχή σε εθελοντικά σώματα, τα οποία πολέμησαν σε όλους τους αγώνες του ελληνικού έθνους από την επανάσταση

του 1821 ως την εθνική αντίσταση. Για τη συμμετοχή αυτή δεν υπάρχουν στοιχεία στα περιοδικά, γι' αυτό η αναφορά στο σημείο αυτό της μελέτης περιορίζεται στην οικονομική αρωγή, η οποία εκδηλώθηκε σε πλείστες περιπτώσεις (εθνικούς αγώνες, θεομηνίες, π.χ. πλημμύρες, σεισμούς κ.ά.). Επίσης, άλλες μορφές συμπαράστασης (τηλεγραφήματα, δοξολογίες κ.ά.) καλύπτονται αλλού σ' αυτή τη μελέτη.

Η πρώτη μνεία μιας τέτοιας προσπάθειας εμφανίζεται το 1904, όταν ήρθε στην Κύπρο ο Σπύρος Ματσούκας στο πλαίσιο σταυροφορίας που ανέλαβε με επισκέψεις σε διάφορες περιοχές του ευρύτερου Ελληνισμού για τη συλλογή χρημάτων προς ενίσχυση των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων μετά τον άτυχο πόλεμο του 1897. Ο Ματσούκας παρέμεινε στην Κύπρο, γύρισε πόλεις και χωριά και συγκέντρωσε πάνω από £ 4.000, ποσό τεράστιο για την εποχή εκείνη.³⁰⁹

Είναι χαρακτηριστικό σχόλιο στο περιοδικό *Παρθενών*.³¹⁰ «Παντού γίνονται έρανοι και εσπερίδες διοργανούνται υπέρ των θυμάτων της Βουλγαρικής θηριωδίας, δεν είναι άραγε καιρός να δράσουν και εις την περίστασιν ταύτην οι τόσο καλώς και φιλανθρώπως δρώντες εν τη ημετέρα πόλει αξιόλογοι Γυναικείοι Σύλλογοι; Μία τυχηρά αγορά ή μία εσπερίς ή μία συναυλία νομίζομεν ότι θα απέφερε κάτι υπέρ των τόσο σκληρώς αναξιοπαθούντων γυναικοπαίδων της Αγκιάλου. Επί τέλους δεν θα μας επέζεν η ιδέα ότι παρελείψαμεν να πράξωμεν το καθήκον μας επί τη περιστάσει ταύτη». Εγκύκλιος του Μελέτιου Μεταξάκη, μητροπολίτη Κιτίου υπέρ του Ερυθρού Σταυρού της Ελλάδος (6/10/1912), με την οποία καλούσε το ποίμνιό του να συνεισφέρει «διά χρημάτων, δι' ενδυμάτων, διά νοσοκόμων, δι' ιατρών» στον Ερυθρό Σταυρό της Ελλάδας για την ενίσχυση των αγωνιζομένων για την απελευθέρωσή τους Ελλήνων αδελφών και ευχαριστήρια επιστολή του Βενιζέλου (1913) προς δυο πολίτες του Καραβά της επαρχίας Κερύνειας για κιβώτιο υφασμάτων που του είχαν στείλει για τις ανάγκες του στρατού, είναι ενδεικτικές της οικονομικής

³⁰⁹ Αντιστοιχούσε στο 2% περίπου των ετήσιων εσόδων της Κύπρου κατά το έτος 1904-1905. Βλ. *Handbook of Cyprus 1930*, 125. Αρκεί να λεχθεί, για σκοπούς σύγκρισης, ότι ο μέσος ετήσιος μισθός ενός δασκάλου τότε ήταν στις πόλεις γύρω στις £30 και στα χωριά γύρω στις £24. Βλ. *Cyprus Blue Book 1902-1903*, 241-263.

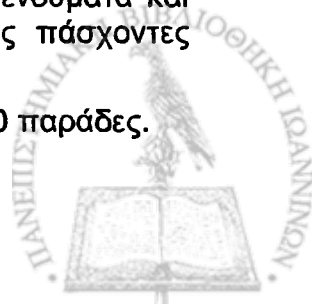
³¹⁰ Τχ. 3 (1906), 24.

προσφοράς των Κυπρίων στους βαλκανικούς πολέμους. Αναφορές για εισφορές των Κυπρίων που κατέληγαν στον Βενιζέλο υπάρχουν και το 1915 και το 1919. Ο Ιάκωβος Αντζουλάτος, μητροπολίτης Πάφου εξαπέλυσε εγκύκλιο (1918), με την οποία καλούσε το ποίμνιό του και τις εκκλησιαστικές επιτροπές να συνεισφέρουν σε έρανο προς ενίσχυση της αγωνιζόμενης Πατρίδας για την απελευθέρωση τέκνων της που στέναζαν υπό τη δουλεία. Τον ίδιο χρόνο ο Μεταξάκης παρέδωσε στην επιτροπή για τη ναυαρχίδα το ποσό των £ 125, το οποίο είχε συλλέξει από το ποίμνιό του στη μητρόπολη Κιτίου. Πάλι ο Αντζουλάτος³¹¹ απέστειλε (1922) στον πατριάρχη Μελέτιο οικονομική βοήθεια για τους πρόσφυγες (ποσό £ 150, προερχόμενο από συνεισφορά του ίδιου, εκκλησιαστικών επιτροπών και πολιτών), το 1923 ο αρχιεπίσκοπος Κύριλλος έστειλε εισφορά στον Δαμιανό Ιεροσολύμων για τον Πανάγιο Τάφο και το 1929 ο Αντζουλάτος έστειλε στον αρχιεπίσκοπο Αθηνών £80 υπέρ των πλημμυροπαθών και ο μητροπολίτης Κυρηναίας έστειλε μέσω του προξένου της Ελλάδας στην Κύπρο Διονύσιου Ιγγλέση £14.10.0,³¹² προϊόν εράνου του προσωπικού της μητροπόλεως για πλημμύρες στην Ελλάδα. Το 1930 διεξήχθη και στην Κύπρο έρανος στο πλαίσιο πανελληνίας προσπάθειας για την ανέγερση ανδριάντα του εθνομάρτυρα Χρυσόστομου Σμύρνης στην Ελλάδα. Σημειώνεται σχετικά ότι από τον πρόεδρο της επιτροπής του μνημείου αρχιεπίσκοπο Αθηνών Χρυσόστομο στάληκαν στην Εκκλησία Κύπρου αντίτυπα του βιβλίου *Ο μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος*, για να πωληθούν (5 σελίνια το αντίτυπο) και το προϊόν να διατεθεί για την ανέγερση του μνημείου. Λόγω των σεισμών της Χαλκιδικής (1932) εκδόθηκε εγκύκλιος από τον αρχιεπίσκοπο, που αναγνώστηκε στις εκκλησίες, διεξήχθησαν έρανοι και το

³¹¹ Το ενδιαφέρον του Αντζουλάτου και της Εκκλησίας της Κύπρου γενικότερα δεν περιοριζόταν σε ενίσχυση μόνο των Ελλήνων. Εκδηλώσεις φιλανθρωπίας υπήρξαν και σε άλλες περιπτώσεις, όπως για παράδειγμα με τους Ρώσους πρόσφυγες. Συγκεκριμένα, ο Αντζουλάτος, ως αναπληρωτής του απουσιάζοντος για λόγους εθνικούς αρχιεπισκόπου, απέστειλε εγκύκλιο (4/6/1920) στις εκκλησιαστικές επιτροπές της περιφέρειας της αρχιεπισκοπής να γίνουν έρανοι για βοήθεια των Ρώσων που ήρθαν ως πρόσφυγες στην Κύπρο και υπέφεραν. Η «Ένωση Ελληνίδων Κυριών» Λευκωσίας συνέλεξε για τον έρανο των Ρώσων £29-4-0. Αγοράστηκαν ενδύματα και γάλα και, με φροντίδα των δύο Ρώσων ιερέων, διενεμήθησαν στους πάσχοντες πρόσφυγες. Βλ. σχετικά *Απ. Β.*, έτος Γ' (1921), 31.

³¹² Η λίρα διαιρείτο σε 20 σελίνια, το σελίνι σε 9 γρόσια και το γρόσι σε 40 παράδες.

προϊόν απεστάλη στον Βενιζέλο. Τον επόμενο χρόνο (1933) ο μητροπολίτης Κιτίου έστειλε £30 στον αρχιεπίσκοπο Χρυσόστομο Παπαδόπουλο για τους σεισμοπαθείς της Δωδεκανήσου.

Όταν ανακοινώθηκε η απόφαση του Οικουμενικού Πατριαρχείου να εορταστεί (1932) η 50ετηρίδα του φιλολογικού και μουσικολογικού έργου του Γεώργιου Παπαδόπουλου, ο αρχιεπίσκοπος έστειλε συγχαρητήρια επιστολή και £ 20 για να βοηθηθεί το εκδοτικό έργο του τιμώμενου.

Θέλοντας να συμβάλει ενεργά εκ μέρους της πνευματικής Κύπρου στην προσπάθεια της *Νέας Εστίας* να ανοίξει έρανο για την προτομή του Παλαμά που φιλοτέχνησε ο γλύπτης Κ. Δημητριάδης, το περιοδικό *Κυπριακά Γράμματα* φρόντισε για τη συγκρότηση παγκύπριας επιτροπής για να αναλάβει τη διεξαγωγή του εράνου στην Κύπρο· η επιτροπή κάλεσε (1937) τα σωματεία και τους εκτιμητές του παλαμικού έργου να συνεισφέρουν, μέσω της επιτροπής, στον έρανο. Η επιτροπή του εράνου στην Κύπρο έστειλε στην πανελλήνια επιτροπή το ποσό των £30.13.0, που συγκεντρώθηκε από τον έρανο, με συνοδευτική επιστολή και κατάλογο των προσώπων που είχαν εισφέρει.

Με εγκύκλιό του (1940) ο τοποτηρητής μητροπολίτης Πάφου Λεόντιος κάλεσε τον κυπριακό λαό να προσφέρει στον εθνικό αγώνα τους χρυσούς αρραβώνες του και σε αντικατάστασή τους να λαμβάνει ασημένιους. Τους ασημένιους, οι οποίοι κατασκευάζονταν με φροντίδα του ελληνικού προξενείου, ευλογούσε ο τοποτηρητής και παραδίδονταν με ευθύνη του προξενείου στους δικαιούχους. Τα δακτυλίδια αυτά έφεραν στο πάνω μέρος βασιλικό στέμμα και εσωτερικά την επιγραφή «Εθνικός Αγών 1940».³¹³ Με νεότερη εγκύκλιό του (1941) ο τοποτηρητής κάλεσε όλους να συνεισφέρουν για τον εθνικό αγώνα (χρήματα, δακτυλίδια, πλεκτά), γιατί τούτο θα ήταν ο καλύτερος τρόπος να τιμηθεί η μνήμη του «Μεγάλου Αρχηγού» Ιωάννη Μεταξά. Γίνεται αναφορά σε εισπράξεις από τον έρανο. Αναφέρεται ότι οι επισκοπικοί θρόνοι και ο μητροπολίτης Πάφου εισέφεραν «εκ νέου υπέρ του Εθνικού Αγώνος εις μνήμην Ιωάννου Μεταξά» συνολικό ποσό £500.³¹⁴

³¹³ Απ. Β., περίοδος Γ', τ. Α' (1940), 401.

³¹⁴ Συγκεκριμένα, η αρχιεπισκοπή £200, η μητρόπολη Πάφου £100, η η μητρόπολη Κυρηναίας £100, η μητρόπολη Κιτίου £77 και ο Πάφου Λεόντιος £23. Βλ. Ο. π., τ. Β' (1941), 37.

Στον *Απόστολο Βαρνάβα* δημοσιεύεται ανακοίνωση του ελληνικού προξενείου, όπου γίνεται απολογισμός των διαφόρων εθνικών εισφορών στην Κύπρο ως το Φεβράρη 1941, που δημοσιεύτηκε η ανακοίνωση.³¹⁵

Μέσω του προξένου της Ελλάδας Ελευθέριου Μαυροκέφαλου στάληκε (1943) στον πρόεδρο της Ελληνικής Κυβέρνησης Εμμανουήλ Τσουδερό από τον τοποτηρητή το προϊόν εράνου για το Ταμείο Περιθάλψεως Ανδρών του Βασιλικού και Εμπορικού Ναυτικού. Συγκεκριμένα, στις 25/3/1943 στάληκε το ποσό των £302.9.4½, από το οποίο £274.19.4½ για το Ταμείο Περιθάλψεως Ανδρών του Βασιλικού και Εμπορικού Ναυτικού και £27.10.0 για το Ταμείο Ανέσεων των Ελληνικών Δυνάμεων Μέσης Ανατολής.

Η Παγκύπριος Επιτροπεία Εθνικών Εράνων ανακοίνωσε (1945) στον πρόξενο Ανδρέα Κουντουριώτη απόφασή της να θέσει στη διάθεση της Ελληνικής Κυβερνήσεως ποσό £84.000 περίπου για τον επισιτισμό της Ελλάδας, με τη διευκρίνηση ότι στο ποσό δεν περιλαμβάνονταν οι έρανοι της μητρόπολης Κυρηναίας, οι οποίοι δεν κατετέθησαν στο Ταμείο της Επιτροπής, και την παράκληση ένα μικρό ποσό να διατεθεί για τους απόρους Κυπρίους, που ζούσαν στην Ελλάδα Τελικά το ποσό ανήλθε στις £85.500, από αυτές δε £2.500 εξητείτο να διατεθούν για τους Κυπρίους. Τον ίδιο χρόνο μαθήτριες της Στ' τάξεως του Παγκυπρίου Γυμνασίου ανέβασαν το έργο του Ρώτα «Να ζει το Μεσολόγγι» και το προϊόν των εισπράξεων δόθηκε σε μαθήτριες του Α' Γυμνασίου Αθηνών.

Το 1949 η Ομοσπονδία Εκδρομικών Σωματείων Ελλάδας ευχαρίστησε τον Εκδρομικό Σύνδεσμο Λευκωσίας για την εισφορά του «υπέρ των ανταρτόπληκτων» και το ΠΙΠΚΑ το Σύλλογο Αποφοίτων Ελληνικού Γυμνασίου Βαρωσίων για την αποστολή ρουχισμού σε 47 «ανταρτόπληκτα» παιδιά του Εθνικού Παιδικού Σταθμού Νέας Ιωνίας.

³¹⁵ Από την ανακοίνωση φαίνεται ότι έγιναν οι πιο κάτω εισφορές: α. Υπέρ του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού £7.757, β. Υπέρ του Ελληνικού Στόλου (διά την «Έλλην») £6.700, γ. Υπέρ του Εθνικού Αγώνος από της ενάρξεως του Ελληνοϊταλικού πολέμου £49.548, δ. Υπέρ της Ελληνικής Αεροπορίας £4.045, δηλαδή συνολικά £68.050. Προσφέρθηκαν επίσης 13.810 χρυσοί δακτύλιοι αρραβώνες. Βλ. Ο. π., 39.

3ε. Επισκέψεις:

Διάφοροι παράγοντες της ελληνικής κοινωνίας πραγματοποίησαν επισκέψεις στην Κύπρο κατά τη διάρκεια της υπό εξέταση περιόδου, σε μικρούς αριθμούς και αραιά στα πριν από την ανεξαρτησία χρόνια, σε μεγαλύτερους αριθμούς και πυκνότερα όσο περνούσαν τα χρόνια. Πέρα από τις δυσκολίες στη διακίνηση των ανθρώπων, που ήταν φαινόμενο γενικό τα παλαιότερα χρόνια, υπήρχαν ως την ανεξαρτησία της Κύπρου και οι περιορισμοί της ξένης κυρίαρχης δύναμης, ιδιαίτερα σε περιόδους πολιτικής αναταραχής (μετά την εξέγερση του 1931 και κατά τη διάρκεια του αγώνα της ΕΟΚΑ). Από την ανεξαρτησία κι ύστερα άρχισε να αυξάνεται το ρεύμα των επώνυμων Ελλήνων επισκεπτών, γιατί ήρθαν οι πιο πάνω λόγοι, αλλά και γιατί η οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη του νησιού και η διεύρυνση των σχέσεων μεταξύ των δύο κρατών (Ελλάδας και Κύπρου) σε διάφορους τομείς διευκόλυναν κι ενδυνάμωσαν την επικοινωνία. Οι πολιτικές συγκυρίες, όπως ήταν φυσικό, επιδρούσαν στο θέμα των επισκέψεων αρνητικά ή θετικά. Την περίοδο της δικτατορίας στην Ελλάδα και για κάποιο διάστημα μετά το πραξικόπημα και την τουρκική εισβολή υπήρξε κάμψη στο ρεύμα, ενώ σε περιόδους ηρεμίας στις σχέσεις, κινητικότητας στο κυπριακό και σύμπλευσης Ελλάδας και Κύπρου (στο θέμα της ευρωπαϊκής πορείας της Κύπρου και προώθησης λύσης του κυπριακού) παρατηρήθηκε ανάκαμψη και περαιτέρω ανάπτυξη.

Υπάρχουν περιπτώσεις για τις οποίες έχουμε καταγραφή της επίσκεψης κάποιου προσώπου, οι πηγές μας όμως σιγούν για το συγκεκριμένο σκοπό της επίσκεψης και τις επαφές που το περί ου ο λόγος άτομο ενδεχομένως είχε με διάφορους παράγοντες της κυπριακής ζωής. Ενίοτε τέτοιες επισκέψεις υπέκρυβαν πολιτικές ή και άλλες σκοπιμότητες μεγάλης σημασίας, για τις οποίες λαμβάνουμε κάποια γνώση από αλλού.³¹⁶ Μεγάλο αριθμό τέτοιων

³¹⁶ Για παράδειγμα το 1963 επισκέφτηκε τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο ο βουλευτής και πρώην πρέσβης στη Ουάσιγκτον Γεώργιος Μελάς. Αυτή την πληροφορία παρέχει η πηγή, που είναι ο *Απόστολος Βαρνάβας*. Για το σκοπό της επίσκεψης μαθαίνουμε τα ακόλουθα: «Οι αυθαίρετες και άκαιρες πρωτοβουλίες του αρχιεπισκόπου και η δημιουργία μείζονος ελληνοτουρκικής κρίσης προκαλούν την αγανάκτηση της Ελληνικής Κυβερνήσεως που στέλλει τον βουλευτή Γ. Μελά για να συγκρατήσει τον Αρχιεπίσκοπο, ο οποίος εκδηλώνει τάσεις να δεχθεί βοήθεια "οθενδήποτε ερχομένην"». Βλ. Βλάχος 1986, 500.

επισκέψεων, καθώς και επισκέψεων, των οποίων ο σκοπός είναι ως ένα βαθμό τουλάχιστο γνωστός, αλλά και συναντήσεων προσώπων τα οποία υπηρετούσαν στην Κύπρο (π.χ. διπλωματών και στρατιωτικών) καταγράφει το ημερολόγιο συναντήσεων του αρχιεπισκόπου, το οποίο κρατείται συστηματικά και περιλαμβάνεται στη στήλη «Χρονικά» του περιοδικού της Εκκλησίας της Κύπρου *Απόστολος Βαρνάβας*, από το οποίο σχηματίστηκε ο κατάλογος των κατά έτος επισκέψεων στον αρχιεπίσκοπο που παρατίθεται στο **Παράρτημα III**. Για τις επισκέψεις στον αρχιεπίσκοπο είναι απαραίτητες, νομίζω, κάποιες περισσότερες εξηγήσεις. Κατά τη διάρκεια της αγγλοκρατίας πολλοί από τους επισκέπτες είχαν συναντήσεις με τον εκάστοτε αρχιεπίσκοπο, ο οποίος, ως εθνάρχης, ήταν ο πρώτος τη τάξει στην Κύπρο. Όταν δημιουργήθηκε η Κυπριακή Δημοκρατία και πρόεδρος εκλέχτηκε ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος, οι επισκέψεις επώνυμων και οι συναντήσεις μαζί του άρχισαν να αυξάνονται, είτε διότι τις επέβαλλαν οι υποθέσεις τους Κράτους και της Εκκλησίας είτε διότι απέρρεαν από το πρωτόκολλο είτε, τέλος, διότι ο ίδιος ο Μακάριος τις ενθάρρυνε για λόγους δημόσιων σχέσεων ή για να ικανοποιήσει την επιθυμία αυτών που για λόγους γοήτρου τις επιζητούσαν. Μετά το θάνατο του Μακαρίου και την εκλογή πολιτικού προσώπου ως νέου προέδρου η επιρροή του προκαθήμενου της Εκκλησίας στα πολιτικά πράγματα εξασθένησε και, παρόλο που ο νέος αρχιεπίσκοπος εξακολούθησε να διεκδικεί ρόλο εθνάρχη, αναγκάστηκε εκ των πραγμάτων να περιοριστεί στο ρόλο του θρησκευτικού και πνευματικού ηγέτη, χωρίς βεβαίως να παύσει να προβαίνει σε διακηρύξεις και να διατυπώνει από άμβωνος και άλλως πως θέσεις και απόψεις γύρω από το πολιτικό πρόβλημα της Κύπρου, οι οποίες όχι λίγες φορές βρίσκονταν σε δυσαρμονία με αυτές σημαντικού μέρους της πολιτικής ηγεσίας. Η πρακτική όμως των συναντήσεων επώνυμων επισκεπτών του νησιού με τον αρχιεπίσκοπο συνεχίστηκε σε μεγάλο βαθμό για λόγους παραδόσεως, εθιμοτυπικούς, αλλά και ουσιαστικούς, που είχαν σχέση με τη στάση που τηρούσε ο ίδιος στο εθνικό θέμα, αλλά και με το γεγονός ότι η Εκκλησία εξακολουθούσε να έχει σημαντική οικονομική επιφάνεια και να ασκεί αξιόλογη επιρροή στο ποίμνιό της.

Επισκέψεις στην Κύπρο πραγματοποίησαν επώνυμοι με διάφορες ιδιότητες. Πολιτικοί έρχονταν στο νησί για συνομιλίες με την κυβέρνηση και άλλους παράγοντες της πολιτικής ζωής, στρατιωτικοί για επαφές με την πολιτική και στρατιωτική ηγεσία, εκκλησιαστικοί αξιωματούχοι για συναντήσεις με εκπροσώπους της κυπριακής Εκκλησίας, άνθρωποι των Γραμμάτων, της Τέχνης και των Επιστημών για ομιλίες, συμμετοχή σε συνέδρια, καλλιτεχνικές εκδηλώσεις και άλλες δραστηριότητες στο χώρο των ενδιαφερόντων τους. Για ένα αριθμό τέτοιων επισκεπτών έχουμε κάμει ήδη αναφορά μέσα από την περιγραφή των συγκεκριμένων δραστηριοτήτων, που συνδέονται με το λόγο της επίσκεψής τους (διαλέξεων, συνεδρίων, εκθέσεων, μουσικών, θεατρικών και άλλων καλλιτεχνικών εκδηλώσεων), γι' αυτό και δεν επαναλαμβάνονται εδώ, εκτός αν οι επισκέψεις δεν περιορίζονταν μόνο σ' εκείνες που συνδέονται με τις προαναφερθείσες εκδηλώσεις και είναι ανάγκη να υπογραμμιστεί η συχνότητα των επισκέψεων των συγκεκριμένων προσώπων, όπως συμβαίνει με τον πατριάρχη Ιεροσολύμων Διόδωρο, τον Μανώλη Γλέζο, τον Σταύρο Μπαλογιάννη, τον Φώτη Δημητρακόπουλο, τη Μαίρη Αρώνη, για να δώσουμε μερικά μόνο παραδείγματα από διάφορες κατηγορίες επισκεπτών. Σημειώνεται ακόμη ότι αναφέρονται εδώ, όπως και στο **Παράρτημα III** όλες οι επισκέψεις, για τις οποίες υπάρχουν πληροφορίες, έστω κι αν οι επισκέπτες δεν περιλαμβάνονται στα **Πρόσωπα** ούτε στις **Βιβλιογραφικές Καταγραφές**, επειδή δεν είχαν την ιδιότητα του λόγιου ή του καλλιτέχνη.

1. Πολιτικοί και Αξιωματούχοι:

Ο αριθμός των επισκέψεων πολιτικών (πρωθυπουργών, άλλων αξιωματούχων της Πολιτείας, αρχηγών κομμάτων, προέδρων της Βουλής, υπουργών, βουλευτών, δημάρχων και άλλων), για τις οποίες υπάρχουν καταγραμμένες πληροφορίες, είναι γενικά αρκετά μεγάλος, ποικίλλει δε κατά περιόδους. Οι επισκέψεις αυτές μπορεί να έγιναν για μια σειρά λόγους, όχι πάντα πολιτικούς, επηρεάστηκαν όμως κατά τρόπο αρνητικό ή θετικό από τις πολιτικές συγκυρίες σε μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι επισκέψεις ατόμων από άλλες κατηγορίες, πράγμα αναμενόμενο, αφού οι πολιτικοί είναι κατά τρόπο άμεσο ή έμμεσο φορείς ή απλά παλμογράφοι αυτών των συγκυριών, αλλά και δέκτες των όποιων αντιδράσεων από αυτές. Όταν η εικόνα που εδημιουργείτο για τους

Ελλαδίτες από τα γεγονότα ήταν αρνητική (π.χ. πραξικόπημα και τουρκική εισβολή), οι επισκέψεις μειώνονταν για προφανείς λόγους, ενώ όταν ήταν θετική (π.χ. κινητικότητα στις προσπάθειες επίλυσης του κυπριακού και σύμπλευση Ελλάδας και Κύπρου στο θέμα της ευρωπαϊκής πορείας της Κύπρου) αυξάνονταν, γιατί ήταν αναγκαίο κάποιες επαφές να γίνονται συνεχώς στο πλαίσιο αυτών των προοπτικών, κάποιες άλλες δημιουργούνταν από το δίκτυο συνεργασιών και θεσμών που αναπτύσσονταν πάλι σ' αυτό το πλαίσιο, αλλά και γιατί, τέλος, το κλίμα στις σχέσεις σε όλα τα επίπεδα ήταν εύκρατο και ευνοούσε, συνεπώς, τις επαφές.

Αναφορές υπάρχουν για επισκέψεις των παρακάτω: Ιωάννη Δεμέστιχα, αρχηγού του Γενικού Επιτελείου Ναυτικού και υπουργού ο οποίος όταν ήταν γενικός διευθυντής του υπουργείου Ναυτικών επισκέφτηκε (1930) τη Λάρνακα με τον μητροπολίτη Καρυστίας, επιστρέφοντας από προσκυνηματικό ταξίδι στους αγίους τόπους, του Νικόλαου Πλαστήρα (1950), του βουλευτή Πausανία Λυκουρέζου (1951), του Δημήτρη Μπίτσιου ως διευθυντή κυπριακών υποθέσεων του Υπουργείου Εξωτερικών (1959) και ως πρώην υπουργού Εξωτερικών (1978), του βουλευτή Γρηγόρη Κασιμάτη (1960), του αρχηγού των Φιλελευθέρων και πρώην πρωθυπουργού Σοφοκλή Βενιζέλου, του Χρήστου Ευαγγελάτου, δημάρχου Μεσολογγίου και πρώην υφυπουργού Ανοικοδομήσεως Ιονίων, και του Μιχαήλ Πετρίδη, δημάρχου Ρόδου (1961),³¹⁷ των βουλευτών Τριαντάφυλλου Μιχαηλίδη (1961), Αθανάσιου Μίχα (1961 και 1962), Κωνσταντίνου Καλλία (1962), Γεώργιου Μελά (1963), Περικλή Αργυρόπουλου (που είχε διατελέσει και υπουργός Εξωτερικών) (1963, 1964 και 1966), Θεόφιλου Καμπερίδη, Κ. Κονιωτάκη, Ιωάννη Γιαμά, Μίκη Θεοδωράκη, Αντώνιου Μπριλλάκη, Αντώνιου Τζιτζή (1964), Ιωάννη Τσιριμώκου (1964, 1965), Ιωάννη Κουτσοχέρα (1964, 1976), Ηλία Ηλιού (1964, και ως προέδρου της ΕΔΑ 1978), του υπουργού Άμυνας Πέτρου Γαρουφαλιά (1964, 1965), του Ανδρέα Παπανδρέου ως πρώην αναπληρωτή υπουργού Συντονισμού (1964) και ως πρωθυπουργού (1982), του βουλευτή Γεώργιου Ηγουμενάκη (1965), του αντιπροέδρου και υπουργού Εξωτερικών Ηλία Τσιριμώκου με τους

³¹⁷ Συνοδευόταν από Ροδίους εκδρομείς και παρέδωσε στον Μακάριο σε ειδική τελετή προτομή του Γρηγόρη Αυξεντίου, δώρο του δήμου προς την Κύπρο.

υφυπουργούς προεδρίας Τάκη Γεωργίου και Εξωτερικών Θεοχάρη Ρέντη και τους βουλευτές Εμμανουήλ Λουλακάκη και Ανέστη Λώρα (17-19/11/1965), του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη, ως υπουργού Συντονισμού (1965), ως υπουργού Εξωτερικών (1981) και ως πρωθυπουργού (1991), του Γεώργιου Μαύρου, διοικητή της Εθνικής Τράπεζας (1965), ως αρχηγού της Ενώσεως Κέντρου-Νέων Δυνάμεων (1975), ως επιτίμου προέδρου της ΕΔΗΚ (1978) και ως βουλευτή Επικρατείας (1987), του Παναγιώτη Κανελλόπουλου, ως αρχηγού της ΕΡΕ (1966) και ως πρώην πρωθυπουργού (1976), του Γεώργιου Μαραγκόπουλου, σύμβουλου Επικρατείας, των υπουργών Εργασίας Γεώργιου Μπακατσέλου και Παιδείας Στέλιου Αλλαμανή, τον οποίο συνόδευσαν οι υπηρεσιακοί του υπουργείου του Κ. Κωτούλας, γενικός γραμματέας, Γ. Κουρνούτος, διευθυντής γραμμάτων και θεάτρου, Ι. Θωμόπουλος, προϊστάμενος των διεθνών μορφωτικών σχέσεων και Χρίστος Θεοδωράτος, πρόεδρος ΚΥΣΔΕ (1966), του βουλευτή Σάββα Παπαπολίτη (1967), του γενικού γραμματέα αθλητισμού Κωνσταντίνου Ασλανίδη (1969), του υπουργού Εργασίας Παύλου Μανωλόπουλου (1971), του πρώην πρωθυπουργού Γεώργιου Αθανασιάδη Νόβα (1974), των υφυπουργών Κοινωνικών Υπηρεσιών Νικόλαου Μπρισίμη (1975) και Εμπορίου Γεώργιου Παναγιωτόπουλου (1976), του υπουργού Εργασίας Κωνσταντίνου Λάσκαρη (1976, 1977, 1979, 1980), των βουλευτών Νικόλαου Βιγέλλη, Λ. Κουτίφαρη, Διονύσιου Λιβανού και Ιπ. Ταυλάρου (1976), του Λεωνίδα Κύρκου ως βουλευτή (1976) και ως γραμματέα της Ελληνικής Αριστεράς (1989), του Γεώργιου Μαγκάκη ως βουλευτή (1976 δυο φορές, των βουλευτών Λεωνίδα Μπουρνιά (1976) και Δημήτριου Παπασπύρου (1976 και ως προέδρου της Βουλής 1979, 1980), του προέδρου της Βουλής Κωνσταντίνου Παπακωνσταντίνου, του υπουργού Εμπορίου Ιωάννη Βαρβιτσιώτη και του πρώην υφυπουργού Εθνικής Άμυνας Ιωάννη Κατσαδήμα (1977), της βουλευτού Βιργινίας Τσουδερού (1978, 1984, 1990, 1991), του υπουργού Εμπορίου Σταύρου Δήμα, του υφυπουργού προεδρίας Αχιλλέα Καραμανλή και του δημάρχου Αθηναίων Δημήτριου Μπέη (1980), του υπουργού Εμπορίου Αριστεΐδη Καλαντζάκου (1981), του Κωστή Στεφανόπουλου ως υπουργού Προεδρίας (1981), των υπουργών Εμπορικής Ναυτιλίας Ιωάννη Φικιώρη και Πολιτισμού Ανδρέα Ανδριανόπουλου (1981), του

προέδρου της Βουλής Γιάννη Αλευρά, των υφυπουργών Προεδρίας Γεώργιου Κατσιφάρα, Εξωτερικών Γρηγόρη Βάρφη (1982) και Παιδείας Πέτρου Μώραλη (1982, 1984, 1985 και του ιδίου ως υφυπουργού Εργασίας (1988), του υπουργού Εμπορίου Νικόλαου Ακριτίδη (1982 και 1988), του Στέλιου Παπαθεμελή υπό την ιδιότητα βουλευτή και υπουργού (1982, 1989, 1992 δυο φορές), του Μανώλη Γλέζου (1982, 1985, 1986, 1991), των υφυπουργών Υγείας και Πρόνοιας Παρασκευά Αυγερινού, Κοινωνικών Ασφαλίσεων Ρούλας Κακλαμανάκη, Υγείας και Πρόνοιας Μαρίας Κυπριωτάκη-Περράκη (1983), του Θ. Κουρουσόπουλου, προέδρου του Συμβουλίου Επικρατείας (1984), του Κώστα Σημίτη, ως υπουργού Γεωργίας (1984) και ως βουλευτή (1991), του Θεόδωρου Πάγκαλου ως υφυπουργού Εξωτερικών (1984), αναπληρωτή υπουργού Εξωτερικών (1989), του υπουργού Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων Γιώργου Γεννηματά και του υφυπουργού Εθνικής Οικονομίας Αντώνιου Γεωργιάδη (1985), του αναπληρωτή υπουργού Εθνικής Οικονομίας Γιάννη Ποττάκη και του βουλευτή Ν. Βούτση (1986), του Αντώνη Τρίτση ως υπουργού Παιδείας (1986) και ως πρώην υπουργού Παιδείας (1990), του υπουργού Εμπορίου Παναγιώτη Ρουμελιώτη (1987), του βουλευτή Δημήτριου Χονδροκούκη (1987), του Σήφη Βαλυράκη ως υφυπουργού Νέας Γενιάς (1987), του Στέφανου Μάνου ως βουλευτή (1987), του Μιλτιάδη Έμπερτ, ως δημάρχου Αθηναίων (1987, 1988) και ως πρώην υπουργού (1992), του αρχηγού των Φιλελευθέρων Νικήτα Βενιζέλου (1988 και 1991), του πρώην υπουργού Ελευθέριου Βερυβάκη, του δημάρχου Ηρακλείου Μανώλη Καρέλλη (1988), του Γιάννου Παπαντωνίου ως υφυπουργού (1988), του υπουργού Εξωτερικών Κάρολου Παπούλια (1988), του Σωτήρη Κούβελα ως δημάρχου Θεσσαλονίκης (1988), της Μαρίας Δαμανάκη ως Α' αντιπροέδρου της Βουλής (1989) και ως προέδρου του Συνασπισμού (1991), των βουλευτών Εύας Κοταμανίδου, Δημήτρη Ρέππα, Ευάγγελου Μείμαράκη (1989), του υπουργού Αθανάσιου Ξαρχά, του α' αντιπροέδρου της Βουλής Νικόλαου Κατσαρού και των βουλευτών Γεράσιμου Αραβανή, Μαριέττας Γιαννάκου-Κουτσίκου, Εμμανουήλ Γκίκα, Μαρίας Θωμά, Βασίλειου Μπεκίρη και Νικόλαου Νικολόπουλου (1990), του Γεώργιου Ρωμαίου ως βουλευτή (1990, 1991), της γενικής γραμματέως του ΚΚΕ Αλέκας Παπαρρήγα (1991), του υπουργού Εξωτερικών Αντώνη Σαμαρά

(1991), του αρεοπαγίτη Γ. Καμπέρη, του κυβερνητικού εκπροσώπου Βύρωνα Πολύδωρα (1991), της υφυπουργού παρά τω πρωθυπουργώ Ντόρας Μπακογιάννη, του υφυπουργού Εμπορίου Αλέξανδρου Μπαλτά, της αναπληρώτριας υπουργού Πολιτισμού Άννας Ψαρούδα-Μπενάκη, του προέδρου της Βουλής Αθανάσιου Τσαλδάρη, του πρώην βουλευτή Παναγιώτη Μπάρκα και των βουλευτών Φλώρου Κωνσταντίνου, Παναγιώτη Λαμπρία, Παναγιώτη Κοσιώνη, Δημήτριου Νιάνια, Γεώργιου Μπουγά, Παπαγιαννάκη, Τραϊανού Χατζηδημητρίου (1991), Αλέξανδρου Παπαδόγγονα, Θ. Μήτσιου (βουλευτή των Αγίων Σαράντα) και Άκη Τσοχατζόπουλου (1992), του Γεράσιμου Αρσένη ως πρώην υπουργού (1992), του Βασιλείου Καραγιαννόπουλου, πρώην υπουργού Παιδείας, του νομάρχη Αργυροκάστρου Σωκράτη Καβόπουλου και του προέδρου του κόμματος «Ομόνοια» Αλβανίας Σωτήρη Κυριαζάτη (1992).

Όπως ήταν φυσικό, δεν δίνεται το ίδιο βάρος ούτε και η ίδια σημασία σ' όλες τις επισκέψεις. Μερικές περιγράφονται πιο λεπτομερειακά, ιδιαίτερα αν πρόκειται για επίσημες, με αποκορύφωμα πρωθυπουργική επίσκεψη. Φυσικά, όπως πάντα, ρόλο σημαντικό για την προβολή διαδραματίζει το ποιος ήταν ο φιλοξενών και ποιο το έντυπο, όπου γίνεται η αναφορά.

Η πρώτη επίσκεψη, για την οποία έχουμε εκτενή σχετικά αναφορά στον *Απόστολο Βαρνάβα*, είναι του αρχηγού της ΕΡΕ Παναγιώτη Κανελλόπουλου, ο οποίος ήρθε στο νησί στις 26 Σεπτεμβρίου 1966, προσκεκλημένος του προέδρου της Δημοκρατίας, αρχιεπισκόπου Μακαρίου Το βράδυ της πρώτης ημέρας Μακάριος και Κανελλόπουλος παρακάθισαν σε ιδιωτικό δείπνο στο Προεδρικό Μέγαρο και την επομένη το μεσημέρι (27 Σεπτ.), πάλι στο Προεδρικό Μέγαρο, ο Μακάριος παρέθεσε επίσημο γεύμα προς τιμήν του, όπου και ήγειρε πρόταση, στην οποία εξήρε τις ηθικές και πνευματικές αρετές του φιλοξενούμενου του και ιδιαίτερα την αγάπη του για την Κύπρο, τον ευχαρίστησε για τη συμπαράστασή του στον αγώνα του κυπριακού λαού κι εξέφρασε την ευχή για ενσωμάτωση της Κύπρου στον ελληνικό κορμό με την πραγματοποίηση του προαιώνιου πόθου της Ένωσης. Το βράδυ ο Κανελλόπουλος έδωσε διάλεξη που παρακολούθησε και ο Μακάριος, την επομένη το βράδυ (28 Σεπτ.) δόθηκε από τον Μακάριο δεξίωση προς τιμήν του στο Προεδρικό, την επομένη μετέβησαν στην Πάφο, επέστρεψαν αυθημερόν

στη Λευκωσία και την άλλη μέρα (30 Σεπτ.) ο Κανελλόπουλος επέστρεψε στην Αθήνα.

Η επόμενη χρονικά επίσκεψη, η οποία περιγράφεται στον *Απόστολο Βαρνάβα*, κυρίως όμως στο εκπαιδευτικό περιοδικό *Κυπριακή Εκπαίδευσις*, ήταν του υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων Στέλιου Αλλαμανή (8-14/12/1966), συνοδευόμενου από τη σύζυγό του και υπηρεσιακούς παράγοντες. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του, η οποία πραγματοποιήθηκε έπειτα από πρόσκληση του υπουργού Παιδείας της Κύπρου Κωνσταντίνου Σπυριδάκι, εγκαινίασε τα σχολικά κτήρια που είχαν ανεγερθεί ή συμπληρωθεί με δαπάνη της Ελληνικής Κυβερνήσεως (Τεχνικές Σχολές Αμμοχώστου, Ξερού και Πόλεως Χρυσοχού και το Γεωργικό Γυμνάσιο Μόρφου), παρακολούθησε τη λειτουργία σχολείων δημοτικής και μέσης εκπαίδευσεως, είχε συσκέψεις με τον ομόλογό του και έγινε δεκτός από τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο, ο οποίος και παρέθεσε επίσημο γεύμα προς τιμήν του. Σύμφωνα με το ανακοινωθέν, το οποίο εκδόθηκε μετά τις συνομιλίες, αποφασίστηκαν: Να καταβάλει η Ελληνική Κυβέρνηση τη μισή δαπάνη για την εφαρμογή στην Κύπρο της δωρεάν παιδείας, νοουμένου ότι η Κυπριακή Κυβέρνηση θα κατέβαλλε την άλλη μισή, να παραχωρηθούν δωρεάν τα βιβλία, εκδόσεως του Οργανισμού σχολικών βιβλίων, να εγκατασταθεί προσεχώς στην Κύπρο ελληνική αρχαιολογική αποστολή, να μελετηθεί από τις υπηρεσίες των δύο υπουργείων η δυνατότητα δημιουργίας στην Κύπρο πανεπιστημιακής μονάδας, να υπαχθούν υπό ορισμένες προϋποθέσεις οι Κύπριοι εκπαιδευτικοί στα αντίστοιχα ελληνικά επικουρικά ταμεία και να οργανωθούν, με βάση καταρτισθέν πρόγραμμα, διάφορες εκδηλώσεις πολιτιστικές μέσα στο 1967.

Επισκέψεις υπουργών της Παιδείας, αλλά και του Πολιτισμού αναφέρονται και άλλες σε κατοπινότερα χρόνια, για τις οποίες έγινε ήδη αναφορά. Κάποια μεγαλύτερη σημασία από πλευράς προβολής δίνεται στην επίσκεψη το 1981 του υπουργού Πολιτισμού Ανδρέα Ανδριανόπουλου για την υπογραφή προγράμματος Πολιτιστικής Συνεργασίας Ελλάδας-Κύπρου³¹⁸ με τον ομόλογό του Ν. Κονομή.³¹⁹

³¹⁸ Η πρακτική που εφαρμοζόταν όσον αφορά τη συνεργασία στους τομείς της εκπαίδευσης, του πολιτισμού, του τουρισμού κλπ. με τις άλλες χώρες ήταν να

Αποκορύφωμα των επισκέψεων και από πλευράς αντικειμενικής σημασίας και από πλευράς τόνου και έκτασης της περιγραφής αποτέλεσε η επίσκεψη του πρωθυπουργού Ανδρέα Παπανδρέου. Όπως υπογραμμιζόταν στην εγκύκλιο της ιεράς συνόδου, με την οποία εκαλείτο ο λαός να υποδεχτεί τον Παπανδρέου με «εκδηλώσεις εθνικού ενθουσιασμού και αγάπης», η επίσκεψη ήταν ενέργεια τεράστιας εθνικής σημασίας για τον κυπριακό λαό και την εξέλιξη του εθνικού του θέματος, γιατί «πέρα του ότι είναι η πρώτη επίσκεψη Πρωθυπουργού της Ελλάδας στην Κύπρο μέσα στη μακραίωνη ιστορία μας, με αυτή τονίζεται αφ' ενός η ενότητα του Ελληνισμού και αφ' ετέρου η απόφαση της Ελλάδας να ανταποκριθεί στα καθήκοντα και στις ευθύνες της που πηγάζουν όχι μόνο από την ιδιότητά της σαν Μητέρας Πατρίδας, αλλά και από την ιδιότητά της σαν εγγυήτριας δύναμης της ανεξαρτησίας της Κύπρου».³²⁰

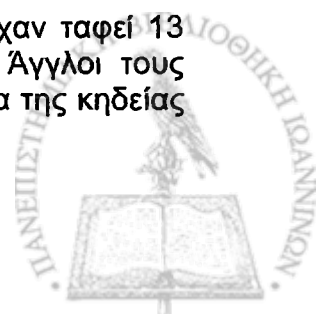
Ο πρωθυπουργός έφτασε το πρωί του Σαββάτου (27/2/1982) στο αεροδρόμιο Λάρνακας, συνοδευόμενος από τους υφυπουργούς Συντονισμού, Προεδρίας και Εξωτερικών και υπηρεσιακούς παράγοντες. Μετά την επίσημη εκεί υποδοχή, η αυτοκινητοπομπή έφτασε στην είσοδο της πόλης της Λευκωσίας, όπου έγινε σύντομη τελετή, κατά την οποία ο δήμαρχος της πρωτεύουσας του επέδωσε το κλειδί της πόλης. Το απόγευμα ο πρωθυπουργός είχε συνομιλίες με τον πρόεδρο της Δημοκρατίας Σπύρο Κυπριανού στο Προεδρικό και επισκέφτηκε τα Φυλακισμένα Μνήματα³²¹ και τον Τύμβο της Μακεδονίτισσας.³²² Στη συνέχεια

υπογράφεται Σύμβαση, η οποία επισημοποιείται μετά την έγκρισή της από τη Βουλή. Στη συνέχεια συντασσόταν λειτουργικό πρόγραμμα, όπου φαίνονταν τα συγκεκριμένα πράγματα, τα οποία θα γίνονταν κατά τη διάρκεια λειτουργίας του. Τούτο ανανεωνόταν κάθε δύο ή τρία χρόνια με σχετικό έγγραφο, το οποίο υπογραφόταν εκ περιτροπής στις δυο συμβληθείσες χώρες. Μόνο στην περίπτωση της Ελλάδας δεν υπήρχε σύμβαση, με το σκεπτικό ότι η Ελλάδα δεν ήταν ξένη χώρα. Η συνεργασία εκωδικοποιείται σε ένα έγγραφο υπό τύπο πρωτοκόλλου ή μνημονίου, το οποίο ανανεωνόταν κατά τακτά χρονικά διαστήματα.

³¹⁹ 1924-. Φιλολόγος, καθηγητής στο Παγκύπριο Γυμνάσιο, καθηγητής πανεπιστημίων Ιωαννίνων και Θεσσαλονίκης, υπουργός Παιδείας Κύπρου, ακαδημαϊκός, πρόεδρος της Ακαδημίας Αθηνών.

³²⁰ Βλ. Απ. Β., τ. ΜΓ' (1982), 90.

³²¹ Τόπος προσκυνήματος στις Κεντρικές Φυλακές Λευκωσίας, όπου είχαν ταφεί 13 αγωνιστές της ΕΟΚΑ, που είχαν απαγχονιστεί ή πέσει σε μάχες. Οι Άγγλοι τους έθαψαν εκεί, για να μην ταφούν δημόσια και οργανωθούν κατά τη διάρκεια της κηδείας τους μαζικές συγκεντρώσεις και διαδηλώσεις.

μετέβη, με τη συνοδεία του προέδρου και του αρχιεπισκόπου Χρυσοστόμου, στο Μέγα Συνοδικό της Αρχιεπισκοπής, όπου τον ανέμενε η σύνοδος, υπουργοί, βουλευτές, πρέσβεις, δήμαρχοι και άλλοι επίσημοι.

Ο αρχιεπίσκοπος τον προσφώνησε με θερμή πατριωτική ομιλία, στην οποία τον αποκάλεσε ενσαρκωτή και εκφραστή της συμπαραστάσεως της Μητέρας Πατρίδας, εξήρε τη σημασία που έδωσε από την πρώτη στιγμή που ανέλαβε την εξουσία στην προώθηση του κυπριακού σε πρώτη προτεραιότητα της Κυβέρνησής του, υπενθύμισε την τραγωδία της Κύπρου, για την οποία έφερε ευθύνη η χούντα, αναφέρθηκε στην πτώση της χούντας με τη θυσία της Κύπρου, τις απογοητεύσεις, την απαισιοδοξία και την ηττοπάθεια που διακατείχαν τον κυπριακό λαό, ο οποίος αισθανόταν ότι η Μητέρα Πατρίδα, αντίκρυζε το θέμα του Ελληνισμού της Κύπρου σαν μια χαμένη υπόθεση κι εξέφρασε την πεποίθηση ότι ο ελληνισμός της Κύπρου πρέπει να ζήσει, πράγμα που αποτελεί ευθύνη των Ελλήνων της Κύπρου, αλλά και όλου του Ελληνισμού, ο οποίος πρέπει τον αγώνα για τη σωτηρία της Κύπρου να τον κάμει βίωμα και πιστεύω του.

Ακολούθησε η ανάγνωση του εγγράφου της Συνόδου, στο οποίο εκτίθεται το σκεπτικό της απόφασης να απονεμηθεί στον πρωθυπουργό το χρυσούν παράσημο του αποστόλου Βαρνάβα, και μετά την απονομή αντιφώνησε ο πρωθυπουργός που είπε πως με την επίσκεψή του αποσκοπούσε στο να επουλώσει τις πληγές της Κύπρου, για τις οποίες ευθύνεται η Μητρόπολη του Ελληνισμού, να διαδηλώσει την απόφαση για συμπαράταξη στην Κύπρο και να στείλει μήνυμα προς δυσμάς και προς ανατολάς ότι ο ελληνισμός είναι αποφασισμένος να ανακόψει την πορεία συρρίκνωσης.

Μετά την αρχιεπισκοπή, πήγε στο Προεδρικό, όπου δέχτηκε την επιτροπή συγγενών αγνοουμένων, εκπροσώπους προσφύγων και εγκλωβισμένων, καθώς και προσφυγικών σωματείων. Το βράδυ παρέστη σε δεξίωση του

³²² Γνωστό και ως Στρατιωτικό Κοιμητήριο Μακεδονίτισσας. Εδώ βρίσκονται τα μνήματα των παλληκαριών της Ελλάδας που έπεσαν κυρίως στην εισβολή του 1974, αλλά και σε προηγούμενους αγώνες της Κύπρου για ελευθερία. Εκτός από τους ομοιόμορφους σταυρούς και τις ταφόπλακες, στο ψηλότερο σημείο του χώρου υπάρχει ψηλή μαρμάρινη στήλη, κάθετα τοποθετημένη σε οριζόντια μαρμάρινη πλάκα, μπροστά από την οποία βρίσκεται συμβολικό μαρμάρινο μνήμα. Στην επέτειο της εισβολής κάθε χρόνο γίνεται τρισάγιο και κατάθεση στεφάνων.

πρέσβη της Ελλάδας στο Ελληνικό Πολιτιστικό Κέντρο. Την επομένη (Κυριακή, 28 Φεβρ.) κατέθεσε στεφάνι στον τάφο του αρχιεπισκόπου Μακαρίου μετά το τρισάγιο που τέλεσε ο αρχιεπίσκοπος και το απόγευμα συναντήθηκε στο Προεδρικό με τους αρχηγούς Κομμάτων και τους δημάρχους, αργότερα προσφώνησε τη Βουλή των Αντιπροσώπων και το βράδυ παρέστη σε επίσημο δείπνο που παρέθεσε προς τιμήν του ο πρόεδρος της Δημοκρατίας. Τη Δευτέρα (29 Φεβρ.) αποκάλυψε στο στρατόπεδο της ΕΛΔΥΚ το μνημείο πεσόντων και αγνοουμένων αξιωματικών και οπλιτών της ΕΛΔΥΚ κατά την τουρκική εισβολή του 1974, είχε συνάντηση σε προσφυγικό οικισμό και προτού αναχωρήσει από την Κύπρο έδωσε συνέντευξη τύπου.

Το 1991 ακολούθησε επίσκεψη του πρωθυπουργού Κωνσταντίνου Μητσοτάκη, ο οποίος έφτασε (7/6/1991) συνοδευόμενος από τον υπουργό Εξωτερικών, τον αναπληρωτή υπουργό Εθνικής Οικονομίας, την υφυπουργό παρά τω πρωθυπουργώ, τον κυβερνητικό εκπρόσωπο και άλλους υπηρεσιακούς παράγοντες. Το απόγευμα ο πρωθυπουργός μίλησε στη Βουλή των Αντιπροσώπων και αργότερα επισκέφτηκε την αρχιεπισκοπή, όπου σε επίσημη τελετή στο Μέγα Συνοδικό ανταπάντησε σε προσφώνηση του αρχιεπισκόπου, ο οποίος και του πρόσφερε αναμνηστικό δώρο. Στην ομιλία του ο αρχιεπίσκοπος είπε πως η επίσκεψη του πρωθυπουργού μαρτυρεί το ενδιαφέρον της Μητέρας πατρίδας για το μέλλον του Ελληνισμού της Κύπρου, αφού στην Κύπρο δίνεται η μάχη του Έθνους για την τιμή και την αξιοπρέπειά του. Στην αντιφώνησή του ο πρωθυπουργός υποσχέθηκε ότι η ελληνική πολιτεία θα κάμει στο ακέραιο το χρέος της απέναντι στον κυπριακό ελληνισμό.

Μετά την αρχιεπισκοπή παρακάθησε σε επίσημο δείπνο που παρέθεσε προς τιμήν του ο πρόεδρος της Δημοκρατίας Γιώργος Βασιλείου. Την επομένη το πρωί (Σάββατο 8 Ιουνίου) του επιδόθηκε στο δημαρχείο της Λευκωσίας από το δήμαρχο το χρυσό κλειδί της πόλης και το βράδυ παρέστη σε δεξίωση του πρέσβη της Ελλάδας. Την Κυριακή 9 Ιουνίου πήγε στο μοναστήρι του Κύκκου και κατέθεσε στεφάνι στον τάφο του Μακαρίου και το βράδυ αναχώρησε από την Κύπρο.

Ιδιαίτερα για την επίσκεψη Παπανδρέου το περιοδικό *Απόστολος Βαρνάβας* αφιέρωσε αρκετές σελίδες. Σημειώνεται ότι στην περιγραφή των επισκέψεων

δίνεται έμφαση στα γεγονότα εκείνα, όπου επίκεντρο είναι η Εκκλησία, ενώ τα υπόλοιπα στοιχεία του προγράμματος δίνονται περιληπτικά. Έτσι, ενώ καταγράφονται αυτολεξεί οι ομιλίες του αρχιεπισκόπου, δεν δίνεται ούτε καν περίληψη των προεδρικών ομιλιών κατά τα επίσημα δείπνα.

2. Επιστήμονες-Λόγιοι:

Ο Γεώργιος Μιστριώτης επιστρέφοντας το 1904 από τους Αγίους Τόπους (με το συνάδελφό του Παύλο Καρολίδη) επισκέφτηκε τη Λάρνακα και μίλησε στο ναό του Αγίου Λαζάρου, όπου έγινε πανηγυρική δοξολογία. Στην ομιλία του έδωσε συμβουλές στους Κυπρίους, οι οποίοι ήταν τότε διαιρεμένοι, λόγω του αρχιεπισκοπικού ζητήματος (1900-1910) σε κιτιακούς και κυρηνειακούς. Η Βίτα Ξανθάκη, η οποία παρέμεινε στην Κύπρο για περισσότερο από ένα μήνα για τη συλλογή δημοτικών τραγουδιών (1937), ο Ιωάννης Φωκάς, γιατρός (1945), ο Γεώργιος Σακελλαρίου, καθηγητής πανεπιστημίου (1948), ο Μάνος Καρζής, που ήταν επικεφαλής 94 γιατρών, οι οποίοι επιστρέφοντας από την Αίγυπτο για την Ελλάδα σταμάτησαν στη Λεμεσό κι επισκέφτηκαν στη Λευκωσία τον αρχιεπίσκοπο (1950), ο Ιωάννης Πολίτης, ακαδημαϊκός, ο Δημήτριος Ευαγγελίδης, καθηγητής της Ιστορίας της Τέχνης και ο Γεώργιος Κακριδής, καθηγητής της Θεωρητικής Ηλεκτροτεχνίας στο Μετσόβιο, οι οποίοι ήρθαν με συναδέλφους τους και φοιτητές (1951), ο Σωτήριος Αγαπητίδης, καθηγητής της Οικονομολογίας στο Μετσόβιο Πολυτεχνείο (1952, 1954, 1961), ο Πέτρος Δόβας, γεωπόνος (1954), η Μαριέττα Α. Πάλλη, η οποία φιλοξενήθηκε στην Κύπρο από την Ισμήνη Χατζηκώστα και σε στενό κύκλο παρουσίασε το έργο της *Tableaux in Greek History* (1955), ο Γεώργιος Κ. Τενεκίδης, καθηγητής του Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου στην Πάντειο (1960 και 1964), ο Κωνσταντίνος Β. Χωρέμης, καθηγητής του πανεπιστημίου Αθηνών και ακαδημαϊκός, και ο Θρασύβουλος Δ. Ραπτόπουλος, καθηγητής της Δενδροκομίας στο πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (1960), ο Παναγιώτης Τρεμπέλας, καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του πανεπιστημίου Αθηνών (1961), ο Γεώργιος Κουρμούλης, καθηγητής της Γλωσσολογίας στο πανεπιστήμιο Αθηνών (1961, 1962), ο Θωμάς Δοξιάδης, καθηγητής της Ιατρικής στο πανεπιστήμιο Αθηνών (1962), ο Δημήτριος Ι. Δελιβάνης, καθηγητής της Πολιτικής Οικονομίας στο πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και ο Σάββας Νίττης, καθηγητής της Ιατρικής στο

Ιατρικό Κολέγιο Νέας Υόρκης (1963), ο Γεράσιμος Κονιδάρης, καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του πανεπιστημίου Αθηνών (1965, 1966), ο Ιωάννης Ν. Καρμίρης, ο Μάρκος Αντ. Σιώτης και ο Ανδρέας Ι. Φυτράκης, καθηγητές της Θεολογικής Σχολής του πανεπιστημίου Αθηνών που συνόδευσαν, με το συνάδελφό τους Γεράσιμο Κονιδάρη φοιτητές τους, ο Σάββας Νανάκος, διευθυντής της Ανωτέρας Εκκλησιαστικής Σχολής Θεσσαλονίκης που συνόδευσε (1966) σπουδαστές της Σχολής, ο Ιωάννης Κ. Παπαζαχαρίου, καθηγητής της Εγκληματολογίας στην Πάντειο (1966), ο Ιωάννης Κακριδής, καθηγητής της Κλασικής Φιλολογίας στο πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (1966, 1977, 1982, 1983), ο Δημήτριος Σπ. Κωνσταντόπουλος, καθηγητής της Νομικής του πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, (1967, 1970, 1990, 1992), ο Ιωάννης Καραγιαννόπουλος, καθηγητής του πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης που συνόδευσε φοιτητές (1968), ο Δημήτρης Κιτσικής, ιστορικός και ερευνητής στο Γαλλικό Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών και ο Γ. Νάκος, βοηθός της έδρας Ιστορίας Ελληνικού και Ρωμαϊκού Δικαίου (1969), ο Κωνσταντίνος Γιαννακόπουλος, καθηγητής της Βυζαντινής Ιστορίας (1969, 1987), ο Στυλιανός Κ. Πουλόπουλος, καθηγητής της Οικονομικής Γεωγραφίας στο πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (1972, 1973), ο Κ. Γούδας, πρύτανης και ο Αναστάσιος Ζούμπος, προπρύτανης του πανεπιστημίου Πάτρας (1975), ο Νικόλαος Λιβαδάρας, καθηγητής της Φιλοσοφικής Σχολής του πανεπιστημίου Αθηνών (1977, 1985), ο Αλέξης Δημαράς (1978), ο Μανώλης Ανδρόνικος, καθηγητής της αρχαιολογίας στο πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (1978, 1981, 1988), ο Χρήστος Γιανναράς, καθηγητής της Φιλοσοφίας του Παντείου Πανεπιστημίου (1981, 1983, 1985, 1992), ο Βλάσιος Ι. Φειδάς, καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του πανεπιστημίου Αθηνών (1982) και ο Ηλίας Βουλγαράκης, καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του πανεπιστημίου Αθηνών (1982), ο Ι. Χασιώτης, ο Ι. Χατζηδήμας, ο Γ. Βλάχος, ο Κωνσταντίνος Ρωμαίος, καθηγητές, ο Ευάγγελος Κωνσταντίνου, βυζαντινολόγος στη Γερμανία, ο Πέτρος Α. Γέμτος, καθηγητής της Νομικής Σχολής του πανεπιστημίου Αθηνών, ο Στέλιος Ράμφος και ο Γεώργιος Δ. Δασκαλάκης, καθηγητής της Παντείου (1983), ο Δημήτρης Μαυράκης, επίκουρος καθηγητής πανεπιστημίου Αθηνών, στέλεχος του υπουργείου Πολιτισμού που είχε την ευθύνη για το θεσμό του Ελεύθερου

Ανοικτού Πανεπιστημίου (1984), ο Βασίλειος Γιούλτσης, καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (1984, 1990, 1992), ο Γεώργιος Αντ. Γαλίτης, ομότιμος καθηγητής του πανεπιστημίου Αθηνών (1985) και ο Γεώργιος Δ. Κοντογιώργης, πρύτανης της Παντείου και γενικός διευθυντής της ΕΡΤ (1985, 1986, 1991), ο Ηλίας Κατσούλης, καθηγητής της Παντείου, και ο Ευάγγελος Μαντζουνέας, γραμματέας της συνοδικής επιτροπής της Εκκλησίας της Ελλάδας για νομοκανονικά θέματα (1986), ο Δημήτρης Κώνστας, ως αντιπρύτανης (1986), ο Σταύρος Μπαλογιάννης, αναπληρωτής καθηγητής Νευρολογίας και διευθυντής της Α΄ Νευρολογικής Κλινικής του πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (1987, 1988, 1991 δυο φορές, 1992), ο Μιχαήλ Π. Σταθόπουλος, καθηγητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, ως πρύτανης του πανεπιστημίου (1987 και 1990), ο Κωνσταντίνος Β. Σκουτέρης, καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του πανεπιστημίου Αθηνών (1987, 1992), ο Μανούσος Ι. Μανούσακας, καθηγητής στο πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ο Παναγιώτης Μαστροδημήτρης, καθηγητής του πανεπιστημίου Αθηνών, ο Παναγιώτης Νούτσος, καθηγητής της Φιλοσοφίας στο πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, ο Γρηγόριος Τσάλτας, καθηγητής του Διεθνούς Δικαίου στην Πάντειο, ο Θ. Αργυρόπουλος, πρύτανης του Πολυτεχνείου Κρήτης, ο Νίκος Αθ. Ματσούκας, καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ο Δημήτριος Σπ. Γαλανός, καθηγητής της Χημείας στο πανεπιστήμιο Αθηνών, ο Ιωάννης Ζέρβας, καθηγητής Κινητικής Συμπεριφοράς και Αθλητικής Ψυχολογίας στο πανεπιστήμιο Αθηνών, ο Απ. Φράγκος, επιμελητής του Αστεροσκοπείου, ο Αθανάσιος Πλατιάς, ο Αθανάσιος Πούλος, δικηγόρος στον Άρειο Πάγο, και ο Ιωάννης Κουντουράς, καθηγητής του πανεπιστημίου (1987), ο Αντώνιος Μπαλογιάννης, καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και ο Βασίλειος Κ. Παπαδιάς, καθηγητής στο Μετσόβιο (1988), ο Φώτης Δημητρακόπουλος, καθηγητής της Φιλοσοφικής Σχολής του πανεπιστημίου Αθηνών (κάθε χρόνο, από το 1989, που έγινε στη Λευκωσία το πρώτο σεμινάριο με φοιτητές του για την ελληνική λογοτεχνία της Κύπρου, για όλα τα χρόνια που συνεχίστηκε), ο Σπύρος Βρυώνης, καθηγητής Πανεπιστημίου και διευθυντής του Ωνάσειου Κέντρου Ελληνικών Σπουδών, και ο Γεώργιος Μαντζαρίδης, καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του πανεπιστημίου

Θεσσαλονίκης (1989, 1992), ο Γ. Ανδουράκης, καθηγητής της αρχαιολογίας, ο Χρ. Διακόπουλος, καθηγητής της Ανωτάτης Σχολής Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών και πρόεδρος της Χριστιανικής Ενώσεως Επιστημόνων, ο Αθανάσιος Αν. Αγγελόπουλος, καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και ο Βασίλειος Σ. Μπαρμπάνης, ομότιμος καθηγητής της Αστρονομίας στο πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (1989), ο Γεώργιος Ι. Κοντόπουλος, καθηγητής της Αστρονομίας (1991), ο Στυλιανός Γ. Παπαδόπουλος, καθηγητής της Θεολογίας στο πανεπιστήμιο Αθηνών (1991, 1992), η Βαρβάρα Καλογεροπούλου-Μεταλληνού, θεολόγος, και ο Δ. Παπαδημητρίου, καθηγητής του πανεπιστημίου Ιωαννίνων (1991), ο Αυγουστίνος Κ. Αναγνωστόπουλος, καθηγητής του πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (1992), ο Χρίστος Θ. Κρικώνης, καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, η Μαρία Καρατσάλου, θεολόγος, ο Στέφανος Ήμελλος, καθηγητής του πανεπιστημίου Αθηνών, και ο Δημήτριος Γ. Βλάχος, αγρονόμος-τοπογράφος μηχανικός, καθηγητής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (1992).

3. Λογοτέχνες και Καλλιτέχνες:

Ενδιαφέρον σ' αυτή την κατηγορία παρουσιάζουν όχι μόνο οι επισκέψεις που έγιναν, αλλά και οι προαγγελθείσες αλλά μη πραγματοποιηθείσες επισκέψεις λογοτεχνών. Πληροφορίες γι' αυτού του είδους τις επισκέψεις έχουμε: για τον Τέλλο Άγρα και τον Κλέωνα Παράσχο, οι οποίοι προγραμματιζόταν να έρθουν στο νησί το 1935, τον Γιάννη Σκαρίμπα που αναμενόταν το 1936 και ξανά την άνοιξη του 1937, καθώς και τη Μυρτιώτισσα, την Αθηνά Ταρσούλη και τον Σικελιανό, τον Μυριβήλη και τον Τερζάκη, που αναμένονταν το 1946.³²³ Για την επίσκεψη των τριών τελευταίων λογοτεχνών είχε συγκροτηθεί μάλιστα 20μελής οργανωτική επιτροπή υπό την προεδρία του τοποτηρητή Λεοντίου, πράγμα που αποδεικνύει τη σημασία που αποδόθηκε στην επίσκεψη από το σύνολο των ταγών της Κύπρου. Αξιοσημείωτο είναι ακόμη το γεγονός ότι έφτασε στην Κύπρο ως προπομπός της επίσκεψης η Αυγή Σιακαλλή. Η Μυρτιώτισσα, όπως έχει ήδη αναφερθεί, επισκέφτηκε την Κύπρο το 1923, η Ταρσούλη ήρθε έπειτα

³²³ Το 1946 αναμενόταν και ο Μανώλης Τριανταφυλλίδης για σειρά διαλέξεων.

αρκετές φορές (π.χ. 1952, 1953, 1960), όπως και ο Μυριβήλης (1947, 1953, 1959), ενώ για τους άλλους δεν καταγράφεται οποιαδήποτε επίσκεψη.

Το 1926 ο Νίκος Καζαντζάκης επισκέφτηκε την Κύπρο, το 1933 ο Κώστας Ουράνης με πολλούς Γάλλους (ανάμεσά τους οι Philéas Lebesque και Louis Roussel) και Έλληνες διανοούμενους, το 1946 ο Τίμος Μαλάνος,³²⁴ το 1947 ο Μήτσος Λυγίζος (με το Εθνικό Θέατρο). Τη δεκαετία του '50 έχουμε τις επισκέψεις Σεφέρη. Η πρώτη ήταν από τις 6 Νοεμβρίου ως τις 9 Δεκεμβρίου 1953 (33 μέρες), η δεύτερη το 1954 και η τρίτη το 1955. Προηγήθηκε της πρώτης επισκέψεως μια ολιγόωρη παραμονή στη Λεμεσό. Επρόκειτο να έρθει και το 1971 – είχε μάλιστα κόψει με τη γυναίκα του τα εισιτήρια με το πλοίο «Απολλώνια» – αλλά δεν μπόρεσε, γιατί ήρθε η ασθένεια και ο θάνατος.

Ακολούθησαν, τη δεκαετία του '60, οι επισκέψεις Βενέζη (1960, 1968), για τις οποίες έχει ήδη γίνει λόγος, του Ιάκωβου Καμπανέλλη (1960), για να προλογίσει το δικό του έργο «Ήταν ένα κουτό κορίτσι», που παρουσίασε ως εναρκτήριο ο θίασος Τζένης Καρέζη (1960 και πολλές φορές από τότε), του Αντρέα Καραντώνη (1961, αλλά και δέκα χρόνια αργότερα), και του Βάσου Βαρίκα (1966), ο οποίος, όπως σημειώνει ο ίδιος, είχε ξανάρθει δυο φορές προηγουμένως.

Την επόμενη δεκαετία έχουμε επίσκεψη του Οδυσσέα Ελύτη, του Γιάννη Ρίτσου και της Μελισσάνθης (1977). Η επίσκεψη του πρώτου ήταν ουσιαστικά ιδιωτική, ενώ του δεύτερου ήταν επίσημη. Ο Ελύτης φιλοξενήθηκε στο σπίτι του Ευάγγελου Λουϊζου³²⁵ στην Αμόχωστο για τέσσερις μήνες (από τις αρχές Ιουλίου ως τις αρχές Νοεμβρίου του 1970) και ξανά τον Ιούλιο και Αύγουστο του 1973.³²⁶ Ο Γιάννης Ρίτσος επισκέφτηκε την Κύπρο το 1979, επί προεδρίας Σπύρου Κυπριανού, και ξανά το 1989, επί προεδρίας Γιώργου Βασιλείου, ως προσκεκλημένος των υπουργών Παιδείας Χρυσόστομου Σοφιανού και Ανδρέα

³²⁴ Ο ίδιος σε επιστολή του προς τον Σεφέρη πληροφορεί ότι είχε πάει στην Κύπρο και το 1945. Βλ. Γ. Σεφέρης & Τ. Μαλάνος *Αλληλογραφία (1935-1963)*, φιλολογική επιμέλεια Δημήτρη Δασκαλόπουλου. Αθήνα, Ολκός, 1990, σ. 279.

³²⁵ 1913-1993. Ασχολήθηκε με την επανέκδοση δυσεύρετων περί Κύπρου βιβλίων. Φίλος του Σεφέρη και του Ελύτη, τους οποίους φιλοξένησε στο σπίτι του. Μετά την τουρκική εισβολή υπηρέτησε ως μορφωτικός σύμβουλος της πρεσβείας της Ελλάδας στην Κύπρο.

³²⁶ Υπενθυμίζουμε ότι ήρθε και το 1980 και μίλησε στο πολιτικό μνημόσυνο Μακαρίου.

Φιλίππου αντίστοιχα. Την πρώτη φορά συναντήθηκε με τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας Σπύρο Κυπριανού και οργανώθηκε (18/5/1979) στο Δημοτικό Θέατρο Λευκωσίας εκδήλωση προς τιμήν του, στην οποία μίλησε ο υπουργός Παιδείας, ο οποίος του επέδωσε και αργυρή πλακέτα σε αναγνώριση της ποιητικής του προσφοράς στον ελληνισμό γενικά και ειδικότερα στην Κύπρο, ο ποιητής απάγγειλε ποιήματά του και η εκδήλωση έκλεισε με απαγγελία του «Αποχαιρετισμού» και ερμηνεία τραγουδιών που είχε συνθέσει ο Κύπριος συνθέτης Γιώργος Κοτσώνης πάνω σε στίχους του. Τον ποιητή τίμησαν επίσης ο δήμαρχος Λευκωσίας Λέλλος Δημητριάδης, που τον ανακήρυξε επιτιμολογούμενο της πρωτεύουσας και του παρέδωσε το κλειδί της πόλης, και ο δήμαρχος Λεμεσού Φώτης Κολακίδης που του απένειμε το χρυσό μετάλλιο της πόλης.

Τη δεύτερη φορά ο ποιητής είχε πρώτα συνάντηση με σπουδαστές της Παιδαγωγικής Ακαδημίας και το βράδι της ίδιας μέρας (12/5/1989) οργανώθηκε προς τιμήν του εκδήλωση στο Δημοτικό Θέατρο Λευκωσίας με ομιλία, απαγγελία ποιημάτων του από τον ίδιο τον ποιητή και καλλιτεχνικό πρόγραμμα. Στην εκδήλωση ο υπουργός του απένειμε ασημένια πλάκα σε αναγνώριση της προσφοράς του στον ελληνισμό γενικά και ειδικά στην Κύπρο. Την επομένη ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας Γιώργος Βασιλείου παρέθεσε προς τιμήν του δεξίωση στο Προεδρικό Μέγαρο και του απένειμε το Μεγαλόσταυρο του Τάγματος Μακαρίου Γ΄.

Με το ίδιο μετάλλιο τιμήθηκε από τον πρόεδρο Βασιλείου και ο Αντώνης Σαμαράκης (1992), ο οποίος επισκέφτηκε την Κύπρο πολλές φορές και πριν από το 1992, αλλά και μετά το 1992.

Τιμή απονεμήθηκε σε εκδήλωση (19/10/1990) στο Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου Λευκωσίας από την Ένωση Λογοτεχνών στον Νικηφόρο Βρεττάκο, ο οποίος είχε επισκεφτεί ξανά την Κύπρο με τον Μανόλη Αναγνωστάκη για Ποιητική Βραδιά του Φεστιβάλ Λευκωσίας (1/7/1977).

Άλλοι επισκέπτες ήταν η Καλλιόπη Σφαέλλου, η οποία είχε έρθει δυο φορές πριν από το 1980, όταν, όπως έχει σημειωθεί, μίλησε σε συγκέντρωση του Συνδέσμου Ελλήνων Φιλολόγων «Στασίνο» για τον Καβάφη, ο Θεόφιλος

Φραγκόπουλος (1984), ο οποίος είχε έρθει τρεις φορές προηγουμένως και ο Κώστας Τσιρόπουλος (1985).

Αναφορά γίνεται επίσης στον Νικόλαο Χατζηκυριάκο Γκίκα, ο οποίος, ως καθηγητής στο Μετσόβιο, επισκέφτηκε την Κύπρο με συναδέλφους του και φοιτητές (1951), καθώς και στους ηθοποιούς Θεόδωρο Κρίτα (1945) που ήρθε για να προπαρασκευάσει την κάθοδο του θιάσου Μανωλίδου-Αρώνη-Χορν, τη Μιράντα Μυράτ, η οποία σκηνοθέτησε για την ΕΦΕΚ Αθηνών τον «Ποπολάρο» του Ξενόπουλου που παίχτηκε στην Αθήνα και στην Κύπρο, τον Νίκο Ξανθόπουλο (1989), στον караγκιοζοπαίκτη Σωτήριο Σπαθάρητη Λύδια Καρρά, που ήρθε (1987) για να παραστεί στην προβολή της ταινίας της «Σερ Στήβεν Ράνσιμαν-Γέφυρα στην ανατολή» και τη Νίνα Σακελλαρίου-Δρίβα, διευθύντρια χορευτικού συγκροτήματος (1990).

Πέρα από τους μουσικούς, οι οποίοι έχουν ήδη αναφερθεί στην ενότητα των μουσικών εκδηλώσεων ή και αλλού, πληροφορίες υπάρχουν και για τους πιο κάτω: Για τη Γαλάτεια Αμαξοπούλου, τον Πέτρο Επιτροπάκη, την Ανθή Ζαχαράτου, την Παπαδοπούλου και τον Χρυσόχο παρέχεται η πληροφορία (1953) ότι θα συμμετείχαν σε οπερετικό συγκρότημα της Λυρικής Σκηνής, το οποίο θα ερχόταν στην Κύπρο.³²⁷ Επισκέψεις έκαναν ο Σταύρος Ξαρχάκος (5-7/2/1966) για να μαζέψει υλικό, που θα του χρησίμευε για τη μουσική που ανέλαβε να γράψει σε ταινία Έλληνα σκηνοθέτη, ο Διονύσης Σαββόπουλος (1983, 1991, 1992, κάποτε περισσότερες από μια φορές μέσα στον ίδιο χρόνο), η Μαρίκα Παπαϊωάννου-Χουρμουζίου και ο αδελφός της Γιάννης Παπαϊωάννου (1984), για να παραστούν σε εκδήλωση στη μνήμη Αιμίλιου Χουρμούζιου.

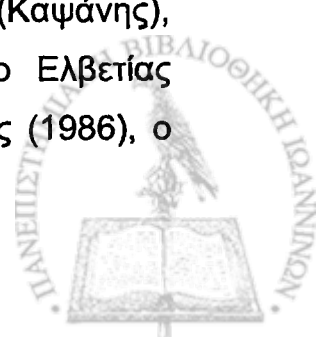
4. Κληρικοί:

Υπάρχει αναφορά ότι επισκέφτηκαν την Κύπρο ο πατριάρχης Αλεξανδρείας Φώτιος Περόγλου, ο οποίος είχε έρθει προηγουμένως για το αρχιεπισκοπικό ζήτημα, αλλά και για παραθερισμό (1911), ο μετέπειτα αρχιεπίσκοπος Αθηνών Χρυσόστομος Παπαδόπουλος (1911), ο μητροπολίτης Μέμφιδος Νεκτάριος (1920 και 1923), ο μοναχός Συμεών Ρεβίδης και ο ιεροδιάκονος Επιφάνιος Καλογιάννης (1923), ο μετέπειτα πατριάρχης Αλεξανδρείας Νικόλαος Ε΄ ως Ερμουπόλεως (1929), ο αρχιμανδρίτης Διονύσιος Μαυρίας (1930), ο

³²⁷ Δεν υπάρχουν άλλες πληροφορίες στα περιοδικά αν τελικά ήρθαν ή όχι.

μητροπολίτης Μυτιλήνης Ιάκωβος Νικολάου ή Γκίγκιλας και ο Φιλαδελφείας (μετέπειτα Χαλκηδόνος και πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως) Μάξιμος (1931), ο αρχιεπίσκοπος Σιναίου Πορφύριος, ο οποίος ήρθε επανειλημμένα στην Κύπρο (π.χ. 1932, 1962) για επιθεώρηση σιναϊτικών μοναστηριών, ο μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Γεννάδιος Αλεξιάδης και ο μητροπολίτης Τυρολόης Χρυσόστομος Παπαχρήστου (1933), ο μητροπολίτης Σισανίου και Σιατίστης Διόδωρος Κάρατζης (1934), ο πατριάρχης Ιεροσολύμων Βενέδικτος Παπαδόπουλος (1959, 1968), ο μητροπολίτης Αξώμης Νικόλαος Θεοδούλου (1960, 1965, 1966), ο αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας Ιεζεκιήλ Τσουκαλάς (1966), ο μητροπολίτης Κισσάμου και Σελίνου Ειρηναίος Γαλανάκης (1969), ο Βασίλειος Μπλάτσος ως αρχιεπίσκοπος Ιορδάνου (1969) και αργότερα (1988) ως μητροπολίτης Καισαρείας, ο πατριάρχης Αλεξανδρείας Νικόλαος Στ' (1970), ο αρχιεπίσκοπος Θυατείρων Αθηνάγορας Κοκκινάκης (1971), ο Κωνσταντίνος Μιχαηλίδης ως Κυριακουπόλεως (1972, 1973, 1974, 1979) και ως Σκυθοπόλεως (1985, 1988), ο αρχιεπίσκοπος Σιναίου Δαμιανός (1974, 1977, 1983, 1986, 1988), ο Διόδωρος Καρίβαλης ως Ιεραπόλεως (1974, 1979) και ως πατριάρχης Ιεροσολύμων (1981, 1983, 1985, 1986, 1988, 1989, 1990, 1992), ο Παντελεήμων Ροδόπουλος, αρχιμανδρίτης, μητροπολίτης Τυάνων και ύστερα Τυρολόης και Σερεντίου (1974, 1979, 1988), ο Μεθόδιος Φούγιας ως Αξώμης και ο αρχιεπίσκοπος Αθηνών Σεραφείμ Τίκας (1977), ο μητροπολίτης Καρθαγένης και στη συνέχεια πατριάρχης Αλεξανδρείας Παρθένιος Κοϊνίδης (1980, 1985, 1986, 1988, 1990), ο πρωτοπρεσβύτερος Γεώργιος Τσέτσης (1980, 1983, 1986), ο επίσκοπος Καισαρείας Αντώνιος (1981), ο νυν αρχιεπίσκοπος Αθηνών Χριστόδουλος Παρασκευαΐδης ως μητροπολίτης Δημητριάδος (1981, 1984), ο μητροπολίτης Πειραιώς Καλλίνικος Καρούσος, ο πρώην Αλεξανδρουπόλεως Κωνστάντιος Χρόνης, ο μητροπολίτης Λάμπης και Σφακίων Θεόδωρος Τζεδάκης, ο μητροπολίτης Παμφίλου Χρυσόστομος, ο πρωτοπρεσβύτερος Ιωάννης Ρωμανίδης και ο μητροπολίτης Νικοπόλεως Μελέτιος Καλαμαράς (1982), ο αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας Στυλιανός Χαρκιανάκης (1983), ο αρχιμανδρίτης Γεώργιος Γρηγοριάτης (Καψάνης), ηγούμενος της μονής οσίου Γρηγορίου Αγίου Όρους (1985), ο Ελβετίας Δαμασκηνός Παπανδρέου (1985), ο μητροπολίτης Ταμιάθως Τίτος (1986), ο

Δωδώνης Χρυσόστομος Συνετός (1987) και ο μητροπολίτης κεντρίας Αφρικής Τιμόθεος Κοντομάρκος (1987, 1988, 1989, 1991), ο επίσκοπος Πορφυροπόλεως Τιμόθεος (1988, 1990), ο μητροπολίτης Πέτρας Γερμανός και ο Σεραφείμ Ορφανός, μητροπολίτης Λαρίσης (1988), ο πρεσβύτερος Αντώνιος Αλεβιζόπουλος (1989 και 1992), ο μητροπολίτης Μεσογαίας και Λαυρεωτικής Αγαθόνικος Φιλιππότης, ο μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Παντελεήμων Χρυσοφάκης, ο μητροπολίτης Σταγών Στέφανος και ο αρχιμανδρίτης Θεοφύλακτος Τζουμέρκας (1989), ο μητροπολίτης Κερκύρας και Παξών Τιμόθεος Τριβιζάς (1990) και ο μητροπολίτης Περιστερίου Χρυσόστομος Ζαφείρης (1990), ο πρωτοπρεσβύτερος Γεώργιος Μεταλληνός (1991), ο προϊστάμενος της «Ζωής» αρχιμανδρίτης Ανάργυρος Σταματόπουλος (1991), ο μητροπολίτης Τιβεριάδος Γρηγόριος (1991), ο αρχιμανδρίτης Θεόφιλος Ζησόπουλος και ο μητροπολίτης Ναζιανζού Στέφανος Χαραλαμπίδης (1991), ο μητροπολίτης Περγάμου Ιωάννης Ζηζιούλας (1992), ο πρωτοπρεσβύτερος Γεώργιος Δράγας, ο πρωτοπρεσβύτερος Θεόδωρος Ζήσης και ο Αιμιλιανός Σιμωνοπετρίτης (1992)

5. Οικονομικοί Παράγοντες:

Οι μεγαλοεπιχειρηματίες Λεωνίδα Κανελλόπουλος, Μποδοσάκης Αθανασιάδης, Νικόλαος Τσαγκάρης, Γεώργιος Κοζώνης και Άγγελος Τσιτσεκλής, ο διοικητής της Τραπέζης της Ελλάδος Γεώργιος Μαντζαβίνος (1949), οι εφοπλιστές Ηλίας Καραπιπέρης (1950), Φ. Ποταμιάνος, Αντ. Χανδρής και Κ. Ευθυμιάδης (1967), ο διοικητής της Εθνικής Τραπέζης Άγγελος Αγγελόπουλος (1976), ο διευθυντής της Ελληνικής Τράπεζας Βιομηχανικής Αναπτύξεως Κ. Σπέντζας (1979), ο πρόεδρος της Τράπεζας της Ελλάδος Φ. Δούκαρης (1984), ο Δ. Μαλκογιώργος της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδας (1985), ο αναπληρωτής διευθυντής της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδας Εμμανουήλ Σετάκης (1986), ο γενικός διευθυντής της Εθνικής Τράπεζας Δ. Γιακουμέλος (1988), ο διευθυντής της Τράπεζας της Ελλάδας Παναγιώτης Γιακουμέλος (1990).

6. Άλλοι:

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται πρόσωπα, τα οποία δεν έχουν περιληφθεί στις προηγούμενες ομάδες. Λάζαρος Χατζηθέμελης, θεολόγος, αντιπρόσωπος

της «Ζωής», που ήρθε για εγγραφή συνδρομητών της «Ζωής» και κήρυξε σε διάφορους ναούς (1930, 1932, 1933, 1935 και 1936), ο δημοσιογράφος Παύλος Παλαιολόγος (1948, 1970), Δημήτριος Ζερμπίνης, πρόεδρος της ελληνικής κοινότητας Αλεξάνδρειας, Άγγελος Αθανασιάδης, γενικός γραμματέας του Μετσόβιου Πολυτεχνείου, με καθηγητές και φοιτητές του Πολυτεχνείου (1951), Γεώργιος Στεφανίδης, πρέσβης στο Λίβανο (1953), Χριστόφορος Αξελός, γενικός πρόξενος στον Άγιο Φραγκίσκο (1959), Π. Λαντζούνης, πρόεδρος της Ομοσπονδίας Ελληνοαμερικανικών Οργανώσεων μείζονος Νέας Υόρκης (1960), Γ. Βάλλης, γενικός διευθυντής του Εθνικού Βασιλικού Ιδρύματος, Ν. Χουρδάκης, διευθυντής της Εθνικής Εστίας (1967), Στ. Παλαιοκρασάς, Κλεάνθης Παλαιολόγος, αντιπρόεδρος και κοσμήτορας της Διεθνούς Ολυμπιακής Ακαδημίας (1978), Θεόδωρος Κατσανέβας, διευθυντής του Οργανισμού Εργατικού Δυναμικού (1982), Θ. Ευκαρπίδης, πρόεδρος της ελληνικής κοινότητας Καμπέρας (Αυστραλίας) (1985), Ιωάννης Λούρπας, πρόεδρος της Επιτροπής Ελλήνων Αγνοουμένων (1988), Γιάννης Τζαννετάκος, δημοσιογράφος, και Γ. Μαγριπλής, πρόεδρος του Συνδέσμου Δωδεκανησίων Φίλων της Κύπρου (1989), Νικήτας Κωβαίος, γενικός γραμματέας της Βουλής των Ελλήνων (1990), Κ. Καραμπίνας, πρόεδρος του οργανισμού της Εργατικής Εστίας Αθηνών (1991), Β. Σουλβρίδης, πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου της ΕΡΤ, Κ. Ανέμος, πρόεδρος της Πανελληνίας Επιτροπής Συγγενών Αγνοουμένων (1992).

3στ. Αλληλογραφία:

Μέσα από τη στήλη της Αλληλογραφίας, την οποία συστηματικά διατηρούσαν τα πρώτα χρόνια της κυκλοφορίας τους τα *Κυπριακά Γράμματα* παρελαύνουν ονόματα γνωστά και άγνωστα, επώνυμοι δημιουργοί και επίδοξοι συνεργάτες. Οι υπεύθυνοι του περιοδικού απαντούν τακτικά στη στήλη αυτή σε πρόσωπα που έστειλαν συνεργασία στο περιοδικό, διατυπώνουν κάποιες αξιόλογες κρίσεις για συνεργασίες, πληροφορούν για λήψη βιβλίων που είχαν σταλεί, ενημερώνουν για κάποια πράγματα, απαντούν σε ερωτήματα που τους τίθενται, εκφράζουν ευχαριστίες για επαινετικά σχόλια και αναλαμβάνουν κάποιες εξυπηρετήσεις που τους ζητούνται.

Και πρώτα τα σχετικά με τις κρίσεις και την τύχη των κειμένων που στάληκαν προς δημοσίευση. Μερικά κείμενα απορρίφθηκαν, κάποια άλλα εγκρίθηκαν και δημοσιεύτηκαν, ενώ κάποια άλλα δεν δημοσιεύτηκαν, παρόλο που είχαν εγκριθεί. Για κάποια από τα εγκριθέντα αλλά μη δημοσιευθέντα κείμενα υπάρχει η λογική εξήγηση ότι το περιοδικό δεν πρόλαβε, γιατί εν τω μεταξύ έκλεισε. Για τα υπόλοιπα ένας πιθανός λόγος είναι ότι παρέπεσαν.

Στην ομάδα των εγκριθέντων και δημοσιευθέντων έχουμε τις ακόλουθες πληροφορίες. Το περιοδικό ενημέρωσε (1944) την Έλλη Κ. Αγγουλέ στο Κάιρο ότι δημοσιεύουν κριτική για τα ποιήματα του συζύγου της³²⁸ και ότι θα περιλάμβαναν στο επόμενο τεύχος ανέκδοτά του, πράγμα που έκαναν. Ο Αλέξης Άνθιμος έχει στο περιοδικό (1950) το ποίημα «Έκσταση». Τον προηγούμενο χρόνο τα *Κυπριακά Γράμματα* τον πληροφορούσαν μέσω της στήλης της Αλληλογραφίας ότι είχε καλλιτεχνικά στοιχεία και συγκίνηση ακαταστάλαχτα και χρειαζόταν άσκηση. Ο Γιάννης Ανδρικόπουλος πληροφορείται (1951) ότι θα του δημοσιεύσουν συνεργασία, πράγμα που έγινε. Του Γιώργου Βαλέτα δημοσιεύτηκε βιβλιοκρισία (1935), όπως ήταν η υπόσχεση. Φαίνεται πως κάποια άλλη συνεργασία του κρίθηκε ότι δεν μπορούσε να δημοσιευτεί. Συγκεκριμένα, του έγραψαν: «Μια απλή μετάφραση ενός γνωστού εγγράφου δεν προσφέρει και πολλά». Ο Φοίβος Δέλφης (και ως Ίσκιος Πρινάρης) έστειλε συνεργασία, η οποία εγκρίθηκε και δημοσιεύτηκε (1949, 1950). Στον Γ. Ι. Διαμαντόπουλο απάντησαν (1954) ότι θα δημοσίευαν τα δυο πρώτα τετράστιχά του «Δειλινοί Στίχοι» που έστεκαν ως αυτοτελές ποίημα (πράγμα που έκαναν, 1955) και πως τα άλλα ποιήματα ήταν καλά ως έμπνευση, μέτρια όμως ως εκτέλεση. Αργότερα έγραψαν στον ίδιο πως το «Ανοιξιάτικο» ήταν καλό (και δημοσιεύτηκε), ενώ τα άλλα ήταν κατώτερα. Στην Ελένη Διομήδη απάντησαν (1950) πως θα δημοσίευαν τα «Πηλιορείτικα πανηγύρια» και το έκαναν. Στον Τάκη Δόξα έγραψαν (1949) πως θα δημοσίευαν συνεργασία του, πράγμα που έγινε. Η εργασία του Ιωάννη Θωμόπουλου δημοσιεύτηκε (1954), όπως του υποσχέθηκαν στο αμέσως προηγούμενο τεύχος. Συνεργασία της Σταυρούλας Καραγεωργιάδου κρίθηκε (1950) καλή και, όπως ήταν η υπόσχεση, δημοσιεύτηκε. Του Ν. Κάσιου

³²⁸ Αναφέρεται σε κριτική για το βιβλίο του *Φλόγες του δάσους*.

δημοσιεύτηκαν διάφορες συνεργασίες, σύμφωνα με τις υποσχέσεις που είχαν δοθεί (1949-1951). Στον Κ. Κωνσταντουράκη (Άρη Δικαταίο), απάντησαν (1945) πως δεν μπορούσαν να δημοσιεύσουν όλες τις μεταφράσεις του. Μερικές όμως δημοσιεύτηκαν. Η Καλλισθένη Μαούνη πληροφορήθηκε (1948) πως το ποίημά της «Παρελθόν» θα δημοσιευόταν, όπως και έγινε (1949). Ο Νίκος Σπάνιας πήρε την απάντηση (1953) ότι οι συνεργασίες του θα δημοσιεύονταν με τον καιρό ανάλογα με το χώρο του περιοδικού. Του Σπάνια δημοσιεύτηκαν αρκετά κείμενα. Ο Βαγγέλης Τσακιρίδης δημοσίευσε στα *Κυπριακά Γράμματα* (1955) το ποίημα «Το τραγούδι που έλειψε» (Στη Σούλα), η δημοσίευση του οποίου αγγέλθηκε στη στήλη της Αλληλογραφίας του περιοδικού λίγους μήνες πριν. Στον Ν. Τωμαδάκη απάντησαν (1935) πως η μελέτη του θα δημοσιευόταν στο επόμενο τεύχος, όπως και έγινε.

Ξεχωριστή αναφορά σχετικά με τα δημοσιεύματα πρέπει να γίνει στον Κωνσταντίνο Άμαντο και τον Γεώργιο Αναγνωστόπουλο. Στον Άμαντο απάντησαν (1934/1935) ότι η συνεργασία του θα τους άκανε εξαιρετική τιμή. Λίγο αργότερα δημοσίευσαν μελέτη του. Στον Γεώργιο Αναγνωστόπουλο έγραψαν (1934): «Θα περιμένουμε τη συνεργασία σας που μας γράφατε». Ο Αναγνωστόπουλος δεν έχει οποιαδήποτε συνεργασία στο περιοδικό, ίσως γιατί λίγο καιρό αργότερα πέθανε.

Όσον αφορά τις απορριφθείσες συνεργασίες έχουμε τα παρακάτω στοιχεία: Η απάντηση προς τον Βάσο Γιούργα ήταν (1950) ότι τα ποιήματά που έστειλε ήταν «πολύ διανοητικά» και προς τον Κ. Δάφνη (1952) πως τα τραγούδια του ήταν «εύκολοι προσωπικοί ερωτικοί στίχοι» και πως θα έπρεπε να προσπαθήσει να γράψει «κάτι καθολικότερο και ουσιωδέστερο». Στον Γ. Ι. Διαμαντόπουλο, του οποίου είχαν δημοσιεύσει μέρος ποιήματος, απάντησαν αργότερα (1955) ότι το «Ευχαριστία» περιείχε κάποιο ποιητικό νόημα, ενώ το «Πρώτο Φίλημα» ήταν πρωτόλειο. Η Ανθούλα Ζόλδερ πήρε την απάντηση (1953) ότι το «Σήμερα» ήταν ωραίο ως νόημα, αλλά υστερούσε τεχνικά. Η κρίση για τον Μ. Κεφάλια και η σχετική συμβουλή ήταν (1950) ότι έχει πλούσιο εσωτερικό κόσμο, τον οποίο πρέπει να εκφράσει καθαρά κι ελεύθερα, χωρίς να παρασύρεται τόσο πολύ από την ομοιοκαταληξία. Η κρίση του περιοδικού για τα ποιήματα που είχε στείλει ο Σ. Κωνσταντίνος είναι (1950) πως αυτά «καταργούν

τη συνειρμικήν υφή του λόγου και φτάνουν σε ακρότητες. Μ' όλο που έχουν ευτυχείς στιγμές ... ως σύνολο δεν είναι δημοσιεύσιμα». Στον Γ. Μιχαλόπουλο απαντούν (1955): «"Το πένθος" απηχεί γνωστά νοήματα και ρυθμούς, χωρίς να τα ανανεώνει». Τα ποιήματα της Χαρ. Παπαγιαννοπούλου κρίθηκαν (1954) πρωτόλεια. Στην Πολυξένη Προκοπίου (1949) έγραψαν: «Πολύ απλό και ειλικρινές το ύφος της αφήγησής σας. Οι ήρωες διαγράφονται καθαρά και απέριπτα με φυσικότητα και χάρη. Το τέλος όμως είναι πολύ εξεζητημένο. Θα μπορούσε να δημοσιευτεί αν τροποποιούσατε τις δυο τελευταίες σελίδες. Το ποίημά σας υστερεί από την τεχνική πλευρά».³²⁹ Τα ποιήματα του Νίκου Στάγκου (1950) θεωρήθηκαν ότι έχουν μόνο τη μορφή της μοντέρνας τέχνης, χωρίς όμως και τη βαθύτερη ουσία της και του Δ. Χατζημιχάλη (1955) το ποίημα με τίτλο «Σκέψεις κρίθηκε μέτριο, ενώ το «Ξαναγύρισμα στον κάμπο» είχε αδύνατους τους τελευταίους στίχους.

Οι περισσότερες περιπτώσεις που αφορούν σε εγκριθείσες, αλλά μη δημοσιευθείσες συνεργασίες τοποθετούνται χρονικά μεταξύ 1954 και 1956 για εκείνες που η λογική εξήγηση είναι ότι το περιοδικό δεν πρόλαβε να τις δημοσιεύσει επειδή στο μεταξύ έκλεισε, και το 1950-1952, για εκείνες που η μη δημοσίευσή τους υποθέτουμε ότι οφείλεται σε άλλους λόγους, όπως για παράδειγμα το ότι παρέπεσαν.

Στην πρώτη ομάδα ανήκουν οι συνεργασίες των Μ. Βάλσα, Κλ. Βινέλλη, Ανθούλας Ζόλδερ, Ματθαίου Μουντέ, Ν. Μπατάγια, Γ. Σολενάκη και Π. Τσουτάκου. Ο Βάλσας πληροφορείται ότι θα δημοσιευτούν μόλις εξασφαλιστεί χώρος. Ο Βινέλλης ενημερώνεται (1955) ότι η μετάφραση του Dylan Thomas είναι καλή, θα αργήσει όμως πολύ να δημοσιευθεί, διότι προηγούνται άλλα. Ο Γ. Ι. Διαμαντόπουλος, του οποίου είχαν στο παρελθόν δημοσιευτεί ποιήματα, πληροφορείται (Σεπτ.-Οκτ. 1955) ότι το «Κέντημα» ήταν καλό. Η απάντηση προς την Α. Ζόλδερ (1954) ήταν πως τα ποιήματά της «Βιλλανέλλα», «Ποιός» και «Και πάλι» ήταν καλά και θα δημοσιεύονταν με τη σειρά τους. Από αυτά μόνο το «Ποιός» δημοσιεύτηκε. Το περιοδικό απαντά σε δυο περιπτώσεις την ίδια χρονιά (1955) στον Μουντέ. Στην πρώτη ότι τα ποιήματά του, παρόλο που είναι πρωτόλεια, έχουν πνοή και στη δεύτερη ότι τα νέα του τραγούδια είναι

³²⁹ Αργότερα (1952, 1954) δημοσιεύτηκαν ποιήματά της.

καλά και θα δημοσιευθούν. Στον Σολενάκη δόθηκε υπόσχεση (1954) ότι θα δημοσιεύονταν με πιθανή καθυστέρηση, λόγω φόρτου ύλης, μερικά από τα ποιήματα που είχε στείλει. Ο Τσουτάκος πήρε την απάντηση (1956) ότι το ποίημά του «Η ανατολή αργεί» θα δημοσιευόταν σε ένα από τα προσεχή τεύχη. Η άλλη ομάδα αφορά στις συνεργασίες των Κ. Ασημακόπουλου, Ν. Μπατάγια, Αγγ. Πανταζοπούλου, Γ. Ναθαναήλ Πελασγού, Αριστόξενου Σκιαδά, Στέργιου Σκιαδά και Γιώργη Στουρνάρη. Ο Κ. Ασημακόπουλος πληροφορήθηκε ότι το ποίημά του θα δημοσιευόταν. Ο Ν. Μπατάγιας, του οποίου δημοσιεύτηκαν συνεργασίες, πήρε σε μια από τις πολλές περιπτώσεις επικοινωνίας του περιοδικού μαζί του (1952) ότι το «Αναστάσιμο δάκρυ» θα δημοσιευόταν σε προσεχές τεύχος. Η Πανταζοπούλου, η οποία είχε στείλει τα ποιήματα «Πετώντας» και «Παιδιάστικο», πήρε την απάντηση (1950) ότι το μεν πρώτο ήταν καλό και θα δημοσιευόταν, ενώ το δεύτερο δεν είχε τίποτε το εξαιρετικό. Το κείμενο του Πελασγού εγκρίθηκε (1950) και προγραμματιζόταν η δημοσίευσή του. Ο Αριστόξενος Σκιαδάς έλαβε την απάντηση (1950) «Θα δημοσιευτούν με τη σειρά τους». Ο Στέργιος Σκιαδάς ενημερώθηκε (1952) ότι το ποίημά του ήταν καλό και θα δημοσιευόταν. Ο Στουρνάρης πληροφορήθηκε (1950) ότι θα δημοσιεύσουν το ποίημά του «Συγνεφίες».

Υπάρχει ακόμη η περίπτωση του Φώτου Πασχαλινού, ο οποίος ειδοποιήθηκε (1937) ότι τα ποιήματά του τα κράτησαν για πιο ύστερα. Τέλος, στους Στ. Άνεμο, Γιάννη Αηδονόπουλο και Γ. Ιωαννίδη, καθώς και στον Κ. Κοκόροβιτς γράφουν (1935) πως τα ελληνικά λογοτεχνικά κομμάτια που δημοσιεύουν είναι Κυπρίων συγγραφέων και πως, αν υστερότερα αποφασίσουν να δημοσιεύσουν και έργα μη Κυπρίων, θα φιλοξενήσουν και τα δικά τους ποιήματα. Όταν όμως αργότερα το περιοδικό άλλαξε πολιτική, δεν τήρησε την υπόσχεσή του, ίσως επειδή υπήρξε διακοπή του για κάποιο χρονικό διάστημα ή ίσως επειδή άλλαξε διεύθυνση.

Πέρα από τις συνεργασίες και την τύχη τους έχουμε μέσα από τη στήλη της Αλληλογραφίας και τις ακόλουθες πληροφορίες: Πρώτα για παραλαβή βιβλίων που τους στέλλονταν. Στον Παναγιώτη Βρισμιτζάκη έγραψαν ότι πήραν τα

βιβλία (1937) και θα έγραφαν γι' αυτά,³³⁰ στον Αλκιβιάδη Γιαννόπουλο (1935) ότι πήραν τα βιβλία του, στη Σοφία Δοανίδου (1935) ότι έλαβαν τα βιβλία που έστειλε, στον Ι. Κολλάρο (1934) ότι πήραν το βιβλίο και θα έγραφαν, στον Κ. Κωνσταντουράκη (Άρη Δικταίο) (1945) ότι θα έγραφαν για το βιβλίο του που είχαν πάρει, στον Π. Μαρκάκη ότι πήραν το βιβλίο του, στον Π. Τσουτάκο ότι έλαβαν το βιβλίο του και στον Ν. Τωμαδάκη (1935) ότι πήραν το *Νεοελληνικό Αρχείο* και το παράρτημα.

Για διάφορα άλλα θέματα τα *Κυπριακά Γράμματα* επικοινωνήσαν με τους ακόλουθους: Το 1934 έγραφαν στον Χρυσόστομο Γανιάρη «Συνεννοηθείτε με το φίλο μας», ευχαρίστησαν τον Νίκο Μηλιώρη για τις πληροφορίες σχετικά με τον Μένο Φιλήντα και για την ανέκδοτη εργασία του Φιλήντα που είχε στείλει, η οποία θα δημοσιευόταν στο επόμενο τεύχος με τις πληροφορίες, και του ζητούσαν να διαβιβάσει τα σέβη τους στη γυναίκα και την κόρη του Φιλήντα, διερωτήθηκαν γιατί ο Λέρνης παραπονιόταν αφού είχαν στείλει το περιοδικό σ' όσους τους είχε υποδείξει, συγχάρηκαν τον Τατάκη για το διορισμό του στο πανεπιστήμιο, στον οποίο επίσης έγραφαν ότι πήραν ό,τι τους είχε στείλει και ότι περίμεναν τα πεζά, και στον Αλέξανδρο Πάλλη ότι πήραν το δελτίο εγγραφής. Το 1935 έγραφαν στον Μάριο Βαϊάνο ότι του είχαν στείλει ό,τι είχε ζητήσει και ότι δεν έλαβαν κανένα τεύχος του περιοδικού του, στον Αλεξ. Θ. Δρακόπουλο (1935) ότι τον έγραφαν συνδρομητή κι ότι για το βιβλίο της κυρίας Δρακοπούλου θα δημοσίευαν κριτική, στον Φώτο Πασχαλινό ότι έστειλαν το περιοδικό και θα χαίρονταν αν αυτό γινόταν περισσότερο γνωστό στην πόλη του (τον Πύργο), στον Π. Σπανδωνίδα ότι τα βιβλία που ζήτησε ήταν εξαντλημένα και ότι θα προσπαθούσαν να τα εξασφαλίσουν από ιδιωτική βιβλιοθήκη, στον Ι. Σ. Σωτηράκο ότι τον έγραφαν συνδρομητή, στον Ν. Τωμαδάκη ότι του έστειλαν όλα τα τεύχη και ότι πολύ σύντομα θα τον πληροφορούσαν «για το άλλο», αφού μάθουν από τον εκδότη, τον κάλεσαν δε να εγγράψει τη βιβλιοθήκη του Παγκυπρίου Γυμνασίου στους συνδρομητές του *Νεοελληνικού Αρχείου*. Τέλος, στον Γιάννη Φλιάσιο έγραφαν συγκεκριμένα: «Με χαρά θα δούμε το πρωτοποριακό σας περιοδικό *Φλόγα*. Σας γράφουμε και

³³⁰ Πρόκειται για την ποιητική του συλλογή *Επιφαινόμενα*, για την οποία έγραψε κριτική ο Πάνος Ταλιαδώρος.

ιδιαίτερα για τη συνεργασία σας και για όσα μας ρωτάτε» και τον ίδιο χρόνο «Πήραμε μόνο το πρώτο και δεύτερο τεύχος, γι' αυτό και δεν ξαναγράψαμε. Θα κάμουμε το καθήκον μας άμα παίρνουμε όλα τα τεύχη». Το 1936 πληροφόρησαν τον Γ. Λέρνη ότι το γράμμα του με τη λέξη «σακκαή» θα κοινοποιούσαν στο λαογράφο Ξενοφώντα Φαρμακίδη και το 1937 τους Ν. Πάνο και Αβραάμ Παπάζογλου ότι φρόντιζαν για συνδρομητές.³³¹ Το 1945 ενημέρωσαν τον Κ. Κωνσταντουράκη (Άρη Δικταίο) ότι του έστειλαν το τεύχος που είχε ζητήσει, το 1948 εξέφρασαν στον Ν. Κάσιο ευχαριστίες για τις ενέργειές του προς εγγραφή συνδρομητών και τον ενημέρωσαν ότι του έστελλαν κάποια τεύχη που πιθανό να είχαν παραπέσει, το 1949 έγραψαν στον Ν. Α. Αγρίππα (Πειραιά) πως έστειλαν το τεύχος που είχε ζητήσει, και στην Πολυξένη Προκοπίου (Βαλτιμόρη) ότι πήραν τη συνδρομή της και ότι δεν αντιλαμβάνονταν τη διαφορά που έβρισκε στο περιοδικό αυτό. Το 1950 πληροφόρησαν την Αγγ. Πανταζοπούλου ότι η συνδρομή για το εξωτερικό ήταν μια λίρα, την Ελένη Διομήδη ότι θα της έστελλαν τακτικά το περιοδικό στο Βόλο και ανέμεναν συνεργασία και βιβλία σχετικά με την πνευματική ζωή της Θεσσαλίας και σε άλλη περίπτωση τον ίδιο χρόνο ότι της έστειλαν διάφορα έντυπα για να γνωρίσει την πνευματική κίνηση και τις ιδιαίτερες πολιτικές συνθήκες του νησιού, τη Σταυρούλα Καραγεωργιάδου ότι μπορούσε να κανονίσει τη συνδρομή της όταν θα ερχόταν στην Κύπρο, εξέφρασαν ευχαριστίες στον Ν. Μπατάγια για τις ενέργειές του και τον ενημέρωσαν ότι του είχαν στείλει τα τχ. 151-158 και ότι οι προηγούμενοι τόμοι ή ήταν εξαντλημένοι ή ελλιπείς, και ότι ευχαρίστως θα έστελλαν αριθμό αντιτύπων του περιοδικού. Τον επόμενο χρόνο ειδοποίησαν τον Ν. Κάσιο και τον Ν. Μπατάγια ότι τους έστειλαν τα βιβλία που είχαν ζητήσει και το 1952 τον Δημήτρη Γιάκο πως η κριτική του θα δημοσιευόταν μόλις λάμβαναν το σχετικό βιβλίο, τον Ν. Μπατάγια ότι δεν μπορούσε να συμμετάσχει στο διαγωνισμό Ευσταθίου με δημοσιευμένο διήγημα και τον Στέργιο Σκιαδά ότι η συλλογή του θα δινόταν στον ειδικό συνεργάτη του περιοδικού. Το 1953 ενημέρωσαν την Ανθούλα Ζόλδερ ότι την έγραψαν συνδρομητριά και την Ντόλλη Νταλκά ότι θα διαβίβαζαν ό,τι τους έγραψε στον κ.

³³¹ Προφανώς είναι για τα περιοδικά *Νεα Πνοή* και *Παλμός*, αντίστοιχα.

Σωφρονίου.³³² Τέλος, το 1954 πληροφόρησαν τον Ν. Μπατάγια ότι το περιοδικό τού αποστελλόταν ανελλιπώς.

Το περιοδικό ευχαρίστησε για τα καλά τους λόγια τους Κ. Άμαντο, Γ. Αναγνωστόπουλο, Μ. Βαϊάνο, Π. Βλαστό, Μ. Δένδια, Γ. Λέρνη, Β. Τατάκη (1934), Μάριο Βαϊάνο, Τίμο Μαλάνο, Ελένη Ουράνη, Φώτο Πασχαλινό, Γ. Σωτηρίου, Γ. Φλιάσιο (1935), Γ. Χατζίνη (1936), Ν. Πάνο, Αβραάμ Παπάζογλου (1937), Φ. Δέλφη (1949) και Κ. Ασημακόπουλο (1950).

Τους Γιώργο Βαλέτα, Στίλπωνα Κυριακίδη, Ν. Πάνο, Αβραάμ Παπάζογλου, Ιωάννη Συκουτρή, Βασίλειο Τατάκη, Γιάννη Φλιάσιο, Μιχάλη Χαννούση ενημέρωσαν ότι τους έστειλαν επιστολή με το ταχυδρομείο.

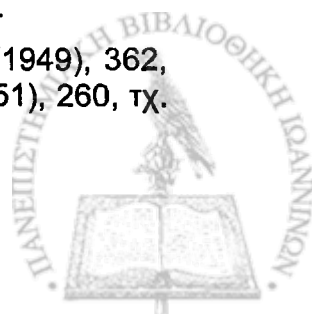
Συχνή επαφή η στήλη είχε ιδιαίτερα με τους Π. Βλαστό, Ν. Κάσιο, Ν. Μπατάγια και Ι. Συκουτρή. Λόγω του ενδιαφέροντος των παρατηρήσεων και σχολίων που περιέχονται στην επικοινωνία με τα πρόσωπα αυτά, γίνεται εκτενέστερη αναφορά στη συνέχεια.

Στον Π. Βλαστό έγραψαν σε τρεις περιπτώσεις (1934-1935). Στην πρώτη «Σας ευχαριστούμε για όσα καλά μας γράψατε για το περιοδικό μας και για τα βιβλία σας που μας στείλατε. Θα χαρούμε πολύ να μας θυμηθείτε, όπως λέτε, πολύ γρήγορα για να μας δώσετε καμιά σας μελέτη», στη δεύτερη «Πήραμε το βιβλίο. Ευχαριστούμε» και στην τελευταία «Το ό,τι μας γράφετε για τις εφημερίδες που σας σταλήκανε πρέπει να είναι καμιά κουταμαρίστικη εξυπνάδα κάποιου γνωστού σαχλού κι αλογάριστου. Θυμούμαστε έτσι τα λόγια του Δάντη “guarda e passa” με προσθήκη του “sputta” ανάμεσα των δύο πρώτων».

Στον Κάσιο στο Κόγκο έγραψαν επανειλημμένα.³³³ Στην πρώτη επικοινωνία (1948) απάντησαν: «Οι μπαλάντες σας – καλογραμμένες κατά τα άλλα – ασφυκτιούν σ' ένα στενό λυρικό περιγραφικό ή ερωτικό περιβάλλον. Ασχοληθείτε με το διήγημα. Οι “Τρεις Καθρέφτες” έχουν θέμα και διάθεση· είναι όμως μικρόπνοο. Όταν αποκτήσετε μια πιο πλατιά προοπτική, θα γράψετε πολύ καλά πράματα. Σε μιά από τις προσεχείς εκδόσεις μας θα δημοσιεύσουμε το “Ξυλοκόπο” και το “Τραγούδι του Νείλου”...». Την επόμενη φορά έκριναν θετικά

³³² Σωφρόνης Σωφρονίου (1929-). Κύπριος εκπαιδευτικός και συγγραφέας.

³³³ τχ. 161 (1948), 349, τχ. 164 (1949), 72, τχ. 167 (1949), 176, τχ. 173 (1949), 362, τχ. 183-184 (1950), 304, τχ. 188 (1951), 64, τχ. 189 (1951), 96, τχ. 194 (1951), 260, τχ. 195-196 (1951), 300.

το διήγημα «Ημερολόγιον», το οποίο και δημοσιεύτηκε, ενώ για άλλες συνεργασίες δημοσίευσαν τα πιο κάτω σχόλια: «Η “Φθινοπωρινή Βραδιά” πολύ υποκειμενικό. Ο “Ριχάρδος” είναι πιο πολύ ιστορική αφήγηση παρά διήγημα. Γράφετε λιγότερα κι επεξεργάζεστε περισσότερο το θέμα σας. Από όλα λείπει η σύνθεση κ’ η πλατιά πνοή». Στο τχ. 173 η απάντηση ήταν: «Τα διηγήματά σας βρίσκονται ακόμη στο στάδιο της ξηράς εξοστόρησης των γεγονότων. Πρέπει να εισχωρήσετε στην ουσία και να δημιουργήσετε έναν αληθινό δικό σας κόσμο, που να εμπνέει, να κινεί ιδέες και να συγκινεί. Από τις μεταφράσεις σας θα χρησιμοποιήσουμε μερικές. Παρακαλούμε να μας σημειώνετε τα ονόματα των συγγραφέων με λατινικούς χαρακτήρες». Στις επόμενες τέσσερις επικοινωνίες η αναφορά περιορίζεται στις μεταφράσεις του που εγκρίνονται. Στην τελευταία υπάρχει η ακόλουθη απάντηση: «Θα προτιμούσαμε να μεταφράζατε απ’ ευθείας από το αγγλικό, κάτι πιο σύγχρονο· ιδίως διήγημα. Οι μεταφράσεις σας τραγουδιών του Χάινε είναι καλές, αλλά τα “Ερωτήματα” είναι μάλλον απομακρυσμένα από το κείμενο. Είναι πολύ ριψοκίνδυνο να κάμνετε μετάφραση μεταφράσεως. Σπάνια το περιεχόμενο των αφηρημένων λέξεων συμπίπτει απόλυτα σ’ όλες τις γλώσσες. Είναι τόσο λεπτές οι αποχρώσεις μιας λέξεως, που δεν είναι εύκολο να τις μεταφέρεις αυτούσιες σε μια άλλη γλώσσα. Θα δημοσιεύσουμε ωστόσο κι αυτές τις μεταφράσεις σας».

Ανάλογη από πλευράς συχνότητας είναι και η περίπτωση του Ν. Μπατάγια από τον Πειραιά, στον οποίο έγραψαν πολλές φορές.³³⁴ Σ’ όλες σχεδόν τις επικοινωνίες, εκτός από την τρίτη και την ένατη οι απαντήσεις περιστρέφονταν κυρίως γύρω από συνεργασίες του, που κατά κανόνα εγκρίνονταν. Στην τρίτη του έγραψαν: «Έδωσα την προκήρυξή σας στο γραμματέα της ΕΣΕΑΚ, ο οποίος είναι και ο αρμόδιος να μεριμνήσει για τη δημοσίευσή της...». Στην προτελευταία (1953) η απάντηση ήταν: «Η προσπάθεια του περιοδικού είναι να δώσει την ευκαιρία σε όσο το δυνατό περισσότερους νέους. Λόγω όμως των περιορισμένων σελίδων του παρατηρείται η καθυστέρηση για την οποία μας γράφετε. Δεν έχουμε ένσταση, συνεργασίες σας, που δημοσιεύσαμε, να τις δώσετε ύστερα αλλού».

³³⁴ τχ. 162 (1948), 386, τχ. 179 (1950), 160, τχ. 183-184 (1950), 304, τχ. 190 (1951), 128, τχ. 197 (1951), 344, τχ. 198 (1951), 376, τχ. 203 (1952), 188, τχ. 217 (1953), 274, τχ. 233 (1954), 446.

Στον Συκουτρή (1934-1936): «Σας ευχαριστούμε για τα θερμά σας λόγια. Ελπίζουμε να φανούμε με τη δουλειά μας άξιοι τους. Οι αντιλήψεις σας για τη στάση που πρέπει να κρατήσει το περιοδικό στις διάφορες κατευθύνσεις, είναι και δικές μας αντιλήψεις. Για τους “ποιητάρηδες” που λέτε ασχολούνται από καιρό 2-3 συνεργάτες μας και σε λίγο θα έχουμε τις σχετικές μελέτες. Με μεγάλη μας ευχαρίστηση θα δούμε τη συνεργασία σας καθώς και τα βιβλία που μας γράφετε. Θα σας απαντήσουμε και ιδιαίτερα σε λίγες μέρες»: Σε άλλη περίπτωση: «Οι εισηγήσεις σας μας βρίσκουν σύμφωνους. Θα τις βάλουμε σε εφαρμογή σιγά-σιγά» (1934). Στην τρίτη περίπτωση: «Σας γράψαμε και σας εξηγήσαμε πώς έγινε. Το λάθος ήταν δικό μας. Περιμένουμε για τ' άλλα». Κι αλλού: «Τα 100 ανάτυπα της μελέτης σας ταχυδρομήσαμε με τη σημερινή ευκαιρία. Περιμένουμε τ' αποτελέσματα των ενεργειών σας για τις φωτοτυπίες από τη Μαρκιανή» (1935). Κι ακόμη (1936): «Πήραμε τις φωτογραφίες του χειρογράφου, σας γράψαμε και περιμένουμε απάντησή σας για ν' αρχίσει η εργασία. Στην κα Μ. θα γράψουμε τώρα που γύρισε στην Αθήνα κι ελπίζουμε να το κατορθώσουμε».

Λιγότερο συστηματική χρήση της στήλης της Αλληλογραφίας συναντιέται στα περιοδικά *Πάφος*, *Αρμονία* και *Μόρφωσις*.

Η *Πάφος* επικοινωνήσε με τους Νίκο Αγγέλου, Μάριο Βαϊάνο και Μ. Βάλσα. Στον Νίκο Αγγέλου έγραψαν το 1937 και το 1940. Τόσο στην πρώτη όσο και τη δεύτερη φορά τον ευχαρίστησαν για ό,τι έκαμνε για το περιοδικό. Στην πρώτη περίπτωση πρόσθεσαν ότι ο Περνάρης του έγραψε και επιστολή και ότι σύντομα θα τον συναντούσε στην Αθήνα και στη δεύτερη ότι φρόντιζαν για τους λογαριασμούς και ότι έστελλαν περισσότερα περιοδικά. Ευχαριστίες έγραψαν και στον Μάριο Βαϊάνο στα ίδια με τον Αγγέλου τεύχη. Επιπρόσθετα, έγραψαν τα ακόλουθα στον Βαϊάνο στην πρώτη περίπτωση: «...Για το ζήτημα που ξέρετε δεν έχουμε τίποτε άλλο να πούμε παρά πως η πράξη των κυρίων αυτών είναι αχαρακτήριστη. Δεν εκπληττόμεθα όμως. Πλατιά θα μιλήσει μαζί σας για όλα ο κ. Π. (πρόκειται για τον Άντη Περνάρη) περί τα τέλη Ιουλίου προσωπικά». Στη δεύτερη επικοινωνία έγραψαν: «Δεν πήραμε το γράμμα σας που αναφέρετε στην κάρτα σας· θα μας υποχρεώσετε αν έχετε την καλοσύνη να μας

ξεαναγράψετε...». Στον Μ. Βάλσα η απάντηση ήταν: «Ζητούμε συγγνώμη. Σας έγραψε ιδιαίτερος ο φιλ. διευθυντής μας».

Η *Αρμονία* απευθυνόμενη στον Σ. Θ. Λάσκαρι (1913) τον πληροφορούσε ότι θα δημοσιευόταν συνεργασία του και ότι θα του έστελλαν τακτικά το περιοδικό.

Η *Μόρφωσις* δημοσίευσε (1975) σημείωμα της Τίνας Ηλιοπούλου για τον Τέλλο Άγρα, για το οποίο στο ίδιο τεύχος στη στήλη της Αλληλογραφίας έγραψε ότι θα προτιμούσε να ήταν πιο εμπειριστατωμένο.

3ζ. Ανταλλαγή ευχών:

Ιεράρχες της Κύπρου (κυρίως ο αρχιεπίσκοπος) αντάλασαν ευχές με διάφορες ευκαιρίες (ανάληψη εκκλησιαστικών αξιωμάτων, επετείους αρχιερατικής διακονίας, ονομαστικές γιορτές, Χριστούγεννα, νέο έτος, Πάσχα) με ιεράρχες της ορθοδοξίας. Ευχές ανταλλάσσονταν και με εκπροσώπους του Ελληνικού Κράτους σε θρησκευτικές γιορτές, εθνικές επετείους και με διάφορες άλλες ευκαιρίες. Ανάλογα με την περίπτωση στέλλονταν ακόμη συγχαρητήρια ή συλλυπητήρια. Συνήθως οι ευχές γίνονταν σε βάση αμοιβαιότητας, υπήρχαν όμως περιπτώσεις όπου για λόγους πολιτικούς η αρχή αυτή δεν εφαρμοζόταν.

Οι εκάστοτε αρχιεπίσκοποι Κύπρου απέστειλαν στον πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως εόρτια γράμματα για το Πάσχα και τα Χριστούγεννα και οι πατριάρχες ανταποκρίνονταν επίσημα, εκτός από τις περιπτώσεις που επικρατούσε ένταση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, λόγω του κυπριακού. Για παράδειγμα ο Μακάριος έστελλε τέτοια γράμματα στον Αθηναγόρα ανελλιπώς από το 1951 μέχρι το 1972, εκτός από το 1956, λόγω της εξορίας του Μακαρίου (9/3/1956-Απρ. 1957) και ο Αθηναγόρας ανταποκρίθηκε μόνο τα έτη 1951-1953 και 1960-1967. Ο αρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος έστειλε στον πατριάρχη Δημήτριο όλα τα χρόνια της πατριαρχίας του (ανελλιπώς από το 1972 ως το 1991), αλλά ο Δημήτριος έστειλε μόνο επιστολή για την εκλογή του ως πατριάρχη (1972), απάντησε σε ενημέρωση για το θάνατο του Μακαρίου (1977) και για την εκλογή του Χρυσόστομου στον αρχιεπισκοπικό θρόνο Κύπρου (1977). Ο Χρυσόστομος έστειλε τέτοια γράμματα και στον Βαρθολομαίο, ο οποίος έστειλε επιστολές μόνο για καθαρά εκκλησιαστικά θέματα, όπως και στις άλλες ορθόδοξες Εκκλησίες.

Ευχές για τις μεγάλες εορτές της χριστιανοσύνης αντάλλαξαν οι επικεφαλής της κυπριακής Εκκλησίας και με διαφόρους άλλους αρχιερείς, όπως τους πατριάρχες Αλεξανδρείας και Ιεροσολύμων, τον Σιναίου και τους αρχιεπισκόπους Αθηνών.

Ευχές στάληκαν από την Εκκλησία Κύπρου με διάφορες άλλες ευκαιρίες, στους παρακάτω: στον Βενιζέλο, στον αντιστράτηγο Λεωνίδα Παρασκευόπουλο και στον Χρυσόστομο Σμύρνης για την απελευθέρωση της Ιωνίας (1919), στον πατριάρχη Ιεροσολύμων Δαμιανό για τα 25χρονα της πατριαρχίας του (1922), στον Τιμόθεο Αυστραλίας για τα 40χρονα της ιερατικής του διακονίας (1940), στον Δαμασκηνό για την αποκατάστασή του στο θρόνο των Αθηνών, την εθνική συμφιλίωση και την ανάληψη της πρωθυπουργίας (1945), στον Γεννάδιο Αλεξιάδη για τη συμπλήρωση 40 χρόνων αρχιερατείας και στους μητροπολίτες Λευκάδας και Ιθάκης Δωρόθεο, Κυθήρων Μελέτιο, Ζακύνθου Αλέξιο και Κερκύρας και Παξών Μεθόδιο για την εκατονταετηρίδα της ενώσεως των Επτανήσων (1964).

Ο επικεφαλής της Εκκλησίας Κύπρου αντάλλαξε ευχές με την ευκαιρία εθνικών και άλλων εορτών με αξιωματούχους του Ελληνικού Κράτους (προέδρους, πρωθυπουργούς και άλλους), όπως τον Ευάγγελο Αβέρωφ, Σοφοκλή Βενιζέλο, Αλέξανδρο Ζαΐμη, Ξενοφώντα Ζολώτα, Κωνσταντίνο Καραμανλή, Ιωάννη Μεταξά, Κωνσταντίνο Μητσοτάκη, Αλέξανδρο Παπάγο, Ανδρέα Παπανδρέου, Νικόλαο Πλαστήρα, Χρήστο Σαρτζετάκη, Κώστα Σημίτη, Θεμιστοκλή Σοφούλη, Κωστή Στεφανόπουλο, Κωνσταντίνο Τσαλδάρη, Παναγή Τσαλδάρη, Κωνσταντίνο Τσάτσο και Εμμανουήλ Τσουδερό.

Επίσης ο πρώτος τη τάξει ιεράρχης στην κυπριακή Εκκλησία έστειλε συγχαρητήρια στον Ελευθέριο Βενιζέλο για την ονομαστική του γιορτή, στον Αλέξανδρο Ζαΐμη για την εκλογή του ως Προέδρου της Δημοκρατίας (1929), στον Παύλο Κουντουριώτη για την εκλογή του ως Προέδρου της Δημοκρατίας (1929), στον Ιωάννη Μεταξά για τον εθνικό αγώνα (1940), στον Γεώργιο Παπανδρέου για την ανάληψη της πρωθυπουργίας (1944), στον πρωθυπουργό Πέτρο Βούλγαρη επί τη λήξει του πολέμου στην Ευρώπη (1945), στον Θεμιστοκλή Σοφούλη για την ανάληψη της πρωθυπουργίας (1945 και 1949), στον Παναγιώτη Πουλίτσα για την ανάληψη της πρωθυπουργίας (1946), στον

Αλέξανδρο Παπάγο για τη νίκη του ελληνικού στρατού και για την απονομή σ' αυτόν της στραταρχικής ράβδου (1949) και στους Καραμανλή, Ανδρέα Παπανδρέου και Κ. Μητσοτάκη για την ανάληψη της πρωθυπουργίας.

Οι Κύπριοι διανοούμενοι έστειλαν τηλεγράφημα στον Μεταξά, υπογραμμένο από τους διευθυντές των δύο λογοτεχνικών περιοδικών (*Κυπριακά Γράμματα* και *Πάφος*), με το οποίο καταδίκασαν την άνανδρη ιταλική επίθεση και εύχονταν νίκη των ελληνικών όπλων.

Από ελλαδικής πλευράς ευχές έστειλαν στον αρχιεπίσκοπο Μακάριο Β' για την ενθρόνισή του και το νέο έτος ο Πραξιτέλης Γ. Μουτζουρίδης, βουλευτής Αργολιδοκορινθίας και προεδρεύων της Δ' Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων (1947), στον Μακάριο Γ' ο Δημήτριος Μπότσαρης ως αναπληρωτής αρχηγός της ΕΠΕΚ για τη δεύτερη επέτειο του ενωτικού δημοψηφίσματος (1952), στο μητροπολίτη Κυρηναίας Κυπριανό για την ονομαστική του γιορτή ο αρχιμανδρίτης Ηλίας Μαστρογιαννόπουλος, προϊστάμενος της «Ζωής» (1950), ο καθηγητής Γ. Ράμμος (1960) και ο μητροπολίτης Πηλουσίου Βαρνάβας (1970) και στον Μακάριο για την ανακήρυξη της Κύπρου σε ανεξάρτητη Δημοκρατία (1960) οι μητροπολίτες Αποκορώνου Νικηφόρος, Αξώμης Νικόλαος και Ρόδου Σπυρίδων.

Αξιωματούχοι εκδρομικών σωματείων της Ελλάδας συγχάρηκαν (1953) τον Εκδρομικό Σύνδεσμο Λευκωσίας για τα 10χρονά του και (1954) την Ένωση Εκδρομικών Σωματείων Κύπρου.

Η Εκκλησία της Κύπρου συλλυπήθηκε την Έλενα Βενιζέλου για το θάνατο του συζύγου της Ελευθέριου Βενιζέλου (1936), τον καθηγητή Αλιβιζάτο για το θάνατο της συζύγου του Ειρήνης (1940) και την Επιτροπή Βορειοηπειρωτικού Αγώνος για το θάνατο του μητροπολίτη Αργυροκάστρου Παντελεήμονα (1969). Εξάλλου η Διεθνής Οργάνωση «Ζωή και Εργασία» έστειλε μέσω του καθηγητή Αλιβιζάτου (1934) στον τοποτηρητή του αρχιεπισκοπικού θρόνου συλλυπητήρια για το θάνατο του αρχιεπισκόπου Κυρίλλου Γ', γιατί τόσο ο Αλιβιζάτος όσο και ο Κύριλλος ήταν μέλη της, και διάφοροι παράγοντες της πολιτικής ζωής της Ελλάδας συλλυπήθηκαν το ΑΚΕΛ για το θάνατο του γενικού του γραμματέα Εζεκία Παπαϊωάννου (1988).

Κεφάλαιο 4

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Ενώ στα δυο πρώτα Κεφάλαια η πρωτοβουλία για τις διάφορες εκφάνσεις της παρουσίας ανήκε στους Έλληνες εκτός Κύπρου και στο τρίτο Κεφάλαιο παρουσιαζόταν υπό τη μορφή αμοιβαιότητας, στο Κεφάλαιο αυτό ανήκει κατά κανόνα στους Κυπρίους. Η αναγνώριση απηχεί την εκτίμηση, της οποίας τύγχανε το έργο και η προσφορά των υπό αναφορά προσώπων, κι εκδηλώνεται ως αναδημοσίευση κειμένων τους, οργάνωση εκδηλώσεων και ανέγερση μνημείων προς τιμήν τους, απονομή τιμητικών διακρίσεων, αφιέρωση κειμένων, τευχών περιοδικών και τόμων, βιβλιογράφηση, ανθολόγηση και μετάφραση κειμένων τους, μελοποίηση στίχων και ερμηνεία θεατρικών έργων τους, φιλοξενία εικαστικών έργων, συνεντεύξεων, χαιρετισμών και απαντήσεών τους σε έρευνες.

4α. Αναδημοσίευση:

Οι αναδημοσιεύσεις παρουσιάζονται με τις ακόλουθες μορφές. Μεταφορά σε κυπριακά περιοδικά κριτικών για θεατρικές παραστάσεις του ΘΟΚ στην Ελλάδα και επαινετικών κειμένων που δημοσιεύτηκαν σε ελλαδικά έντυπα και αναφέρονται σε άτομα που έχουν σχέση με τα κυπριακά περιοδικά, στα οποία μεταφέρθηκαν, ή αποτελούν εγκωμιαστικές κρίσεις για τα ίδια τα περιοδικά, στα οποία αναδημοσιεύτηκαν. Άλλη μορφή – αυτή συναντάται κυρίως στο περιοδικό *Μόρφωσις* και σε μικρότερη κλίμακα σε άλλα περιοδικά – είναι η επανάληψη κειμένων από έντυπα του εκτός Κύπρου ελληνισμού με αναφορά στη σχετική πηγή ή και χωρίς αυτή. Τρίτη μορφή, που είναι και η πιο συνηθισμένη, είναι η δημοσίευση κατά κύριο λόγο δημοφιλών ποιημάτων ή και άλλων κειμένων με την ευκαιρία εθνικών ή και άλλων επετείων ή και αυτοτελών συνήθως αποσπασμάτων από βιβλία ανεξάρτητα από επετείους. Τέλος, μια μορφή που υιοθετήθηκε από την *Ακτή* είναι η αναδημοσίευση από καινούρια βιβλία ή από περιοδικά ποιημάτων κυρίως και σπανιότερα αποσπασμάτων από πεζά, στην

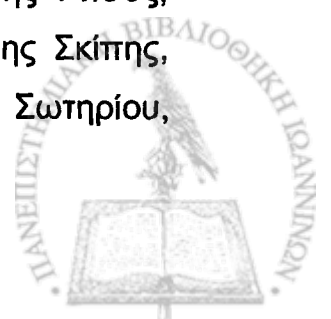

προσπάθεια του περιοδικού να ενημερώσει με συγκεκριμένα παραδείγματα για τις καινούριες εκδόσεις.

Για τις δυο πρώτες μορφές αναδημοσίευσης δεν νομίζω ότι υπάρχει ανάγκη περισσότερων εξηγήσεων. Περισσότερα στοιχεία θα δοθούν για τις υπόλοιπες δυο.

Όσον αφορά τις αναδημοσιεύσεις της τρίτης ομάδας, ο συντριπτικά μεγαλύτερος αριθμός προέρχεται από συγγραφείς παλαιότερους που δεν βρίσκονταν στη ζωή όταν τα περιοδικά φιλοξενούσαν κείμενά τους. Οι αναδημοσιεύσεις αυτές συναντώνται στα περιοδικά ποικίλης ύλης και κάποια άλλα όχι υψηλού επιπέδου και εν πάση περιπτώσει στα μη λογοτεχνικά· με αυτές τα περιοδικά αυτά αποσκοπούσαν στο να εμπλουτίσουν τα περιεχόμενά τους ή να πλαισιώσουν επετειακά τεύχη ή αφιερώματά τους.

Συγγραφείς από τον τομέα Λογοτεχνία, των οποίων έργα αναδημοσιεύτηκαν σε διάφορα περιοδικά είναι οι Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, Ρήγας Βελεστινλής, Ηλίας Βενέζης, Γεώργιος Βερίτης, Ιωάννης Βηλαράς, Γεώργιος Βιζυηνός, Γιάννης Βλαχογιάννης, Δημοσθένης Βουτυράς, Νικηφόρος Βρεττάκος, Στέφανος Γρανίτσας, Ιωάννης Γρυπάρης, Ιωάννης Δαμβέργης, Στέφανος Δάφνης, Γεώργιος Δροσίνης, Οδυσσέας Ελύτης, Αργύρης Εφταλιώτης, Κωνσταντίνος Καβάφης, Νίκος Καζαντζάκης, Κώστας Καιροφύλας, Ανδρέας Κάλβος, Δημήτριος Καμπούρογλου, Μ. Καραγάτσης, Ανδρέας Καρκαβίτσας, Ιωάννης Κονδυλάκης, Φώτης Κόντογλου, Αριστοτέλης Κουρτίδης, Κώστας Κρυστάλλης, Κώστας Καρυωτάκης, Ναπολέων Λαπαθιώτης, Τάκης Λάππας, Ανδρέας Λασκαράτος, Εμμανουήλ Λυκούδης, Γιάννης Μαγκλής, Μιχαήλ Μητσάκης, Μιλτιάδης Μαλακάσης, Σπύρος Μελάς, Κωστής Μπαστιάς, Στέφανος Μπολέτσης, Στράτης Μυριβήλης, Αλέξανδρος Μωραϊτίδης, Τίμος Μωραϊτίνης, Λιλίκα Νάκου, Παύλος Νιρβάνας, Γρηγόριος Ξενόπουλος, Κώστας Ουράνης, Κωστής Παλαμάς, Αλέξανδρος Πάλλης, Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, Αλεξάνδρα Παπαδοπούλου, Ζαχαρίας Παπαντωνίου, Αχιλλεύς Παράσχος, Μιχάλης Περάνθης, Νικόλαος Πετιμεζάς-Λαύρας, Θανάσης Πετσάλης Διομήδης, Ιωάννης Πολέμης, Θέμος Ποταμιάνος, Γιάννης Ρίτσος, Εμμανουήλ Ροΐδης, Γιώργος Σεφέρης, Άγγελος Σικελιανός, Σωτήρης Σκίπης, Διονύσιος Σολωμός, Γεώργιος Σουρής, Στέλιος Σπεράντσας, Διδώ Σωτηρίου,

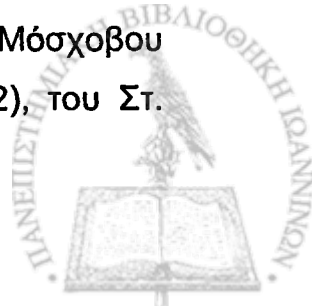
Αθηνά Ταρσούλη, Άγγελος Τερζάκης, Άλκης Τροπαιάτης, Δημήτρης Φωτιάδης, Κώστας Χατζόπουλος, Δημήτρης Ψαθάς.

Πέρα από τους πιο πάνω, συναντούμε σε πολύ μικρότερη κλίμακα αναδημοσιεύσεις κειμένων που ανήκουν σε μερικούς άλλους, καθώς και από τα απομνημονεύματα του Κασομούλη, του Κολοκοτρώνη και του Μακρυγιάννη.

Από άλλους χώρους έχουμε αποσπάσματα από το «Βιβλίον του εκδρομέως» του Αντ. Ι. Δαπόντε, «Παιδαγωγική Ανθολογία» του Μ. Ε. Μιχαλόπουλου, «Η συνεταιριστική μας ανθολογία» της Φωτεινής Θ. Τζωρτζάκη και «Νέοι μορφώσατε χαρακτήρα» και «Ο Νεανικός Φάρος» του Γ. Παναγιωτίδη.

Στην *Ακτή* αναδημοσιεύτηκαν:

α. *Ποιήματα από τις συλλογές*: του Λουκά Αξελού *Ταξίδι στη νύχτα* (έκδ. 1986, αναδημ. 1991), του Τάκη Βαρβιτσιώτη *Ακόμα ένα καλοκαίρι* (1990), του Α. Βουγιούκα *Sub oculis ufo* (1991), του Γιάννη Γαλανού *Νέα Εποχή* (1992), του Κώστα Γάλλου *Ζωήρυτος θάνατος* (έκδ. 1990, αναδημ. 1991), του Τάκη Γιαννόπουλου *Επιλογή Β' (1951-1986)* και *Δώδεκα Νέα Ποιήματα* (έκδ. 1991, αναδημ. 1992), του Γιώργου Γιώτη *Όρθρου βαθέος* (έκδ. 1988, αναδημ. 1989), του Μιχάλη Γκανά *Γυάλινα Γιάννενα* (1989), του Τάκη Καρβέλη *Δεν είναι ο περσινός καιρός* (έκδ. 1988, αναδημ. 1990), της Μαρίας Καρδάτου *Ερωτικός ένοικος* (έκδ. 1987, αναδημ. 1992), του Άγγελου Καρούσου *Μαγεμένα* (1991), του Βαγγέλη Κάσσου *Η πορεία του θανάτου* (έκδ. 1989, αναδημ. 1991), του Γιώργου Κοζία *Ζωολογικός κήπος* (1989), του Γιάννη Κοντού *Δωρεάν σκοτάδι* (έκδ. 1989, αναδημ. 1990), του Γιωργή Κότσιρα *Η μυθολογία των προσώπων και άλλα ποιήματα* (έκδ. 1989, αναδημ. 1990), του Γιάννη Κουβαρά *Δωρητής σώματος* (έκδ. 1988, αναδημ. 1990), του Στάθη Κουτσούνη *Τρύγος αιμάτων* (έκδ. 1991, αναδημ. 1992), των Πάτσης Τσιπσεκλή, Έλενας Παπαδογιάννη και Τίτας Κριεζή *Ποιητική συλλογή 1,2,3* (1992), του Κώστα Λάνταβου *Νυχτόβιος συλλέκτης* (1991), του Γερ. Λυκιαρδόπουλου *Ραγισμένο ταμπούρλο* (1991), του Αντώνη Μακρυδημήτρη *Η νύχτα των αγαλμάτων* (έκδ. 1991, αναδημ. 1992), του Πρόδρομου Χ. Μάρκογλου *Πάροδος μοναστηριού* (1989), της Τζένης Μαστοράκη *Μ' ένα στεφάνι φως* (έκδ. 1989, αναδημ. (1990), του Κωστή Μοσκόφ *Για τον έρωτα και την επανάσταση* (1991), του Νίκου Ι. Μόσχοβου *Αγναντεύοντας τα όνειρα, Μία ποιητική διαδρομή 1974-1991* (1992), του Στ.

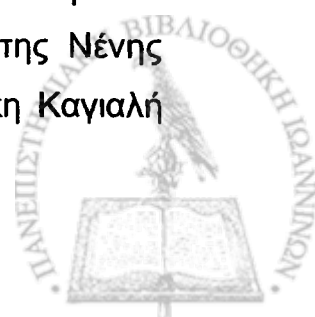
Μπεκατώρου *Οδός Κυδαθηναίων* (έκδ. 1991), του Μεσεβρινού *Η θλίψη των ογδόντα μοιρών* (έκδ. 1988, αναδημ. 1990), του Τόλη Νικηφόρου *Ο πλοηγός του απείρου* (έκδ. 1986, αναδημ. 1990), της Παυλίνας Παμπούδη, *Ο ένοικος* (έκδ. 1989, αναδημ. 1990), της Αθηνάς Παπαδάκη *Ωχροτάτη έως του λευκού* (έκδ. 1989, αναδημ. (1990)), του Λεωνίδα Παπαδάκη *Το πάρτυ δεν έγινε* (1992), του Αντώνη Παπαδόπουλου *Εκτός προγράμματος* (1991), του Σωτήρη Παστάκα *Η μάθηση της αναπνοής* (έκδ. 1990, αναδημ. 1991), του Γιάννη Πατίλη *Γραφέως κάτοπτρον* (έκδ. 1989, αναδημ. 1990), του Τίτου Πατρίκιου *Αντικριστοί καθρέφτες* (έκδ. 1988, αναδημ. 1989) και *Παραμορφώσεις* (έκδ. 1988, αναδημ. 1990), του Δημήτρη Πιστικού *Ανάγνωση* (έκδ. 1991, αναδημ. 1992), του Μίλτου Σαχτούρη *Εκτοπλάσματα* (έκδ. 1989, αναδημ. 1990), του Παύλου Γ. Σινόπουλου *Οδοιπορικό* (έκδ. 1991, αναδημ. 1992), του Αντώνη Σκιαθά *Ο ίππος των κυμάτων* (έκδ. 1990, αναδημ. 1991), του Κώστα Στεργιόπουλου *Ο ήλιος του μεσονυχτίου* (έκδ. 1991, αναδημ. 1992), της Πηνελόπης Συρμακέζη *Πρώτη χρονιά στο νηπιαγωγείο* (1992), του Σπύρου Τουπογιάννη *Περίπατος στη γη* (1991), του Αλέκου Ε. Φλωράκη *Η προϊστορία του νερού* (1991), της Άνειας Φραντζή, *Σχεδόν αίνιγμα* (έκδ. 1987, αναδημ. 1990), του Δημήτρη Χουλιαράκη, *Η Σουπέργκα περιμένει* (έκδ. 1987, αναδημ. 1990) και του Νίκου Ι. Χουρδάκη *Άσκηση καθόδου* (1992).

β. Διηγήματα από τις συλλογές:

Της Τατιάνας Γκρίτση-Μιλλιέξ *Ονειρικά* (1992) και της Έρσης Λάγκε *Οι καμπανοκρούστες* (έκδ. 1989, αναδημ. 1990).

γ. Αποσπάσματα από τα βιβλία:

Ουίλλιαμ Σαίξπηρ, *Σονέτα* (εισ., επιλογή, μετ. Στυλιανού Αλεξίου) (1990), του Κώστα Ασημακόπουλου *Οι βραδυνές καμπάνες* (1990), του Κώστα Γάλλου *Κάτοπτρα ύψους* (1990), *Παπαδιαμάντης και Σκίαθος*. Εισ.-επιμ. έκδ. Φώτη Δημητρακόπουλου (1991), του Ράινερ Μαρία Ρίλκε *Το τραγούδι της αγάπης και του θανάτου του σημαιοφόρου Χριστόφορου Ρίλκε* σε μετάφραση Δημ. Στ. Δήμου (1991), του Νίκου Δήμου *Ημερολόγιο του καύσωνα* (έκδ. 1988, αναδημ. 1989) και *Κοινοτοπίες* (1989), Ανδρέου Κάλβου, *Ωδαί*. Εισ., φιλ. επιμ. Στέφανου Διαλησμά (1990), του Ελύτη *Τα δημόσια και τα ιδιωτικά* (1990), της Νένης Ευθυμιάδη *Τρυφερός θάνατος* (έκδ. 1990, αναδημ. 1991), του Τάκη Καγιαλή

Γλουμμάουθ, ο Βικτωριανός Α. Ρ. Ραγκαβής (έκδ. 1991, αναδημ. 1992), Κύπρος, μνήμη και αγάπη με το φακό του Γιώργου Σεφέρη, με εισαγωγή του Εμμανουήλ Κάσδαγλη (1990), Στιχάκια του φλαμένκο (επιλ., σημ., μετ. Ξ. Α. Κοκόλη) (έκδ. 1989, αναδημ. 1990), του Ιωακείμ-Κίμωνα Κολουβά Λογική της αφήγησης και ηθική του λόγου (1991), του Κωστή Κωβαίου Φιλοσοφικές περιηγήσεις (έκδ. 1988, αναδημ. 1989), της Ελένης Λαδιά Φρειδερίκος και Ιωάννης (1991) του Χρήστου Μαλεβίτση Εφημερία (1989), του Μάρκου Μέσκου Παιχνίδια στον παράδεισο (έκδ. 1990, αναδημ. 1991), του Κάρολου Μητσάκη Του κύκλου τα γυρίσματα (1991), της Μαρίας Μικέ Λογοτεχνικά πρόσωπα της Καβάλας (έκδ. 1990, αναδημ. 1991), του Κωστή Μοσκόφ Η πράξη και η σιωπή (2η έκδ. 1988, αναδημ. 1989), του Παναγιώτη Μουλλά Για την μεταπολεμική μας πεζογραφία (1989), του Ηλία Παπαδημητρακόπουλου Επί πτίλων αύρας νυχτερινής (1992), του Σάκη Σερέφα Η Θεσσαλονίκη εξ αποστάσεως (έκδ. 1991, αναδημ. (1992), του Κώστα Χατζηαντωνίου Η κόρη του Ιεφθάε (1992) και του Ντίνου Χριστιανόπουλου Η αρχαία Θέρμη και η ίδρυση της Θεσσαλονίκης (1000-315 π.Χ.) (έκδ. 1991, αναδημ. 1992).

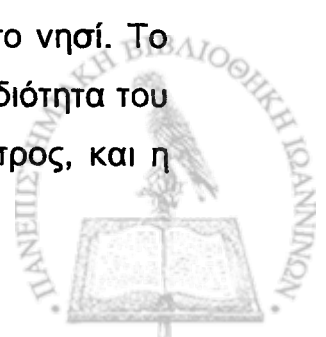
δ. Άλλα κείμενα:

Του Κάρολου Μητσάκη απόσπ. από την εργασία «Το χοϊκόν ιχνογράφημα "Αιγαίου εσπερινός" του Περικλή Γιαννόπουλου» (1991) και κείμενο του Θ. Δ. Φραγκόπουλου στον τόμο για τον Πέτρο Χάρη Χαριστήριο (έκδ. 1990, αναδημ. 1991).

4β. Τιμητικές εκδηλώσεις:

Οι εκδηλώσεις αυτές μπορεί να είναι δεξιώσεις, διαλέξεις με την ευκαιρία κάποιας επετείου, άλλου είδους δραστηριότητες, μνημόσυνα, φιλολογικά ή και εκκλησιαστικά ακόμη, νοουμένου, βέβαια, ότι τα τελευταία γίνονται όχι συμβατικά και κατά το έθος, αλλά με σκοπό να εκφραστεί ευγνωμοσύνη και να αποδοθεί τιμή στο μνημονευόμενο.

Η χαρακτηριστικότερη περίπτωση για το υπό εξέταση θέμα είναι ο Παλαμάς, για τον οποίο οργανώθηκαν διαχρονικά οι περισσότερες εκδηλώσεις από το μεγαλύτερο αριθμό φορέων και σε χώρους διεσπαρμένους σ' όλο το νησί. Το μέγεθος της αξίας του ποιητή, η σημαντική επιρροή που ασκούσε η ιδιότητα του εθνικού ποιητή ιδιαίτερα σ' ένα υπόδουλο τόπο, όπως ήταν η Κύπρος, και η

σχέση του με Κυπρίους (γνωριμία με Κυπρίους, πρόλογος στο έργο του Λιπέρτη) ήταν μερικοί από τους λόγους γι' αυτή την προτίμηση και το θαυμασμό για το παλαμικό έργο. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ορισμένοι φορείς, όπως το Λύκειο Ελληνίδων Αμμοχώστου, ο ΕΠΟΚ και η Πνευματική Στέγη, οργάνωναν εκδηλώσεις για τον Παλαμά συστηματικά για σειρά ετών, με αποκορύφωμα τις Παλαμικές Γιορτές της Πάφου που άρχισαν το 1949.³³⁵

Πριν όμως από τις Παλαμικές Γιορτές η εκτίμηση της Κύπρου εκδηλώθηκε με επιστολή που ο τοπιοτηρητής του αρχιεπισκοπικού θρόνου μητροπολίτης Πάφου Λεόντιος απέστειλε (5/3/1936) στον Παλαμά, στην οποία τον συνέχαιρε εκ μέρους της Εκκλησίας της Κύπρου για τα 50 χρόνια της ποιητικής του σταδιοδρομίας³³⁶ και με εκδηλώσεις παλαμικές ήδη από τον ίδιο χρόνο. Από τον «Κινύρα» Πάφου (29/3/1936), στην οποία μίλησε ο λογοτέχνης Άντης Περνάρης και ο λόγιος Σέργης Αντωνιάδης³³⁷ ανέλυσε τον «Δωδεκάλογο του Γύφτου», από την Πνευματική Αδελφότητα Λευκωσίας (17/5/1936), με ομιλητή το φιλόλογο Χριστόδουλο Παπαχρυσόστομου³³⁸ και στη Λεμεσό (6/6/1936), όπου μίλησε ο Γιάγκος Ηλιάδης³³⁹ (η ομιλία με θέμα «Το ποιητικό έργο του Παλαμά» δημοσιεύτηκε σε συνέχειες στον «Κυπριακό Φύλακα» από τις 16/6/1936). Με το θάνατο του ποιητή το 1943 έγιναν φιλολογικά μνημόσυνά του. Στην Κερύνεια (7/3/1943) με ομιλητή το φιλόλογο Φρίξο Βράχα και στο Παγκύπριο Γυμνάσιο (11/4/1943) με ομιλητή τον Κώστα Προυσή και θέμα «Κωστής Παλαμάς, ο ποιητής της Ελληνικής φυλής». Με τη συμπλήρωση πέντε χρόνων από το θάνατό του το Λύκειο Ελληνίδων Αμμοχώστου αφιέρωσε μουσικοφιλολογικό τέιο (8/3/1948) στη μνήμη του ποιητή. Μίλησε η πρόεδρος Μαρία Π. Ιωάννου και απαγγέθηκαν ποιήματα. Στη σειρά των λαϊκών μαθημάτων του ΕΠΟΚ ο Ελλαδίτης φιλόλογος Δ. Ευαγγελίδης μίλησε στη Λευκωσία για τον Παλαμά.

³³⁵ Με τις ομιλίες που έγιναν στις Παλαμικές Γιορτές 1970-1976 κυκλοφόρησε από τον Φυσιολατρικό Πνευματικό Όμιλο Πάφου ο τόμος *Αφιέρωμα στον Κωστή Παλαμά*, Πάφος 1986.

³³⁶ *Απ. Β.*, τ. Η' (1936), 112.

³³⁷ 1896-1985. Δικηγόρος και λόγιος.

³³⁸ 1905-1987. Φιλόλογος, γενικός επιθεωρητής, διευθυντής του Τμήματος Πολιτιστικής Αναπτύξεως, διευθυντής του Μουσείου Αγώνος 1955-1959, συγγραφέας.

³³⁹ 1895-1973. Δικηγόρος και λόγιος.

Εκείνο όμως που πραγματικά στάθηκε σταθμός στις τιμητικές εκδηλώσεις για τον μεγάλο ποιητή είναι οι λεγόμενες Παλαμικές Γιορτές που άρχισαν στην Πάφο, με πρωτοβουλία του δημάρχου Πάφου Χριστόδουλου Γαλατόπουλου³⁴⁰ και με τη συνεργασία του δημοτικού συμβουλίου, της Εκκλησίας, των σχολείων και διανοουμένων. Οι γιορτές, που κράτησαν μια βδομάδα, άρχισαν την Κυριακή (20/2/1949) με αγιασμό στην πλατεία Ομονοίας - που μετονομάστηκε σε πλατεία Κωστή Παλαμά -, σύντομη ομιλία του δημάρχου, με την οποία εγκαινιάστηκε η Εβδομάδα και εντοιχισμό τεσσάρων μαρμάρινων πλακών σε τέσσερα υπερζώματα αρχαϊκών στηλών, που είχαν ανεγερθεί από το Δήμο στο κέντρο της πλατείας: στην κεντρική πλάκα γράφτηκε με βυζαντινά γράμματα «Κωστής Παλαμάς», σε δυο άλλες ανά ένα τετράστιχο του ποιητή και στην τέταρτη «Άνδρη Κωστή Παλαμά». Στη συνέχεια έγινε γιορτή στο Ελληνικό Γυμνάσιο Πάφου με ομιλητή το φιλόλογο Γιώργο Ηλιάδη³⁴¹ και θέμα «Ο Παλαμάς ως λογοτέχνης». Την Τρίτη 22 Φεβρουαρίου έγινε γιορτή στο κινηματοθέατρο «Αττικό» με ομιλητές τον ποιητή Άγη Βορεάδη³⁴² και θέμα «Ο Παλαμάς στο στίχο και στην πρόζα» και μαθητή του Λυκείου. Την Πέμπτη 24 Φεβρουαρίου έγινε στη Δημοτική βιβλιοθήκη φιλολογικό μνημόσυνο. Σ' αυτό ο Αντωνάκης Σωτηριάδης³⁴³ εξήγησε ότι οι λόγοι για τους οποίους καθιερώθηκαν οι Παλαμικές Γιορτές ήταν η εκλαΐκευση και συνειδητοποίηση στη λαϊκή ψυχή του έργου του ποιητή και η σφυρηλάτηση ισχυρότερων δεσμών μεταξύ της δούλης Κύπρου και της ελεύθερης πατρίδας. Ακολούθησε ομιλία του δικηγόρου Φίλωνα Παυλίδη³⁴⁴ με θέμα «Το αντίκρουσμα του Παλαμικού έργου» και στο τέλος ο δήμαρχος προκήρυξε το «Παλαμικό Διαγώνισμα» εκ μέρους του Δήμου. Την Κυριακή 27 Φεβρουαρίου, επέτειο του θανάτου του, έγινε εκκλησιαστικό μνημόσυνο, χοροστατούντος του μητροπολίτη Πάφου Κλεόπα,³⁴⁵ στο οποίο

³⁴⁰ 1902-1953. Δικηγόρος, δήμαρχος Πάφου, βουλευτής, εκδότης εφημερίδων, ιδρυτής κόμματος, ποιητής.

³⁴¹ 1912- Φιλόλογος, ιδρυτής και ιδιοκτήτης Εθνογραφικού Μουσείου στην Πάφο.

³⁴² 1898-1981. Εκπαιδευτικός και ποιητής.

³⁴³ 1915-2000. Γιατρός και συγγραφέας.

³⁴⁴ 1908-1982. Δικηγόρος και λόγιος.

³⁴⁵ 1878-1951. Ηγούμενος Κύκκου, μητροπολίτης Πάφου.

μίλησε ο Αντώνης Αστραίος.³⁴⁶ Το βράδυ οργανώθηκε από το Δήμο στο «Αττικό» παλλαϊκή γιορτή με ποιήματα και τραγούδια του Παλαμά, σύντομη ομιλία του γυμνασιάρχη Παύλου Παυλίδη³⁴⁷ και ομιλία του εμπυχωτή των εκδηλώσεων Γαλατόπουλου με θέμα «Ο μεγάλος εθνικός ποιητής μας Κωστής Παλαμάς. Η ζωή και το έργο του». Τον επόμενο χρόνο οι Παλαμικές Γιορτές άρχισαν στις 23 Φεβρουαρίου με τη διεξαγωγή του Α΄ Παλαμικού Διαγωνίσματος στη Δημοτική Βιβλιοθήκη, στο οποίο δόθηκε το θέμα «Με πελέκι αστραπόφτερο...» (από τους «ΐαμβους και Ανάπαιστους») και συνεχίστηκαν την Κυριακή 26 του μήνα, πάλι στη Βιβλιοθήκη. Ομιλητής ήταν ο Γ. Ηλιάδης με θέμα «Η Ελληνολατρία στο παλαμικό τραγούδι», έγινε ανακοίνωση των αποτελεσμάτων του διαγωνίσματος, ομιλία του δημάρχου για τη σημασία των γιορτών και ανακοίνωση της απόφασης του δημοτικού συμβουλίου να ανεγείρει προτομή του ποιητή. Και το 1951 πραγματοποιήθηκαν οι Παλαμικές Γιορτές. Έγιναν (4 Μαρτίου) στη Δημοτική Βιβλιοθήκη. Περιλάμβαναν εισηγητική ομιλία του Γαλατόπουλου, ομιλία του Νίκου Κρανιδιώτη με θέμα «Ο Παλαμάς και η εποχή του», παλαμικά τραγούδια μελοποιημένα από τον Γ. Λαμπελέτ και Α. Αργυρόπουλο. Επιστέγασμα των γιορτών ήταν τα αποκαλυπτήρια στην ομώνυμη πλατεία στην Πάφο (20/5/1951) της προτομής του ποιητή που φιλοτέχνησε ο Μ. Τόμπρος. Συνεχίστηκαν και το 1952 οι Παλαμικές Γιορτές, με ομιλητή τον Απόστολο Ζορμπά (24/2/1952) και θέμα «Ο Παλαμάς πνευματικός φάρος του Έθνους» (εισαγωγικά μίλησε ο Γαλατόπουλος). Πληροφορίες για Παλαμική Γιορτή στην Πάφο έχουμε για το 1966, όταν μίλησε (20/3/1966) ο Πάτροκλος Σταύρου³⁴⁸ με θέμα «Ο Παλαμάς και η Κύπρος», το 1969, όταν γιορτάστηκαν τα 20χρονα των Γιορτών, το 1974, όταν μίλησε (Φεβρ.) ο Γεώργιος Προδρόμου³⁴⁹ με θέμα «Η πατριδολατρία στο έργο του Κ. Παλαμά», το 1984, όταν μίλησε (18/3/1984) ο Κώστας Ιεροκηπιώτης³⁵⁰ με θέμα «Ελληνική παράδοση μέσα από το Παλαμικό έργο» και το 1985, όταν ο Χρύσανθος

³⁴⁶ 1897-1975. Δάσκαλος.

³⁴⁷ 1903-. Φιλολόγος, γυμνασιάρχης, μέλος της Επιτροπής Εκπαιδευτικής Υπηρεσίας.

³⁴⁸ 1933-. Φιλολόγος, υφυπουργός παρά τω προέδρω της Κυπριακής Δημοκρατίας.

³⁴⁹ 1933-. Επιθεωρητής Φιλολογικών Μαθημάτων, συγγραφέας.

³⁵⁰ 1945-. Φιλολόγος, μέλος της Επιτροπής Εκπαιδευτικής Υπηρεσίας.

Κυπριανού μίλησε (10/3/1985) με θέμα «Δείγματα από τον κόσμο του λαού στην ποίηση του Κωστή Παλαμά».

Παράλληλα προς τις Παλαμικές Γιορτές της Πάφου συνεχίστηκαν οι εκδηλώσεις και από άλλους φορείς. Η Μαρία Π. Ιωάννου μίλησε (27/2/1949) στην «Ανόρθωση» για τον Παλαμά, ομιλία που επαναλήφθηκε (13/3/1949) στην Κερύνεια στο φιλολογικό μνημόσυνο που οργάνωσε ο Σύλλογος Αποφοίτων Γυμνασίου Κυρηνείας, στο Λύκειο Ελληνίδων Αμμοχώστου μίλησε (27/2/1950) η Αγγελική Γουΐφιηλντ,³⁵¹ στο Γυμνάσιο Μόρφου ο Κ. Γιαλλουρίδης³⁵² (4/3/1950) με θέμα «Το παλαμικό έργο», στο σωματείο «Ανόρθωσις» ο Δημ. Κολιανδρής³⁵³ (5/3/1950) με θέμα «Ο βίος και το έργο του Παλαμά», ο Ελλαδίτης φιλόλογος Απόστολος Ζορμπάς μίλησε για τον Παλαμά (18/4/1950) στο Σύλλογο Κυριών Λεμεσού, ο ίδιος μίλησε (25/2/1951) στο Παγκύπριο Γυμνάσιο σε φιλολογικό μνημόσυνο που οργάνωσε ο ΕΠΟΚ, στο Λύκειο Ελληνίδων Αμμοχώστου (8/3/1951) σε φιλολογικό μνημόσυνο Παλαμά μίλησε ο Νίκος Κρανιδιώτης. Ο Καλομοίρης έδωσε διάλεξη (23/5/1952) με θέμα «Ο Παλαμάς και η μουσική» υπό την αιγίδα του ΕΠΟΚ. Τον ίδιο χρόνο (30/5/1952) με τον ίδιο οργανωτή μίλησε και η Αθηνά Ταρσούλη με θέμα «Τέσσερις σταθμοί στο ποιητικό έργο του Παλαμά: Πατρίδα, φύση, παιδί, γυναίκα». Με την ευκαιρία των 20 χρόνων από τον θάνατο του ποιητή ο ΕΠΟΚ έκαμε ραδιοφωνικές ομιλίες και η Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου οργάνωσε συγκέντρωση με ομιλητές τον Άντη Περνάρη και τον Φρίξο Βράχα. Ο φιλόλογος Νικόλαος Ξιούτας³⁵⁴ έδωσε διάλεξη (23/5/1963) στον Πνευματικό Όμιλο Λαπήθου με θέμα «"Οι Πατρίδες" του Κωστή Παλαμά», ο Φρίξος Βράχας έδωσε (τον Φεβρουάριο 1964) διάλεξη με θέμα «Η μνήμη του Παλαμά» στο Λύκειο Ελληνίδων Αμμοχώστου, στον Πνευματικό Όμιλο Λάρνακας, στην Εθνική Εταιρεία

³⁵¹ Κόρη του δικαστή Πολύκαρπου Χριστόπουλου και σύζυγος του Άγγλου ταγματάρχη Alec Whitfield. Βλ. Αριστείδης Κουδουνάρης «Το γενεαλογικόν δένδρον του Ξάνθου Λυσιώτη» στο Ξάνθου Λυσιώτη Συγκομιδή Γ', Η τελευταία συγκομιδή 1984-1986, Κύπρος 1987, 167. Βλ. Επετηρίς Α', 127 ότι αποφοίτησε από το Παγκύπριο Γυμνάσιο το 1916 και ότι «σπουδάζει κατ' οίκον μουσικήν και ξένας γλώσσας». Πρέπει να είχε γεννηθεί περίπου το 1898.

³⁵² 1918-. Φιλόλογος, γυμνασιάρχης.

³⁵³ Φιλόλογος στην Αμμόχωστο.

³⁵⁴ 1901-1984. Επιθεωρητής Φιλολογικών Μαθημάτων.

Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου (Λευκωσία) και στο Σύλλογο Αποφοίτων Γυμνασίου Κερύνειας. Σε εκδήλωση, που οργάνωσε ο ΘΟΚ (1972) στο Δημοτικό Θέατρο Λευκωσίας μίλησαν ο Φρίξος Βράχας εισαγωγικά και ο Πάτροκλος Σταύρου με θέμα «Ο Παλαμάς και η Κύπρος». Η Πνευματική Στέγη Λευκωσίας αποφάσισε να οργανώνει κάθε χρόνο γιορτή Παλαμά, αρχίζοντας από το 1974. Έκαμαν (Φεβρουάριο 1974) εισηγήσεις: Κύπρος Χρυσάνθης «Ο Παλαμάς και οι "πατέρες" του Έθνους», Πάτροκλος Σταύρου «Η προσωπογραφία του Παλαμά μέσα από τα κυπριακά του κείμενα», Κώστας Χατζηστεφάνου «Η ανασύνθεση της ελληνικής παράδοσης στα δυο επικά ποιήματα του Παλαμά» και Γεώργιος Προδρόμου «Ο Παλαμάς κι οι αρχαίοι». Η εκδήλωση επαναλήφθηκε λίγο αργότερα στο Δημοτικό Μέγαρο Λεμεσού. Έγιναν (27/2/1974) στον κήπο του Δημοτικού Θεάτρου Λευκωσίας από τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο τα αποκαλυπτήρια ανδριάντα του ποιητή. Μίλησε στην Πνευματική Στέγη Λευκωσίας (Φεβρ. 1975) ο φιλόλογος Κώστας Βασιλείου³⁵⁵ με θέμα «Η διαλεκτική μαγεία της Τρισεύγενης (Ένα σχόλιο με βάση τον τίτλο)». Δόθηκε διάλεξη του Γιώργου Προδρόμου στην Πνευματική Στέγη Λευκωσίας (10/3/1975) με θέμα «Ο σατιρικός Παλαμάς». Στην Παλαμική Γιορτή της Πνευματικής Στέγης (1977) μίλησε ο φιλόλογος Γιώργος Χατζηκωστής με θέμα «Παράλληλα στα "Κυπριακά" ποιήματα του Κ. Παλαμά και του Γ. Σεφέρη». Ο ΕΠΟΚ οργάνωσε συγκέντρωση «Μνήμη Κωστή Παλαμά» (27/2/1980) υπό την αιγίδα του πρέσβη της Ελλάδας Χρήστου Ζαχαράκι. Ο ίδιος Όμιλος οργάνωσε (1986) συνεστίαση, στην οποία συνδυάστηκε εκδήλωση για τον Παλαμά και απόδοση τιμής στον ευεργέτη του Ομίλου Μιχαλάκη Κυθραιώτη.³⁵⁶ Στην εκδήλωση για τον Παλαμά μίλησε ο Χρυσάνθος Κυπριανού με θέμα «Δείγματα από τον κόσμο του λαού στην ποίηση του Κωστή Παλαμά», στη συνέχεια ο Χρυσάνθης διάβασε αποσπάσματα από την ομιλία του Απόστολου Σαχίνη κατά την επίσημη υποδοχή του στην Ακαδημία με θέμα «Ένας επικός ύμνος του

³⁵⁵ 1939-. Φιλόλογος, ποιητής.

³⁵⁶ 1910-1994. Έμπορος, με κοινωνική δράση, ευεργέτης σχολείων και πνευματικών σωματείων.

Ελληνισμού» και ο Πάτροκλος Σταύρου διάβασε επιστολές του Παλαμά προς τη Μαρία Ελευθερίου-Γκαφφίερο.³⁵⁷

Ο Σολωμός ήταν από πλευράς απήχησης ο δεύτερος μετά τον Παλαμά, με κριτήριο τον αριθμό, τη συχνότητα και την πυκνότητά των εκδηλώσεων στη μνήμη του. Η πρώτη αναφορά είναι του 1943, όταν ο Νίκος Κρασιδιώτης μίλησε στο «Λύκειο Ελληνίδων Αμμοχώστου» (9/12/1943) με θέμα «Η θέση του Σολωμού στη νεοελληνική ποίηση» και (16/12/1943) με θέμα «Ανάλυση του Ύμνου». Ακολούθησε ο εορτασμός (11/4/1948) από τον ΕΠΟΚ στη μεγάλη αίθουσα του Παγκυπρίου Γυμνασίου της 150ής επετείου της γεννήσεως του Σολωμού. Μίλησαν ο γυμνασιάρχης Κ. Σπυριδάκης εισαγωγικά, ο ποιητής Ξάνθος Λυσιώτης³⁵⁸ με θέμα «Διονύσιος Σολωμός. Η ποίηση και η ζωή του» και ο φιλόλογος Μίκης Κιτρομηλίδης³⁵⁹ για την πνευματική και καλλιτεχνική σημασία του έργου του. Ο Ξάνθος Λυσιώτης επανέλαβε την ομιλία του για τον Σολωμό στη Λάρνακα σε ανάλογο φιλολογικό μνημόσυνο που οργάνωσε ο Πνευματικός Όμιλος Λάρνακας σε συνεργασία με τον «Πεζοπορικό Όμιλο Λάρνακας». Η σχολική εφορεία και το Γυμνάσιο Κυρηναίας οργάνωσαν (6/6/1948) φιλολογικό μνημόσυνο για την ίδια επέτειο του ποιητή· μίλησαν οι Σάββας Χρίστης,³⁶⁰ εισαγωγικά, και οι φιλόλογοι Κλεάνθης Γεωργιάδης³⁶¹ με θέμα «Ο Σολωμός και ο Ύμνος εις την Ελευθερίαν» και Φρίξος Βράχας «Δ. Σολωμός, ο άνθρωπος και το έργο του». Ο Κώστας Χατζηστεφάνου μίλησε για τη ζωή και το έργο του ποιητή και ανέλυσε ποιήματά του (31/3 και 4/4/1951) στη σειρά των διαλέξεων του ΕΠΟΚ για τον Σολωμό. Ο ΕΠΟΚ αποφάσισε να αναλάβει πρωτοβουλία για την ανέγερση στη Λευκωσία προτομής του ποιητή με τη διενέργεια παγκυπρίου εράνου. Στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας αυτής ο Όμιλος οργάνωσε στην αίθουσα τελετών του Παγκυπρίου Γυμνασίου (4/5/1952) Σολωμική γιορτή με

³⁵⁷ 1895-1980. Η Μαρία Ελευθερίου, γνωστή και από τις επιστολές του Παλαμά προς αυτή, τις οποίες δημοσίευσε ο Πάτροκλος Σταύρου.

³⁵⁸ 1898-1987. Ποιητής.

³⁵⁹ 1914-1961. Φιλόλογος.

³⁶⁰ 1887-1973. Δικηγόρος και λόγιος.

³⁶¹ 1910-. Γυμνασιάρχης, διευθυντής Εκπαιδεύσεως.

ομιλητή τον Θεόκλητο Σοφοκλέους³⁶² και θέμα «Τι σημαίνει ο Σολωμός για τον Ελληνισμό» και ερμηνεία συνθέσεων του Γ. Ρόδιου και του Γ. Αρβανιτάκη σε στίχους Σολωμού· τα έσοδα από την εκδήλωση θα χρησιμοποιούνταν για την ανέγερση προτομής του εθνικού ποιητή. Ο Σοφοκλέους επανέλαβε τη διάλεξή του (11/5/1952) στο σωματείο «Ανόρθωσις» Αμμοχώστου. Ο Μελής Νικολαΐδης³⁶³ έδωσε, στο πλαίσιο των εκδηλώσεων του ΕΠΟΚ, διάλεξη (7/4/1953) στη μεγάλη αίθουσα του Παγκυπρίου Γυμνασίου με θέμα «Σολωμός και Παπαδιαμάντης». Έγιναν (20/6/1954) με μεγάλη επισημότητα από τον αρχιεπίσκοπο τα αποκαλυπτήρια της προτομής του Σολωμού, η οποία είχε φιλοτεχνηθεί από τον Ι. Νοταρά. Σε συγκέντρωση του ΕΠΟΚ για την επέτειο της 25^{ης} Μαρτίου μίλησε (25/3/1962) ο Ανδρέας Χριστοφίδης με θέμα «Η ιδέα του αγωνιστού στο Σολωμό». Έγιναν από τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο (2/6/1974) τα αποκαλυπτήρια προτομής του Σολωμού στην Πάφο.

Πολύ σημαντική ήταν επίσης η παρουσία του Σεφέρη μέσα από το μεγάλο αριθμό εκδηλώσεων προς τιμήν του. Ένας λόγος που συνέβαλε ουσιαστικά στην απήχηση που είχε το έργο του Σεφέρη στην Κύπρο ήταν το γεγονός ότι ο ποιητής συνδέθηκε με το νησί και με ανθρώπους του κι έγραψε ποιήματα εμπνευσμένα από την Κύπρο. Ήδη από την πρώτη επίσκεψή του είχαν οργανωθεί εκδηλώσεις τιμής για τον ποιητή. Ήρθε στην Κύπρο (6/11/1953) και το Λύκειο Ελληνίδων Αμμοχώστου έδωσε προς τιμήν του δεξίωση (25/11/1953), ο ΕΠΟΚ οργάνωσε συγκέντρωση στη Σεβέριο Βιβλιοθήκη του Παγκυπρίου Γυμνασίου (7/12/1953), κατά την οποία έπειτα από σύντομο χαιρετισμό του προέδρου του Ομίλου Κωνσταντίνου Σπυριδάκι, ο Κύπρος Χρυσάνθης μίλησε με θέμα «Τα γράμματα στην Κύπρο», και το βράδυ της ίδιας μέρας έδωσε δεξίωση προς τιμήν του, κατά την οποία απάγγειλε τον «Βασιλιά της Ασίνης». Επισκέφτηκε και μίλησε ή απάγγειλε ποιήματά του στο Παγκύπριο Γυμνάσιο, στο Αθηναϊκό Γυμνάσιο Λεμεσού, στο Ελληνικό Γυμνάσιο Αμμοχώστου και στο Γυμνάσιο Κερύνειας. Ο Νίκος Κρανιδιώτης μίλησε (18/12/1953) στο Παγκύπριο Γυμνάσιο και (14/1/1954) στο Λύκειο Ελληνίδων

³⁶² 1905-1964. Φιλολόγος, υποδιευθυντής στο Παγκύπριο Γυμνάσιο, γενικός επιθεωρητής.

³⁶³ 1892-1979. Λογοτέχνης που έζησε πολλά χρόνια στην Ελλάδα.

Αμμοχώστου με θέμα «Ο ποιητής Γ. Σεφέρης». Οι εκδηλώσεις συνεχίστηκαν και πέρα από τις επισκέψεις του στην Κύπρο, με διάφορες ευκαιρίες, όπως η βράβεισή του με το Νόμπελ. Ο Ευστάθιος Λαγάκος μίλησε (1961) στη Λάρνακα με θέμα «Ο ποιητής Γιώργος Σεφέρης», διάλεξη που επαναλήφθηκε το 1962 στην Παιδαγωγική Ακαδημία, στη Λεμεσό και στην Πάφο. Ο ίδιος έδωσε διάλεξη σε συγκέντρωση του ΕΠΟΚ και της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου (Παιδαγωγική Ακαδημία, 26/1/1963) με θέμα «Ο Σεφέρης και η σύγχρονη αισθητική» καθώς και στην Παιδαγωγική Ακαδημία (8/11/1963) σε εκδήλωση της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου με την ευκαιρία της βράβεισης του ποιητή με το Νόμπελ. Με την ίδια ευκαιρία μίλησε στη Λάρνακα ο Γιάννης Αναγνωστόπουλος σε συγκέντρωση του Ελληνικού Πνευματικού Ομίλου Λάρνακας. Έγινε συνεστίαση του περιοδικού *Πνευματική Κύπρος* με παρουσίαση διαφόρων πτυχών του έργου του. Το ΡΙΚ μετέδωσε σειρά ομιλιών για τον ποιητή, τις οποίες είχε γράψει ο Νίκος Σπανός.³⁶⁴ Το περιοδικό *Κυπριακά Χρονικά* οργάνωσε εκδήλωση (27/9/1971) για το θάνατό του, στην οποία μίλησαν ο Ανδρέας Χριστοφίδης με θέμα «Σύνοψη της πορείας του ποιητή Γιώργου Σεφέρη» και η Ήβη Μελεάγρου «Ο φίλος που έφυγε για τ' ανοιχτά». Η Ήβη Μελεάγρου επανέλαβε την πιο πάνω ομιλία της στον Φιλολογικό Όμιλο του Grammar School (Λευκωσία, 8/10/1971) και στον Φυσιολατρικό Όμιλο Πάφου (20/10/1971). Ο Κώστας Χατζηστεφάνου μίλησε στο Δημοτικό Θέατρο Λεμεσού (28/1/1978) με θέμα «Πώς είδε ο Γιώργος Σεφέρης τη μοίρα της Κύπρου στα ποιήματά του». Έγινε στην Πύλη Αμμοχώστου στη Λευκωσία (1984) έκθεση για τη ζωή και το έργο του με τίτλο «Μια περιδιάβαση»· την έκθεση οργάνωσαν το Μορφωτικό Ίδρυμα της Εθνικής Τραπέζης, ο Δήμος Λευκωσίας και το γραφείο του Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας, εγκαινίασε δε ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας Σπύρος Κυπριανού. Έγινε το Α΄ Συμπόσιο Σεφέρη (14-16/4/1988) στην Αγία Νάπα (από την οποία είχε εμπνευστεί διάφορα ποιήματα) με τη συμμετοχή μελετητών του έργου του από την Ελλάδα και την Κύπρο και 20 φοιτητών από την Ελλάδα που ασχολούνταν με το έργο του.

³⁶⁴ 1934-1995. Φιλολόγος, επιθεωρητής Φιλολογικών μαθημάτων.

Αλλά και εκτός Κύπρου, με την ενεργό όμως ανάμιξη κυπριακών παραγόντων, πραγματοποιήθηκαν δραστηριότητες με σκοπό την απονομή τιμής στον Σεφέρη. Συγκεκριμένα, στο «Σπίτι της Κύπρου» στην Αθήνα οργανώθηκαν (16-25/4/1991) εκδηλώσεις με τίτλο «Αναφορά στο Γιώργο Σεφέρη. Είκοσι χρόνια από τον θάνατό του», οργανωμένες από το Μορφωτικό Γραφείο της Κυπριακής Πρεσβείας, το περιοδικό «Η Λέξη» και το Πολιτιστικό Κέντρο της Λαϊκής Τράπεζας..

Η τελευταία περίπτωση που χρήζει ιδιαίτερης μνείας, με βάση πάντα το κριτήριο της αριθμητικής υπεροχής των εκδηλώσεων είναι ο Άγγελος Σικελιανός. Η πρώτη αναφορά δεν αποτελεί ουσιαστικά τιμητική εκδήλωση για τον Σικελιανό, εκφράζει όμως την αλληλοεκτίμηση Σικελιανού και Κύπρου, αφού ο ποιητής ανέλαβε να αντιπροσωπεύσει τα *Κυπριακά Γράμματα* στο μνημόσυνο του Αλέξανδρου Πάλλη (1937) στο Βασιλικό Θέατρο. Στο μνημόσυνο διάβασε το χαιρετιστήριο μήνυμα του περιοδικού, το οποίο καταχειροκροτήθηκε. Ήταν επίσης ανάμεσα στους λογοτέχνες των οποίων επιθανολογείτο ο ερχομός στην Κύπρο για σειρά διαλέξεων, ήρθε δε (1946) ως προπομπός της καθόδου η Κυπρία ποιήτρια Αυγή Σιακαλλή,³⁶⁵ η οποία μίλησε για το έργο του Σικελιανού κι απάγγειλε ποιήματά του στη Λευκωσία (13/7/1946) και πιο ύστερα στη Λάρνακα και Αμμόχωστο. Στη σειρά των διαλέξεων του ΕΠΟΚ μίλησε (25/5/1952) ο φιλόλογος Γιάννης Αναγνωστόπουλος με θέμα «Τα παιδικά και εφηβικά χρόνια του Άγγελου Σικελιανού», στον «Άρη» Λεμεσού (14/1/1953) ο Πυθαγόρας Δρουσιώτης³⁶⁶ μίλησε με θέμα «Ο Άγγελος Σικελιανός σαν ποιητής και μύστης». Το 1981, που ήταν το έτος Σικελιανού με την ευκαιρία των 30 χρόνων από το θάνατό του, έγινε συγκέντρωση του ΕΠΟΚ (30/9/1981) και εκδήλωση που οργάνωσαν στο Ελληνικό Πολιτιστικό Κέντρο οι Πολιτιστικές Υπηρεσίες του υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού (7/12/1981). Στην πρώτη μίλησαν ο υπουργός Παιδείας Νίκος Κονομής, ο Κύπρος Χρυσάνθης με θέμα «Ο Άγγελος Σικελιανός στο χώρο της τραγωδίας» και ο Κώστας Χατζηστεφάνου «Οι Επίνικοι Α΄ του Άγγελου Σικελιανού και οι απελευθερωτικοί αγώνες του Έθνους του» και στη δεύτερη η Άννα Άγγελου Σικελιανού «Για τον Άγγελο Σικελιανό», ο

³⁶⁵ 1916-1979. Ποιήτρια.

³⁶⁶ 1908-1986. Δικηγόρος και ποιητής.

Θεόδωρος Ξύδης «Άγγελος Σικελιανός» και ο Γιάννης Αναγνωστόπουλος «Αναβαθμοί στην πνευματική πορεία του Άγγελου Σικελιανού».

Τιμητικές εκδηλώσεις ποικίλου περιεχομένου οργανώθηκαν από διάφορους φορείς και για πολλά άλλα άτομα (λογοτέχνες, ιερωμένους, πολιτικούς, λογίους, εκπαιδευτικούς και άλλους). Κατά χρονολογική σειρά μπορούν να αναφερθούν οι πιο κάτω:

Ο Σύλλογος των Φιλελευθέρων Λάρνακος φρόντισε, με την ευκαιρία της ονομαστικής εορτής του Ελευθέριου Βενιζέλου, να γίνει δέηση για τον πρωθυπουργό στον ιερό ναό του αγίου Λαζάρου στη Λάρνακα το 1918 και το 1919. Και στις δυο περιπτώσεις εκφώνησε λόγο ο μητροπολίτης Κιτίου Νικόδημος Μυλωνάς. Η κυπριακή πρεσβεία για το εθνικό θέμα παρέστη σε εκδήλωση στη Σορβώνη προς τιμήν του Βενιζέλου (1919), κατά την οποία, μετά τις ομιλίες των Burjeois και Deschamps, μίλησε και ο ίδιος ο Βενιζέλος, κατ' απαίτηση του πολυπληθούς ακροατηρίου. Έγινε στη Νεοφύτσιο Αστική Σχολή Πάφου (26/6/1921) εορτή για τα 40χρονα της εκπαιδευτικής προσφοράς του Τηλέμαχου Καλλονά. Όταν ανακοινώθηκε ο θάνατος του Καταλάνου (1933), ο αρχιεπίσκοπος τηλεγράφησε στον Κυρηναίος, ο οποίος βρισκόταν εξόριστος στην Αθήνα, και του ανέθεσε να καταθέσει στεφάνια εκ μέρους της Κύπρου και της Εκκλησίας της Κύπρου και να αναλάβει, εκ μέρους της Εκκλησίας, τη δαπάνη της κηδείας του.³⁶⁷ Τελέστηκε μνημόσυνο του Νικόλαου Καταλάνου το 1934, αλλά και επανειλημμένα έκτοτε (π.χ. 1949-1954). Η ιερά σύνοδος αποφάσισε ομόφωνα (1949), έπειτα από εισήγηση του αρχιεπισκόπου, να κατασκευαστούν προτομές για τους Φ. Ζαννέτο και Ν. Καταλάνο.³⁶⁸ Ο τοποτηρητής Λεόντιος τέλεσε την παραμονή των Θεοφανείων (1936) στον καθεδρικό ναό μνημόσυνο του πατριάρχη Φώτιου Μανιάτη και εκφώνησε επιμνημόσυνο λόγο, στην παρουσία του προξένου της Ελλάδας Λ. Σκάρπα. Τον ίδιο χρόνο τελέστηκαν μνημόσυνα του Γεώργιου Κονδύλη και του Βενιζέλου σ' όλες τις μητροπόλεις της Κύπρου. Το 1937 έγινε από το σύλλογο της Πάφου «Κινύρας» φιλολογικό μνημόσυνο Πάλλη στο οποίο μίλησε ο δικηγόρος και λόγιος Σέργης Αντωνιάδης. Στην εορτή των τριών Ιεραρχών (1941) στον

³⁶⁷ Απ. Β., τ. Ε' (1933), 154.

³⁶⁸ Ο. π., τ. Ι' (1949), 32-33.

καθεδρικό ναό αγίου Ιωάννη ο τοποτηρητής έπλεξε το εγκώμιο του Μεταξά και τον επόμενο χρόνο με εγκύκλιο έδωσε οδηγίες να τελεστεί σε όλους τους ναούς μνημόσυνό του (30/1/1942). Το 1946 οργανώθηκε επιστημονικό μνημόσυνο του Γεώργιου Χατζιδάκι στη Λευκωσία (28/4/1946) με ομιλητή τον Κ. Σπυριδάκι. Η Εταιρεία Κυπριακών Σπουδών και ο ΕΠΟΚ οργάνωσαν στη βιβλιοθήκη του Παγκυπρίου Γυμνασίου φιλολογικό μνημόσυνο για τη 10η επέτειο του θανάτου του Ιωάννη Συκουτρή. Μίλησαν ο Κ. Σπυριδάκις με θέμα «Αναμνήσεις από την γνωριμίαν μου με τον Ιω. Συκουτρήν και το φιλολογικόν του έργον» και ο Θεόκλητος Σοφοκλέους με θέμα «Ο Συκουτρής στην Κύπρο». Όταν επρόκειτο να αναχωρήσουν από την Κύπρο οι μητροπολίτες Αδαμάντιος Περγάμου και Μάξιμος Σάρδεων, οι οποίοι είχαν αποσταλεί από το πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως για την εκλογή αρχιεπισκόπου και μητροπολιτών στην Εκκλησία Κύπρου, έγιναν αποχαιρετιστήριοι δεξιώσεις στο σωματείο «Τραστ» Λευκωσίας (10/4/1948) και στην Κερύνεια (15/4/1948). Το 1948 οργανώθηκε φιλολογικό μνημόσυνο (Λευκωσία, 26/5/1948) από τον ΕΠΟΚ για τη 200ή επέτειο από τη γέννηση του Κοραή, με ομιλητές τον Αθανάσιο Μερεμέτη και θέμα «Ο Κοραής ως επιστήμων» και τον Νίκο Βοσταντζή με θέμα «Ο Κοραής διδάσκαλος του Γένους». Τον ίδιο χρόνο (5/9/1948) μίλησε ο Νίκος Κρανιδιώτης στο χωριό Πεδουλάς με θέμα «Ο Ρήγας και ο Κοραής». Ο ΕΠΟΚ οργάνωσε στο Παγκύπριο Γυμνάσιο φιλολογικό μνημόσυνο (13/6/1948) για τα 150 χρόνια από το θάνατο του Φεραίου, με ομιλητές τον Κωνσταντίνο Σπυριδάκι και τον Θεόκλητο Σοφοκλέους και την επομένη επαναλήφθηκε στο Λύκειο Ελληνίδων Αμμοχώστου. Ο ΕΠΟΚ οργάνωσε (4/3/1951) φιλολογικό μνημόσυνο του Παπαδιαμάντη, με ομιλητή το φιλόλογο Ν. Κονομή και υπό την αιγίδα των Κυριών Λεμεσού έγινε (14/3/1951) φιλολογικό μνημόσυνό του Ξενόπουλου στην αίθουσα της βιβλιοθήκης του Δημοτικού Μεγάρου Λεμεσού με ομιλητή το λογοτέχνη Δημητρώ Δημητριάδη.³⁶⁹ Ήρθε στην Κύπρο (12/5/1952) η Αθηνά Ταρσούλη, προσκεκλημένη της Πνευματικής Αδελφότητας και της Παγκυπρίου Ενώσεως Γυναικείων Σωματείων. Προς τιμήν της έγινε δεξίωση (16 Μαΐου) από την Παγκύπρια Ένωση Γυναικείων Σωματείων και άλλη από τον ΕΠΟΚ (23/5/1952) προς τιμήν της και του Καλομοίρη. Σε καλλιτεχνική απογευματινή

³⁶⁹ 1892-1964. Δημοσιογράφος, εκδότης εφημερίδας στη Λεμεσό.

εκδήλωση της Πνευματικής Αδελφότητας (1/12/1952) μίλησε για το έργο της η πρόεδρος Αλεξάνδρα Ιακωβίδου³⁷⁰ και η τιμώμενη απάγγειλε ποιήματά της. Ο Μέλης Νικολαΐδης μίλησε (7/4/1953) στη μεγάλη αίθουσα του Παγκυπρίου Γυμνασίου υπό την αιγίδα του ΕΠΟΚ με θέμα «Σολωμός και Παπαδιαμάντης. Στο «Ριάλτο» Λεμεσού μίλησε (14/2/1954) υπό την αιγίδα του Συνδέσμου Κυριών Λεμεσού ο Κύπριος φιλόλογος Κώστας Πιλαβάκης³⁷¹ με θέμα «Ο βίος και το έργο του Κώστα Ουράνη». Γιορτάστηκαν (23/5/1958) στη μεγάλη αίθουσα του Παγκυπρίου Γυμνασίου τα 50 χρόνια της καλλιτεχνικής δημιουργίας του Μανώλη Καλομοίρη. Το 1960 έγινε εκκλησιαστικό μνημόσυνο του Κωνσταντίνου Άμαντου. Η ΕΔΟΝ γιόρτασε (1963) τα 80χρονα του Βάρναλη με ομιλητή τον Θεόδωρο Περίδη.³⁷² Σε πανηγυρική συνεδρία της Ελληνικής Κοινοτικής Συνελεύσεως³⁷³ (19/2/1963) ο πρόεδρος της Κοινοτικής Κωνσταντίνος Σπυριδάκης εκ μέρους του Σώματος εξέφρασε την ευγνωμοσύνη του κυπριακού Ελληνισμού προς την Κυβέρνηση της Ελλάδας για την ποικιλόμορφη βοήθεια που πρόσφερε και επέδωσε στον πρέσβη Μιλτιάδη Δελιβάνη περγαμηνή με το σχετικό ψήφισμα. Όταν επρόκειτο να αναχωρήσει από την Κύπρο ο Ευστάθιος Λαγάκος μετά την πρώτη του θητεία (1964) έγιναν εκδηλώσεις προς τιμήν του. Ο Ελληνικός Πνευματικός Όμιλος Κύπρου και η Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου παρέθεσαν χωριστά δείπνο προς τιμήν του ζεύγους Λαγάκου, το Γυμνάσιο Θηλέων Παλουριωτίσσης οργάνωσε αποχαιρετιστήρια συγκέντρωση και η Παιδαγωγική Ακαδημία αποχαιρετιστήρια δεξίωση. Στο δείπνο της Εθνικής Εταιρείας μίλησαν οι Κωνσταντίνος Σπυριδάκης (επίτιμος πρόεδρος) και Άντης Περνάρης (πρόεδρος) και αντιφώνησε ο τιμηθείς. Οργανώθηκαν (1968) συζητήσεις για το βιβλίο του Αλεξανδράκη *Για ελευθερία και δικαιοσύνη*. Όταν επρόκειτο να αναχωρήσει με μετάθεση από την Κύπρο (1970) οργανώθηκαν αποχαιρετιστήριες εκδηλώσεις

³⁷⁰ 1892-1977.

³⁷¹ 1901-1981. Επιθεωρητής Φιλολογικών Μαθημάτων.

³⁷² 1908-1968. Ποιητής.

³⁷³ Η Βουλή που εγκαθιδρύθηκε με βάση το Σύνταγμα του 1960, για να χειρίζεται θρησκευτικά, εκπαιδευτικά και πολιτιστικά θέματα των Ελλήνων της Κύπρου. Για τους τουρκοκυπρίους υπήρχε η Τουρκική Κοινοτική Συνέλευση (με πρόεδρο τον Ραούφ Ντενκτάς).

από την πνευματική ομάδα της *Πνευματικής Κύπρου* και από την Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου, κατά τις οποίες μίλησαν οι Φρίξος Βράχας και Άντης Περνάρης αντίστοιχα. Ο ΕΦΣΑ δεξιώθηκε: τους Σωκράτη Καραντινό, Λύντια Στεφάνου και Στυλιανό Πελεκανίδη (1967), Ιωάννη Κιτσάρα και Τάκη Μουζενίδη (1969) και Γιάννη Σιδέρη (1971). Πραγματοποιήθηκε από την Εταιρεία Κυπριακών Σπουδών φιλολογικό μνημόσυνο Συκουτρή, με ομιλητή τον Κωνσταντίνο Σπυριδάκι, στο παλιό αρχιεπισκοπικό μέγαρο (31/1/1973), με τη συμπλήρωση 50 χρόνων από τότε που ο Συκουτρήs άρχισε στην Κύπρο την εκπαιδευτική και επιστημονική του σταδιοδρομία. Ο Κύπριος καθηγητής του πανεπιστημίου Μιννεσότα των ΗΠΑ Θεοφάνης Σταύρου³⁷⁴ οργάνωσε στο πανεπιστήμιό του (18/5-30/6/1979) έκθεση για τον Πρεβελάκη, το δωδεκασέλιδο πρόγραμμα της οποίας «Homage to Pandelis Prevelakis – Χαιρετισμός στον Παντελή Πρεβελάκη» ανατύπωσε ως ένθετο στο τεύχος 228 (1979) η *Πνευματική Κύπρος*, και τον επόμενο χρόνο ο ίδιος καθηγητής πάλι στο πανεπιστήμιό του έκαμε εκδήλωση για τον Παπανούτσο και δημοσίευσε το «Evangelos P. Papanoutsos. Philosopher, educator, critic. An exhibit, May 16-July 31, 1980». Η Φιλοσοφική Εταιρεία Κύπρου οργάνωσε στη μνήμη του Παπανούτσου φιλολογικό μνημόσυνο (Παιδαγωγική Ακαδημία, 23/2/1983). Όταν επρόκειτο να αναχωρήσει από την Κύπρο ο πρέσβης Χρήστος Ζαχαράκις, η Εκκλησία της Κύπρου τον τίμησε με την παράθεση δείπνου (31/10/1985), το ίδιο έγινε και με τον πρέσβη Ιωάννη Φωτόπουλο (24/4/1990), ενώ προς τιμήν του πρέσβη Ευθύμιου Στοφορόπουλου οργάνωσαν αποχαιρετιστήρια τελετή οι δικηγόροι (1988).

4γ. Απονομή τιμητικών διακρίσεων:

Ως τέτοιες νοούνται η ανακήρυξη σε επίτιμα μέλη, η απονομή διπλωμάτων, πλακετών, μεταλλίων και άλλων συμβόλων τιμής και ευγνωμοσύνης, η προκήρυξη βραβείων, η δημιουργία υποτροφιών, η έκδοση βιβλίων στη μνήμη τιμωμένων.

Επίτιμα μέλη ανακήρυξαν η Εταιρεία Κυπριακών Σπουδών, ο ΕΠΟΚ, ο ΕΦΣΑ, ο Όμιλος Πνευματικής Ανανεώσεως.

³⁷⁴ 1934-. Καθηγητής στο πανεπιστήμιο Μινεσότα των Ηνωμένων Πολιτειών.

Με την ευκαιρία των δέκα χρόνων από την ίδρυση της Εταιρείας Κυπριακών Σπουδών (1947) ανακηρύχθηκαν επίτιμα μέλη της ο Κωνσταντίνος Άμαντος, ο Γ. Σωτηρίου και ο Ν. Βέης. Το 1989 ο Ευάγγελος Μουτσόπουλος ανακηρύχτηκε επίτιμος εταίρος της Εταιρείας Κυπριακών Σπουδών για την εξαιρετική του συμβολή, σύμφωνα με το σκεπτικό, στη νεοελληνική φιλοσοφική διάνοηση και στον παγκόσμιο φιλοσοφικό στοχασμό.

Ο πρώτος που έγινε επίτιμο μέλος του ΕΠΟΚ ήταν ο Μυριβήλης κατά τη διάρκεια της δεξιώσεως που δόθηκε προς τιμήν του Εθνικού Θεάτρου από τον ΕΠΟΚ (19/7/1947). Ακολούθησε ο Κωνσταντίνος Δημαράς που έγινε αντεπιστέλλον μέλος (1950) και ο Καλομοίρης, που έγινε (1953) επίτιμο μέλος. Το 1977, με την ευκαιρία των 30χρονων του ΕΠΟΚ ανακηρύχθηκαν επίτιμα μέλη ο Θανάσης Πετσάλης-Διομήδης, ο Παντελής Πρεβελάκης, ο Μιχαήλ Στασινόπουλος, ο Πέτρος Χάρης και ο πρέσβης Μιχάλης Δούντας.

Το σκεπτικό για τον καθένα αναφέρει. Για τον Πετσάλη: «Για την πλούσια λογοτεχνική παραγωγή του με την οποία ανάστησε λογοτεχνικώς μεγάλα ιστορικά γεγονότα του έθνους μας· ιδιαίτερα για το χρονικό του "Εξαρσις της γλυκείας χώρας Κύπρου" που εξέδωσε στα 1956, κατά τη διάρκεια του κυπριακού απελευθερωτικού αγώνα· και για το συνεχές και αδιάπτωτο ενδιαφέρον που εκδηλώνει για το εθνικό μας πρόβλημα».

Για τον Πρεβελάκη: «Για το συγγραφικό του έργο το εμπνευσμένο από τους εθνικούς αγώνες του Κρητικού λαού, που ιδιαίτερα συγκινείται από τους αγώνες της Κύπρου· και για το γενικότερο ενδιαφέρον και ενέργειές του για τον τόπο μας. Το ενδιαφέρον αυτό κορυφώθηκε με τον υπέρ της Κύπρου Πρόλογο υπό τον τίτλο "Παντέρμη Κύπρος" που έγραψε και προέταξε στη γαλλική έκδοση του βιβλίου του *Παντέρμη Κρήτη*, που μεταφράστηκε από τον Οκτάβ Μερλιέ και κυκλοφόρησε στα 1976».

Για τον Στασινόπουλο: «Για την πολύχρονη πνευματική του δράση και δημιουργία και για τη συστηματική τον τελευταίο καιρό προβολή του θέματος της Κύπρου σε διεθνή κλίμακα: Ίδρυσε πέρσι την «Επιτροπή Ενημερώσεως για τα Εθνικά Θέματα» κινητοποιώντας το πνευματικό δυναμικό της Ελλάδας και άλλων χωρών για επαγρύπνηση και αγώνα υπέρ του δικαίου της Κύπρου και του Αιγαίου. Μέχρι σήμερα η Επιτροπή έχει εκδώσει έξι διαφωτιστικά κείμενα σε

τέσσερις γλώσσες και τα έχει διανείμει σε παράγοντες όλων των χωρών. Τρία από τα κείμενα αυτά έχουν γραφτεί από Γάλλους, ένα από τον πρέσβη της Κύπρου στο Παρίσι και τα άλλα δύο αναφέρονται στη μυστική Έκθεση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Κύπρο, και στην περιφρόνηση από μέρους της Τουρκίας των αποφάσεων των Ηνωμένων Εθνών».

Για τον Χάρη: «Για το συνεχές ενδιαφέρον του για την Κύπρο, που χρονολογείται από δεκαετίες, και ιδιαίτερα για τους Κυπρίους λογοτέχνες· σ' αυτούς παραχωρούσε με γενναιοδωρία τις σελίδες του περιοδικού *Νέα Εστία* που διευθύνει και από τις οποίες πέρασαν οι πιο σημαντικοί απ' αυτούς· για όσα κατά καιρούς έγραψε για Κυπρίους λογοτέχνες στο περιοδικό του και σε άλλα έντυπα· και για τα τεύχη της *Νέας Εστίας* που αφιέρωσε μέχρι σήμερα στην Κύπρο, προβάλλοντας όχι μόνο την κυπριακή ζωή και τέχνη αλλά και τα καταπατούμενα δίκαια του νησιού μας».

Και, τέλος, για τον Δούντα: «Για τους στενούς δεσμούς που ανέπτυξε με την Κύπρο στην πολύχρονη εδώ παραμονή του και για τα σταθερά πνευματικά του ενδιαφέροντα, καρπός των οποίων υπήρξε η αδιάκοπη και συνεχιζόμενη ηθική και υλική αρωγή του προς τις πνευματικές και πολιτιστικές κινήσεις όλης της Κύπρου, με αποκορύφωση τη δημιουργία του Ελληνικού Πολιτιστικού Κέντρου στο Ελληνικό Περίπτερο της Διεθνούς Εκθέσεως Κύπρου».

Το 1984 ανακηρύχτηκε επίτιμο μέλος του ΕΠΟΚ ο Κωνσταντίνος Τσάτσος με το ακόλουθο σκεπτικό: «...Ο Κωνσταντίνος Τσάτσος είναι ευαίσθητος αγωνιστής και βαθύς στοχαστής, υπόδειγμα δασκάλου και σοβαρού συγγραφέα, επιστήμονας και λογοτέχνης, πολιτικός και άνθρωπος... Δεν δίστασε να σταθεί όρθιος ενάντια σ' οποιαδήποτε μορφή πολιτικού ή πνευματικού ολοκληρωτισμού, αναλαμβάνοντας εξ ολοκλήρου και πληρώνοντας με φοβερά τιμήματα τη συνέπειά του στην ορθή επιτέλεση του πνευματικού και πολιτικού καθήκοντός του. Και αξιώθηκε να τιμήσει το αξίωμα του Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας και να βρεθεί σωματικά και ψυχικά στο νησί μας, να μας εμπυχώσει σε ώρες κρίσιμες και τραγικές του Κυπριακού Ελληνισμού. Αξιολογώντας καθολικά τη ζωντανή παρουσία του Κωνσταντίνου Τσάτσου μπορείς να μιλήσεις για ενότητα του πνευματικού έργου με τη δημόσια δράση

του που και τα δυο κατατείνουν στην αυτοβεβαίωση του Νέου Ελληνισμού και το εθνικό συμφέρον. Ο Ελληνικός Πνευματικός Όμιλος Κύπρου συναισθανόμενος την κρισιμότητα των καιρών και την ευθύνη του απέναντι στον ελληνισμό του πικρού μας νησιού πιστεύει ότι επιβάλλεται – σήμερα πιο πολύ από κάθε άλλη φορά – να προβάλλονται ουσιαστικά πρότυπα ορθοφροσύνης και αρετής. Ο Κωνσταντίνος Τσάτσος είναι ζωντανό πρότυπο ορθοφρονούντος και εναρέτου Νεοέλληνα και οικουμενικού ανθρώπου».

Επίτιμα μέλη του ανακηρύχτηκαν και οι πρέσβεις της Ελλάδας στην Κύπρο Ευθύμιος Στοφορόπουλος (1987), Ιωάννης Φωτόπουλος (1989) και Παύλος Αποστολίδης (1992).

Το σκεπτικό είναι για τον κάθε ένα το ακόλουθο: Για τον Στοφορόπουλο: «Τιμούμε σήμερα τον κ. Στοφορόπουλο όχι μόνο ως εκπρόσωπο της Ελληνικής Κυβέρνησης και της Ελλάδας, αλλά και ως διακεκριμένο Έλληνα που ενστερνίστηκε ως άτομο τους σκοπούς του Ομίλου μας και που συμβάλλει ενεργά στην προσπάθεια για πραγματοποίησή τους. Οι δυο ιδιότητες, αδιαχώριστες, συνθέτουν την προσωπικότητα του υψηλού τιμωμένου, ως ανθρώπου και ως διπλωμάτη, που υπηρέτησε την πατρίδα για μακρά περίοδο, πέραν της εικοσαετίας».

Για τον Φωτόπουλο: «Μια δίκαιη αποτίμηση της ευεργετικής παρουσίας του αποτελεί και η διαβεβαίωσή μας ότι αισθανόμαστε να τον συνδέουν με τον ΕΠΟΚ οι πραγματικοί δεσμοί ενός ενεργού και διακεκριμένου μέλους και ότι τον διαπνέει ο ένθερμος ζήλος ενός σταθερού συμπαραστάτη για τη συνέχιση της πνευματικής προσφοράς του Ομίλου μας, μιας προσφοράς που είναι καίριας σημασίας για τον τόπο μας, σε μίαν εποχή κατά την οποία οι κίνδυνοι για το εθνικό μέλλον του Ελληνισμού της Κύπρου δεν φαίνεται να είναι λιγότερο σοβαροί από αυτούς που συνδέονται με το πολιτικό μέλλον, αν μπορούν τα δύο αυτά να διαχωριστούν: η φυσική επιβίωση του λαού μας είναι ολότελα άχρηστη αν όχι και επονείδιστη, αν ο λαός που θα επιβιώσει θα είναι εθνικά αποχρωματισμένος, ξεκομμένος από τις Ελληνικές ρίζες του και επιλήσμων της ιστορικής παραδόσεώς του».

Για τον Αποστολίδη: «Για μας η Ελληνική Πρεσβεία ήταν και είναι η ελεύθερη Ελλάδα στην Κύπρο, το μάτι της μάνας που εποπτεύει και φροντίζει τα παιδιά

της, ο φορέας των αξιών της φυλής, το πρότυπο προς το οποίο πρέπει να τείνουμε. Το κάνει (ο ΕΠΟΚ), γιατί για μας η Ελλάδα είναι ιδέα, αξίες και ιδανικά. Σας τιμούμε για να υπογραμμίσουμε τους φυσικούς δεσμούς που νιώθουμε ότι έχουμε με την Ελλάδα ως χώρα του πνεύματος, για να διερμηνεύσουμε την πίστη μας στην αξία που έχουν αυτοί οι δεσμοί και να επιβεβαιώσουμε την προσήλωσή μας σ' αυτούς. Το κάνουμε ακόμη ως έκφραση ευγνωμοσύνης προς την Ελληνική Πρεσβεία για την ηθική της συμπαράσταση στο έργο μας και την κάθε λογής άλλη πρακτική βοήθεια που παρέχει στον Όμιλό μας για την πραγμάτωση των σκοπών του, αλλά και για το προσωπικό ενδιαφέρον που οι εκάστοτε πρέσβεις επιδεικνύουν ως εκπρόσωποι της Ελλάδος και ως πνευματικοί άνθρωποι στις δραστηριότητες που αναπτύσσει ο Όμιλός μας, με την ενεργό συμμετοχή τους σ' αυτές, με την προσωπική παρουσία τους, με την ενθάρρυνση που παρέχουν ή άλλα πρόσφορα μέσα. Το κάνουμε, τέλος, ως μία πράξη εκούσιας ηθικής αυτοδέσμευσης να συνεχίσουμε το έργο μας, για να κρατούμε στη ζωή τα στοιχεία της εθνικής μας ταυτότητας, της ιστορικής μας παράδοσης και της πνευματικής μας υπόστασης ως αδιαχώριστου και αναπόσπαστου τμήματος του Ελληνισμού, κάτω από οποιεσδήποτε συνθήκες ή πολιτικά σχήματα».

Ο Δούντας εκτός από επίτιμο μέλος του ΕΠΟΚ έγινε και του Στασίνου (1978) «διά τε την προς τον "Στασίνον" συνεχή υλικήν και ηθικήν αρωγήν και την εις την Ελληνικήν της Κύπρου Παιδείαν μεγίστην συμβολήν», ο Ζαχαράκης επίτιμο μέλος του Γεωγραφικού Ομίλου (1979) και του Στασίνου (1981). Ο Ευστάθιος Λαγάκος ανακηρύχτηκε επίτιμος πρόεδρος της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου. Επίτιμα μέλη του ΕΦΣΑ έγιναν ο πρέσβης Μενέλαος Αλεξανδράκης, ο Αλέξανδρος Ξύδης και η Αθηνά Ταρσούλη.

Επίτιμα μέλη του Ομίλου Πνευματικής Ανανεώσεως έγιναν (1991) ο Κώστας Σαρδελής και ο Παναγιώτης Φωτέας. Το σκεπτικό για τον πρώτο αναφέρει: «Ο Όμιλος Πνευματικής Ανανεώσεως θεωρεί μεγάλη τιμή το ότι έχει φίλο και πολύτιμο συνεργάτη στην *Κυπριακή Μαρτυρία* τον ξεχωριστό Έλληνα και διακεκριμένο συγγραφέα κ. Κώστα Σαρδελή, ο οποίος φλέγεται από "το ιερό πάθος για τις ρίζες του Ελληνισμού"» και για το δεύτερο: «γνωστός διανοούμενος και συγγραφέας έχει συνδεθεί με τον Όμιλό μας από τα πρώτα

του βήματα και συνεργάζεται μόνιμα με την *Κυπριακή Μαρτυρία* από το πρώτο της τεύχος...Ο Όμιλος Πνευματικής Ανανεώσεως περηφανεύεται για το ότι έχει συνεργάτη και φίλο ένα τόσο εκλεκτό πνευματικό δημιουργό».

Στον τρίτο διαγωνισμό διηγήματος ΕΠΟΚ (1954) πάνω σε θέματα από την εν γένει ελληνική ιστορία και ζωή πήρε πρώτο βραβείο το διήγημα του Γιώργη Μανουσάκη «Ταξίδι στα περασμένα».

Το Λύκειο Ελληνίδων Αμμοχώστου καθιέρωσε από το 1943 βραβείο Παλαμά για το τελειόφοιτο, του Γυμνασίου Βαρωσίων, ο οποίος θα έγραφε την καλύτερη σύνθεση σε στίχους Παλαμά. Διαγωνισμό για τον Παλαμά προκήρυξαν και στην Πάφο με την ευκαιρία των Παλαμικών Γιορτών. Ο πρέσβης της Ελλάδας στην Κύπρο Ευστάθιος Λαγάκος προκήρυξε (1974) διαγωνισμό μεταξύ τελειοφοίτων όλων των γυμνασίων με θέμα το έργο του Παλαμά. Σε πανηγυρική συνεδρία της Ελληνικής Κοινοτικής Συνελεύσεως (19/2/1963) ο πρόεδρος της Κοινοτικής Κωνσταντίνος Σπυριδάκης εκ μέρους του Σώματος εξέφρασε την ευγνωμοσύνη του κυπριακού Ελληνισμού προς την Κυβέρνηση της Ελλάδας για την ποικιλόμορφη βοήθεια που πρόσφερε και επέδωσε στον πρέσβη περγαμηνή με το σχετικό ψήφισμα.

Το 1953 ο αρχιεπίσκοπος Αθηνών Σπυρίδων Βλάχος, πρόεδρος της Πανελληνίου Επιτροπής Αυτοδιαθέσεως Κύπρου, έλαβε το χρυσό μετάλλιο του Αποστόλου Βαρνάβα για τις υπηρεσίες του προς τον κυπριακό λαό. Ο Μακάριος απένειμε σε ειδική τελετή (1970) το χρυσούν μετάλλιον του αποστόλου Βαρνάβα στο χειριστή του ελικοπτέρου του Ζαχαρία Παπαδογιάννη, ο οποίος είχε τραυματιστεί κατά τη δολοφονική απόπειρα κατά του Μακαρίου και παραμένει στο νοσοκομείο για τρεις μήνες. Στον καθηγητή Χασιώτη επιδόθηκε (Οκτώβριος 1976) μετάλλιο και δίπλωμα εκ μέρους της Παγκύπριας Επιτροπής Εγκλωβισμένων «για τη συνεχή και αδιάλειπτη προσφορά του στον Κυπριακό αγώνα». Ο πρέσβης Δούντας τιμήθηκε (27/1/1978) από το Δήμο Λευκωσίας με αναμνηστικό κύπελλο και τιμητικό δίπλωμα και από την Εκκλησία Κύπρου (24/7/1979) με την ανώτερη τιμητική της διάκριση, το παράσημο του αποστόλου Βαρνάβα. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης του πρωθυπουργού Ανδρέα Παπανδρέου στην Κύπρο (27/2-3/3/1982) ο δήμαρχος Λευκωσίας του έδωσε στην είσοδο της πόλης το χρυσό κλειδί, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας την

ανώτατη κρατική διάκριση και ο αρχιεπίσκοπος την ανώτατη εκκλησιαστική, το χρυσό παράσημο του αποστόλου Βαρνάβα. Ο υπουργός Παιδείας απένειμε τιμητική πλακέτα στον Αδαμάντιο Λεμό σε ειδική τελετή (13/1/1992).

Σε ομιλία του για τον Μιχαήλ Βολονάκη ο Κωνσταντίνος Σπυριδάκης έκαμε έκκληση σε φίλους κι εκτιμητές του να εκφράσουν την ευγνωμοσύνη τους συνεισφέροντας ώστε να δημιουργηθεί υποτροφία απόρων μαθητών του Παγκυπρίου, η οποία να φέρει το όνομα του Βολονάκη.³⁷⁵

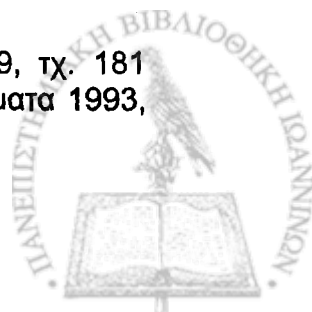
Το 1977 η Δέσποινα Μπεμπεδέλη τιμήθηκε με το βραβείο Πολιτιστικής Προσφοράς Τεύκρου Ανθία - Θοδόση Πιερίδη του ΑΚΕΛ για τη θεατρική προσφορά της.

4δ. Μνημεία:

Στο 2ιδ έγινε από τη σκοπιά της πολιτιστικής παρέμβασης αναφορά σε διάφορα μνημεία, έργα Ελλαδιτών καλλιτεχνών, που είχαν ανεγερθεί στην Κύπρο προς τιμήν Κυπρίων και Ελλαδιτών, λογοτεχνών, ιεραρχών και άλλων. Εδώ η οπτική γωνία από την οποία μελετάται το θέμα είναι η ανέγερση μνημείων ως μια μορφή αναγνώρισης στα άτομα προς τιμήν των οποίων ανηγέρθησαν τα μνημεία. Εδώ, δηλαδή, το ενδιαφέρον δεν εστιάζεται στους καλλιτέχνες-δημιουργούς των μνημείων, αλλά στα απεικονιζόμενα και τιμώμενα πρόσωπα.

Το 1951 στήθηκε στην Πάφο προτομή του Παλαμά, το 1954 προτομή Σολωμού στη Λευκωσία, το 1970 στο Δημοτικό Κήπο Αμμοχώστου προτομές των Πούλιου και Καποτά, που είχαν δολοφονηθεί από τους Τούρκους, το 1972 τοποθετήθηκε για τον Καλομοίρη πλάκα στο σπίτι της Λουλούς Συμεωνίδου, διευθύντριας του Εθνικού Ωδείου, όπου φιλοξενείτο κατά τις επισκέψεις του στην Κύπρο ως εξεταστής του Ωδείου, το 1974 ανεγέρθηκε ανδριάντας Παλαμά στη Λευκωσία, τον ίδιο χρόνο προτομή Σολωμού στην Πάφο και το 1988 κατά τη διάρκεια του Α΄ συμποσίου Σεφέρη τοποθετήθηκε στην Αγία Νάπα πλάκα με ανάγλυφη κεφαλή του Γιώργου Σεφέρη.

³⁷⁵ Κ. Σπυριδάκι, «Μιχαήλ Βολονάκης», *Κ. Γρ.*, τχ. 180 (1950), 165-169, τχ. 181 (1950), 208-210. Η έκκληση Σπυριδάκι απέδωσε καρπούς (βλ. Κληροδοτήματα 1993, 11).

4ε. Αφιερώσεις:

Διάφορα κείμενα, συνήθως ποιήματα, γράφτηκαν για λογοτέχνες ή άλλους δημιουργούς ή αφιερώθηκαν σ' αυτούς από εκτιμητές του έργου τους. Έκφραση εκτίμησης και αναγνώρισης του έργου τους αποτελούν και τα αφιερώματα περιοδικών σε διάφορους λογοτέχνες και όχι μόνο, καθώς και βιβλία, τα οποία εκδόθηκαν από φίλους και εκτιμητές του έργου τους.

Στη συνέχεια γίνεται πρώτα αναφορά στις αφιερώσεις κειμένων, ακολούθως στα αφιερώματα περιοδικών και, τέλος, στα βιβλία-αφιερώματα.

Όσον αφορά τις αφιερώσεις κειμένων, συνήθως ποιημάτων, ο Βρεττάκος, ο Δέλφης, ο Ελύτης, η Ζιτσαία, ο Μενάρδος, ο Παλαμάς, ο Σεφέρης, ο Σικελιανός, ο Σολωμός και η Ταρσούλη συγκεντρώνουν την προτίμηση των περισσότερων αφιερωτών.

Πολλοί λογοτέχνες, Κύπριοι και Ελλαδίτες, αφιέρωσαν ποιήματά τους στον Βρεττάκο. Μερικά από αυτά, όπως εκείνα των Κύπρου Χρυσάνθη «Στον Νικηφόρο Βρεττάκο» (επίγραμμα), «Επιστολές στον Νικηφόρο Βρεττάκο», «Στον Νικηφόρο Βρεττάκο» (ποιήματα), Θανάση Παπαθανασόπουλου «Η τολμηρή απόφαση», Ανδρέα Γ. Θωμά «Γράμμα στον ποιητή Νικηφόρο Βρεττάκο», Κίμωνα Καρανίκα «Αρχαίο φρούριο», Σαράντου Παυλέα «Οι λεύκες της πολυκατοικίας», Κώστα Μόντη «Πέντε έντιπλες "Στιγμές" χαρισμένες στο Νικηφόρο Βρεττάκο για την ποίησή του και την ανθρωπιά του» περιλαμβάνονται στο αφιέρωμα της *Πνευματικής Κύπρου* στον ποιητή. Επιπρόσθετα, έχουμε τα ποιήματα των Κυπρίων Μιχάλη Πασιαρδή «Έβδομο γράμμα στο Νικηφόρο Βρεττάκο» (1981) και Έλλης Παιονίδου «Ο ποιητής ανάμεσα στους ανθρώπους» (1983) και του Ιταλού Michele Iannelli «Saluto d' un Italiano ad un accademico di Grecia», το οποίο μετέφρασε στα ελληνικά ο Γιώργος Χατζηκωστής (1990).

Στον Φοίβο Δέλφη αφιερώθηκαν τα ποιήματα του Ξενοφώντα Στεργίου «Επιστροφή» (1949), του Φελίσε Μαστρογιάννη «Στον Φοίβο Δέλφη» (1973), του Νίκου Χατζηνικολάου «Ο ηνίοχος των Δελφών» (1977) και η μετάφραση από τον Πάνο Μισερλή του ποιήματος του Angelo Pendola (1980),

Για τον Ελύτη έγραψαν ή του αφιέρωσαν ποιήματα η Χρυσάνθη Ζιτσαία το «Οδυσσέας Ελύτης» (1979) και η Έλενα Ρεμπελίνα το «Αισθήσεων σχεδόν ελληνικών ίχνη» (1983).

Στη Χρυσάνθη Ζιτσαία αφιέρωσαν ποιήματα ο Ντίνος Βλαχογιάννης «Ο μπρούντζινος αετός» (1973), η Μαρία Ατακτίδου «Στη Χρυσάνθη Ζιτσαία» (1977), ο Πέτρος Στυλιανού «Αν» (1981) και ο Θανάσης Παπαθανασόπουλος «Στην Κύπρο» (1982).

Ο Μενάρδος αφιέρωσε σε διάφορους επιγράμματα (στον Ξερόπουλο, Παλαμά, Δροσίνη, Γρυπάρη, Κεραμόπουλο, Συκουτρή, Ανδρέα Θεμιστοκλέους³⁷⁶ και Ν. Κλ. Λανίτη) και στον Λουκή Πιερίδη το ποίημα «Χειμωνιάτικο τραγούδι», μεταφρασμένο από τα γαλλικά (1934/1935). Στον Μενάρδο αφιέρωσαν ποιήματα ο Κωστής Παλαμάς και οι Κύπριοι Ιωάννης Περδίας (1929) και Πυθαγόρας Ν. Δρουσιώτης (1970) και το διήγημα «Η ρήαινα» ο Θωμάς Πρωτόπαπας (=Νίκος Χατζηγαβριήλ).³⁷⁷

Όπως είναι γνωστό, ο Παλαμάς έγραψε τα ποιήματα «Κύπρος» (γράφηκε το 1901, αφιερωμένο στον Νικόλαο Πολίτη, κι αναδημοσιεύτηκε το 1947 και δυο φορές το 1948) και «Κύπρος», αφιερωμένο στον Νικόλαο Κλ. Λανίτη (1945, 1950). Αφιερωμένα στον ίδιο τον Παλαμά βρίσκονται δημοσιευμένα πολλά ποιήματα, μερικά από τα οποία αποτελούν αναδημοσιεύσεις, όπως του Αθηναίου «Ο ποιητής» (1929), Σίμου Μενάρδου «Επίγραμμα» (1936 και 1970), Γλαύκου Αλιθέρη «Μέσα στην ομίχλη», «Στον Κ. Παλαμά», «Ωδή στον Παλαμά. Στην 50ετηρίδα του» (και τα τρία 1936 και 1973), Παύλου Βαλδασερίδη «Ύμνος στον Κ. Παλαμά» (1936), Ξάνθου Λυσιώτη «Ύμνος στον Παλαμά» (1936, 1973), Σωτήρη Σκίπη «Στον Κ. Παλαμά» (1957) και Άγγελου Σικελιανού «Ηχήστε οι σάλπιγγες» (1973). Τα υπόλοιπα δημοσιεύτηκαν για πρώτη φορά: Δημήτρη Λιπέρη «Να σιλιογρονίσει» (1936), Αντωνάκη Ευγενίου «Κ. Παλαμάς» (1943), Ανώνυμου «Στον Παλαμά (1944), Φώτου Χαράκη «Η Κύπρος στον Παλαμά» (1946), Δήμητρας Σεβαστοπούλου «Κ. Παλαμάς» (1946), Κ. Ν. Κωνσταντινίδη «Δοξαστικό» (1946), Δώρου Ιγερινού «Κωστής

³⁷⁶ 1843-1918. Φιλολόγος, με σπουδές στην Ελλάδα και Γερμανία, ανέπτυξε πλούσια εκπαιδευτική και εθνική δράση.

³⁷⁷ 1876-1931. Δικαστής και πεζογράφος.

Παλαμάς» (1957), Άντη Περνάρη «Στον Παλαμά» (1963), Χρυσάνθης Ζιτσαΐας «Προτομή Παλαμά στην Πάφο» (1973), Κύπρου Χρυσάνθη «Στον Κ. Παλαμά» (1989).

Υπάρχουν τα ακόλουθα αφιερωμένα στον Σεφέρη ποιήματα: του Κύπρου Χρυσάνθη «Ο ημιτελής κανόνας των Κανταριωτών μοναχών» (1954) και το επίγραμμα «Στον Γιώργο Σεφέρη» (1963), η μετάφραση από τον Θεόκλητο Σοφοκλέους του ποιήματος «Πολιτική» του Lawrence Durrell (1954), της αδελφής του Ιωάννας Τσάτσου «Του Γιώργου από την Ιωάννα» (1971), του Ανδρέα Θωμά «Μια ανατολή χαμένη» (1974) και του Λ. Θεοφάνους «Κεφάλαια ονείρων» (1986).

Για τον Σικελιανό έγραψαν ποιήματα οι Κύπριοι ποιητές Πυθαγόρας Δρουσιώτης «Ορθρινά τελέσματα. Στον ποιητή μύστη Άγγελο Σικελιανό» (1946), Κ. Π. Μιχαηλίδης «Στον Άγγελο Σικελιανό» (1951), Ρένος Χριστοφίδης «Στον Άγγελο Σικελιανό» (1953), Κύπρος Χρυσάνθης «Στον Άγγελο Σικελιανό» (1961) και Ρέα Κουμίδου Ερέλ «Η πόλη της νόησης» (1986).

Για τον Σολωμό έγραψαν ποιήματα ο Γιάννης Κ. Παπαδόπουλος «Διονύσιος Σολωμός» (1949), ο Κύπρος Χρυσάνθης «Ο ημιτελής κανόνας του Δ. Σολωμού» (1954) και ο Κώστας Βασιλείου «Στοχασμοί στον Διονύσιο Σολωμό» (1972).

Στην Ταρσούλη αφιέρωσαν ποιήματα η Τίλλα Μπαλή «Στην Αθηνά Ταρσούλη», η Στέλλα Καρυτινού «Αθηνά Ταρσούλη», η Ιωάννα Αναγνώστου Μπουκουβάλα «Η Αθηνά Ταρσούλη» (1964) και ο Κύπριος ποιητής Άγης Βορεάδης «Η Κύπρος» (1972).

Για τις υπόλοιπες αφιερώσεις ακολουθείται η πιο κάτω κατάταξη:

α. Αφιερώσεις Κυπρίων σε Ελλαδίτες:

Στον Μενέλαο Αλεξανδράκη υπάρχουν αφιερωμένα 11 ποιήματα του Άντη Περνάρη (1966) και δυο ποιήματα του Χρυσάνθη (1970), καθώς και το θεατρικό του «Αρκάδι» (αφιερωμένο και στον Πρεβελάκη) (1968), στον Τέλλο Άγρα το ποίημα του Περνάρη «Νοσταλγία της Αθήνας» (1936), στον Ηρακλή Αποστολίδη το ποίημα του Κώστα Μόντη «Η παροικία μέσα μας» (με την επεξήγηση «που αγάπησε όσο κανένας άλλος τη νεοελληνική ποίηση») (1970)

και στον Κώστα Βάρναλη από τον Κύπρο Τόκα³⁷⁸ η «Ωδή στον Βάρναλη» (1975). Ο Κύπρος Χρυσάνθης αφιέρωσε στον Βαφόπουλο (1975) την ενότητα ποιημάτων «Μετά το συμβάν», όπου περιλαμβάνονται τα ποιήματα «Η μοναξιά», «Τα ενδεχόμενα», «Μικρές μνήμες», «Ανακούφιση», «Η πανοπλία», «Οι διασπάσεις», «Παράταση», «Οι νύχτες», «Η πίκρα», «Ψυχρή σελήνη» και «Αγρυπνία». Υπάρχουν ακόμη αφιερωμένα στον Γεώργιο Βερίτη το ποίημα του Γιάννη Παπαδόπουλου «Γεώργιος Βερίτης» (1950), στον Σαράντο Παυλέα και στον Τάκη Γκοσιόπουλο το ποίημα «Στη Θεσσαλονίκη» του Χρυσάνθη (1967), στον αρχιεπίσκοπο Δαμασκηνό το ποίημα του Στέλιου Απεσλή «Στον Μακαριώτατον αντιβασιλέα» (1945) και το πεζογράφημα του Άγη Βορεάδη «Ήσκιου δροσερές μεριές» (1949), στον Νίκο Εγγονόπουλο το ποίημα του Κώστα Μακρίδη,³⁷⁹ στον καθηγητή Γεώργιο Ζώρα η μελέτη του Ανδρέα Παστελλά «Η ποίηση στην εποχή μας» (1953), στον Ν. Εγγονόπουλο του Κώστα Μακρίδη «Το ηφαίστειο Αίτνα» (1986), στον Καβάφη το σημείωμα «Ταβέρνα "Οι φιλόσοφοι"» του Λεωνίδα Θεοφάνους (1986), στον Αντρέα Καραντώνη το ποίημα «Στη Μύκονο» (1969) του Χρυσάνθη, του ιδίου στον Τάσο Κόρφη τα ποιήματα «Ποιητικά κολλάζ από τις "62 Φωνές" του Τάσου Κόρφη 1990», στον Νικόλαο Καταλάνο το ποίημα «Για την πυροβολαρχία» του Στυλιανού Ι. Θεοχαρίδη (1911), του Κώστα Ν. Αντωνιάδη το ποίημα «Ο αείμνηστος Νικόλαος Καταλάνος» (1963), στον Κ. Ν. Κωνσταντινίδη το ποίημα του Άγη Βορεάδη «Η λύρα που κλαίει» (1972), στον Απόστολο Λεοντή το ποίημα «Ροδάνθια δροσερά» του Άγη Βορεάδη (1949), στον Θωμά Μάρα το ποίημα «Αυτός ο άνθρωπος» (1965) του Θοδόση Πιερίδη, στον Αντώνη Μυστακίδη το διήγημα «Η στερνή του» του Γιώργου Φιλίππου Πιερίδη (1979), στον Κώστα Ουράνη το ποίημα «Αφιέρωμα» (1966 και 1974) του Πυθαγόρα Ν. Δρουσιώτη, στον Παπαδιαμάντη το διήγημα του Πέτρου Στυλιανού «Οι τρεις φτωχοί άγιοι της Κυθρέας» (1975), στον Νίκο Πεντζίκη τα κείμενα «Η παλιά Λευκωσία στα όνειρά μου» από τον Λεωνίδα Θεοφάνους (1986), από τον Κύπρο Χρυσάνθη τα ποιήματα «Δήλος» (1967) στον Τάσο Πετρή, «Αποχαιρετιστήριο στο Γιώργο Χριστογιάννη» (1968) και «Στον Πέτρο Χάρη»

³⁷⁸ 1924-. Δημοσιογράφος και ποιητής.

³⁷⁹ 1949-. Νομικός και ποιητής.

(1989), το μονόπρακτο «Το καράβι “Αρκάδι”» (1968) στον Πρεβελάκη (και στον Μενέλαο Αλεξανδράκη), στον Νικόλαο Πολίτη το δημοσίευμα του Ξενοφώντα Π. Φαρμακίδη «Η ελεήμων» (1910), στον Γιάννη Ρίτσο «Το θαύμα του Μιχαήλ Κόρακα» (1983) της Έλλης Παιονίδου, στον Γ. Π. Σαββίδη η μελέτη «Ο Καβάφης και η νόσος» του Κύπρου Χρυσάνθη (1986), στον Μαρίνο Σιγούρο η μελέτη του Αντώνη Ιντιάνου «Οι αγγλικές μεταφράσεις του Ύμνου του Σολωμού» (1939), το ποίημα «Στιγμή» του Κώστα Μόντη στον Κώστα Σταματίου (1983), στον Σταμάτη Φιλιππίδη το ποίημα «Πρωί στο περιβόλι» του Κυριάκου Χαραλαμπίδη (1971), το διήγημα του Χρίστου Ζάνου³⁸⁰ «Το παράσημο» στον Δημήτρη Χατζή (1973) και το ποίημα «Δημοκρατίας αποθέωση» του Πέτρου Στυλιανού στον Δημήτριο Χονδροκούκη.

β. Αφιερώσεις Ελλαδιτών σε Κυπρίους:

Τις περισσότερες αφιερώσεις κειμένων από Ελλαδίτες είχε ο Κύπρος Χρυσάνθης Σ' αυτόν αφιερώθηκαν τα παρακάτω κείμενα: Όμηρου Μπεκέ το ποίημα «Στέφανος αρετής» (1955), Νανάς Π. Κοντού το ποίημα «Ύμνος στην Κύπρον» (1965), Δημήτρη Κράνη το διήγημα «Ένα μολύβι και μια κόλα χαρτί» (1972), Δημήτρη Σιατόπουλου το ποίημα «Στοιχειωμένος έρωτας» (1975), Αντρέα Καραντώνη «Το χαμένο λιβάδι ή περιμένοντας τον Κύπρο Χρυσάνθη» (1975), Θανάση Παπαθανασόπουλου το ποίημα «Παραμονές εκλογών» (1989) και Σαράντου Παυλέα το ποίημα «Προσαρμογή» (1989).

Τα ονόματα των άλλων Κυπρίων στους οποίους αφιερώθηκαν κείμενα παραθέτονται στη συνέχεια με τα ονόματα των αφιερωτών, τους τίτλους των αφιερωμάτων και το έτος δημοσίευσής τους.

Περισσότερα από ένα κείμενα αφιερώθηκαν στον Κώστα Μόντη και στον αρχιεπίσκοπο Μακάριο. Στον Κώστα Μόντη τα ποιήματα «Άνοιξε η πόρτα» του Τάκη Σωτήρχου (1969), «Άτιπλα», του Αντίοχου Σαράντη και «Πανηγύρι» του Θανάση Παπαθανασόπουλου (1989), στον αρχιεπίσκοπο Μακάριο τα ποιήματα «Τα δώρα της λευτεριάς» του Γεώργιου Θ. Κελεπούρη (1953) και «Μακαρίου μνήμη» του Γεώργιου Αθάνα (1977).

³⁸⁰ 1946-. Καθηγητής Αγγλικής Φιλολογίας, σκηνοθέτης.

Κατά χρονολογική σειρά οι υπόλοιπες περιπτώσεις σ' αυτή την κατηγορία είναι: Στον Ζήνωνα Ρωσσίδη³⁸¹ το ποίημα του Μάρκου Τσιριμώκου «Να γράφεις!» (1936), στον Ν. Κλ. Λανίτη το ποίημα του Γεώργιου Αθάνα «Ανοιξιάτικος χαιρετισμός στην Κύπρο» (1945 στη *Νέα Εστία* και 1946 στα *Κυπριακά Γράμματα*), στον Λοΐζο Κυθραιώτη το ποίημα του Μ. Καλλοναίου «Ελλάδα» (1950), στην Ισμήνη Σακελλαροπούλου από το σύζυγό της Νώντα Σακελλαρόπουλο το ποίημα «Κύπρος» (1958), στον Γρίβα Διγενή το ποίημα «Ο Διγενής στην Κύπρο» του Πάνου Σπάλα (1962), στον Ευάγγελο Λουΐζο το ποίημα του Αντρέα Καραντώνη «Μέσα στο σπίτι-φυτό» (1962), στον Μελή Νικολαΐδη το ποίημα του Όμηρου Μπεκέ «Η πορεία μας» (1966), στον Κυριάκο Καραμάνο ποίημα του Πέτρου Στυλίτη-Γιαννακουδάκη (1971), στον Χρίστο Εξαδάκτυλο το ποίημα του Παναγιώτη Οικονομάκου «Στις επάλξεις» (1975), στον Αντρέα Ονουφρίου το ποίημα «Το κρύσταλλο» του Αλέκου Χρυσοστομίδη (1977), στον Γιώργο Μελίδη το ποίημα του Ηλία Πολύδωρου «Ο ξένος» (1982), στον Πανίκο Χρυσάνθου το ποίημα του Αντώνη Μυστακίδη «Συνάντηση στην ακτή των προξένων» (1987), στη Νάτια Χαραλαμπίδου το σημείωμα του Χ. Λ. Καράογλου «Αβγή, Λεμεσός (1924-1925). Ένα "ελληνικό" λογοτεχνικό περιοδικό» (1992).

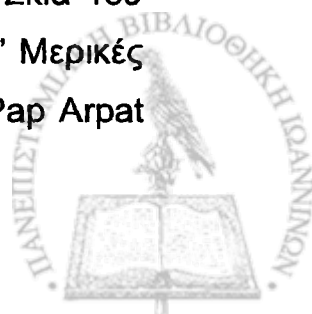
γ. Αφιερώσεις Ελλαδιτών σε Ελλαδίτες ή και ξένους και αντίστροφα:

Στον Σπύρο Ματσούκα το ποίημα του Γ. Διαγκούση «Το φιλί της μάνας» (1904), το διήγημα «Ο χαλαστής» του Γκούρα του αλειπούργητου στον Κ. Σύρρο (1924), του Ιωάννη Πολέμη το ποίημα «Οι τελευταίοι στίχοι του» στον Δημήτριο Βικέλα (1929), του Τάσου Αθανασιάδη το διήγημα «Συνομιλία με το άσωτο παιδί» στον Άλκη Ν. Πολίτη (1939), του Μ. Βάλσα η μελέτη «Κριτική κριτικής» στον Ραζελό (1939), του Πέτρου Μάγνη το ποίημα «Πατρίδα μου γλυκιά» στην Ελισάβετ Αρ. Πατρικίου (1946), του Νίκου Α. Βοσαντζή η μελέτη «Αδαμάντιος Κοραής, ο παιδαγωγός του Έθνους μας» στον Κωνσταντίνο Άμαντο (1948), του Αλέκου Καζόγλη το ποίημα «Εαρινό εμβατήριο» (1949) στον Τάκη Δόξα, του Φοίβου Δέλφη τα ποιήματα «Τις ελβετικές Άλπεις σου» (1949) και «Ονειρώδη Δήλο» (1972) στους Samuel Baud-Bovy και Χέλμοντ Φοντ Ντεν Στάινεν αντίστοιχα, του

³⁸¹ 1895-1990. Νομικός, πρέσβης της Κύπρου στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και μόνιμος αντιπρόσωπος της Κύπρου στον ΟΗΕ.

Δημήτριου Γεωργακά η μελέτη «Slavs in Cyprus?» στον Άμαντο (1950), στον Γώργο Πράτσικα το διήγημα του Τάκη Δόξα «Καϊξήδες» (1954), το ποίημα του Κλαύδιου Μαρκίνα «Οι νεκροί που ποθούν» (1955) και το ποίημα του Τάκη Τσιάκου «Το καράβι» (1955), του Θ. Δ. Φραγκόπουλου το ποίημα «Εισ αρχέτυπα νόστος» στον Ρόδη Προβελέγγιο (1955) και η μελέτη «Δυσκολίες» στον Θ. Κ. Φραγκόπουλο (1971), του Μ. Καλλοναίου το ποίημα «Ειρηνικό» στον Κ. Τσέλλο (1960), στον Γιάννη Ρίτσο τα ποιήματα «Τελευταία συνάντηση» (απόσπ.) (1960) του Πέτρου Ανταίου, στον Γιώργο Φωκά το διήγημα του Χρήστου Ευελπίδη «Κοντά στο τέρμα» (1961), του Θωμά Μάρα το διήγημα «Η φυγή της σωτηρίας» στη Μαρία Τρεμούλη (1961), της Τατιάνας Μιλλιέξ το ποίημα «Ίχνη» στην Ελένη Παναγοπούλου (1961), του Ρίτσου το ποίημα «Το δέντρο της φυλακής κι οι γυναίκες» (1963) στη Ζιζή Μακρή, σύζυγο του γλύπτη Μέμου Μακρή, πολιτικού πρόσφυγα στην Ουγγαρία, από τις ξυλογραφίες της οποίας εμπνεύστηκε, στην Αλίκη Νικολαΐδου το ποίημα «Στην Κύπρο μας» του Κ. Ν. Κωνσταντινίδη (1965), του Ηλία Πολύδωρου το ποίημα «Ο θάνατος» στον Ορέστη Μητσάκη (1967), της Μαρίας Παττίχη το ποίημα «Φιλία» στη Λεία Πολίτη (1968), της Έλλης Αλεξίου το διήγημα «Νεκρικός διάλογος» στη μνήμη των Ντίνου Θεοτόκη και Γαλάτειας Καζαντζάκη (1971) και το σημείωμα «Οι φίλοι μας» στον Μάρκο Αυγέρη (1973), της Χρυσάνθης Ζιτσαίας τα ποιήματα «Ένα αγκάθι κι ένας σπόνδυλος» στον Γιώργο Παραλή (σ' ένα πίνακά του) (1971) και «Της σμίλης τα δοξαστικά» στον Βάσο Φαληρέα (1978), του Κώστα Βάρναλη το ποίημα «Ελεύθερος κόσμος» στην Έλλη Αλεξίου (1972), του Βαγγέλη Κάσσου το ποίημα «Άτιπλο» στον Ζήνωνα Ζήνωνος (1981), του Στέργιου Δημούλη το ποίημα «Μήτρα» στον Νικόλαο Κ. Λούρο (1985), του Δημήτριου Σ. Ευαγγελίδη το ποίημα «Stillae sanguinis» στον Καίσαρα Εμμανουήλ (1986), στον Στέργιο Δημούλη το ποίημα του Κώστα Ριζάκη «Όταν το θέμα επιμένει» (1987), του Κώστα Ριζάκη το ποίημα «Παραλυτικός» στον Κώστα Τσιρόπουλο (1987), της Καλλιόπης Παπαθανάση-Μουσιοπούλου η μελέτη «Η επίδραση της παράδοσης στο Νέο Ελληνισμό» στον Δημήτριο Λουκάτο (1989), του Γιώργου Κεχαγιόγλου η μελέτη «Η λεγόμενη "Σκιά του Ομήρου" και οι σολωμικές "επιφάνειες ποιητών/επιφάνειες σε ποιητές" Μερικές αναγνωστικές αντιδράσεις» στην Ελένη Τσαντσάνογλου (1990), του Pap Arpat

το ποίημα «Μπρος στον τάφο του Καζαντζάκη» στην Ελένη Καζαντζάκη και στον Κύπριο Πάτροκλο Σταύρου (1990), το ποίημα «Ελεγείο του Μεσεβρινού» του Bo Carstensen, που μετέφρασε από τα σουηδικά ο Χρ. Κατσιγιάννης (1991), του Μανώλη Πρατικάκη το ποίημα «Φλάουτερ» στον Ν. Καρούζο (1992).

Άλλες αφιερώσεις που εντοπίστηκαν είναι το ποίημα του Βαγγέλη Τσακίριδη «Το τραγούδι που έλειψε» στη Σούλα (1955).

Πέρα από τα κείμενα πρέπει να γίνει αναφορά και στο γεγονός ότι ο γλύπτης Χρήστος Καπράλος αφιέρωσε στον Γρηγόρη Λαμπράκη το έργο του «Θνήσκων μαραθωνοδρόμος της ειρήνης» (1963) και ο μουσικός Γιώργος Αρβανιτάκης τη σύνθεση «Για μικτή χορωδία και πιάνο» πάνω στο δικό του ποίημα «Πορτοκαλιά» στη Μαρία Ιωάννου (1969).

Τεύχη αφιέρωσαν σε λογοτέχνες, αλλά και σε άλλους τα περιοδικά Κυπριακά Γράμματα, Πάφος, Κυπριακά Σπουδαί, Θέατρο, Πνευματική Κύπρος, Νέα Εποχή, Φιλολογική Κύπρος, Κυπριακά Χρονικά, Επιθεώρησις Λόγου και Τέχνης, Κυπριακός Λόγος, Λαογραφική Κύπρος, Ζήνων, Ο Κύκλος, Ακτή, Σημείο.

Μερικοί λογοτέχνες, όπως ο Παλαμάς και ο Σεφέρης, έχουν τη μερίδα του λέοντος σε ό,τι αφορά τον αριθμό των αφιερωμάτων των περιοδικών.

Στον Παλαμά αφιέρωσαν τεύχη τους τα ακόλουθα περιοδικά: α. Η Πάφος, τ. Α', τχ. 8 (Απρίλης 1936), β. Τα Κυπριακά Γράμματα, τ. Β', τχ. 7-8 (Απρ.-Μάης 1936), γ. Η Ελλάς του Νότου αφιέρωσε σελίδες του τεύχους 22-23 (Ιαν.-Φεβρ. 1973) με τον τίτλο «Μνήμη Κωστή Παλαμά» με την ευκαιρία των 30 χρόνων από τον θάνατό του, δ. Η Πνευματική Κύπρος, τχ. 152-153 (Μάης-Ιούνιος 1973) και ε. Η Φιλολογική Κύπρος (1973/1974).

Στον Σεφέρη αφιέρωσαν τεύχη τους: α. Πνευματική Κύπρος, τχ. 30 (Μάρτης 1963) (το πρώτο πανελλήνιο αφιερωματικό τεύχος περιοδικού στον ποιητή), β. Πνευματική Κύπρος, τχ. 39 (Δεκέμβρης 1963), γ. Επιθεώρηση Λόγου και Τέχνης, τχ. 21-122 (Σεπτ.-Οκτ. 1971), δ. Κυπριακά Χρονικά, τχ. 70 (Δεκ. 1971), ε. Ακτή, τχ. 9 (Χειμώνας 1991). Αναφορά στο Γιώργο Σεφέρη. Είκοσι χρόνια από τον θάνατό του. Μικρό αφιερωμα, στ. Ακτή, τχ. 10 (Άνοιξη 1992). Συμπληρωματικά στον Σεφέρη.

Στον Πέτρο Χάρη αφιέρωσε το περιοδικό *Πνευματική Κύπρος* το τεύχος 185-187 (1976).

Τα *Κυπριακά Γράμματα* έδωσαν αφιερώματα στον Ρήγα και στον Κοραή (τεύχος αρ. 159-160 του 1948) και στον Άγγελο Σημηριώτη (τεύχος 183-184 του 1950).

Το Δελτίο της Εταιρείας Κυπριακών Σπουδών *Κυπριακαί Σπουδαί* αφιέρωσε στον Αθανάσιο Σακελλάριο, ως θεμελιωτή των κυπριακών λαογραφικών μελετών, τον τόμο του ΛΒ' (1968) και στον Ιωάννη Συκουτρή τον τόμο ΛΣΤ' (1972).

Η *Πνευματική Κύπρος* αφιέρωσε στον Αθάνα το τεύχος 219-220 (1979) και σελίδες του τεύχους 321-324 (1987) μαζί με τον Κ. Τσάτσο, στον Τάσο Αθανασιάδη το τεύχος 274-276 (1983), στον Μενέλαο Αλεξανδράκη το τεύχος 122-123 (1970), στον Ηρακλή Αποστολίδη το τεύχος 144 (1972), στον Βαφόπουλο το τεύχος αρ. 159-160 (Δεκ. 1973-Γεν. 1974), στον Βρεττάκο το τεύχος 349-352 (1990), στον Καραντώνη το τεύχος 182 (1975), στον Μενάρδο το τεύχος 112 (1970), στον Παπατσώνη το τεύχος 150 (1973), στον Πρεβελάκη το τεύχος 286-288 (1984), στον Κωνσταντίνο Τσάτσο το τεύχος 196-197 και σελίδες του 321-324 (1987).

Το περιοδικό *Ακτή* έδωσε «Μικρό αφιέρωμα στον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη 140 χρόνια από τη γέννησή του 80 από την κοίμησή του» (τεύχος 7, Καλοκαίρι 1991) και «Μικρό αφιέρωμα Β'» (τεύχος 8, Φθινόπωρο 1991).

Το *Θέατρο* αφιέρωσε το τεύχος 28 (1945) στο θίασο Μανωλίδου-Αρώνη-Χορν, η *Νέα Εποχή* σελίδες στο τεύχος 110 (1975) στον Βάρναλη και σελίδες στο τεύχος 198 (1989) στο χαρακτή Τάσσο, με την ευκαιρία μεταθανάτιας έκθεσής του στην Κύπρο, η *Λαογραφική Κύπρος* στον Δημήτριο Λουκάτο το τεύχος 38 (1988) και στον Γεώργιο Μέγα το 19-20 (1977), ο *Ζήνων* το τεύχος 2 (1981) στον Ιωάννη Θεοδωρακόπουλο και το τεύχος 3 (1982) στον Παπανούτσο, η *Φιλολογική Κύπρος* αφιέρωσε τον τόμο 1963 στον Καλομοίρη (μαζί με τον Κύπριο ζωγράφο Ιωάννη Κισσονέργη) και σελίδες του τόμου (1981/1982) στο έτος Σικελιανού, το *Σημείο* αφιέρωσε περίπου 150 σελίδες του πρώτου του τεύχους (1992) στον Κάλβο, με αφορμή το έτος Κάλβου, για να τιμήσει τη μνήμη του, ο *Κυπριακός Λόγος* το τεύχος 76 (1981) στον Κίμωννα Φράιερ, Ο *Κύκλος*,

το τεύχος 19-20 (1986) στον Καβάφη, η *Ορθόδοξη Μαρτυρία* το τεύχος 29 (1989) στον αρχιμανδρίτη Επιφάνιο Θεοδωρόπουλο.

Όσον αφορά εκδόσεις αφιερωμένες αναφέρεται η περίπτωση του Άντη Περνάρη, ο οποίος αφιέρωσε στον Σωτήρη Σκίπη την ποιητική του συλλογή *Τραγούδια της θάλασσας και άλλα ποιήματα* (1935).

Πέρα από τα καθαρά αφιερωματικά βιβλία καταγράφονται εδώ και εκδόσεις (περιλαμβανομένων και ανατύπων) που έγιναν από περιοδικά, εκδοτικούς οίκους, οργανισμούς και ιδρύματα της Κύπρου.

Δημήτρη Γιάκου, *Ασκήσεις Λόγου*, Λευκωσία, εκδ. «Λυρικής Κύπρου», 1962 και *Ο δρόμος της χαραυγής*, Λευκωσία, εκδ. «Πνευματικής Κύπρου», 1963, Καλλιόπης Σφαέλλου, *Στον ίσκιο του δικέφαλου*, 1983, από τις εκδόσεις Χαρ. Φιλιππίδη και υιού, Αναστάσιου Τάμη, *Τραγούδια της Μακεδονίας. Μια συγκριτική προσέγγιση*, 1983, από τις εκδόσεις Ασσέλια, Γιώργου Καραμπελιά, *Για τον Σαββόπουλο*, 1985, από τις εκδόσεις Αιγαίον, *Ποίηση Λευτέρη Πούλιου* με ανθολόγηση Σάββα Παύλου και επιμέλεια Λεύκιου Ζαφειρίου, 1990 (ανατ. από το περ. *Ακτή*, στη σειρά «Ελληνομουσειόν»), *Ποίηση Νάσου Βαγενά*, με ανθολόγηση Νίκου Ορφανίδη και Σάββα Παύλου, 1990 (ανατ. από το περ. *Ακτή*, στη σειρά «Ελληνομουσειόν»), *Ποίηση Γιάννη Κοντού*, με ανθολόγηση Σάββα Παύλου και Λεύκιου Ζαφειρίου, 1990 (ανατ. από το περ. *Ακτή*, στη σειρά «Ελληνομουσειόν»), *Ποίηση Γιώργου Μαρκόπουλου*, με ανθολόγηση Χρ. Μαυρή και Λεύκιου Ζαφειρίου, 1990 (ανατ. από το περ. *Ακτή*, στη σειρά «Ελληνομουσειόν»), *«Κυπριακές» επιστολές του Σεφέρη (1954-1962). Από την αλληλογραφία του με τον Γ. Π. Σαββίδη*, με φιλολογική επιμέλεια Κατερίνας Κωστήου, 1991, από το Πολιτιστικό Ίδρυμα Τραπεζής Κύπρου, *Ποίηση Γιάννη Πατίλη*, με ανθολόγηση Νίκου Ορφανίδη και Σάββα Παύλου, 1991 (ανατ. από το περ. *Ακτή*, στη σειρά «Ελληνομουσειόν»), *Ποίηση Γιώργη Παυλόπουλου*, με ανθολόγηση Νίκου Ορφανίδη και Σάββα Παύλου, 1991 (ανατ. από το περ. *Ακτή*, στη σειρά «Ελληνομουσειόν»), *Ποίηση Μάρκου Μέσκου*, με ανθολόγηση Δημήτρη Δασκαλόπουλου, 1991 (ανατ. από το περ. *Ακτή*, στη σειρά «Ελληνομουσειόν»), *Ποίηση Κικής Δημουλά*, με ανθολόγηση Δημήτρη Δασκαλόπουλου, 1992 (ανατ. από το περ. *Ακτή*, στη σειρά «Ελληνομουσειόν»), *Ποίηση Ζήσιμου Λορεντζάτου*, με ανθολόγηση Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλου,

1992 (ανατ. από το περ. *Ακτή*, στη σειρά «Ελληνομουσείον»), *Αντώνης Μυστακίδης-Μεσεβρινός. Επιλογή από το ποιητικό του έργο*, με επιμέλεια Σάββα Παύλου και Φοίβου Σταυρίδη, 1992, από το Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου.

4στ. Βιβλιογραφία:

Ο πρώτος που ασχολήθηκε στην Κύπρο με τη δημοσίευση σε περιοδικό βιβλιογραφίας για Ελλαδίτες δημιουργούς ήταν ο Αντώνης Ιντιάνος. Σε κριτική του στα *Κυπριακά Γράμματα* (1934) για την έκδοση του Συκουτρή *Σίμος Μενάρδος*, Αθήναι 1933, περιέλαβε συμπλήρωμα στη βιβλιογραφία Συκουτρή για τον Μενάρδο και στο ίδιο περιοδικό (αφιέρωμα για τον Παλαμά, 1936) δημοσίευσε «Κυπριακή Παλαμική βιβλιογραφία». Ο Κύπρος Χρυσάνθης κατέγραψε τα δημοσιεύματα του Μενέλαου Αλεξανδράκη στην *Πνευματική Κύπρο* στο αφιέρωμα του περιοδικού αυτού (1970) στον Έλληνα διπλωμάτη και Βιοβιβλιογραφικά του Πέτρου Χάρη στο αφιέρωμα της *Πνευματικής Κύπρου* (1976) για το λογοτέχνη αυτόν. Ο συγγραφέας του παρόντος έργου δημοσίευσε βιβλιογραφία για την παρουσία των Άγγελου Σικελιανού (1981/1982), του Παντελή Πρεβελάκη (1984) και του Ναπολέοντα Λαπαθιώτη (1987).³⁸² Ο Κώστας Στεφάνου³⁸³ κατέγραψε τα φιλοσοφικά και παιδαγωγικά έργα του Ευάγγελου Π. Παπανούτσου στο περιοδικό *Ζήνων* (1982). Το περιοδικό *Ο Κύκλος* περιέλαβε στο αφιερωμά του για τον Καβάφη (1986) την εργασία του Ανδρέα Χατζηθωμά³⁸⁴ «Καβάφης-Κύπρος. Συμβολή στη βιβλιογραφία». Βιβλιογραφικές εργασίες δημοσίευσε και ο Σάββας Παύλου στο *Δελτίο της Βιβλιογραφικής Εταιρείας Κύπρου*. Συγκεκριμένα, υπάρχουν «Η δήλωση Σεφέρη εναντίον της δικτατορίας. Βιβλιογραφία 1969-1987» και «Βιβλιογραφία Αντώνη Μυστακίδη Μεσεβρινού» (1987). Η *Ορθόδοξη Μαρτυρία* περιέλαβε στο αφιέρωμά της για τον Επιφάνιο Θεοδωρόπουλο (1989) την εργασία του Χ. Κωνσταντινίδη «Εργογραφία Επιφανίου Θεοδωροπούλου».

³⁸² Επιπρόσθετα, δημοσίευσε παρόμοιες εργασίες για τους Δημήτριο Λουκάτο (1993), Πέτρο Χάρη (1993) και για τον Βαφόπουλο, που περιλαμβάνεται στην έκδοση Κύπρου Χρυσάνθη, *Λόγος για τον Γ. Θ. Βαφόπουλο*, Λευκωσία, Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών, 1995.

³⁸³ 1931-. Φιλόλογος, βιβλιοθηκάριος της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Κύπρου.

³⁸⁴ 1950-. Φιλόλογος, βοηθός διευθυντής, βιβλιογράφος.

Εκτός από τους πιο πάνω Κυπρίους βιβλιογραφικές εργασίες δημοσίευσαν σε κυπριακά περιοδικά και οι Ελλαδίτες Μ. Χατζηφώτης «Μεταφράσεις έργων του Πέτρου Χάρη στο εξωτερικό» στην *Πνευματική Κύπρο* (1976) και Δημήτρης Δασκαλόπουλος «Βιβλιογραφία Γιώργου Σεφέρη (1986-1991)» στην *Ακτή* (1991).³⁸⁵

4ζ. Ανθολόγηση:

Το περιοδικό *Ακτή* ανθολογεί συστηματικά ποιητές, για τους οποίους δημοσιεύει επιπρόσθετα και σύντομο βιογραφικό. Μέχρι το 1992 ανθολογήθηκαν οι Νάσος Βαγενάς, Τάκης Βαρβιτσιώτης, Κική Δημουλά, Γιάννης Κοντός, Ζήσιμος Λορεντζάτος, Γιώργος Μαρκόπουλος, Μάρκος Μέσκος, Γιάννης Πατίλης, Γιώργης Παυλόπουλος και Λευτέρης Πούλιος.

Άλλα περιοδικά δημοσίευσαν ανθολόγηση κειμένων στο πλαίσιο αφιερωμάτων για τους συγκεκριμένους δημιουργούς. Η *Πνευματική Κύπρος* στο αφιερωματικό για τον Βαφόπουλο τεύχος 159-160 (Δεκ. 1973-Γεν. 1974) έκαμε ανθολόγηση από τα «Ποιήματα». Περιέλαβε συγκεκριμένα τα «Οι θύρες», «Η οροφή», «Πολυκατοικία», «Η νύχτα», «Η ζυγαριά», «Τα παράθυρα», «Το δίλημμα», «Μνήμη αδελφής II», «Εν ονόματι της ποίησης», «Τα παιδιά», «Γεύση θανάτου», «Αν ήσουν η νύχτα». Στο αφιέρωμα του ίδιου περιοδικού για τον Βρεττάκο (τεύχος 349-352 του 1990) δημοσιεύτηκαν τα αυτόγραφα ποιήματα του Βρεττάκου «Κύπρος II», «Το αντίσκηνο που κατοικώ», «Το όστρακο και το μαργαριτάρι», «Μύθος και πραγματικότητα», «Οι λέξεις», «Επανάσταση», «Οι δέκα εντολές», «Ο άλλος στρατιώτης», «Η περίληψη», «Αντιδικία», «Σύντομη επιστολή». Στο τεύχος 182 (1975), αφιέρωμα στον Καραντώνη, δημοσιεύτηκε ανθολόγιο ποιημάτων του από τον Κύπριο Χρυσάνθη. Ανθολογήθηκαν τα ποιήματα «Η μελαγχολία μας», «Αγία Θαλασσινή», «Το ακόντιο», «Του ποταμού», «Η τυραννομαχία», «Φύση», Αποστολή», «Με τον προφήτη Ηλία», «Ζωγραφίζοντας», «Το άδειο μουσείο», α χέρια και το φαρμάκι», «Παραίνεση».

³⁸⁵ Βιβλιογραφίες που δεν συνδέονται άμεσα με το θέμα μας, αλλά που παρουσιάζουν γενικότερο ενδιαφέρον δημοσιεύτηκαν και οι ακόλουθες: Χριστόδουλου Παύλου Τζιονή «Το περιοδικό "Αντί" και η Κύπρος (τχ. 1-128)» και Κύπρου Χρυσάνθη «Η Κύπρος, οι Κύπριοι και η "Φιλολογική Πρωτοχρονιά"» στο *Δελτίο της Βιβλιογραφικής Εταιρείας Κύπρου* (1987-1989) και Φώτη Τριάρχη «Κείμενα Κυπρίων στο περιοδικό "Βορειοελλαδικά" της Θεσσαλονίκης» στην *Κυπριακή Μαρτυρία* (1990).

Ανθολόγηση έκαμε ο Χρυσάνθης και του Τάκη Παπατσώνη στο αφιερωματικό γι' αυτόν τεύχος του περιοδικού του, αρ. 150 (1973).

Το περιοδικό *Νέα Εποχή* αφιέρωσε σελίδες στο τεύχος του αρ. 110 (1975) στον Βάρναλη. Το περιοδικό *Λαογραφική Κύπρος* αφιέρωσε στον Δημήτριο Λουκάτο το τεύχος 38 (1988), όπου δημοσιεύτηκε, ανάμεσα σε άλλα κείμενα, απάνθισμα από το έργο του, που έγινε από το διευθυντή του περιοδικού Χρύσανθο Κυπριανού και καταλαμβάνει 150 σελίδες.

4η. Εικονογράφηση περιοδικών με έργα τέχνης:

Τα περιοδικά είτε για σκοπούς πιο καλαίσθητης εμφάνισής τους είτε γιατί κάλυψαν ειδησεογραφικά εκθέσεις, ατομικές ή ομαδικές, είτε στο πλαίσιο μελέτης για κάποιο καλλιτέχνη δημοσίευσαν φωτογραφίες δημιουργημάτων των καλλιτεχνών, πράγμα που υποδηλώνει ότι ο συγκεκριμένος καλλιτέχνης ετύγχανε κάποιας αναγνώρισης τουλάχιστο από το έντυπο που τον φιλοξενούσε. Κατάλογος των καλλιτεχνών με τους τίτλους των έργων τους και τα έντυπα που στην κάθε περίπτωση τα φιλοξένησαν παρατίθεται στη συνέχεια. Φιλοξενούνται τα έργα του Αλέξανδρου Αλεξανδράκη «Άγνωστοι ήρωες» (*Μόρφωσις*, 1960), «Διαταγή που εξετελέσθη» (*Επιθεώρησις Λόγου και Τέχνης*, 1970) και πέντε σχέδια (*Πνευματική Κύπρος*, 1971), παρουσιάζεται δουλειά του Δημήτρη Αληθινού στο περιοδικό *Ακτή* (1992), ο Αθανάσιος Απάρτης: εκπροσωπείται (1961) με το έργο του «Ο ναύτης των Καρδαμύλων» στους *Καιρούς της Κύπρου* και στη *Νέα Εποχή* και «Πορτραίτο κόρης» στο *Δελτίο του ΕΦΣΑ* (1966). Δημοσιεύτηκαν στους *Καιρούς της Κύπρου* 1960, 1961 ταξιδιωτικά και ευθυμογραφήματά του Μίνου Αργυράκη εικονογραφημένα από τον ίδιο. Φιλοξενούνται στους *Καιρούς της Κύπρου* (1960) το έργο της Λιλής Αρλιώτη «Χίμαιρα», το γλυπτό «Μητέρα» του Πολύγνωτου Βαγή στην *Πνευματική Κύπρο* (1965), το γυάλινο γλυπτό του Κώστα Βαρώτσου «Ποιητής» στο *Εντός των Τειχών* (1985), τα έργα του Σπύρου Βασιλείου «Η ταφή του Παλαμά» (1973, *Ελλάς του Νότου*) και άλλο έργο (1973, *Πνευματική Κύπρος*), του Κ. Α. Βαφείδη «Στον καταρράκτη της Αράπιτσας» στην *Ελλάδα του Νότου* (1973), της Χαράς Βιέννα-Παπαγεωργίου «Οι δυο φίλοι» στα *Κυπριακά Γράμματα* (1955), του Σπύρου Βικάτου στους *Καιρούς της Κύπρου* (1962) «Ο όρκος των Φιλικών», του Μίμη Βισώρη στην *Πάφο* (1939) το «Λιμάνι», του

Θεόδωρου Βρυζάκη «Η έξοδος του Μεσολογγίου» και «Η ευλογία των σημαιών υπό του αρχιεπισκόπου Παλαιών Πατρών Γερμανού» στους *Καιρούς της Κύπρου* (1962). Του Γιάννη Γαϊτή φιλοξενείται έργο στην *Επιθεώρηση Λόγου και Τέχνης* (1971), του Δημήτρη Γαλάνη η «Γελοιογραφία του Βλάση Γαβριηλίδη» (*Ελληνική Κύπρος*, 1949), του Μάριου Γαρυφαλλάκη το ανάγλυφο «Κεφαλή Αθηναίας» στη *Νέα Εποχή* (1962), του Διονύσιου Γεωργιόπουλου τρία χαρακτηριστικά στη *Νέα Εποχή* (1962), του Δημήτριου Γιαννουκάκη η χαλκογραφία «Λιμάνι» (*Πάφος*, 1939), του Γιώργου Γουναρόπουλου τα έργα «Κεφαλή νέας γυναίκας» στην *Πάφο* (1937), «Ειδύλλιο» στους *Καιρούς της Κύπρου* και στη *Νέα Εποχή* (1960), «Αφιέρωμα στην Κύπρο» στα *Κυπριακά Χρονικά* (1964) και «Κεφάλι αλόγου που κοιτάζει ψάρια», σχέδιο του έργου αυτού, «Ορφέας» και σχέδιο για την εικονογράφηση ποιημάτων της συλλογής *Ενδοχώρα* του Α. Εμπειρικού στην *Ακτή* (1992), του Παναγιώτη Γράββαλου χαλκογραφία για τον Κάλβο στη *Νέα Εποχή* (1989 και 1992), του Κώστα Γραμματόπουλου τα έργα «Φαντασία V» στο *Cyprus Today* (1973) και «Παντελής Πρεβελάκης» (ξυλογραφία) στην *Πνευματική Κύπρο* (1984), του Νικόλαου Γύζη «Η δόξα» στους *Καιρούς της Κύπρου* (1962), του Χρήστου Δαγκλή χαρακτηριστικό (1960) και «Μπάιρον» (ξυλογραφία) (1962) στη *Νέα Εποχή*, του Ηλία Δεστούνη το «Μπάρκο στην τρικυμία» στην *Πάφο* (1938). Φιλοξενείται το σκίτσο Βασίλη Δημοκράτη «Οι τελευταίες στιγμές του Νίκου Νικολαΐδη» στη *Νέα Εποχή* (1958 και 1991), της Πηνελόπης Διαμαντοπούλου-Γαβαλά ο «Ευαγγελισμός» (από σμάλτο) στην *Πάφο* (1938), του Ν. Έλληνα «Ο γέρος» στα *Κυπριακά Γράμματα* (1955), της Φρόσως Ευθυμιάδη-Μενεγάκη «Φιγούρες από το Μαρόκο» στα *Κυπριακά Γράμματα* (1955), της Κλάρας Ζαχαράκη-Γεωργίου «Κορίτσι με περισσότερα» (1986). Του Παναγιώτη Ζωγράφου φιλοξενούνται έργα στη *Νέα Εποχή* (1962) και στα *Κυπριακά Χρονικά* (1972), του Δομήνικου Θεοτοκόπουλου «Άποψις του Τολέδο», «Η εκδίωξις των εμπόρων από τον Ναόν», «Η αγία οικογένεια» και «Ο άγιος Μαρτίνος και ο επαίτης» στην *Ελλάδα του Νότου* (1973), του Θεόφιλου στη *Νέα Εποχή* (1961) τα έργα του «Ο Ρήγας Φεραίος εξάπτει τον υπέρ της ελευθερίας της Ελλάδος προς τους Έλληνας έρωτα», «Πορτραίτο Γιάννη Κοντού» και «Κατσαντώνης» και στην *Επιθεώρηση Λόγου και Τέχνης* (1971) ο «Μάρκος Βότσαρης», του Θόδωρου

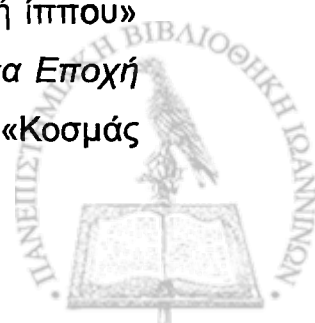
(Παπαδημητρίου) «Οιωνός V» στο *Δελτίο του ΕΦΣΑ* (1966) και «Eritarhe IV» στην *Επιθεώρηση Λόγου και Τέχνης* (1970), του Θωμά Θωμόπουλου «Pro patria», «Ανάθημα», «Αυτοθυσία» και «Σάτυρος» στην *Οικονομική Κύπρο* (1988), του Γεώργιου Ιακωβίδη το έργο «Γεώργιος Δροσίνης» στην *Ελλάδα του Νότου* (1973), του Αθανάσιου Ιατρίδη «Νεόκαστρον, 9 Αυγούστου 1821» (χαρακτικό) στη *Νέα Εποχή* (1962), του Γιώργου Ιωάννου έργο στην *Επιθεώρηση Λόγου και Τέχνης* (1970), του Δημήτρη Καλαμαρά τα έργα «Ο Μακεδονομάχος του 1821 καπετάν Κώστας» και «Ο Μακεδονομάχος του 1904 Αγγελής Γάτσος» στο *Δελτίο του ΕΦΣΑ* (1966), του Βαλέριου Καλούτση στους *Καιρούς της Κύπρου* (1960) το έργο του «Σύννεφα», του Παναγιώτη Κανδρή στην *Ενδοσκόπηση* (1988) το έργο του «Η Κυπριωτοπούλα», του Ορέστη Κανέλλη «Μάνα και παιδί» (1970 στην *Επιθεώρηση Λόγου και Τέχνης*) και σχέδιο (*Νέα Εποχή*, 1961), του Χρήστου Καπράλου «Θνήσκων μαραθωνοδρόμος της ειρήνης» (αφιερωμένο στον Γρηγόρη Λαμπράκη) στη *Νέα Εποχή* (1963), έργα του Ανδρέα Καράμπελα στο *Εντός των Τειχών* (1987), του Στυλιανού Καρτάκη «Ο απόστολος Ματθαίος» στο *Cyprus Today* (1963), της Βάσως Κατράκη πολλά έργα στη *Νέα Εποχή* (1962, 1963, 1967, 1971) και ένα στο *Cyprus Today* (1971), του Μήτσου Κατσικογιάννη τα σχέδια «Η μάνα που κλαίει», «Θεσσαλικό ιππικό», «Εκφορά νεκρού φυλακισμένου», «Αυτοπροσωπογραφία», «Αυτοπροσωπογραφία» (αναδημοσίευση), «Κρεματόρια στην κατεχόμενη Θεσσαλία» στη *Νέα Εποχή* (1961) και «Θάνατος παλληκαριού» (1963), του Νίκου Κεσσανλή «Το σκεπτόμενο άγαλμα» στα *Κυπριακά Γράμματα* (1953), της Άννας Κινδύνη-Μαρουδή στη *Νέα Εποχή* δυο σχέδια (1961) και τα έργα «Το παιδί της κατοχής» (1962), «Μητρότητα» και «Το πεθαμένο παιδί» (1963), του Φώτη Κόντογλου η εικόνα «Προφήτης Ησαΐας» (*Cyprus Today*, 1963), του Αλέκου Κοντόπουλου «Εξοχικό καφενείο» στους *Καιρούς της Κύπρου* (1960) και «Χρυσή άλως» στην *Επιθεώρηση Λόγου και Τέχνης* (1970), του Ιωάννη Κοράη «Ζάκυνθος» στην *Ελλάδα του Νότου* (1973). Φιλοξενούνται έργα του Κώστα Κουλεντιανού «Γλυπτό 1964» στο *Δελτίο του ΕΦΣΑ* (1966), της Σαπφώς Κυριάκη-Ζησοπούλου «Εστιάς» στα *Κυπριακά Γράμματα* (1955), της Μαρίας Κωστάκου-Κουλουράκου στη *Νέα Εποχή* (1961) το έργο «Πρωτομαγιάτικη φρίζα», του Ανατολή Λαζαρίδη στη *Νέα Εποχή* (1962

και 1991 αντίστοιχα) τα έργα «Ο Α. Καρκαβίτσας καπετάνιος στη Θεσσαλία» (σκίτσο) και «Νίκος Νικολαΐδης», της Μαρίας Λεδάκη στην *Ενδοσκόπηση* (1988) το έργο «Κύπρος, 1978» (γλυπτό), του Κλέαρχου Λουκόπουλου το έργο «Γλυπτό 1962» στο *Δελτίο του ΕΦΣΑ* (1966), του Γ. Λύδα «Κώστας Βάρναλης» στη *Νέα Εποχή* (1959), του Νικηφόρου Λύτρα «Η πυρπόλησις της τουρκικής ναυαρχίδος υπό του Κανάρη» στους *Καιρούς της Κύπρου* (1962), της Λουκίας Μαγγιώρου «Γυναίκες της Κρήτης» και «Αθανάσιος Διάκος» (ξυλογραφίες) στη *Νέα Εποχή* (1960 και 1971 αντίστοιχα), της Ζιζής Μακρή ξυλογραφίες από τη σειρά «Ελληνικές φυλακές» (1963 και 1969), του Μέμου Μακρή «Το μνημείο του Μαουτχάουζεν» (*Νέα Εποχή*, 1980), του Γιώργου Μανουσάκη σχέδιο στη *Νέα Εποχή* (1960), της Κούλας Μαραγκοπούλου «Δρόμος της Αθήνας» στους *Καιρούς της Κύπρου* (1960), του Φώτη Μαστιχιάδη στην *Ενδοσκόπηση* (1988) το έργο του «Αγνούμενοι II, 1976», έργο του Στέλιου Μαυρομάτη στον *Κυπριακό Λόγο* (1978), της Κάτιας Μητροπούλου τρεις φωτογραφίες της από την Κύπρο με κείμενο Κωστούλας Μητροπούλου στη *Νέα Εποχή* (1989), του Γιάννη Μόραλη «Γυμνό» στη *Νέα Εποχή* (1960). Φιλοξενούνται έργα του Νίκου Μπαλογιάννη στην *Πάφο* (1937) το έργο «Κυδώνια», της Άννας Μπεκιάρη «Ανθρώπινος πόνος» (γλυπτό) στην *Πάφο* (1937), του Μέντη Μπροσαντζόγλου το σκίτσο «Σχολιάζοντας την 1η του Οχτώβρη, τη μέρα της Κυπριακής Ανεξαρτησίας» στην *Αυτοδιάθεση* (1985), του Θωμά Μώλου «Πρώτα ο άνθρωπος» στην *Επιθεώρηση Λόγου και Τέχνης* (1972), του Νικόλα (Παυλόπουλου) «Γυμνό αγόρι» (γλυπτό) στη *Νέα Εποχή* (1961), του Νίκου Νικολάου «Σύνθεση» στους *Καιρούς της Κύπρου* και «Σύνθεση» στη *Νέα Εποχή* (1960), του Μιχάλη Νικολινάκου σκίτσο στη *Νέα Εποχή* (1961). Φιλοξενούνται στην *Πάφο* (1938) το έργο του Ι. Ντάκου «Χειμωνιάτικο τοπίο», του Νικόλαου Ξυδιά στους *Καιρούς της Κύπρου* (1960) το έργο «Ελληνοπούλα στον καθρέπτη», του Ανδρέα Παβία «Σταύρωση» στους *Καιρούς της Κύπρου* (1961), του Φώτιου Παλληκαρά «Εργάτες στο έργο τους» στην *Πάφο* (1936), του Δημήτρη Παπαγεωργίου «Χαρακτικό» στο *Cyprus Today* (1973), Ευθύμιου Παπαδημητρίου στην *Πάφο* «Ο Ν. Δενδραμής ως Μασκαρίλος και η Ελ. Παπαδάκη ως Μανταλένια», «Ο Ταλάνος ως Σύλβεστρος και ο Μαμίας ως Σκαπέν» και «Ο Δενδραμής ως Τσακασιάνος» (σκίτσα) (1938), «Καισαριανή»

(ξυλογραφία) και «Γυμνό» (1939), «Σιρίκι» (1941) και στη *Νέα Εποχή* «Ο Ρήγας» (ξυλογραφία) (1971), της Λιάννας Παπαϊωάννου στην *Ενδοσκοπήση* (1988) «Κύπρος 1981. Πενταδάκτυλος 1981» (ξυλογραφία), της Αγλαΐας Πατέν «Λουλούδια στη γλάστρα» στην *Πάφο* (1937), του Μανώλη Πηλαδάκη «Μήνυμα» στο *Cyprus Today* (1972), του Κώστα Πλακωτάρη «Πάφος» στο *Cyprus Today* (1972), του Αντώνη Πρωτοπάτση στη *Νέα Εποχή* (1961) σκίτσο του Αλέξανδρου Δελμούζου, του Πολύκλειτου Ρέγκου «Μονή Διονυσίου» στην *Πάφο* (1938) και «Η γέννηση» στο *Κυπριόπουλο* (1950), του Γιάννη Ρίτσου «Αυτοπροσωπογραφία» στη *Νέα Εποχή* (1960), του Γιώργου Ροϊλού «Το σκηνώμα Γρηγορίου Ε' ανασυρόμενον εκ της θαλάσσης» στους *Καιρούς της Κύπρου* (1962), του Γιώργου Σεφέρη σκίτσο του Ανδρέα Κάλβου στη *Νέα Εποχή* (1989), της Λούης Σηλυβρίδου-Πασαλάρη «Η παιδούλα με το κόκκινο μαντήλι», του Γιώργου Σικελιώτη έργο στο *Cyprus Today* (1974), του Βίκτωρα Σκούταρη στην *Ενδοσκοπήση* (1988) το τρίπτυχο «Κύπρος, 1987». Φιλοξενούνται τα έργα «Σκίτσο» του Ευάγγελου Σπυρίδωνος στη *Νέα Εποχή* (1962), του Γιάννη Σπυρόπουλου στους *Καιρούς της Κύπρου* (1960) το «Μεσημέρι», του Σ. Ν. Στάη στην *Πάφο* (1939) το «Εσωτερικό», του Χρήστου Συράκου «Αναπαράστασις των μαρτυριών του Χρυσοστόμου» στην *Ελλάδα του Νότου* (1972), του Αντώνη Σώχου «Κεφαλή κόρης» και «Η γυναίκα» στους *Καιρούς της Κύπρου* (1962), της Αθηνάς Ταρσούλη τα σχέδια στην *Ελληνική Κύπρο* «Η εκκλησία της μονής Χρυσοστόμου», «Το λιμάνι της Κερύνειας», «Το αρχιεπισκοπικό μέγαρο» (1952), «Γενική άποψις της μονής Μαχαιρά» (1953, 1955), «Η αυλή της μονής Μαχαιρά» (1953 και 1954), «Η αυλή του μεγάρου Χατζηγεωργάκη», «Ένα μέρος από τη σάλα του μεγάρου Χατζηγεωργάκη» και στα *Κυπριακά Γράμματα* «Τέλλος Άγρας» (πορτραίτο, ελαιογραφία), «Ο Τέλλος Άγρας στο κρεβάτι της αγωνίας» (1955), «Το λιμάνι της Κερύνειας» (1956). Με την ευκαιρία μεταθανάτιας έκθεσης του Τάσσου στην Κύπρο (1989) η *Νέα Εποχή* αφιέρωσε σελίδες στο μεγάλο χαρακτή και φίλο της Κύπρου, όπου φιλοξενήθηκαν έγχρωμα και μαυρόασπρα χαρακτηριστικά του. Φιλοξενούνται τα έργα του Μιχάλη Τόμπρου «Προτομή Κ. Παλαμά» (*Πάφος*, 1936), «Κεφαλή ίππου» (*Επιθεώρηση Λόγου και Τέχνης*, 1970), του Κώστα Τρεμούλη στη *Νέα Εποχή* τα σκίτσα «Κώστας Βάρναλης» (1962), «Δ. Ταγκόπουλος» και «Κοσμάς

Πολίτης» (1966) και «Θωμάς Μάρας» (1992), του Βάσου Φαληρέα στη *Φιλολογική Κύπρο* (1973-1974) το έργο του «Ανδριάντας του Παλαμά», του Δημήτριου Φερεντίνου το «Άγχος» στην *Επιθεώρηση Λόγου και Τέχνης* (1970), του Ηλία Φέρτη «Ελληνικά εξωκλήσια» στην *Επιθεώρηση Λόγου και Τέχνης* (1972), της Θάλειας Φλωρά-Καραβία στην *Πάφο* (1938) το έργο «Η προσφυγοπούλα», του Γιώργου Φωκά «Άνοιξη» στη *Νέα Εποχή* (1962), του Νίκου Φωτάκι «Ο αδελφός μου Υβ» στην *Πάφο* (1938), του Γιαννούλη Χαλεπά «Η κοιμωμένη» στους *Καιρούς της Κύπρου* (1959), «Σκέψις» και «Μήδεια» στο *Δελτίο του ΕΦΣΑ* (1966) και «Μεγάλη αναπαυομένη», «Μήδεια», «Οιδίπους επί Κολωνώ» και σχέδιο στην *Ελλάδα του Νότου* (1972), του Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα «Τα γεράνια» στους *Καιρούς της Κύπρου* (1960).

Επιπρόσθετα, συναντούμε προσωπογραφίες διαφόρων προσωπικοτήτων (ηρώων των εθνικών αγώνων, ιδιαίτερα του 1821, πολιτικών, λογοτεχνών, καλλιτεχνών) χωρίς να αναφέρεται ο δημιουργός. Τέτοιες προσωπογραφίες είναι: Οδυσσέα Ανδρούτσου, Αριστοτέλη Βαλαωρίτη, Αιμίλιου Βεάκη, Ρήγα Φεραίου, Ελευθέριου Βενιζέλου, Γεώργιου Βιζυηνού, Ευγένιου Βούλγαρη, Δημοσθένη Βουτυρά, Παλαιών Πατρών Γερμανού, Δημήτρη Γληνού, Γρηγόριου του Ε΄, Χαρίκλειας Δασκαλάκη, Αθανάσιου Διάκου, Νίκου Καζαντζάκη, Κωνσταντίνου Κανάρη, Γεώργιου Καραϊσκάκη, Θεόδωρου Κολοκοτρώνη, Αδαμάντιου Κοραή, Ιωάννη Μακρυγιάννη, Κωστή Μπαστιά, Στράτη Μυριβήλη, Εμμανουήλ Ξάνθου, Κωστή Παλαμά, Κωνσταντίνου Παπαρρηγόπουλου, Άγγελου Σικελιανού, Διονύσιου Σολωμού και Χρυσόστομου, μητροπολίτη Σμύρνης.

4θ. Συνεντεύξεις-Συνομιλίες:

Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται συνεντεύξεις που λήφθηκαν στην Κύπρο με την ευκαιρία εδώ επισκέψεων των προσώπων με τα οποία γίνονται οι συνεντεύξεις, άλλες που έγιναν στην Ελλάδα, απαντήσεις από διάφορες ομάδες λογοτεχνών (που έγραψαν παιδικά ή ταξιδιωτικά) και πολιτικών σε ενιαίο ερωτηματολόγιο, συζητήσεις και απόδοση του περιεχομένου σύντομων συναντήσεων γνωριμίας. Μερικές από τις συνεντεύξεις φέρουν το όνομα του προσώπου που τις πήρε, ενώ άλλες ανήκουν στα περιοδικά στα οποία αυτές

δόθηκαν. Είναι προφανές ότι μας ενδιαφέρουν οι συνεντεύξεις, στις οποίες ο ένας τουλάχιστο από τους συνομιλητές είναι Ελλαδίτης.

Καταγράφονται συνεντεύξεις του Νίκου Αγγέλου με τον Δημήτρη Γαλάνη (*Πάφος*, 1939), του Μιχαήλ Κ. Παπαμιχαήλ με τον πρίγκηπα Πέτρο (*Αγωνιστής*, 1946), του Παντελή Μπίστη με το μητροπολίτη Κυρηναίας Μακάριο (*Αγωνιστής*, 1947), με τον πρώην αρχιεπίσκοπο Αθηνών Χρύσανθο και με τους αρχηγούς των πολιτικών κομμάτων Περικλή Αργυρόπουλο, Σοφοκλή Βενιζέλο, Στυλιανό Γονατά, Φίλιππο Δραγούμη, Ναπολέοντα Ζέρβα, Παναγιώτη Κανελλόπουλο, Κώστα Κοτζιά, Σπύρο Μαρκεζίνη, Γεώργιο Παπανδρέου και Νικόλαο Πλαστήρα (*Αγωνιστής*, 1948), του Αχ. Ξενάκη με τον Δροσίνη και με τον Ξενόπουλο (*Κυπριόπουλο*, 1949), του Κύπρου Χρυσάνθη με τον Γιώργο Σεφέρη (*Κυπριακά Γράμματα*, 1954), την Ιωάννα Τσάτσου (*Πνευματική Κύπρος*, 1977), τον Κρίτωνα Αθανασούλη, τον Πέτρο Χάρη (*Πνευματική Κύπρος*, 1980), τον Σαράντο Παυλέα και τη Μαργαρίτα Δαλμάτη (*Πνευματική Κύπρος*, 1981), του Νίκου Σπάνια με τον Άγγλο ποιητή W. H. Auden (*Κυπριακά Γράμματα*, 1954), της Λούλας Ιερωνυμίδη³⁸⁶ με τη Γαλάτεια Σαράντη (*Κυπριακά Γράμματα*, 1954), τον Γ. Άθανα, με την ευκαιρία που έγινε ακαδημαϊκός (*Κυπριακά Γράμματα*, 1955) και τον Ηλία Βενέζη (*Κυπριακά Γράμματα*, 1955), του Φρίξου Βράχα με τον Τάκη Δόξα (*Κυπριακά Γράμματα*, 1954) και τον καθηγητή Γιάννη Κακριδή (*Πνευματική Κύπρος*, 1962), του Δημοσθένη Χριστοφίδη³⁸⁷ με τον Κωνσταντίνο Καραμανλή επί του κυπριακού (*Ελληνική Κύπρος*, 1956), του Β. Κοραχάη με τον Τζίμη Μακούλη (*Καιροί της Κύπρου*, 1958), του Κώστα Παπαδήμα³⁸⁸ με τη Γεωργία Βασιλειάδου (*Καιροί της Κύπρου*, 1959), του Μενέλαου Χριστοδούλου³⁸⁹ με τον Γεώργιο Κουρμούλη (*Καιροί της Κύπρου*, 1959), ξένου δημοσιογράφου με τον Μπάμπη Κλάρα (*Καιροί της Κύπρου*, 1959), του Λεωνίδα Μαλένη με το ζεύγος Μιλλιέξ (*Καιροί της Κύπρου*, 1959), του Μπάμπη Ράκη³⁹⁰ με τον Θάνο Σακέτα (*Νέα Εποχή*, 1960), τον Ιάκωβο Καμπανέλλη (*Νέα*

³⁸⁶ 1904-1992. Συνεργάτης των *Κυπριακών Γραμμάτων*.

³⁸⁷ 1919-. Δημοσιογράφος που ζούσε μόνιμα στην Αθήνα.

³⁸⁸ 1930-1997. Πρέσβης.

³⁸⁹ 1936-. Γλωσσολόγος.

³⁹⁰ 1932-. Δημοσιογράφος.

Εποχή, 1961), τον Δημήτρη Παπαμιχαήλ (*Νέα Εποχή*, 1961), του Λεωνίδα Μαλένη³⁹¹ με τον Ηλία Βενέζη (*Καιροί της Κύπρου*, 1960), της Μαρούλας Βιολάρη με την Αθηνά Ταρσούλη (1960), του Ανδρέα Χριστοφίδη με τη Μαίρη Αρώνη (*Καιροί της Κύπρου*, 1961), τον Κωστή Μιχαηλίδη (*Καιροί της Κύπρου*, 1961), τον Λίνο Πολίτη (*Πνευματική Κύπρος*, 1961) και τον Τάσο Αθανασιάδη, με αφορμή επίσκεψη του Εθνικού Θεάτρου το 1965 στην Κύπρο, του οποίου ήταν γενικός γραμματέας (*Πνευματική Κύπρος*, 1965), της Λουλούς Συμεωνίδου με τον Μανώλη Καλομοίρη (*Πνευματική Κύπρος*, 1961), του Μ. Μ. Παπαϊωάννου με τον Γιάννη Κορδάτο (*Νέα Εποχή*, 1961), τον Μάρκο Αυγέρη (*Νέα Εποχή*, 1961), τον Τ. Καρούσο (*Νέα Εποχή*, 1961) και το ζωγράφο Τάκη Καλμούχο (*Νέα Εποχή*, 1961), του Αχιλλέα Πυλιώτη με το σκηνοθέτη Κωστή Μιχαηλίδη (*Νέα Εποχή*, 1961), τον Μίκη Θεοδωράκη (*Νέα Εποχή*, 1964), του Δώρου Χρίστη³⁹² με τη Μυρτιώτισσα (*Πνευματική Κύπρος*, 1961), του Άνθου Λυκαύγη³⁹³ με το σκηνοθέτη της «Αντιγόνης» Γ. Τζαβέλα (*Πνευματική Κύπρος*, 1962) και τον Βάσο Βαρίκα (*Κυπριακά Χρονικά*, 1966), του Στέφανου Κωνσταντινίδη³⁹⁴ με τον Γιώργο Θεοτοκά (*Πνευματική Κύπρος*, 1962), τον Αλέκο Κοντόπουλο (*Πνευματική Κύπρος*, 1962), τον Στράτη Μυριβήλη (*Πνευματική Κύπρος*, 1962) και τον Ευάγγελο Παπανούτσο (*Πνευματική Κύπρος*, 1962), του Α. Σακελλαρίου με τον Γιώργο Θεοτοκά για το θέατρό του και το θέατρο γενικά (*Πνευματική Κύπρος*, 1962) και τον Φώτο Γιοφύλλη (*Πνευματική Κύπρος*, 1963), του Ζαννέτου Τοφαλλή³⁹⁵ με τον Μανώλη Γλέζο (*Νέα Εποχή*, 1963), του Νίνου Φένεκ Μικελλίδη³⁹⁶ με τον Δημήτρη Χορν,³⁹⁷ τη

³⁹¹ 1937-. Δημοσιογράφος.

³⁹² 1938-. Λογοτέχνης.

³⁹³ 1942-. Διευθυντής της εφημερίδας «Ο Φιλελεύθερος», λογοτέχνης.

³⁹⁴ 1941-. Καθηγητής Πολιτικών Επιστημών στον Καναδά.

³⁹⁵ 1939-. Καθηγητής στην Αγγλία.

³⁹⁶ 1936-. Κριτικός κινηματογράφου.

³⁹⁷ Κατά τη συνέντευξη αυτή, απαντώντας σε ερώτηση για το ρόλο του ηθοποιού στην κοινωνική ζωή, που του υποβλήθηκε εξ' αφορμής του Μαραθωνίου Ειρήνης στην Ελλάδα, υποστήριξε τη θέση ότι οι καλλιτέχνες αποσπούν τη συμπάθεια του κοινού πάνω στη σκηνή και δεν προσπαθούν να γίνουν δημοφιλείς συμμετέχοντας σε εκδηλώσεις της μιας ή της άλλης παράταξης. Η θέση αυτή τέθηκε από τον Θωμά Μάρα υπόψη καλλιτεχνών στην Ελλάδα, οι οποίοι απάντησαν στον Χορν από τις στήλες του ίδιου περιοδικού. Οι καλλιτέχνες που αντέδρασαν ήταν: Αλέκος Αλεξανδράκης, Κάκια

Βέρα Ζαβιτσιάνου και την Έφη Ροδίτη (*Νέα Εποχή*, 1963) και με τη Μελίνα Μερκούρη (*Νέα Εποχή*, 1968), της Μαρίας Πατίχη με τη Διαλεκτή Ζευγώλη-Γλέζου και το σύζυγό της Πέτρο Γλέζο (*Πνευματική Κύπρος*, 1965), την Τατιάνα Σταύρου (*Πνευματική Κύπρος*, 1966) και την Ελένη Ουράνη (*Πνευματική Κύπρος*, 1966 και *Ελλάς του Νότου*, 1973), του Θωμά Μάρα με την Ασπασία Παπαθανασίου (*Νέα Εποχή*, 1966), του Μάριου Βαϊάνου με τη Ζωή Καρέλλη (*Πνευματική Κύπρος*, 1967), της Πίτσας Γαλάζη με τη Μαργαρίτα Δαλμάτη και τον Άγγελο Τερζάκη εξ αφορμής της απονομής σ' αυτόν του Αριστείου Γραμμάτων της Ακαδημίας (*Επιθεώρηση Λόγου και Τέχνης*, 1970), του Πανίκου Παιονίδη³⁹⁸ με την Κωστούλα Μητροπούλου (*Νέα Εποχή*, 1971), του Σολωμού Φραγκουλίδη³⁹⁹ με τον Τάσσο (*Νέα Εποχή*, 1971), της Μαίρης Π. Σταύρου με δυο Κυπρίους ζωγράφους (Άγγελο Μακρίδη και Νίκο Κουρούση) (*Κυπριακός Λόγος*, 1971), του Νίκου Αθανασίου⁴⁰⁰ με τον Νικηφόρο Βρεττάκο (*Νέα Εποχή*, 1971), του Κ. Μητσοτάκη με την Έλλη Αλεξίου για τη Γαλάτεια Καζαντζάκη (*Νέα Εποχή*, 1972), του σκηνοθέτη Γιώργου Μιχαηλίδη με τον Καμπανέλλη για το θέατρό του και την ελληνική πραγματικότητα (*Νέα Εποχή*, 1973), του Πέτρου Στυλιανού με το Σιναΐτη μοναχό Δανιήλ για τον Νίκο Καζαντζάκη (*Κυπριακός Λόγος*, 1976), του Σταύρου Ψυχάρη με τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο για την τρίτη επέτειο του πραξικοπήματος (*Απόστολος Βαρνάβας*, 1977), του Γιώργου Κιτρομηλίδη⁴⁰¹ με την Μελισσάνθη (*Πνευματική Κύπρος*, 1978), τον καθηγητή Απόστολο Σαχίνη (*Συμβολή*, 1978) και την Καλλιόπη Σφαέλλου (*Συμβολή*, 1980), του Ανδρέα Στυλιανού⁴⁰² για τη συνάντηση του Ρίτσου με συνεργάτες και φίλους του περιοδικού *Νέα Εποχή* (οι απαντήσεις του Ρίτσου σε ερωτήσεις που του υποβλήθηκαν) (*Νέα Εποχή*, 1979), του Γιώργου Νικολάου⁴⁰³ με τον Θεόκλητο Διονυσιάτη (*Ορθόδοξη Μαρτυρία*, 1983), της Κατερίνας Διαμανταρά

Αναλυτή, Μίνως Αργυράκης, Αλίκη Γεωργούλη, Βασίλης Διαμαντόπουλος, Μίκης Θεοδωράκης, Μάνος Κατράκης και Κώστας Ρηγόπουλος.

³⁹⁸ 1925-. Δημοσιογράφος, λογοτέχνης.

³⁹⁹ 1902-1981. Ζωγράφος.

⁴⁰⁰ 1941-. Σκηνοθέτης.

⁴⁰¹ 1947-. Επιθεωρητής Φιλολογικών Μαθημάτων.

⁴⁰² 1944-. Δημοσιογράφος.

⁴⁰³ 1942-. Δημοσιογράφος.

με τον Δρα Λαινγκ (*Ενδοσκόπηση*, 1984), του Χρήστου Μαυρή⁴⁰⁴ με τον Μάνο Χατζιδάκι (*Η Άμαξα*, 1984), του Σάββα Παύλου με τον Μένη Κουμανταρέα (*Αυτοδιάθεση*, 1985, αναδημοσιευμένη από την εφ. «Τα Νέα», 1973), τον Γιάννη Τζαβάρα (*Ενδοσκόπηση*, 1990) και τον Θανάση Βαλτινό (*Ακτή*, 1991), της Άννυς Χέρρα Ζυμαράκη με την Ειρήνη Παπά (*Ενδοσκόπηση*, 1986), του Κυριάκου Ευθυμίου⁴⁰⁵ με τον Σπύρο Βραχωρίτη (*Εντός των Τειχών*, 1986), του Κωστή Αχνιώτη με τον Κωστή Μοσκώφ (*Εντός των Τειχών*, 1987), της Μαρίνας Στεφανίδου⁴⁰⁶ με τον Γιώργο Λαζάνη (*Ενδοσκόπηση*, 1988), του Χρυσάνθου Χρυσάνθου⁴⁰⁷ με τον Κώστα Λιάσκα (*Αρχιτέκτονες και Μηχανικοί*, 1988), του Διονύση Βίτσου με τον Νίκο Δήμου (*Ενδοσκόπηση*, 1989, αναδημοσιευμένη από τον *Περίπλου Ζακύνθου*), του Κλείτου Ιωαννίδη⁴⁰⁸ με τον αγιορείτη μοναχό π. Θεόκλητο Διονυσιάτη (*Ορθόδοξη Μαρτυρία*, 1989), τον αρχιμανδρίτη Γεώργιο, καθηγούμενο της Ιεράς μονής οσίου Γρηγορίου Αγίου Όρους (*Ορθόδοξη Μαρτυρία*, 1989), τον καθηγητή της Ψυχιατρικής Σταύρο Μπαλογιάννη για τις σχέσεις γονέων και παιδιών (*Ορθόδοξη Μαρτυρία*, 1990) και τον καθηγητή Γεώργιο Μαντζαρίδη για την ορθόδοξη πνευματική ζωή (*Ορθόδοξη Μαρτυρία*, 1991), του Ανδρέα Στυλιανίδη με τον καθηγητή Ιωάννη Φουντούλη (*Ορθόδοξη Μαρτυρία*, 1990), της Νάντιας Στυλιανού⁴⁰⁹ με τον Δημοσθένη Δαβέττα (*Ενδοσκόπηση*, 1990), του Χρήστου Αλεξόπουλου με τον Θεόδωρο Πάγκαλο (*Εκλογή*, 1990), του Λάρκου Λάρκου⁴¹⁰ και του Μιχαήλ Μιχαήλ⁴¹¹ με τον Γιώργο Γεννηματά (*Σοσιαλισμός. Θεωρία. και Πράξη*, 1991), της Δέσποινας Μπεμπεδέλη με τον Νίκο Χαραλάμπους⁴¹² (*Νέα Εποχή*, 1991). Δημοσιεύτηκαν ακόμη στο περιοδικό *Ο Φακός* συνεντεύξεις του Γεωργίου Πούλια (1953), του Δημήτρη Χορν (1954), του Αντίοχου Ευαγγελάτου (1957) και

⁴⁰⁴ 1954-. Δημοσιογράφος, ποιητής.

⁴⁰⁵ 1954-. Ηθοποιός.

⁴⁰⁶ 1963-. Δημοσιογράφος.

⁴⁰⁷ 1960-. Δημοσιογράφος.

⁴⁰⁸ 1944-. Ερευνητής του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών, συγγραφέας.

⁴⁰⁹ 1963-. Μορφωτική Λειτουργός Α' στο υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού.

⁴¹⁰ 1953-. Καθηγητής Φιλολογίας.

⁴¹¹ 1965-. Δημοσιογράφος.

⁴¹² 1941-. Ηθοποιός και σκηνοθέτης.

του Μυριβήλη (1959) και μιλούν για το έργο τους στους *Καιρούς της Κύπρου* ο Κωστής Μπασσιάς, ο Πέτρος Χάρης, ο Ευάγγελος Παπανούτσος, ο Μ. Καραγάτσης και ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος (1958). Υπάρχουν επίσης συνεντεύξεις με τον Τριαντάφυλλο Κεραμιδά και τον Θεόδωρο Βαρούνη (*Αγωνιστής*, 1948), με τον Μάνο Κατράκη (*Καιροί της Κύπρου*, 1959), τον Κ. Χωρέμη (*Καιροί της Κύπρου*, 1960), τον Γεώργιο Κ. Σπυριδάκη (*Καιροί της Κύπρου*, 1960), τον Παπανούτσο για τις δυνατότητες του Αθηναϊκού Τεχνολογικού Ινστιτούτου να προσφέρει στην Κυπριακή Δημοκρατία (*Καιροί της Κύπρου*, 1960), την Άννα Συνοδινού (*Νέα Εποχή*, 1961), τον Θάνο Κωτσόπουλο (*Κυπριακά Χρονικά*, 1961), τον Μιχάλη Νικολινάκο για τον ελληνικό κινηματογράφο (*Νέα Εποχή*, 1961), τον Κωστή Μιχαηλίδη για το θέατρο (*Κυπριακά Χρονικά*, 1961), τον Λουκά Ι. Λιακατά, τον Κωνσταντίνο Φερεντίνο και τον Γεώργιο Οικονομόπουλο για τη γεωργία της Κύπρου (*Ο Συνεργατιστής*, 1963), τη Ρίτα Μπούμη Παπά (*Νέα Εποχή*, 1964), τον Αλέξη Μινωτή (*Πνευματική Κύπρος*, 1965), μια παλιά συνέντευξη του Δημοσθένη Βουτυρά στον Στέφανο Δάφνη για το διήγημα (*Ελλάς του Νότου*, 1965, αναδημοσιευμένη από την εφ. «Αθήναι», 1919), με τον Γεώργιο Μαύρο για την οικονομία της Κύπρου (*Συνεργατιστής*, 1965), τον Χρύσανθο Χρήστου για την κυπριακή Τέχνη (*Cyprus Today*, 1978), τον Ηλία Βουλγαράκη (*Ορθόδοξη Μαρτυρία*, 1983), τον Ιωάννη Κορναράκη (*Ενδοσκόπηση*, 1984), τον Κ. Βαρώτσο (*Εντός των Τειχών*, 1985), τον Γεώργιο Γρηγοριάτη (*Ορθόδοξη Μαρτυρία*, 1985) και στην εκπομπή του ΡΙΚ «Ραδιοσκόπιο» (*Ορθόδοξη Μαρτυρία*, 1986), τον τεχνοκρίτη Κώστα Σταυρόπουλο (*Εντός των Τειχών*, 1986), τον Ανδρέα Καράμπελα (*Εντός των Τειχών*, 1987), τον Νίκο Ψυρούκη (*Αυτοδιάθεση*, 1987), τον Θ. Δ. Φραγκόπουλο (*Η Άμαξα*, 1989), τον αρχιμανδρίτη Βασίλειο, καθηγούμενο της Ιεράς μονής Σταυρονικήτα (*Ορθόδοξη Μαρτυρία*, 1989), τον Μιχάλη Παπαγιαννάκη για την ευρωπαϊκή πολιτική και το Νταβός (*Εντός των Τειχών*, 1988), τον Βασίλη Δολμά για την Ηεlexρο, της οποίας ήταν πρόεδρος (*Οικονομική Κύπρος*, 1988), τον Ορέστη Κολοζώφ (*Νέος Δημοκράτης*, 1989), τον Βαγγέλη Κουρή για τις δίκες του Κουτλού-Σαργκίν, την πορεία του «εκδημοκρατισμού» στην Τουρκία, το Κουρδικό και το Νταβός (*Εντός των Τειχών*, 1989), τον Δημήτρη και τη Σουζάνα Αντωνακάκη

(*Αρχιτέκτων*, 1990), τη Γιώτα Λύδια (*Το Καινούριο*, 1990) και συζήτηση του Αλέξανδρου Κοτζιά με διδάσκοντες και φοιτητές του Πανεπιστημίου Κρήτης (*Σημείο*, 1992).

Ο Κύπρος Χρυσάνθης δημοσίευσε συνεντεύξεις με τους συγγραφείς ταξιδιωτικών Ι. Βασιλείου, Μαν. Γιαλουράκη, Πέτρο Γλέζο, Τάσο Ζάππα, Σταύρο Καλφιώτη, Ανδρέα Λασκαράτο, Κώστα Λιάπη, Βασίλη Κραψίτη, Γιάννη Μουρογιάννη, Γαλάτεια Παλαιολόγου, Πάνο Παναγιωτούνη, Δημήτριο Παπαδήμο, Κώστα Παπαπάνο, Λευκή Σαράτση, Δημήτρη Σιατόπουλο, Σεραφείμ Τσιτσά, Παύλο Φλώρο και Πέτρο Χάρη (*Πνευματική Κύπρος*, 1978) και τους συγγραφείς βιβλίων για παιδιά Γεωργία Λεράκη, Ιωάννη Βράχα, Δημήτρη Γιάκο, Πέτρο Γλέζο, Άλκη Γουλιμή, Γεωργία Δεληγιάννη-Αναστασιάδη, Κωνσταντίνο Δεμερτζή, Ξένη Κερασιώτου, Μαρούλα Κλιάφα, Γ. Κρόκο, Βούλα Μάστορη, Γαλάτεια Παλαιολόγου, Αυγή Παπάκου-Λάγου, Γιολάντα Πατεράκη, Λιλή Πεζοπούλου, Λότη Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, Χάρη Σακελλαρίου, Ιωάννα Σαραβάνου, Γιάννη Σαρρή, Άννα Σαφυλίου, Μ. Στασινόπουλο, Καλλιόπη Σφαέλλου-Βενιζέλου, Νίτσα Τζωρτζόγλου, Πιπίνα Τσιμικάλη, Πέτρο Χάρη, Βασίλη Χαρωνίτη, Χρυσούλα Χατζηγιαννιού και Ντίνα Χατζηνικολάου (*Πνευματική Κύπρος*, 1979).

Περιλαμβάνονται ακόμη συζητήσεις με θέμα τη χορηγία, στην οποία συμμετέχουν οι Κύπριοι Ανδρέας Πάντζης,⁴¹³ Θεόδουλος Γρηγορίου⁴¹⁴ και Σάββας Παύλου με τον Δημήτρη Αληθινό (*Αναζητήσεις*, 1992) και για το μουσικό συγκρότημα «Οπισθοδρομική Κομπανία», στην οποία συμμετέχουν η Ελευθερία Αρβανιτάκη, ο Πέτρος Εξαρχάκος, ο Στράτος Στρατηγόπουλος, ο Άγγελος Σφακιανάκης και ο Δ. Ψώνης (*Η Άμαξα*, 1984).

Παρόλο που δεν θεωρούνται συνεντεύξεις με τη συνηθισμένη σημασία του όρου, καταγράφονται στη συνέχεια κάποιες συναντήσεις γνωριμίας που είχε ο Χρυσάνθης με πνευματικούς ανθρώπους στην Αθήνα, επειδή αποδίδεται σε συντομία το περιεχόμενο των συνομιλιών τους. Τέτοιες συναντήσεις είχε με τον Κώστα Αθάνατο, τον οποίο βρήκε καλοδιάθετο και ομιλητικό, τον Κρίτωνα Αθανασούλη, ο οποίος του εξήγησε τις προτιμήσεις του στην ποίηση και τον

⁴¹³ 1950-. Σκηνοθέτης.

⁴¹⁴ 1956-. Εικαστικός καλλιτέχνης.

πληροφόρησε πως ετοιμάζε επιλογή από το ποιητικό του έργο που του είχε ζητήσει το Ελληνοαμερικανικό Κέντρο, τον Αθανάση Αναγνωστόπουλο, που είχε σπουδάσει σκηνοθεσία στη Βοστώνη κι ήξερε για την κυπριακή λογοτεχνία από την συναναστροφή του με τον Προυσή, τον Ηρακλή Αποστολίδη, ο οποίος, ανάμεσα σ' άλλα πολλά, του είπε πως το πάθος του ήταν η ποίηση, πως στην Κύπρο γράφεται ποίηση πραγματική και πως οι Κύπριοι πρέπει να προωθήσουν τη λαογραφία, παραπονέθηκε δε για την αστοργία του Κράτους με αποτέλεσμα να χάνονται πολύτιμα αρχεία (1965), την Όλγα Βότση και τον άντρα της Ελευθέριο Πλατή, με τους οποίους μίλησε για τον ιδεαλισμό και την ποίηση. Συνάντησε επίσης τον Γεροντικό στα Γιάννινα (1966), τον Δημήτρη Γιάκο, για τον οποίο μας πληροφορεί ότι είχε δώσει διάλεξη στην Αθήνα και στην επαρχία για την πνευματική Κύπρο από τα αρχαία χρόνια ως τη σύγχρονη εποχή, ότι παλαιότερα είχε γράψει στο συμπλήρωμα «Ελλάς» της Εγκυκλοπαίδειας του «Πυρσού» για Κύπριους λογοτέχνες και ότι την εποχή που συναντήθηκαν ασχολείτο με συμπληρώσεις της Ιστορίας της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας του Ηλία Βουτιεριδή, τον Φοίβο Δέλφη, ο οποίος του μίλησε για το πώς θα γίνουν οι Δελφοί παγκόσμιο πνευματικό κέντρο, τον Γιώργο Θεοτοκά, με τον οποίο μίλησαν για το ενδιαφέρον του για την Κύπρο, τις πολιτικές του θέσεις και τα συγγραφικά του σχέδια, τον Λίνο Καρζή, που εξέφρασε την επιθυμία να διδάξει τραγωδία στην Κύπρο (1965). Συνάντηση είχε και με τον Γιώργο Κατσίμπαλη, με τον οποίο μίλησαν για τη βιβλιογραφία και τον Παλαμά (1981), τον Μπάμπη Κλάρα, με τον οποίο μίλησαν κυρίως για τη φιλολογική σελίδα της «Βραδυνης» (1968), τον Θεόδωρο Κωστόυρο στο Ναύπλιο (1966), τον Θάνο Κωτσόπουλο μετά την παράσταση της «Άλκηστης» στο Θέατρο Ηρώδου του Αττικού, τον Γιάννη Μαγκλή στο Πρακτορείο Πνευματικής Συνεργασίας, στο γραφείο του Τάσου Ψαρόπουλου και στο σπίτι της Μυρτιώτισσας και στις Αλίκης Νικολαΐδου, τον Γιάννη Μπενέκο, που από καιρό εργαζόταν για μια ανθολόγηση νεοελληνικού διηγήματος, τον Γκίκα Μπινιάρη μετά την παράσταση της «Άλκηστης» στο Θέατρο Ηρώδου του Αττικού, τον Παντελή Μπίστη που του μίλησε με καμάρι για το γιο του που είχε σπουδάσει σκηνοθεσία στο Λονδίνο. Τη Μυρτιώτισσα συνάντησε στο σπίτι της στην Εκάλη, όπου ήταν επίσης ο Γιάννης Μαγκλής και ο Τάσος Ψαρόπουλος κι όπου η Μυρτιώτισσα απάγγειλε

το ποίημά της «Σ' αγαπώ» και κανόνισε κάποιες λεπτομέρειες με τον Ψαρόπουλο για την έκδοση των «Απάντων» της (1966), την Αλίκη Νικολαΐδου⁴¹⁵ στο σπίτι της, όπου άκουσαν από μαγνητόφωνο διάλεξή της για τον Γιάννη Μαγκλή, ο οποίος και ήταν παρών στο σπίτι της, τον Κώστα Νίτσο στα γραφεία της εφημερίδας «Τα Νέα» που διηύθυνε, τον Πάνο Παναγιωτούνη, του οποίου υπογραμμίζει την αγάπη για την Κύπρο, τον Τάσο Πετρή, του οποίου σημειώνει την ενασχόληση με ντοκυμανταίρ και το ενδιαφέρον του για το «θέατρο τσέπης», τον Γιάγκο Πιερίδη και σημειώνει πως κατά τη ρήση του Βαϊάνου «Κάποτε είναι κυπριακής καταγωγής, άλλη φορά Αιγύπτιος, συχνά Πειραιώτης κλπ., αναλόγως του ανέμου που φυσά και της διαθέσεώς του», τον πατέρα Πυρουνάκη, τον οποίο χαρακτηρίζει στιβαρό και χαρωπό (1965). Επισκέφτηκε τον Στέλιο Σπεράντσα στο κρεβάτι του πόνου, όπου μίλησαν για την παιδική λογοτεχνία (1962), κι είχε συνάντηση με τον Κώστα Στεργιόπουλο, με τον οποίο μίλησαν για τη σύγχρονη ποίηση και τις δικές τους προσπάθειες και τάσεις, την Αθηνά Ταρσούλη, που έφερνε διαρκώς την κουβέντα στην Κύπρο, την οποία πολύ είχε αγαπήσει και τον Άγγελο Τερζάκη στο γραφείο του στο Εθνικό Θέατρο, ο οποίος του παραπονέθηκε ότι η απασχόλησή του στο Εθνικό του απορροφά πολύ χρόνο κι έτσι δεν βρίσκει καιρό να γράψει κριτική θεάτρου, όπως έκανε για 16-17 χρόνια. Του μίλησε για δυο θεατρικά που έχει στο μυαλό του σχεδόν τελειωμένα και για το περιοδικό *Εποχές*, που διηύθυνε. Συζήτησαν επίσης για πολιτικά· ζήτησε πληροφορίες για το κυπριακό, για τις επιπτώσεις της ανώμαλης πολιτικής κατάστασης στην Ελλάδα πάνω στην Κύπρο και δήλωσε πως, παρόλο που πάντα είχε πολιτικές θέσεις, στεκόταν μακριά από τα κόμματα για να έχει το δικαίωμα και τη ευκολία να κρίνει και να ελέγχει.

Για τη γνωριμία της με τον Άρη Δικταίο έγραψε η Ευγενία Παλαιολόγου-Πετρώνδα (*Νέα Εποχή*, 1983).

4i. Χαιρετισμοί:

Με τους χαιρετισμούς που είτε αυτεπάγγελτα είτε έπειτα από πρόσκληση/πρόκληση έστειλαν οι διάφοροι λογοτέχνες ή και άλλοι με την

⁴¹⁵ Εδώ μας πληροφορεί ο Χρυσάνθης ότι το 1964 η Νικολαΐδου είχε επισκεφτεί την Κύπρο και μιλήσει για το σύγχρονο Αιγύπτιο φιλόσοφο και ιστορικό Τάχα Χουσεΐν.

ευκαιρία κάποιας επετείου περιοδικού αποδεικνύεται από τη μια ο δεσμός με τα περιοδικά και η γνώση και το ενδιαφέρον γι' αυτά από μέρους των συγχειρόντων και από την άλλη η εκτίμηση των υπευθύνων των περιοδικών για τα άτομα αυτά, για να ζητήσουν από τα συγκεκριμένα άτομα χαιρετισμό και να θελήσουν να φιλοξενήσουν και προβάλουν τους χαιρετισμούς που στάλθηκαν.

Τα *Κυπριακά Γράμματα* συγχάρηκαν ή χαιρέτισαν στην αρχή της έκδοσής τους ο Πέτρος Βλαστός, ο Μιχαήλ Δένδιας, ο Στίλπων Κυριακίδης, η Ελένη Ουράνη, ο Κέων Παράσχος και ο Γιάννης Φλιάσιος (1935), ο Άγγελος Φουριώτης, ως πρόεδρος της Ενώσεως Νέων Ελλήνων Λογοτεχνών για τα 15χρονά τους (1950), ο Βενέζης τα 18χρονα (1953) και ο Γιώργος Πράτσικας για τα 20χρονα (1956).

Ο πρόξενος της Ελλάδας Ελευθέριος Μαυροκέφαλος συγχάρηκε την *Πάφο* για την είσοδό της στον έκτο χρόνο της κυκλοφορίας της (1941) και ο Πέτρος Χάρης για τα 10χρονά της (1945).

Την *Ελπίδα* συγχάρηκαν ο πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Μάξιμος και ο Αθηνών Δαμασκηνός (1946).

Προς τό περιοδικό *Μόρφωσις* έστειλαν χαιρετισμό για τα 20χρονά του ο Αθανάσιος Χιοτέλης (1965), ο Μάριος Βαϊάνος για την είσοδό της στο 22^ο έτος (1966), για τα 25χρονά του (1970) οι Χρήστος Αθανασούλης, Μενέλαος Αλεξανδράκης και Γεράσιμος Κορολής, για τα 30χρονά του (1975) οι Μιχάλης Δούντας, Γεράσιμος Κορολής, Αθηνά Ταρσούλη και για τα 35χρονά του οι Γεώργιος Θωμόπουλος, Δημήτριος Λουκάτος και Αντώνης Συμιγδαλάς.

Την *Ελληνική Κύπρο* συγχάρηκαν στην αρχή της έκδοσής της οι Δ. Καλογερόπουλος και Ε. Ευστρατιάδης, πρόεδρος και γενικός γραμματέας της Ενώσεως Λογοτεχνών, Άννα Τριανταφυλλίδου και Αγνή Διαμαντοπούλου, πρόεδρος και γενική γραμματέας του Λυκείου Ελληνίδων, και Φώτης Κόντογλου και Δ. Μπαλάνος (1949) και Παναγιώτης Πουλίτσας (1951).

Τη *Νέα Εποχή* χαιρέτισαν ο Μυριβήλης στο πρώτο της τεύχος (1959), ο Βαϊάνος στο 100ό τεύχος της (1973), για τα 20χρονά της (1979) οι Μήτσος Αλεξανδρόπουλος, Έλλη Αλεξίου, Γιώργος Βαλέτας, Πάνος Βασιλείου, Τάσος Βουρνάς, Τατιάνα Γκρίτση-Μιλλιέξ, Ανέστης Ευαγγέλου, Βικτώρια Θεοδώρου, Ρίτα Μπούμη Παπά, Αντώνης Μυστακίδης, Νίκος Παπάς, Ρίτσος και Δημήτρης

Φωτιάδης, για τα 30χρονά της (1989) οι Κώστας Βαλέτας, Φαίδρα Ζαμπαθά, Χρυσάνθη Ζιτσαία, Βαγγέλης Κάσσο, Γιώργος Κεχαγιόγλου, Θωμάς Μάρας, Αντώνης Μάρταλης, Μ. Μ. Παπαϊωάννου, Χρήστος Σαμουηλίδης, Ζήσης Σκάρος και Μιχάλης Σταφυλάς και για τα 20χρονα και τα 30χρονά της η Ελένη Βοΐσκου, ο Καμπανέλλης, η Κωστούλα Μητροπούλου και ο Σαμαράκης.

Την *Πνευματική Κύπρο* συγχάρηκαν για τα 10χρονά της ο Μενέλαος Αλεξανδράκης (1970) και για τη συμπλήρωση του τόμου ΙΑ' ο Απόστολος Ζορμπάς.

Προς την *Ελλάδα του Νότου* έστειλαν χαιρετισμό το 1965, μετά την έκδοση του πρώτου της τεύχους, οι Κώστας Αθάνατος, Δημήτρης Βεζανής, Γεώργιος Ζώρας, Ιωάννης Θεοδωρακόπουλος, Κωνσταντίνος Καλλίας, Δημήτριος Λουκάτος, Ελένη Ουράνη, Αδαμάντιος Παπαδήμας, Μιχαήλ Πετρίδης, Γεώργιος Πλυτάς, Πότης Τσιμπιδάρος, το 1966 οι Νίκος Αγγέλου, Σπύρος Βοβολίνης, Άγγελος Δρόσος, Παναγής Ζούβας, Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, Εμμανουήλ Πρωτοψάλτης, το 1972 οι Αθάνας, Δημήτριος Γαρουφαλιάς, Φοίβος Δέλφης, Ιωάννης Κουτσοχέρας, Γεώργιος Μέγας, Ιωάννα Μπουκουβάλα-Αναγνώστου, Ευαγγελία Παπαχρήστου-Πάνου, Γιάννης Σιδέρης, Πέτρος Στεριώτης, Νίκος Σφυρόερας, Θρασύβουλος Τσακαλώτος, το 1965 και το 1972 η Αντιγόνη Γαλανάκη-Βουρλέκη, ο Φώτος Γιοφύλλης, η Αθηνά Ταρσούλη και το 1966 και το 1973 η Σοφία Μαυροειδή-Παπαδάκη.

Συγχάρηκαν τον *Κυπριακό Λόγο* ο Μενέλαος Αλεξανδράκης (1969), η Ζιτσαία (1976), ο Κάρολος Μητσάκης (1975), ο Ιωάννης Φουντούλης (1976) και ο Χρήστος Χειμωνάς (1978).

Έστειλαν συγχαρητήρια στη *Λαογραφική Κύπρο* ο Μιχάλης Δούντας (1978), ο Νέστορας Μάτσας (1980, 1984) ο Μηνάς Αλεξιάδης και ο Ιωάννης Κακριδής (1984).

4ια. Απάντηση σε έρευνες:

Και οι έρευνες που κάμνουν τα διάφορα περιοδικά αντικατοπτρίζουν την εκτίμησή τους προς τα συγκεκριμένα πρόσωπα που απάντησαν στις έρευνές τους, ενδεχομένως και σε άλλα στα οποία στάληκε το ερωτηματολόγιο, που όμως δεν απάντησαν, αλλά και το ενδιαφέρον όσων απάντησαν για το

συγκεκριμένο βέβαια ερώτημα και για την Κύπρο γενικότερα, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις που τα ερωτήματα αναφέρονταν στην Κύπρο.

Το περιοδικό *Αγωνιστής* έκαμε δυο έρευνες. Η πρώτη (1945) αφορούσε στο μέλλον της ελληνικής λογοτεχνίας μετα το Β΄ παγκόσμιο πόλεμο, και σ' αυτή απάντησαν οι Δέσπω Άννινου –Καβαλλιεράτου, Γεώργιος Γλύπτης, Άγγελος Δόξας, Κ. Ν. Κωνσταντινίδης, Απόστολος Λεοντής, Πέτρος Μάγνης, Θεόδωρος Μοσχονάς, Θεολόγος Νικολούδης, Ευθύμιος Ξανθόπουλος, Αγγελική Παναγιωτάτου, Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος και Δέσποινα Σεβαστοπούλου.

Η δεύτερη (1946) είχε ως ερώτημα το «Ποια χώρα αποτέλεσε σε αναλογία υλικών δυνάμεων τον μεγαλύτερο παράγοντα για την επίτευξη της συμμαχικής νίκης στον τελευταίο παγκόσμιο πόλεμο και πώς οφείλει η πολιτισμένη ανθρωπότητα να συμπεριφερθεί σ' αυτήν και να την ανταμείψει». Απάντησαν οι Κ. Ν. Κωνσταντινίδης, Πέτρος Μάγνης, Σπύρος Παναγιωτόπουλος και Δέσποινα Σεβαστοπούλου.

Το *Κυπριόπουλο* ζήτησε μέσω του Πρακτορείου Πνευματικής Συνεργασίας από προσωπικότητες του ελληνικού χώρου να εξηγήσουν ποιο ρητό οδήγησε τους μεγάλους άντρες στα ύπατα αξιώματα. Έδωσαν την απάντησή τους οι Μιχαήλ Βολονάκης («Πασών των αρετών ηγεμών εστιν η ευσέβεια»), Θεόφιλος Βορέας («Γνώθι σαυτόν»), Δημήτριος Γαλάνης («Γνώθι σαυτόν»), Γιώργος Γουναρόπουλος («Ο συ μισείς ετέρω μη ποιήσης»), Γεώργιος Δροσίνης («Πάντα ανοιχτά πάντα άγρυπνα τα μάτια της ψυχής»), Κώστας Καιροφύλας («Λάθε βιώσας»), Κωνσταντίνος Κατσαράς («Ουκ εν τω πολλώ το ευ», «Μηδέν άγαν» και «Παν μέτρον άριστον»), Φώτης Κόντογλου («Ο αγαπών Σοφίαν αγαπά Ζωήν»), Στράτης Μυριβήλης («Να κάνεις όσο μπορείς περισσότερο καλό στους φίλους σου κι όσο περισσότερο κακό στους εχθρούς σου»), Γρηγόριος Ξενόπουλος («Ισχύς μου η αγάπη του κοινού» και «Δει εργάζεσθαι έως ημέρα εστίν»), Μαρίνος Σιγούρος («Όταν δεν σου δίνουν το δίκιο σου, να το παίρνεις με το σπαθί σου»), Σωτήρης Σκίπης («Η Ομορφιά είναι Αλήθεια και η Αλήθεια είναι Ομορφιά»), Άγγελος Τανάγρας («Πάντα εμπρος»), Άγγελος Τερζάκης («Γνώθι σαυτόν»), Μιχάλης Τόμπρος («Χρόνου φείδου») και Αλέξανδρος Φιλαδελφεύς («Ου συνέχθειν, αλλά συμφιλείν έφυν»).

Η *Πνευματική Κύπρος* ασχολήθηκε με τέσσερις έρευνες: «Η άμυνα κι η προκοπή του Κυπριακού Ελληνισμού» (1961), «Γιατί γράφετε;» (1961), «Η γυναίκα της Κύπρου και η λογοτεχνία» (1967) και «Πότε και γιατί ασχοληθήκατε με την παιδική λογοτεχνία;» (1985). Στην πρώτη, η οποία επιζητούσε να διερευνήσει με ποιους τρόπους οι Έλληνες της Κύπρου μπορούσαν να διατηρήσουν την ελληνικότητά τους και να προοδεύσουν μέσα στο νέο περιβάλλον που δημιουργήθηκε με τις συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου και την ανεξαρτησία, απάντησαν οι Ηρακλής Αποστολίδης, Ρένος Αποστολίδης, Δημήτρης Γιάκος, Μαργαρίτα Δαλμάτη, Τάκης Δόξας, Χρήστος Ευελπίδης, Χρυσός Ευελπίδης, Γιώργος Θεοτοκάς, Φώτης Κόντογλου, Θεόδωρος Κωστούρος, Μήτσος Λυγίζος, Στέλιος Ξεφλούδας, Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, Ευάγγελος Παπανούτσος, Θανάσης Πετσάλης-Διομήδης, Πέτρος Σπανδωνίδης και Νικόλαος Τωμαδάκης.

Στην έρευνα «Γιατί γράφετε» ανταποκρίθηκαν οι Κρίτων Αθανασούλης, Δημήτρης Γιάκος, Φώτος Γιοφύλλης, Μαργαρίτα Δαλμάτη, Τάκης Δόξας, Χρυσάνθη Ζιτσαία, Γιώργος Θεοτοκάς, Ζωή Καρέλλη, Ηλίας Κατσογιάννης, Σπύρος Κοκκίνης, Αλέξανδρος Κοτζιάς, Θεόδωρος Κωστούρος, Χρήστος Λεβάντας, Μήτσος Λυγίζος, Μπάμπης Νίντας, Στέλιος Ξεφλούδας, Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος και Σαράντος Παυλέας.

Στην τρίτη έρευνα, ανάμεσα σε πρόσωπα στην Κύπρο, έλαβε μέρος η Ελλαδίτισσα φιλόλογος Φωτεινή Πετροπούλου και στην τέταρτη έδωσαν απάντηση οι Βιτώ Αγγελοπούλου, Γεωργία Ανεζίνη-Λεράκη, Ιωάννης Βράχας, Δημήτρης Γιάκος, Πέτρος Γλέζος, Άλκη Γουλιμή, Μαρούλα Κλιάφα, Γαλάτεια Παλαιολόγου, Αυγή Παπάκου-Λάγου, Γιολάντα Πατεράκη, Λιλή Πεζοπούλου, Λότη Πέτροβιτς, Ζωρζ Σαρή, Κίρα Σίνου, Μιχαήλ Στασινόπουλος, Νίτσα Τζωρτζόγλου, Πιπίνα Τσιμικάλη, Πέτρος Χάρης, Βασίλης Χαρωνίτης, Ντίνα Χατζηνικολάου και Λεία Χατζοπούλου-Καραβία.

Η *Νέα Εποχή* ζήτησε τη γνώμη ανθρώπων του πνεύματος για την αναθεώρηση των αρνητικών προνοιών του Συντάγματος Ζυρίχης-Λονδίνου.⁴¹⁶

⁴¹⁶ Πρόκειται για τα δεκατρία σημεία που ο πρόεδρος της Δημοκρατίας αρχιεπίσκοπος Μακάριος υπέβαλε στις 29/11/1963 στην τουρκική πλευρά προς συζήτηση για τροποποίηση του Συντάγματος, ώστε αυτό να καταστεί λειτουργήσιμο. Ακολούθησαν οι διακοινοτικές συγκρούσεις Ελλήνων και Τούρκων στην Κύπρο (21/12/1963), η πράσινη

Έγραψαν οι Αλέκος Αλεξανδράκης και Αλίκη Γεωργούλη, Έλλη Αλεξίου, Μάρκος Αυγέρης, Κώστας Βάρναλης, Στέλιος Γεράνης, Γιάννης Γουδέλης, Βασίλης Διαμαντόπουλος, Οδυσσέας Ελύτης, Ντίνος Ηλιόπουλος, Μίκης Θεοδωράκης, Γιώργος Θεοτοκάς, Ρόζα Ιμβριώτη, Γιάννης Ιμβριώτης, Βάσω Κατράκη, Μάνος Κατράκης, Δημήτρης Κατσικογιάννης, Λάμπρος Κωνσταντάρας, Βασίλης Μεσολογγίτης, Σπύρος Μελάς, Κώστας Μουσούρης, Ρίτα Μπούμη-Παπά, Δημήτρης Μυράτ και Βούλα Ζουμπουλάκη, Στράτης Μυριβήλης, Ελένη Ουράνη, Δημήτρης Παπαμιχαήλ, Νίκος Παπάς, Δημήτρης Ροντήρης, Τάσος, Άγγελος Τερζάκης, Μίμης Φωτόπουλος και Πέτρος Χάρης.

Είναι χαρακτηριστικό αυτό που απάντησε ο Ελύτης: «Στη γεωγραφία των αισθημάτων μου η Κύπρος αποτελεί ένα μέρος αναπόσπαστο της Ελλάδας. Στα κείμενα όμως των διεθνών συμβάσεων δεν είναι παρά μια νησιωτική χώρα δεμένη χειροπόδαρα, που ζητά αν όχι όλα όσα της έδωσαν το δικαίωμα να αποκτήσει οι επικοί αγώνες της, τουλάχιστον την ελευθερία να διοικηθεί σαν πραγματικά ανεξάρτητο κράτος. Κάθε προσπάθεια προς την κατεύθυνση αυτή μας έχει συμμάχους και φλογερούς υποστηρικτές. Θέλουμε να νοιώσουμε πιο κοντά μάς την Κύπρο και πιο περήφανη, όπως της αξίζει. Και απ' αυτή την άποψη ζητούμε δικαιοσύνη και βρισκόμαστε όλοι στο πλευρό της ».

Παρόλο που αυστηρά δεν έχει τη μορφή έρευνας, επειδή παρουσιάζει τη θέση μιας μεγάλης ομάδας ανθρώπων του Πνεύματος απέναντι σε ένα συνταρακτικό γεγονός, αυτό της δολοφονίας του βουλευτή Γρηγόρη Λαμπράκη από όργανα του παρακράτους (1963), κρίθηκε σκόπιμο να ενταχθεί εδώ η καταδίκη της δολοφονίας, στην οποία προέβησαν με δηλώσεις τους στη *Νέα Εποχή* οι Γιάννης Αγγέλου, Αλέκος Αλεξανδράκης, Γιάννης Αντρίτσος, Μίνως Αργυράκης, Θάνος Αρώνης, Μάρκος Αυγέρης, Ελένη Βακαλό, Κώστας Βάρναλης, Πάνος Βασιλείου, Ελένη Βοϊσκου, Νικηφόρος Βρεττάκος, Ειρήνη Γαλανού, Στέλιος Γεράνης, Αλίκη Γεωργούλη, Αλέξης Δαμιανός, Ιάσων Δεπούνη, Στρατής Δούκας, Ανδρέας Δωριάδης, Οδυσσέας Ελύτης, Βέρα Ζαβιτσιάνου, Μίκης Θεοδωράκης, Άγγελος Θεοδωρόπουλος, Γιάννης Ιμβριώτης, Ιάκωβος Καμπανέλλης, Ευάγγελος Καμπέρος, Ορέστης Κανέλλης, Χρ. Καπράλος, Τζένη

γραμμή (30/12/1963) και η εγκαθίδρυση Διεθνούς Ειρηνευτικής Δύναμης των Ηνωμένων εθνών (4/3/1964).

Καρέζη, Νίκος Καρούζος, Τζαβαλάς Καρούσος, Βάσω Κατράκη, Μάνος Κατράκης, Μήτσος Κατσίνης, Κώστας Κλουβάτος, Ειρήνη Κορνηλάκη, Κώστας Κοιζιάς, Χρήστος Λεβάντας, Τάσος Λειβαδίτης, Μήτσος Λυγίζος, Γιάννης Μαρουδής, Αλέξης Μινωτής, Κώστας Μπίρκας, Ρίτα Μπούμη Παπά, Γιάννης Νεγρεπόντης, Ανδρέας Νενεδάκης, Αντώνης Ξενάκης, Αλέκα Παϊζη, Βύρων Πάλλης, Ασημάκης Πανσέληνος, Κατίνα Παξινού, Ναπολέων Παπαγεωργίου, Ασπασία Παπαθανασίου, Ευάγγελος Παπανούτσος, Νίκος Παπαπερικλής, Νίκος Παπάς, Τάσος Παπάς, Νότης Περγιάλης, Μάριος Πλωρίτης, Κοσμάς Πολίτης, Γιάννης Ρίτσος, Βασίλης Ρώτας, Γ. Π. Σαββίδης, Δάφνη Σκούρα, Διδώ Σωτηρίου, Νίκος Τσεκούρας, Ανδρέας Φραγκιάς, Θ. Φραγκόπουλος, Δημ. Φωτιάδης, Λεία Χατζοπουλου-Καραβία, Δημήτρης Χριστοδούλου και Δημήτρης Ψαθάς.

Το 1976 το ίδιο περιοδικό ζήτησε από πνευματικούς ανθρώπους της Ελλάδας να δώσουν, με τη συμπλήρωση δυο χρόνων από το πραξικόπημα και την τουρκική εισβολή στην Κύπρο ένα μικρό κείμενο ως χαιρετισμό κι έκφραση αλληλεγγύης προς τον κυπριακό λαό. Ο Βρεττάκος έστειλε τα ποιήματά του «Εις μνήμην» και «Καταυλισμός», ο Ρίτσος, σε συνομιλία του με συνεργάτιδα του περιοδικού για τους σκοπούς της έρευνας/αφιερώματος, χαρακτήρισε την Κύπρο σύμβολο πίκρας, περηφάνιας και αξιοπρέπειας, διαβεβαίωσε πως την έχει πάντα στην ψυχή του και θα ζητούσε τη συμπάρσταση των Σοβιετικών συγγραφέων στο 6^ο συνέδριό τους στο οποίο ετοιμαζόταν να πάει, οι Γιώργος Βαλέτας, Χρυσάνθη Ζιτσαία, Ρίτα Μπούμη-Παπά και Δημήτρης Φωτιάδης έστειλαν σχετικό κείμενο, ο δε Μανόλης Αναγνωστάκης έγραψε το παρακάτω αποκαλυπτικό κείμενο: «Ειλικρινά το σκέφτηκα πολύ και το βασάνιζα, αν άρμοζε ή αν είχα το δικαίωμα να ανταποκριθώ στην πρόσκλησή σας. Να πω τι; Να χαιρετίσω πώς; Να εκφράσω ποια συμπάρσταση; Λόγια και πάλι λόγια και πάλι λόγια έτοιμα και χιλιοειπωμένα. ...Δυο χρόνια πέρασαν από το Εθνικό Έγκλημα, την προδοσία, την καταστροφή. Τι κάναμε εμείς; Σε τι βοηθήσαμε; Τι προσφέραμε; Ειλικρινά ντρέπομαι να ανταποκριθώ στην πρόσκλησή σας. Όσο για λόγια, άλλο τίποτα. Δεν κοστίζουν».

Τα *Θέματα Κριτικής* καταπιάστηκαν (1967) με την έρευνα «Πώς αντικρύζετε το θέμα Παλαμάς» ανάμεσα σε λογοτέχνες και μελετητές στην Κύπρο.

Επιπρόσθετα προς κάποιους Κυπρίους απάντησε η εκπαιδευτικός Φωτεινή Πετροπούλου.

Η *Ελλάς του Νότου* (1972) υπέβαλε το ερώτημα «Με αισιοδοξία ή σκεπτικισμό θα έπρεπε οι κοινωνίες των 3,5 δισεκατομμυρίων ψυχών του πλανήτη μας να ατενίσουν τον καινούριο χρόνο;», στο οποίο απάντησαν οι Νικόλαος Λούρος, Σπυρίδων Μαρινάτος, Ιωάννης Ξανθάκης, Γεώργιος Πανταζής, Γεώργιος Παπαχατζής και Πέτρος Χάρης.

4ιβ. Θεατρικά έργα:

Μια άλλη μορφή έκφρασης της απήχησης που είχαν και της εκτίμησης που τύγχαναν στην Κύπρο οι διάφοροι Νεοέλληνες θεατρικοί συγγραφείς, αλλά και της αναγνώρισης του έργου τους, αποτελεί το ποια θεατρικά έργα ερμηνεύτηκαν στη σκηνή, στο ραδιόφωνο και στην τηλεόραση της Κύπρου, σε ποια χρονική στιγμή και με ποια συχνότητα.

Στη συνέχεια δίνονται οι συγγραφείς με αλφαβητική σειρά και τα έργα τους που παίχτηκαν από κυπριακές θεατρικές ομάδες: Λούλας Αναγνωστάκη «Διανυκτέρευση» από την τηλεόραση ΡΙΚ (1970), «Νίκη» από τον ΘΟΚ (1989) και «Πόλη» από την τηλεόραση ΡΙΚ (1966), Κώστα Βάρναλη «Άπαλος Γ'» παίχτηκε από τον ΘΟΚ σε παγκόσμια πρεμιέρα (1977), Δημήτρη Βασιλειάδη και Νίκου Τσιφόρου «Ο τελευταίος τίμιος» από τον ΟΘΑΚ (1965), Άγγελου Βλάχου «Η κόρη του παντοπώλου» από το ραδιόφωνο ΡΙΚ (1965), Δημήτριου Βυζάντιου «Βαβυλωνία» από το θέατρο «Νέο Λυρικό» (1946) και από το «Νέο Θέατρο» (1967), Αλέκου Γαλανού «Τα κόκκινα φανάρια» από τον ΟΘΑΚ (1963). Της δυάδας Γιαλαμά-Πρετεντέρη παίχτηκαν τα έργα «Ένας ιππότης για τη Βασούλα» από τον ΟΘΑΚ (1967) και «Μιας πεντάρας νιάτα» από τον ΘΟΚ (1982) και της δυάδας Γιαννακόπουλου- Σακελλάριου «Το ακίνητο που κουνήθηκε» από το «Θέατρο Τέχνης» (1948), «Τα λιονταράκια» από το «Νέο Θέατρο» (1961), «Αλίμονο στους νέους» από το «Κυπριακό Θέατρο» (1962), «Οι Γερμανοί ξανάρχονται» από τον ΘΟΚ (1978) και «Ένας ήρωας με παντούφλες» από τον ΘΟΚ (1990). Το «Πατρικό σπίτι» του Στέφανου Δάφνη έπαιξε ο Σύλλογος Αποφοίτων Παγκυπρίου Γυμνασίου (1942), της Γεωργίας Δεληγιάννη-Αναστασιάδη «Ο μαγεμένος σκύλος» το Παιδικό Θέατρο του Λυκείου Ελληνίδων Αμμοχώστου (1953), του Μήτσου Ευθυριάδη ο «Φονιάς»

(1982) το «Θέατρο 81», της Μέλπως Ζαρόκωστα «Ο φίλος μου ο πίθηκος» ο ΘΟΚ (1983), του Κ. Ζαχαρόπουλου η οπερέτα «Το κορίτσι της κάμαρας» το «Νέο Λυρικό» (1948), του Βασίλη Ζιώγα «Χρωματιστές γυναίκες» το Θέατρο «Ένα» (1989), του Απόστολου Ζορμπά «Οι σιδερόκαρδοι» ο Όμιλος Ερασιτεχνών Λεμεσού (1948), «Θύελλα στην Πίνδο» το Παγκύπριο Γυμνάσιο (1951) και «Ατσάλινος πύργος» ομάδα επαγγελματιών και ερασιτεχνών (1952), του Γιώργου Θεοτοκά, «Το Γεφύρι της Άρτας» η Δραματική Σχολή της Μουσικής Ακαδημίας (1961) και το Λύκειο Κύκκου Α' (1992), «Οι καλικάντζαροι» το Ελληνικό Λαϊκό Θέατρο (1963), «Το παιγνίδι της τρέλλας και της φρονιμάδας» το Θέατρο ΡΙΚ (1970) και ο ΘΟΚ (1992), «Το τίμημα της λευτεριάς» ο ΘΟΚ (1972), του Καζαντζάκη «Κωνσταντίνος Παλαιολόγος» το Παγκύπριο Γυμνάσιο (1968), «Καπετάν Μιχάλης» σε διασκευή Ν. Ιγγλέση κυπριακός θίασος στο πλαίσιο συμμετοχής του Δήμου Λευκωσίας στους εορτασμούς της Εθνικής Παλιγγενεσίας (1971) και «Καποδίστριας» ο ΘΟΚ (1978), του Σπύρου Καζάζη «Η τσιγκανοπούλα» το Παιδικό Θέατρο του Λυκείου Ελληνίδων Αμμοχώστου (1954). Πολλά έργα του Καμπανέλλη παίχτηκαν από επαγγελματικά αλλά και ερασιτεχνικά συγκροτήματα. Από επαγγελματικά θέατρα παρουσιάστηκαν τα έργα «Παραμύθι χωρίς όνομα» από το «Νέο Θέατρο» (1962) και από τον ΘΟΚ (1975), «Η αυλή των θαυμάτων» από τον ΘΟΚ (1972, 1975), «Πρόσωπα για βιολί και ορχήστρα» από τον ΘΟΚ (1977), «Ο μπαμπάς ο πόλεμος» από τον ΘΟΚ (1985). Από ερασιτέχνες παίχτηκαν η «Αυλή των θαυμάτων» από το Λύκειο της Λάρνακας (1960), «Παραμύθι χωρίς όνομα» από το Παγκύπριο Γυμνάσιο (1969) και Μονόπρακτά του (με μονόπρακτα των Κυπρίων Κώστα Χρίστου και Χρήστου Ζάνου από το Λαϊκό Θέατρο «Προμηθέας» (1979). Του Δημήτριου Καμπούρογλου «Η νεράιδα του κάστρου» παίχτηκε από μαθητές του Γυμνασίου Βαρωσίων (1953), του Ηλία Καπετανάκη «Ο γενικός γραμματέας» από τον ΘΟΚ (1981), του Στρατή Καρρά «Οι παλαιστές» από τον ΘΟΚ (1973) και «Μπουλουκτσήδες» από το Θέατρο «Ένα» (1989), του Μ. Κατριβάνου η «Ψυχοκόρη» από το «Νέο Λυρικό» (1947), του Μάνθου Κέτση οι «Αντάρτες» από ερασιτέχνες Συντεχνιών Αμμοχώστου (1944), του Δημήτρη Κεχαΐδη «Το τάβλι» από τον ΘΟΚ (1975), του Δημήτριου Κόκκου «Καπετάν Γιακουμής» από τον ΘΟΚ (1973), του Ιωάννη Κονδυλάκη ο

«Πατούχας» σε διασκευή Άγγελου Νίκα από τον ΟΘΑΚ (1962), του Βιτζέντζου Κορνάρου «Θυσία του Αβραάμ» από το Γυμνάσιο Θηλέων Παλουριωτίσσης (1962), του Δημήτριου Κορομηλά «Ο αγαπητικός της βοσκοπούλας» από τη Συντεχνία Υπαλλήλων Δημοσίων Κέντρων (1940), από την «Ελευθέρα Σκηνή» (1948) και από το «Εθνικό Λαϊκό Θέατρο» (1963) και «Η τύχη της Μαρούλας» από το «Νέο Λυρικό» (1946). Του Μανώλη Κορρέ ανεβάστηκαν τα έργα «Οίκος ευηρίας» (1979), «Το διπλανό κρεβάτι» (1982) και «Επικίνδυνο παιχνίδι» (1987) από τον ΘΟΚ, της Μαρίας-Λήδας Κροντηρά «Ο Φτωχογιάννης και η πριγκιποπούλα» και «Το μαγικό δαχτυλίδι» από το Παιδικό Θέατρο του Λυκείου Ελληνίδων Αμμοχώστου (1954), του Νικόλαου Λάσκαρη από την τηλεόραση του ΡΙΚ (1961), του Αλέκου Λιδωρίκη «Ξεριζωμένοι» από τον ΘΟΚ (1973). Του Σπύρου Μελά παίχτηκαν τα έργα «Γιος του Ίσκιου» από τον «Προμηθέα» (1945) και από το Ανώτερο Εμπορικό Λύκειο Λευκωσίας (1952), «Μια νύχτα μια ζωή» από το Ανώτερο Εμπορικό Λύκειο Λευκωσίας (1953), «Ο μπαμπάς εκπαιδεύεται» από τον ΟΘΑΚ (1962) και «Παπαφλέσσας» από το Γυμνάσιο Κυρηνείας (1969), του Βασίλη Μητσάκη «Ό,τι φάμε κι ό,τι πιούμε...» από τον ΘΟΚ (1989), του Δημοσθένη Μισιτζή «Φιάκας» από το «Νέο Θέατρο Βλαδίμηρου Καυκαρίδη» (1986), του Κώστα Μουρσελά «Άνθρωποι και άλογα» από την «Πειραματική Σκηνή» (1974), «Η κυρία που δεν πενθεί» από την «Πειραματική Σκηνή» (1982), του Γιάννη Μπέρτου «Η χωριατοπούλα» από το «Νέο Λυρικό» (1948). Του Δημήτρη Μπόγρη ανεβάστηκαν τα έργα «Τ' αρραβωνιάσματα» από την «Ένωση Ελληνίδων Πάφου» (1940) και από τον «Προμηθέα» (1945), «Καινούρια ζωή» από τον «Προμηθέα» (1944) και «Το μπουρίνι» από το «Νέο Λυρικό» (1946), του Μποστ «Φαύστα» από τον ΘΟΚ (1992), του Τίμου Μωραϊτίνη «Άρχοντας του κόσμου» από τον «Προμηθέα» (1945), του Γιάννη Ξανθούλη «Σκουπίδια» από το Θέατρο «Ένα» (1992). Ερμηνεύτηκαν τα έργα του Ξενόπουλου «Ο γιος του Ίσκιου» από τον «Προμηθέα» (1945), «Ποπολάρως» από το «Νέο Λυρικό» (1946), από την ΕΦΕΚ στην Αθήνα και στην Κύπρο (1960) και από τον ΘΟΚ (1971), «Το μυστικό της κοντέσας Βαλέραινας» από το Σύλλογο Αποφοίτων Γυμνασίου Κυρηνείας (1952), «Ο πειρασμός» από το «Νέο Θέατρο» (1961), «Στέλλα Βιολάντη» από την τηλεόραση ΡΙΚ και «Οι Φοιτηταί» από το «Θέατρο Τέχνης»

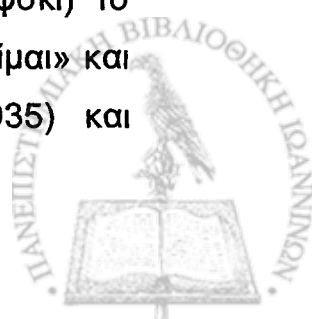
(1961), του Παλαμά «Τρισεύγενη» από το Λύκειο Ελληνίδων Αμμοχώστου (1954), το Παγκύπριο Γυμνάσιο (1955) και τον ΘΟΚ (1972), του Σπύρου Παπαδογεώργου «Την άλλη Κυριακή» από την ΕΘΑΛ (1990), του Ζαφείρη Παπαμιχαλόπουλου «Ανοιξιάτικη γιορτή» από το Λύκειο Ελληνίδων Αμμοχώστου (1953), του Ζαχαρία Παπαντωνίου «Ο όρκος του πεθαμένου» από το «Θέατρο Τέχνης» (1947) και από το Σωματείο ΕΘΑ Έγκωμης Λευκωσίας (1963), του Σωτήρη Πατατζή οι θεατρικές διασκευές των έργων «Δον Καμίλλο» από τον ΟΘΑΚ (1966), από τον ΘΟΚ (1974) και από το «Σατιρικό» (1990) και «Ο καλός στρατιώτης Σβέικ» από τον ΘΟΚ (1976), του Μάριου Ποντίκα «Το τρομπόνι» από το Λαϊκό Θέατρο «Προμηθέας» (1978) και «Εσωτερικά ειδήσεις» από την ΕΘΑΛ (1991), του Μιχάλη Πριονιστή δυο μονόπρακτα από το Λύκειο Ελληνίδων Αμμοχώστου (1954). Έργα του Βασίλη Ρώτα παίχτηκαν και από επαγγελματίες και από ερασιτέχνες. Το «Να ζει το Μεσολόγγι» από μαθήτριες της Στ' τάξεως του Παγκυπρίου Γυμνασίου (1945), από τον καλλιτεχνικό Όμιλο του ΑΚΕΛ και των λαϊκών οργανώσεων στην Πάφο (1945) και από μαθητές και μαθήτριες του Παγκυπρίου Γυμνασίου (1947), «Ρήγας Βελεστινλής» από το «Νέο Λυρικό» (1946) και από ερασιτέχνες του Συλλόγου Ελλήνων Αποφοίτων Ανωτέρων Σχολών (1953), του Θεόφραστου Σακελλαρίδη «Ο βαφτιστικός» (1946) και «Ροζίτα» (1948) από το «Νέο Λυρικό», του Αλέκου Σακελλάριου, εκτός από τα προαναφερθέντα έργα που έγραψε με τον Γιαννακόπουλο, το «Ο θάνατός σου η ζωή μου» από το «Ελεύθερο Κυπριακό Θέατρο» (1961), του Γιώργου Σεβαστίκογλου «Αγγέλα» από το θίασο Βλαδίμηρου Καυκαρίδη (1969). Του Γιώργου Σκούρτη παίχτηκαν «Οι νταντάδες» από την «Πειραματική Σκηνή» (1973), «Κομμάτια και θρύψαλα» από τη «Νέα Θεατρική Ομάδα» (1978), από τον ΘΟΚ «Ο καραγκιόζης παρά λίγο βεζίρης» (1982) και «Η υποταγή» (1989) και «Εκτελεστές» από το «Σατιρικό» (1989), του Γεράσιμου Σπαταλά «Οι κληρονόμοι της θείας» από τον ΘΟΚ (1975), του Γεράσιμου Σταύρου «Η βίλλα των οργίων» από τον ΟΘΑΚ (1966) και «Καληνύχτα Μαργαρίτα» από τον ΘΟΚ (1976), του Θεόδωρου Συναδινού «Αυτός είμαι» από τον «Προμηθέα» (1946) και «Ευτυχώς επτωχεύσαμεν» από το «Νέο Λυρικό» (1946), του Άγγελου Τερζάκη «Αγνή» από το «Νέο Λυρικό» (1946), «Σταυρός και σπαθί» και «Σαράντα χρόνια» από το ραδιόφωνο ΡΙΚ

(1961) και «Η κυρία με τ' άσπρα γάντια» από τον ΟΘΑΚ (1962), του Μίμη Τραϊφόρου «13^{ος} Θεός» από το θίασο Παπαδημήτρη (1971), της Φώφης Τρέζου «Ο αρχιτέκτονας» από την τηλεόραση του ΡΙΚ (1970), του Σταύρου Τσακίρη θεατρική απόδοση της «Κάρμεν» από τον ΘΟΚ (1991), του Ν. Τσεκούρα «Αν δουλέψεις, θα φας» από τον «Προμηθέα» (1946), του Νίκου Τσιφόρου «Πινακοθήκη ηλιθίων» απ' τον ΟΘΑΚ (1962) και «Ο τελευταίος τίμιος» (δικό του και του Δημήτρη Βασιλειάδη) (1965), Μάρκου Αντώνιου Φώσκολου «Φορτουνάτος» σε δραματουργική προσαρμογή Σπύρου Ευαγγελάτου από το Αμφιθέατρο του Σπύρου Ευαγγελάτου (1985), του Στέφανου Φωτιάδη «Ο διάβολος και η ουρά του» από το «Κυπριακό Θέατρο» (1960), του Ν. Χατζηαποστόλου «Οι απάχηδες των Αθηνών» από το «Νέο Λυρικό» (1948), του Παντελή Χορν «Νταλμανοπούλα» από τον «Προμηθέα» (1945) και «Το Φιντανάκι» από τον «Προμηθέα» (1945), από το «Κυπριακό Θέατρο» (1952) και από τον ΟΘΑΚ (1963), του Μιχάλη Χουρμούζη «Ο γάμος του Λεπρέντη» από το «Σατιρικό» (1992), του Γιάννη Χρυσούλη «Τα εγκαίνια» από τον ΘΟΚ (1991). Τέλος, του Δημήτρη Ψαθά παρουσιάστηκαν τα έργα «Το στραβόξυλο» από το «Νέο Λύρικό» (1945), από τον ΟΘΑΚ και από την τηλεόραση ΡΙΚ (1962), «Ο εαυτούλης μου» από το «Νέο Λυρικό» (1946) «Η γαλάζια χελώνα» από την τηλεόραση ΡΙΚ (1961), «Φαύλος κύκλος» από τον ΟΘΑΚ (1963), «Φον Δημητράκης» από τον ΘΟΚ (1977) και «Ζητείται ψεύτης» από τον ΘΟΚ (1979). Ελληνικοί θίασοι που επισκέφτηκαν την Κύπρο έπαιξαν τα πιο κάτω έργα Νεοελλήνων συγγραφέων: των Ασημακόπουλου-Σπυρόπουλου-Παπαδούκα την επιθεώρηση «Γελάτε χωρίς βέτο» το «Ελληνικόν Θέατρον» (1947), των Κ. Βασιλειάδη-Κιούση την επιθεώρηση «Όλα για την Ελλάδα» το «Ελληνικόν Θέατρον» (1947), του Βυζάντιου «Βαβυλωνία» το Εθνικό Θέατρο (1947), του Χρ. Γιαννακόπουλου την οπερέτα «Τρία αλλόκοτα κορίτσια» το «Ελληνικόν Θέατρον» (1947), του Ιωαννόπουλου «Έρωσ στο τετράγωνο» η «Ελληνική Κωμωδία» του Βασίλη Αργυρόπουλου (1939), του Καζαντζάκη «Καπετάν Μιχάλης» (θεατρική διασκευή Γεράσιμου Σταύρου-Κ. Κοτζιά) ο θίασος Χατζίσκου-Νικηφοράκη (1960) και «Χριστόφορος Κολόμβος» ο θίασος Μάνου Κατράκη (1976), του Καμπανέλλη «Αυλή των θαυμάτων» το Λαϊκό Θέατρο του Μάνου Κατράκη (1959), «Ήταν ένα κουτό κορίτσι» ο θίασος Τζένης Καρέζη

(1960) και «Μεγάλο τσίρκο» ο θίασος Καρέζη-Καζάκου (1976), του Αρ. Κυριακού «Κασσιανή» το ζεύγος Βάζα με τον Αθανάσιο Καββαδά (1936), του Λεκόπουλου «Όταν η σύζυγος κυβερνά» η «Ελληνική Κωμωδία» του Βασίλη Αργυρόπουλου (1939), του Λιδωρίκη «Εδώ θα μείνουμε για πάντα» ο θίασος Αλίκης (1938) και «Ένας ιππότης στον καιρό μας» ο θίασος Μαίρης Αρώνη (1961), του Μάτεσι «Βασιλικός» το Εθνικό Θέατρο (1947 και 1964), του Μελά «Ο μπαμπάς εκπαιδεύεται» το Καινούργιο Θέατρο Νικολόπουλου (1936) και «Μέθοδος των τριών» ο θίασος Μαρίκας Κοτοπούλη (1951), του Παντελή Μπίστη «Έγκλημα ενός γιατρού» ο θίασος Μάριου και Ηώς Παλαιολόγου (1937), του Μπόγρη «Τ' αρραβωνιάσματα» το Καινούργιο Θέατρο Νικολόπουλου (1936) και «Καινούργια ζωή» ο θίασος Μαρίκας Κοτοπούλη (1951), του Ξενόπουλου «Έτσι είναι ο κόσμος» ο θίασος Αλίκης (1938), το «Φιόρο του Λεβάντε» ο θίασος Μανωλίδου-Παππά (1948) και «Οι φοιτηταί» ο θίασος Αλέκου Αλεξανδράκη (1966), του Ζαχαρία Παπαντωνίου «Βασιλιάς τζαπατζήδων» και «Όρκος του πεθαμένου» το Καινούργιο Θέατρο Νικολόπουλου (1936), του Αλέξη Πάρνη «Το νησί της Αφροδίτης» ο θίασος Βίλμας Κύρου (1965), του Σωτήρη Πατατζή «Ο καλός στρατιώτης Σβέικ» (θεατρική διασκευή) ο θίασος Μίμη Φωτόπουλου (1961), των Πετρά, Κιούση, Κατριβάνου «Μην κλαις, μπαμπά» ο «Ελληνικός Θίασος» των αδελφων Καλουτά (1948), της Παυλίνας Πετροβάτου «Το κλειδί της ευτυχίας» ο θίασος Κατερίνας (1947), του Γ. Ρούσου «Μαντώ Μαυρογένους» ο θίασος Μαίρης Αρώνη (1961) και «Βασίλισσα Αμαλία» το Λαϊκό Θέατρο του Μάνου Κατράκη (1959), του Θ. Σακελλαρίδη η οπερέτα «Λούση και τα κορόιδά της» ο «Ελληνικός Θίασος» των αδελφων Καλουτά (1948), των Σακελλάριου-Γιαννακόπουλου «Φλερ ντ' Αμούρ» ο θίασος Μαρίκας Κοτοπούλη (1951), «Θανασάκης ο πολιτευόμενος» και «Μακρुकωσταίοι και Κοντογιώργηδες» ο θίασος Μυράτ (1954), «Ο Ηλίας του δεκάτου έκτου» ο θίασος Μίμη Φωτόπουλου (1961), «Σαράντα και...» ο θίασος Μαίρης Αρώνη (1961) και «Αλίμονο στους νέους» ο θίασος Δημήτρη Χορν (1963), του Μανώλη Σκουλούδη «Ηλίθιος» (θεατρική διασκευή του έργου του Ντοστογιέφσκι) το Λαϊκό Θέατρο του Μάνου Κατράκη (1959), του Θ. Συναδινού «Αυτός είμαι» και «Γνωρίζετε ότι» ο θίασος πρόζας Αποστολίδη-Ραυτοπούλου (1935) και

«Καραγκιόζης» το Καινούργιο Θέατρο Νικολόπουλου (1936), του Τερζάκη «Θεοφανώ» ο θίασος Έλσας Βεργή (1980), του Τραϊφόρου επιθεωρήσεις ο θίασος Βέμπο (1946), Μάρκου Αντώνιου Φώσκολου «Φορτουνάτος» το «Αμφιθέατρο» του Σπύρου Ευαγγελάτου (1985), του Παντελή Χορν «Μελτεμάκι» και «Φιντανάκι» ο θίασος πρόζας Αποστολίδη-Ραυτοπούλου (1935), του Ψαθά «Στραβόξυλο» ο θίασος Μανωλίδου-Παππά (1948) και «Η Μαίρη τα λέει όλα» ο θίασος Μαίρης Αρώνη (1961).

Πέρα από τα θεατρικά έργα Νεοελλήνων συγγραφέων ανεβάστηκαν τόσο από ελλαδικούς όσο και από κυπριακούς θιάσους και έργα αρχαίων Ελλήνων, αλλά και ξένων συγγραφέων σε νεοελληνική μετάφραση. Παρόλο που από τη μια η επιλογή των μεταφράσεων δεν υποδηλώνει κατ' ανάγκη αναγνώριση ή εκτίμηση προς τους συγκεκριμένους μεταφραστές, αφού η επιλογή βασίζεται κατά κύριο λόγο στη διαθεσιμότητα των μεταφράσεων και από την άλλη τα στοιχεία για τους μεταφραστές είναι πολύ περιορισμένα – αφού για πολύ λίγα έργα αναφέρονται οι μεταφραστές - εν τούτοις κρίθηκε σκόπιμο να ενταχθούν εδώ και αυτές οι πληροφορίες, γιατί σίγουρα προσθέτουν στοιχεία χρήσιμα στο σχηματισμό της συνολικής εικόνας της παρουσίας στο χώρο της θεατρικής παραγωγής, δεδομένου ότι έχει ήδη γίνει αναφορά στους άλλους συντελεστές των παραστάσεων (συγγραφείς, ηθοποιούς, σκηνογράφους, ενδυματολόγους, χορογράφους, μουσικούς).

Οι μεταφραστές και τα έργα που μετέφρασαν και παίχτηκαν στην Κύπρο είναι, με αλφαβητική σειρά των μεταφραστών, τα παρακάτω: Ιορδάνης Αρζόγλου «Μάνα κουράγιο» του Μπρεχτ από τον ΘΟΚ (1978), Νάσος Βαγενάς «Ο Μπήντερμαν και οι εμπρηστές» του Μαξ Φρις από την ΕΘΑΛ (1990), Άννα Βαρβαρέσου-Τζόγια «Ούνα φάτσα...άλλη ράτσα» του Ντάριο Φο από το «Σατιρικό» (1992) Κ. Γιαννακάκης «Ράπτης...κυριών» του Ζωρζ Φεϋντώ από το «Σατιρικό» (1991), Ιωάννης Γρυπάρης «Αγαμέμνων» από τον ΘΟΚ (1971) και «Χοηφόροι» του Αισχύλου από την Παιδαγωγική Ακαδημία Κύπρου (1978), Λεωνίδας Ζενάκος «Σφήκες» του Αριστοφάνη από τον ΘΟΚ (1991), Ιουλία Ιατρίδη «Τα δέντρα πεθαίνουν όρθια» του Αλεσάντρο Κασόνα από το «Νέο Θέατρο» (1960), Μάνθος Κρίστης «Το νυφικό κρεβάτι» του Γιαν Ντε Χάρτοκ από το Θέατρο «Σκάλα» (1992), Παύλος Μάτεσις «Ο άνθρωπος, το κτήνος και

η αρετή» του Λουϊτζι Πιραντέλλο από τον ΘΟΚ (1991), «Τάνγκο» του Σλαβομίρ Μρόζεκ από την ΕΘΑΛ (1991), Μίμης Μπεράχας (με τον Νίκο Οικονομόπουλο) «Ο θάνατος του εμποράκου» του Άρθουρ Μίλλερ από το «Σατιρικό» (1991), Μιμή Ντενίση «Αμαντέους» του Πήτερ Σάφφερ από την ΕΘΑΛ (1992), Αλέξανδρος Πάλλης «Έμπορος της Βενετίας» του Σαίξπηρ από μαθητές του Παγκυπρίου Γυμνασίου (1946), Μάριος Πλωρίτης «Ωραία μου κυρία» (διασκευή του «Πυγμαλίων» του Μπέρναρντ Σω) από τον ΟΘΑΚ (1962), «Το ημερολόγιο της Άννας Φρανκ» των Άλμπερτ Χάκετ και Φράνσις Γκούντρις από το Γυμνάσιο Θηλέων Φανερωμένης (1963) «Αντιγόνη» του Ζιαν Ανούιγ από τον ΘΟΚ (1975), «Τριαντάφυλλο στο στήθος» του Τέννεσι Ουίλλιαμς από το «Σατιρικό» (1990) και «Λυσσασμένη γάτα» του Τέννεσι Ουίλλιαμς από το «Σατιρικό» (1992), Ιωάννης Πολέμης «Κατά φαντασίαν ασθενής» του Μολιέρου από τον ΘΟΚ (1972), Νικόλαος Ποριώτης «Λοκαντιέρα» του Κάρλο Γκολντόνι από τον ΘΟΚ (1973), Τάσσος Ρούσσος «Φοίνισσες» από τον ΘΟΚ (1990), «Η δούκισσα του Μάλφι» του Τζων Γουέμπστερ από το Θέατρο «Ένα» (1992), Βασίλης Ρώτας «Όρνιθες» του Αριστοφάνη από το Θέατρο Τέχνης (1966), Κωστής Ξκαλιόρας «Η Ισαβέλλα, τρεις караβέλλες κι ένας παραμυθάς» του Ντάριο Φο από τον ΘΟΚ (1992), Ανδρέας Στάικος «Θρίαμβος του έρωτα» του Μαριβό από την ΕΘΑΛ (1992), Κώστας Σταματίου «Η άνοδος του Αρτούρο Ούι» του Μπρεχτ από τον ΘΟΚ (1990), Γεράσιμος Σταύρου «Λυσιστράτη» του Αριστοφάνη από την Εταιρεία Αρχαίου Δράματος (1963) και «Λεωφορείον ο πόθος» του Τέννεσι Ουίλλιαμς από τον ΘΟΚ (1972), Θρασύβουλος Σταύρου «Εκκλησιάζουσαι» του Αριστοφάνη από το Εθνικό Θέατρο (1972), «Ο Ταρτούφος» του Μολιέρου από τον ΘΟΚ (1973), «Βάτραχοι» του Αριστοφάνη από το ΚΘΒΕ (1973), «Οι κατεργαριές του Σκαπίνου» του Μολιέρου από τον ΘΟΚ (1978), «Ανδρομάχη» του Ευριπίδη από τον ΘΟΚ (1992) και «Μαρία Στιούαρτ» του Σίλερ από τον ΘΟΚ (1992) και Γ. Τσαντίλης «Αίας» του Σοφοκλή από τον ΘΟΚ (1973).

4iv. Μετάφραση σε ξένες γλώσσες:

Η μετάφραση κειμένων της ελληνικής λογοτεχνίας σε ξένη γλώσσα προϋποθέτει εκ μέρους αυτού που αναλαμβάνει την πρωτοβουλία εκτίμηση προς το έργο των υπό μετάφραση λογοτεχνών και οπωσδήποτε προσπάθεια προβολής του

έργου τους. Πολλές από τις μεταφράσεις κειμένων Ελλαδιτών δημιουργών στα αγγλικά περιλαμβάνονται στην *Πνευματική Κύπρος*, πράγμα που αποδεικνύει προγραμματισμένη προσπάθεια του διευθυντή του περιοδικού Κύπρου Χρυσάνθη, ο οποίος συνδεόταν με αρκετούς από τους μεταφρασθέντες, να προβάλει το έργο τους. Τη μεταφραστική εργασία ανέλαβε ο Άγγλος φιλόλογος Jack Gaist, άριστος γνώστης της ελληνικής γλώσσας. Πολύ πιθανό ο Χρυσάνθης να υπέβαλε κιόλας στον Gaist τα έργα ορισμένων τουλάχιστο δημιουργών, όπως του Αθάνα, του Βαφόπουλου, του Παπατσώνη και του Τσάτσου, στους οποίους η *Πνευματική Κύπρος* αφιέρωσε και τεύχη της.

Μεταφράστηκαν «Η μάνα του Χριστού» («Christ's mother») του Βάρναλη, «Πολυκατοικία» («A block of flats»), «Γεύση θανάτου» («A taste of death»), «Το δίλημμα» («The dilemma»), «Εν ονόματι της ποίησης» («In the name of poetry») «Το πλέγμα» («The tangle»), «Το ανέβασμα» («The ascent») και «Το έπαθλο» («The reward») του Βαφόπουλου, «Κανάρης» («Kanaris»), «Βύρων» («Byron») και «Ιδανικοί αυτόχειρες» («Ideal suicides») του Καρυωτάκη, «Rapina Sabinarum» του Παπατσώνη, «Γιατί μ' αγάπησες» («Because you loved me») της Πολύδουρη, «Οδυσσέας και σειρήνα» («Odysseus and the Siren») του Τσάτσου, «Το χαμένο λιβάδι ή Περιμένοντας τον Κύπρο Χρυσάνθη» («The lost meadow or Waiting for Kypros Chrysanthis») και «Solstice» του Καραντώνη, «Ανάμεσα στους ανθρωποφάγους» («Among the anthropophagi»), «Τα κοιμητήρια» («Cemeteries»), «Η εκταφή» («The disinterment») (δύο γραφές), «Το έγκλημα» («The crime») και «Η σιωπή» («Silence») του Στεργιόπουλου, «Στης εκκλησίας τα σκαλοπάτια» («At early morn on the church steps»), «Ξόμπλια του φεγγαριού» («A pattern of moonlight»), «Τραγούδια των βουνών» («Songs of the mountains») και «Νύκτα και σιωπή» («Night and silence») του Αθάνα.

Άλλες μεταφράσεις στα αγγλικά που δημοσιεύτηκαν ή και αναδημοσιεύτηκαν είναι του ποιήματος του Κωνσταντίνου Καβάφη «Ο καθρέπτης στην είσοδο» («The hall mirror») από τον C.H.O. Scaife (*Κυπριακά Γράμματα* 1935), των ποιημάτων του Γιώργου Σεφέρη «Σαλαμίνα της Κύπρος» («Salamis in Cyprus») από τον Rex Warner (*Cyprus Today* 1963, 1974, 1982), «Ελένη» («Helen») και «Έγκωμη» («Engomi») από τον ίδιο μεταφραστή στο ίδιο περιοδικό (1963 και

1965, αντίστοιχα), Μαίρης Σταύρου αποσπάσματος από το μυθιστόρημα *Πέμπτη σφραγίδα από την Amy Mims* (*Cyprus Today* 1972), Παντελή Πρεβελάκη του προλόγου στο «Άτυχη Κρήτη» από τον Kevin Andrews (*Cyprus Today* 1977), του Γιάννη Ρίτσου αποσπάσματος από τον «Αποχαιρετισμό» από τη Lana der Parthogh) (*Cyprus Today* 1989).

Στα ιταλικά ο Michele Iannelli μετέφρασε το ποίημα της Χρυσάνθης Ζιτσαίας «Καράβι της Κερύνειας» («O nave di Cirene») (*Πνευματική Κύπρος* 1986) και του Νικηφόρου Βρεττάκου («Signore, come chiamarti») (*Πνευματική Κύπρος* 1990).

4ιδ. Μελοποίηση:

Και συνθέσεις πάνω σε στίχους Ελλαδιτών δημοσιεύτηκαν σε κυπριακά περιοδικά. Οι Κύπριοι μουσικοί, των οποίων συνθέσεις δημοσιεύτηκαν είναι: ο Χρ. Αποστολίδης⁴¹⁷ μελοποίησε το ποίημα του Σπεράντσα «Το μεγάλο σχολείο» (1923), ο Κλεόβουλος Αρτεμίδης⁴¹⁸ το ποίημα του Σπύρου Ματσούκα «Τα τρία φιλιά» (1924), ο Κώστας Ιωαννίδης⁴¹⁹ «Έρχεται ο πατέρας» του Βιζυηνού, «Η επάνοδος του ποιμνίου» του Α. Κατακουζηνού, «Θέλω να χτίσω ένα σπιτάκι» του Παλαμά, «Στο μικρό μου περιβόλι», «Τα δέντρα» και «Πρωτοχρονιάτικο» του Σπεράντσα (1949), ο Κώστας Κασσινόπουλος επίγραμμα του Σίμου Μενάρδου για την 9η Ιουλίου 1821, το οποίο ψάληκε από τη χορωδία του Παγκυπρίου Γυμνασίου (1951) κατά την τελετή στέψης του ανδριάντα του αρχιεπισκόπου Κυπριανού, ο Γιώργος Κοτσώνης⁴²⁰ «Τό τραγούδι της Πλούμπως» από τους *Καλικάντζαρους* του Θεοτοκά (1963), ο Σόλων Μιχαηλίδης⁴²¹ αποσπάσματα από τον «Τάφο» και το «Πανηγύρι της Κακάβας» του Παλαμά (1936), ο Σώζος Τομπόλης⁴²² «Το δάσος» του

⁴¹⁷ 1870-1932. Μουσικός.

⁴¹⁸ 1878-1949. Μουσικός.

⁴¹⁹ 1911-2000. Επιθεωρητής Μουσικής.

⁴²⁰ 1937-. Λειτουργός του ΡΙΚ, μουσικός.

⁴²¹ 1905-1979. Διευθυντής του Κρατικού Ωδείου Θεσσαλονίκης και της Κρατικής Ορχήστρας Θεσσαλονίκης, συγγραφέας θεωρητικών έργων για τη μουσική.

⁴²² 1914-2002. Καθηγητής μουσικής, ιεροψάλτης και συγγραφέας μουσικών βιβλίων.

Σπεράντσα (1946) και ο Ανδρέας Χαραλάμπους⁴²³ το «Στο δάσκαλο» του Παλαμά (1973/1974). Ο Χαραλάμπος Παπαδόπουλος μετέφερε στην εκκλησιαστική παρασημαντική (1924) τη μελοποίηση που είχε κάμει ο Ι. Θ. Σακελλαρίδης του τέλους της εξόδου από την «Αντιγόνη» του Σοφοκλή.

Αλλά και συνθέσεις Ελλαδιτών πάνω σε στίχους Ελλαδιτών, αλλά και Κυπρίων περιλήφθηκαν στα κυπριακά περιοδικά. Ο Γιώργος Αρβανιτάκης μελοποίησε από τον Παλαμά το «Ρόδου μοσκοβόλημα» (1961) και το δικό του «Πορτοκαλιά» (1969), ο Λαυράγκας το «Λαλούν τ' αηδόνια» του Αθάνα (προφανώς αναδημοσιεύσεις 1977, 1979) και «Ο ήλιος της πατρίδος» του Χαραλάμπου Παπαδόπουλου (1924), ο Α. Ξένος «Του Γρηγόρη Λαμπράκη» του Αντώνη Μάρταλη (1963) και ο Ιωάννης Οικονομάκος, καθηγητής μουσικής στο Παγκύπριο Γυμνάσιο, το ποίημα του Νικόλαου Καταλάνου «Ωδή εις την "Αγάπην του Λαού"» (1907).

Τέλος, υπάρχει αναφορά ότι η σύνθεση του Γιώργου Κοτσώνη για το «Άσμα ηρωικό και πένθιμο για τον χαμένο ανθυπολοχαγό της Αλβανίας» του Ελύτη, παρουσιάστηκε από το ΡΙΚ σε κινηματοθέατρο της Λευκωσίας (27/10/1966) και από την τηλεόραση του ΡΙΚ (28/10/1967).

⁴²³ 1940-. Μουσικός.

Κεφάλαιο 5

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

Πέρα από τα περιεχόμενα των περιοδικών, στα οποία έγινε με τον ένα ή τον άλλο τρόπο αναφορά στα προηγούμενα κεφάλαια, ιδιαίτερα χρήσιμη για την έρευνα υπήρξε η στήλη κάτω από τον τίτλο Ειδήσεις, Χρονικά, Διάφορα, Επιθεώρηση του τύπου, Καλλιτεχνικά Νέα, Η Ελλάς του Πνεύματος και της Τέχνης, Η Ελλάς εις το εξωτερικόν, Πνευματική και Καλλιτεχνική Κίνηση ή άλλο συναφή, γιατί μέσα από αυτές προσφέρεται ενημέρωση για πρόσωπα, θέματα και γεγονότα, που φωτίζουν την πολιτιστική κίνηση και δημιουργία, καθώς και την πολιτικοκοινωνική και εκκλησιαστική κατάσταση όχι μόνο στην Κύπρο, αλλά και στο μείζονα ελληνισμό.

Τέτοιες στήλες υπήρχαν σε διάφορα περιοδικά, σε μικρότερη ή μεγαλύτερη κλίμακα όσον αφορά στον όγκο του υλικού αλλά και τη διάρκεια, που δεν συνέπιπτε κατ' ανάγκη με τη διάρκεια ζωής του καθενός περιοδικού. Μια άλλη διάκριση έχει σχέση με το χώρο από τον οποίο προέρχονται οι ειδήσεις. Σε μερικές περιπτώσεις οι πληροφορίες περιορίζονταν στον κυπριακό χώρο, σε κάποιες άλλες το βάρος δινόταν στην Κύπρο με σποραδικές αναφορές από τον ελλαδικό χώρο και σε άλλες περιπτώσεις κάλυπταν σε μεγάλο βαθμό τόσο τον κυπριακό όσο και τον ελλαδικό χώρο.

Η *Αρμονία* κάμνει αναφορά κυρίως σε ελληνικές εκδόσεις από τον ευρύτερο ελληνικό χώρο, οι *Εστιάδες* σε περιορισμένη κλίμακα τόσο σε κυπριακές όσο και ευρύτερα ελληνικές. Η *Αγωγή* και *Αγωγή* στη στήλη «Χρονικά» δίνουν πληροφορίες για νέες εκδόσεις, την κίνηση των περιοδικών και εξελίξεις στα εκπαιδευτικά πράγματα της Ελλάδας και η *Αβγή* αναφέρεται σε κάποιες καλλιτεχνικές εκδηλώσεις στην Κύπρο και κυρίως στην καταγραφή και κριτική παρουσίαση περιοδικών από το μείζονα ελληνισμό. Η *Πάφος* κατά διαστήματα διατηρούσε σχετικές στήλες, όπως «Επιθεώρηση του τύπου», «Ειδήσεις από την Ελλάδα» και «Ειδήσεις και σχόλια». Επίσης, ο ειδικός συνεργάτης της Νίκος Αγγέλου ενημέρωνε για τη θεατρική κίνηση της Αθήνας (1937, 1938, 1948). Η *Ελληνική Κύπρος* κατατόπιζε για τις εξελίξεις γύρω από το εθνικό θέμα της Κύπρου με ειδήσεις πολιτικές. Ελλαδικές ειδήσεις για τα πολιτιστικά κυρίως

δρώμενα δημοσιεύει και το *Τάιμς οφ Σάιπρους*, όπου συνεργάστηκαν οι Πάτροκλος Σταύρου στη στήλη «Καλλιτεχνικά Νέα», ο Δημοσθένης Χριστοφίδης στη στήλη «Αθηναϊκή Ζωή» και ο Στέφανος Κωνσταντινίδης στην ίδια στήλη.

Η *Νέα Εποχή* κάλυπτε κυπριακές εκδηλώσεις με τον Αχιλλέα Πυλιώτη και ελλαδικές με τους ειδικούς συνεργάτες Χρυσάνθη Ζιτσαία για πολιτιστικές εκδηλώσεις της Θεσσαλονίκης (1960), τον Νίνο Φένεκ Μικελλίδη (1966), ο οποίος έγραφε και «Καλλιτεχνικά Νέα» από το Λονδίνο (1970), τον Θωμά Μάρα για «Λογοτεχνικά και Καλλιτεχνικά Νέα» από την Αθήνα (1963-1964)⁴²⁴ και τον Γιάννη Καρατζόγλου για την «Πνευματική Κίνηση της Θεσσαλονίκης».⁴²⁵ Κάποιες ειδήσεις, κυπριακές κυρίως, καταχωρεί και η *Πνευματική Κύπρος* στις στήλες «Πνεύμα και Ζωή» και «Το Σημειωματάριό μου» του Κύπρου Χρυσάνθη. Το *Cyprus Today* και το *Δελτίο της Κυπριακής Επιτροπής Ουνέσκο* καταπιάνονται κυρίως με την εντόπια πολιτιστική και πολιτική δραστηριότητα, το *Δελτίον Τμήματος Πνευματικής Πολιτιστικής Αναπτύξεως* πρόβαλλε κυπριακές, αλλά κυρίως ευρύτερα ελληνικές πολιτιστικές δραστηριότητες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Η *Επιθεώρησης Λόγου και Τέχνης* κάλυπτε κυπριακές εκδηλώσεις με τον Γιώργο Νικολάου και ελλαδικές με την Πίτσα Γαλάζη, τη Στέλλα Μιχαηλίδου,⁴²⁶ τον Γιώργο Μοράρη⁴²⁷ και την Αλεξάνδρα Παραφεντίδου.⁴²⁸

Τα πληρέστερα από την άποψη αυτή περιοδικά είναι ο *Απόστολος Βαρνάβας* της Εκκλησίας της Κύπρου και τα *Κυπριακά Γράμματα*. Το πρώτο συγκεντρώνει για μακρό χρονικό διάστημα πλήθος πληροφοριών για εκκλησιαστικά, κοινωνικά, πολιτικά και πολιτιστικά γεγονότα, όχι μόνο της Κύπρου αλλά και του άλλου Ελληνισμού και της Ορθοδοξίας. Τα *Κυπριακά Γράμματα* από την άλλη καταγράφουν ειδήσεις από τον κυπριακό τύπο, πληροφορούν για καλλιτεχνικές

⁴²⁴ Συγκεκριμένα, τχ. 52 (1963), 20, 29, τχ. 53 (1963), 19, 36, τχ. 54 (1963), 21, τχ. 55 (1963), 20, τχ. 57 (1963), 28, τχ. 58 (1963), 21, τχ. 59 (1964), 22, τχ. 60 (1964), 29, τχ. 61 (1964), 20, τχ. 62 (1964), 28.

⁴²⁵ τχ. 131-132, 133 (1978), 136, 137 (1979).

⁴²⁶ 1941-. Ζωγράφος.

⁴²⁷ 1946-. Ποιητής.

⁴²⁸ Έγραφε στην *Επιθεώρηση Λόγου και Τέχνης* (τχ. 5, 6, 7-8, 9, 11 και 14) (1970-1971) τη στήλη «Γράμμα από τη Θεσσαλονίκη. Πνευματικές και καλλιτεχνικές εκδηλώσεις».

εκδηλώσεις στην Κύπρο και με ειδικούς συνεργάτες στην Αθήνα - πρώτα τον Τάκη Φραγκούδη,⁴²⁹ αργότερα τον Χάρη Γαβριηλίδη⁴³⁰ και πιο ύστερα τη Λούλα Ιερωνυμίδου⁴³¹ - προσφέρουν συστηματικά πλούσια ενημέρωση γύρω από ένα ευρύτατο φάσμα θεμάτων Πρέπει να αναφερθεί ακόμη ότι ειδήσεις από την Ελλάδα έγραψε στο τχ. 129-130 (1946) και ο Ν. Χ. Κ(ονομής). Πέρα από την ελληνική, το περιοδικό πρόσφερε και ενημέρωση για τη γαλλική πνευματική ζωή με τον Γιώργο Πράτσικα⁴³² και για την ιταλική με τη Μαργαρίτα Δαλμάτη.⁴³³

Η Ενημέρωση αναφέρεται στο μεγαλύτερό της ποσοστό σε δραστηριότητες εκτός Κύπρου και εκτείνεται στα παρακάτω θέματα: Αντιπροσώπηση σε συνέδρια, συμμετοχή σε επιτροπές, βραβεύσεις, αναφορές που εμφανίζονται σε κυπριακές, ελλαδικές και ξένες περιοδικές εκδόσεις, έκδοση και παρουσίαση βιβλίων, κυκλοφορία περιοδικών εκδόσεων, διαλέξεις, εκδηλώσεις εικαστικές, θεατρικές, μουσικής και χορού, συναντήσεις εκτός Κύπρου, εκκλησιαστικές και άλλες δραστηριότητες.

5α. Αντιπροσώπηση σε διάφορα συνέδρια:

Το 1930 ο Αθηναγόρας Σπύρου (μετέπειτα πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως) αντιπροσώπευσε την Εκκλησία της Ελλάδας στο συνέδριο του Λάμπεθ στην Αγγλία τον αρχιμανδρίτη Μιχαήλ Κωνσταντινίδη, προϊστάμενο του ναού της Αγίας Σοφίας στο Λονδίνο (μετέπειτα Κορινθίας και στη συνέχεια Αμερικής), εκπροσώπησε επίσης το πατριαρχείο Αλεξανδρείας. Τον επόμενο χρόνο ο Γερμανός Καραβαγγέλης ήταν ο εκπρόσωπος των πατριαρχείων Αλεξανδρείας και Κωνσταντινουπόλεως σε συνέδριο Παλαιοκαθολικών και ο Δημήτριος

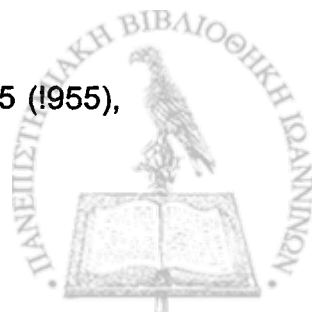
⁴²⁹ 1900-1978. Συνεργάτης της *Αβγής*. Ζωγράφος. Έζησε στην Αθήνα από το 1928 ως το θάνατό του. Συνεργάστηκε στους τ. Α', Β', Γ', τχ. 131-132 (1946), 155-162 (1948), 163, 164, 168, 169, 170, 173, 174 (1949), 175-182, 185, 186 (1950), 188, 189, 192 (1951), 215, 216, 222 (1953), 223, 226, 227, 229, 234 (1954), 235, 236, 237, 239, 246 (1955), 247-252 (1956).

⁴³⁰ Στα τχ. 215, 216, 217, 218, 219-220, 221 (1953), 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230 (1954).

⁴³¹ 1904-1992. Έζησε στην Αθήνα από το 1939 ως το θάνατό της. Συνεργάστηκε στα τχ. 230 (1954), 231-232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243-244, 245, 246, 247-252 (1956)

⁴³² Στα τχ. 227, 228, 229, 231-232 (1954), 236, 242, 243-244 (1955).

⁴³³ Στα τχ. 226, 227, 229, 231-232, 233 (1954), 235, 236, 239, 240, 241, 245 (1955), 247-252 (1956).

Αιγινήτης του Οικουμενικού Πατριαρχείου σε διεθνείς συναντήσεις για το ημερολόγιο. Το 1950 ο Γερμανός Στρηνόπουλος εκπροσώπησε το πατριαρχείο Ιεροσολύμων στο Συμβούλιο Κηδεμονιών στη Γενεύη, όπου συζητήθηκε το καθεστώς της Ιερουσαλήμ, το 1952 ο Κωνσταντίνος Τρυπάνης (με τον Αλέξανδρο Α. Πάλλη) την ελληνική επιστήμη στο Α΄ Διεθνές Συνέδριο Πατρολογικών Σπουδών στην Οξφόρδη, το 1953 ο Απ. Δασκαλάκης έλαβε μέρος στο συνέδριο του Παλέρμου, όπου μίλησε με θέμα «Η μεσογειακή ενότης διά μέσου της ιστορίας ως παράγων της ζωής των μεσογειακών λαών», ο Άγιος Θέρος αντιπροσώπευσε την Ελλάδα στο Διεθνές Συνέδριο Συνδέσμων για τα Ηνωμένα Έθνη στο Παρίσι, όπου συζητήθηκε το θέμα της Β. Ηπείρου και της Κύπρου, και τον επόμενο χρόνο στη Γενική Συνέλευση της Παγκόσμιας Ομοσπονδίας Συνδέσμων για τα Ηνωμένα Έθνη στο Παρίσι, όπου μίλησε για την Κύπρο. Ο Θεοτοκάς έλαβε μέρος (1954) στο συνέδριο της Ουνέσκο στη Γενεύη «Διεθνείς Συναντήσεις», τον επόμενο χρόνο ο Χρ. Σολομωνίδης με τη Βαρβάρα Θεοδωροπούλου-Λιβαδά σε Διεθνές Ποιητικό Συνέδριο και ο Κ. Δημαράς με τον Παπανούτσο στις Διεθνείς Συναντήσεις Διανοουμένων απ' όλες τις χώρες του κόσμου στη Γενεύη με θέμα «Εάν ο πολιτισμός μας διατρέχει κίνδυνο από την τελειοποίηση των τεχνικών μέσων», το 1958 ο Γεώργιος Αθανασιάδης Νόβας στο Πανευρωπαϊκό Συνέδριο Συγγραφέων, το 1964 ο Τ. Βαλαβάνης σε διεθνές μουσικολογικό συνέδριο στο Σάλτσμπουργκ. Το 1965 η Λουκία Γεωργαντή - Οικονομοπούλου αντιπροσώπευσε την Ελλάδα σε έκθεση στο Παρίσι, η Ιωάννα Σπητέρη κλήθηκε να αντιπροσωπεύσει την Ελλάδα στο Β΄ Συμπόσιο Γλυπτικής στο Μοντρεάλ του Καναδά, όπου είχε γίνει και το πρώτο, στο οποίο επίσης είχε λάβει μέρος, ο Σεβαστίκογλου αντιπροσώπευσε την Ελλάδα στο Φεστιβάλ Θεάτρου, που οργάνωσε στην Πράγα η Ένωση Τσεχοσλοβάκων Καλλιτεχνών Θεάτρου και Κινηματογράφου, ο Εμμανουήλ Ζέπος (Αλαφούζος) στη Διεθνή Έκθεση Χαρακτικής και Τέχνης του βιβλίου στη Λειψία, ο Παναγιώτης Τέτσης μαζί με άλλους καλλιτέχνες στην 8^η Διεθνή Καλλιτεχνική Έκθεση στο Σάο Πάολο και ο Νέστορας Μάτσας σε Διεθνές Συνέδριο Κινηματογράφου.

5β. Συμμετοχή σε επιτροπές και σε Φεστιβάλ:

Μέλη του Κεντρικού Ελληνικού Τμήματος (1911) του Παγκόσμιου Επιστημονικού Συνδέσμου ήταν οι Μαρία Αντωνοπούλου, Α. Βερέπας, Ν. Γερμανός, Ι. Ζερβός, Δ. Ζωγραφίδης, Α. Καντακίδης, Α. Κάππος, Σ. Κοκόλης, Τηλ. Κομνηνός, Αρ. Κωνσταντινίδης, Σ. Μαλαματιανός, Κ. Μανιάκης, Κ. Μητσόπουλος, Φ. Παναγιωτάκος, Σ. Παπανικολάου, Γ. Παπασωτηρίου, Εμμ. Πεζόπουλος, Ι. Πρωτοπαπάς και Α. Τσέλιος.

Αναφέρεται (1915) ότι ο Ι. Σημαντήρας ήταν μέλος της Νομοπαρασκευαστικής επιτροπής για την αναθεώρηση της εκκλησιαστικής νομοθεσίας.

Μέλη της επιτροπής της συνόδου που ασχολήθηκε με το θέμα του ημερολογίου (1919) ήταν ο Δημητριάδος Γερμανός (πρόεδρος), ο Ναυπακτίας και Ευρυτανίας Αμβρόσιος, ο Χρυσόστομος Παπαδόπουλος και οι καθηγητές του πανεπιστημίου Εμμανουήλ Ζολώτας και Δημήτριος Αιγινήτης.

Μέλη της εκτελεστικής επιτροπής της Πανελληνίας Επιτροπής Εθνικής Αμύνης, με έδρα το Λονδίνο, ήταν οι Πλάτων Δρακούλης, Μ. Εμπειρίκος, Ν. Ευμορφόπουλος, Γεώργιος Μαρκέτης, Ι. Παναγουλόπουλος, Β. Παντελίδης, Κ. Πούπης, Αλ. Π. Ράλλης, Τζων Σταυρίδης, Γ. Τριανταφυλλίδης, Π. Φερμάνογλου και Α. Φραγκόπουλος. Σε έκκλησή της η Επιτροπή καλεί (1922) την Ελλάδα να επανέλθει στη συμμαχία με τις Μεγάλες Δυνάμεις για να αποφύγει το διπλωματικό αποκλεισμό, ο οποίος θα οδηγήσει, αν συνεχιστεί, σε απώλεια της Μικρασιατικής Ελλάδος και θα θέσει σε κίνδυνο τη Θράκη «και τα λοιπά αποκτήματα των εθνικών αγώνων».

Στην Κεντρική Πανελλήνια Επιτροπή Συλλογής Εράνων για τους πρόσφυγες (1922) συμμετείχαν οι Θεόκλητος Μηνόπουλος, Χρυσόστομος Χατζησταύρου, Ι. Αγγελόπουλος, Γ. Βαρούχας, Μ. Γερουλάνος, Στ. Δέλτας, Ι. Δροσόπουλος, Τιμολέων Ηλιόπουλος, Γ. Θεοδωροκάκος, Π. Κανάκης, Θ. Κατσούλης, Κ. Κριεζής, Γ. Λαμπρινάκος, Κλ. Μανέας, Α. Μεταξάς, Στάμος Παπαφράγκου, Ε. Π. Παυλίδης, Αλ. Σούτσος, Φραγκιάδης, Ι. Χαλκοκονδύλης, Επαμ. Χαρίλαος και Α. Χατζηκυριάκος.

Ο Φωκίων Νέρης ήταν πρόεδρος και ο Ι. Λαπίρης ειδικός γραμματέας του Ελληνικού Συλλόγου της Κοινωνίας των Εθνών (1923), του οποίου σκοπός ήταν

η συνεργασία με τους άλλους Συνδέσμους που ιδρύθηκαν σε πολλές χώρες για την επιβολή των αρχών της Κοινωνίας των Εθνών.

Αναφέρονται ως μέλη της Εταιρείας Εκπαιδευτικής Αναγεννήσεως (1924) οι Άμαντος, Δημοσθένης Ανδρεάδης, Θεμιστοκλής Βολίδης, Αθανάσιος Βρυζάκης, Δ. Δάλλας, Νικηφόρος Ελεόπουλος, Ζήσης Ζαμάνης, Π. Ζερβός, Π. Θεοδωρόπουλος, Θ. Κύπριος, Ν. Κ. Κωνσταντόπουλος, Σίμος Μενάρδος, Ζ. Μιχαηλίδης, Μιχαήλ Μιχαηλίδης-Νουάρος, Αμαλία Ζ. Μιχαηλίδου, Β. Μουσαίος, Ανθιμος Παπαδόπουλος, Γ. Παπαϊωάννου, Στ. Πρωτονοτάριος, Γ. Θ. Σακελλαρίου, Νείλος Σακελλαρίου, Σωκράτης Σολομωνίδης, Ν. Χατζηδάκης και Χατζηλίας.

Μέλη του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου Ελλάδος διορίστηκαν (1926) οι Δημήτριος Γεωργακάκης, Ι. Γεωργόπουλλος, Γ. Γρατσιάτος, Ν. Εξαρχόπουλος, Σπ. Καλλιάφας, Ν. Καπετανάκης, Ι. Παναγιωτάκος, Γ. Παναγιωτίδης, Δ. Τριανταφύλλης και Σπ. Φαραντάτος και (1927) οι Ιάκωβος Π Βαχαβιόλος, Γερ. Καψάλης, Δ. Λάμπας, Ι. Ρωμανός, Δημ. Σάρρος και Δ. Τσαμασφύρος.

Τριμελής δωδεκανησιακή επιτροπή από τον Σκεύο Ζερβό, τον Ιωάννη Καζούλη και τον Γεώργιο Νικολάου μετέβη (1929) στην Κωνσταντινούπολη για να αντενεργήσει εναντίον της αυτοκεφαλοποιήσεως της εκκλησίας της Δωδεκανήσου.

Γίνεται αναφορά (1929) στο ότι ο Ν. Λεβίδης ήταν πρόεδρος και ο Αντ. Σπηλιωτόπουλος μέλος της Αγιοταφικής Εταιρείας «Ο Πανάγιος τάφος» στην Αθήνα.

Το υπουργείο Παιδείας κατάρτισε (1929) επιτροπή από ειδικούς, αρχαιολόγους και καθηγητές και το διευθυντή της αστυνομίας Αθηνών, υπό την προεδρία του αρχιεπισκόπου Χρυσόστομου Παπαδόπουλου, για να μελετήσει τον τρόπο ασφάλειας των κειμηλίων των ιερών μονών. Το ίδιο έτος καταρτίστηκε επιτροπή υπό την προεδρία και πάλι του αρχιεπισκόπου και με συμμετοχή των μητροπολιτών Αδριανουπόλεως, Θηβών και Λεβαδείας, για να μελετήσει το σχέδιο συμβάσεως για τα μοναστηριακά κτήματα, που του είχε στείλει η Εθνική Τράπεζα.

Ανατέθηκε (1930) από την εκκλησιαστική ιεραρχία της Ελλάδας στον Αμίλκα Αλιβιζάτο, μαζί με το μητροπολίτη Θεσσαλονίκης, να μελετήσουν το σχέδιο του

Καταστατικού Χάρτη, που υποβλήθηκε στο υπουργείο, και να υποβάλουν τις απόψεις τους στην ιεραρχία. Τον ίδιο χρόνο ο Αλιβιζάτος ήταν γενικός γραμματέας του Παγκοσμίου Συνδέσμου Διεθνούς Φιλίας διά των Εκκλησιών και του Ελληνικού Εθνικού Συμβουλίου.

Συμμετείχαν στην επιτροπή που συνεστήθη (1930) για να οργανώσει την επίδοση τιμητικής πλάκας στον Παύλο Κουντουριώτη με την ευκαιρία της Εθνικής Εκατονταετηρίδας οι Γεώργιος Αβέρωφ, Νικόλαος Αλιβιζάτος, Αλέξανδρος Αναστασιάδης, Ιωάννης Δαμβέργης, Στέφανος Ευγενίδης, Κωνσταντίνος Ζαρίφης, Ιωάννης Ηλιάσκος, Ιωάννης Λεωνίδας, Διονύσιος Π. Λοβέρδος, Αθανάσιος Μιαούλης, Κωνσταντίνος Νέγρης, Λουκάς Ρούφος, Δημήτριος Σφήκας και Αναστάσιος Χαραλάμπης.

Ο Αντώνιος Μπενάκης ως πρόεδρος της Εταιρείας των Φίλων των Τεχνών υπέγραψε (με τους Σίμο Μενάρδο, Αναστάσιο Ορλάνδο και Δημήτριο Παπούλια) την πρόσκληση (1930) για τη σύγκληση του Γ΄ Διεθνούς Συνεδρίου Βυζαντινών Σπουδών στην Αθήνα.

Αναφέρονται (1931) ως συγγραφείς του άρθου «Κύπρος» στη Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια οι Κ. Αλεξανδρής, Γ. Γεωργαλάς, Βίκτωρ Δούσμανης, Στυλ. Λυκούδης, Εμμ. Παντελάκης, Δ. Παπαγιαννόπουλος και Κ. Ράλλης.

Σημειώνεται ότι παρέστησαν (1931) στην τελετή της Αναστάσεως στα Ιεροσόλυμα οι Αράπης, Ορέστης Κυπριανός, Κωνσταντινίδης, Μιχαλακοπούλου, Μπενετάτος, Παρασκευόπουλος, Πατσουράκος, Πετρόπουλος, Πρωτοσύγκελος, Ρεβίδης, Σαρακατσάνης, Σκουφόπουλος, Σοφούλης, Τσαγκανάκης, Τσαρσλής και Φαλκωνάκης.

Υπήρξαν μέλη της επιτροπής που όρισε (1935) ο υπουργός Παιδείας και Θρησκευμάτων Δ. Μπαλάνος για να εξετάσει και υποδείξει μέτρα για την ανόρθωση των της Εκκλησίας: Σπυρίδων Βλάχος, Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, Πολύκαρπος Θωμάς, Αμίλκας Αλιβιζάτος, Κ. Δυοβουνιώτης, Ν. Λούβαρις, Κ. Μελισσηνός, Π. Μπρατσιώτης, Δ. Πετρακάκος και Λ. Φιλιππίδης.

Ο πατριάρχης διόρισε (1931) τον Γερμανό Στρηνόπουλο, έπειτα από επιστολή του Κανταβρυγιάς, μέλος της ορθόδοξης επιτροπής.

Ο Γερμανός Αθανασιάδης ήταν (1933) μέλος τριμελούς εκκλησιαστικού δικαστηρίου για την εκδίκαση απειθαρχίας τεσσάρων μητροπολιτών.

Το 1935 ο Π. Τρεμπέλας ήταν μέλος της επιτροπής για τα λειτουργικά βιβλία που όρισε ο πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Φώτιος.

Εκλέχτηκαν (1936) μέλη της επιτροπής της τότε συσταθείσας Ενώσεως Λυρικών Αοιδών οι Γιάννης Αγγελόπουλος, Κ. Ζαράς, Ματσούκας, Ν. Πλάτσης, Σεργίου και Κίμων Τριανταφύλλου.

Μέλη της επιτροπής για την ανέγερση προτομών (1937) για τον Γεράσιμο Φωκά (στο Αργοστόλι) και Παναγή Λιβιεράτο (στο Ληξούρι) ήταν οι Ν. Αλιβιζάτος, Μαρίνος Γερουλάνος, Ν. Καβαζαράκης, Γ. Κοσμετάτος, Π. Λιβιεράτος, Σπ. Λιβιεράτος και Γ. Φωκάς.

Την οργανωτική επιτροπή για το μνημόσυνο του Πάλλη (1937) απάρτιζαν οι Βαϊάνος, Βενέζης, Γκόλφης, Γαλάτεια Καζαντζάκη, Καρθαίος, Μυριβήλης, Ξερόπουλος, Νιρβάνας, Συναδινός, Σικελιανός, Τριανταφυλλίδης και Αγγελική Χατζημιχάλη.

Ο Σωκράτης Κουγέας ίδρυσε (1937) την Εταιρεία Ιστορικών Μελετών, στην οποία αναφέρονται ως μέλη του διοικητικού συμβουλίου οι Άμαντος και Χρύσανθος Φιλιππίδης.

Ο Κ. Βάρναλης ήταν (1944) μέλος της κριτικής επιτροπής του υπουργείου Παιδείας για βραβείο προς τιμήν του Παλαμά.

Γίνεται αναφορά στο ότι το 1946 ο Μυριβήλης έγινε πρόεδρος της Εθνικής Εταιρείας Λογοτεχνών και το 1953 πρόεδρος ήταν πάλι ο Μυριβήλης, γραμματέας ο Κλαύδιος Μαρκίνας και ταμίας η Λίλα Καρακάλου-Καρανικόλα.

Το 1948 ο Κ. Καρθαίος, ο Διονύσιος Κόκκινος, η Μαρίκα Κοτοπούλη, ο Ν. Κρανιωτάκης, ο Κ. Κυριακόπουλος, ο Αχ. Κύρου, ο Δημ. Μπόγρης, ο Μυριβήλης και ο Γ. Πετρόπουλος ήταν μέλη του διοικητικού συμβουλίου του Εθνικού Θεάτρου.

Η Αγγελική Χατζημιχάλη, η Νέλλη Ευελπίδη, ο Πέτρος Μαρκάκης και ο Άγιος Θέρος μνημονεύονται ως μέλη της οργανωτικής επιτροπής για την Πανελλήνια αγορά βιβλίων και έργων τέχνης (1953).

Μέλη του διοικητικού συμβουλίου της Δημοτικής Χορωδίας Αθηνών ήταν (1954) οι Κοτσιρίδης, Νέρης και Φωκάς.

Την επιτροπή επάθλου Μαρίκας Κοτοπούλη – η οποία απένειμε το βραβείο στη Μελίνα Μερκούρη – αποτελούσαν οι Κ. Καρθαίος (πρόεδρος), Α. Τερζάκης, Μ. Σκουλούδης, Κ. Οικονομίδης και Αχ. Μαμάκης (1954).

Συγκροτήθηκε επιτροπή για τον εορτασμό των 100 χρόνων από τη γέννηση του Ψυχάρη. Την απάρτιζαν οι Στρατής Ανδρεάδης, πρόεδρος, και Άμαντος, Μυριβήλης, Παπανούτσος, Θεοτοκάς, Χουρμούζιος, Δημαράς, Χάρης, Γιαννάρης, Ελένη Χαλκούση και Ειρήνη Παϊδούση, μέλη (1954).

Το 1955 ο Θεοτοκάς επανήλθε, ο Κλ. Παράσχος προσχώρησε στην Ομάδα των 12 και ο Ελύτης αναμενόταν να επανέλθει· το 1958 στην Ομάδα ανήκε ο Χάρης. Στο Φεστιβάλ Μόσχας (1957) έλαβαν μέρος οι Μίνως Αργυράκης, Φαίδων Βαλσαμάκης, Ν. Βατζιάς, Βρεττάκος, Ανθή Γανιάρη, Π. Δερέμπτης, Καίτη Δρόσου, Θέρος, Λ. Κουπούλας, Κ. Κωστόπουλος, Ν. Μαρινάκης, Τ. Μιχαηλίδης, Μυριβήλης, Μ. Παπαγεωργίου, Περγιάλης, Μαρούλα Ρώτα, Χρ. Σολομωνίδης, Α. Σταθακόπουλος, Δώρα Στράτου, Πότης Τσιμπιδάρος, Βρασίδης Τσούχλος, Αλίκη Χατζή και οι βουλευτές Κόρακας, Λασκαρίδης, Λυμπουρίδης, Μότζαλας, Αντ. Μπριλλάκης, Πέτσος, Ριζιώτης, Χρ. Σιανίδης και Τσιαπάρας.

Το 1958 η Ουράνη ήταν αντιπρόεδρος της Επιτροπής Κρατικών Βραβείων, ο Δημαράς, ο Καραντώνης και ο Χάρης μέλη. Ο Βαρίκας εξέφρασε την πρόθεση να αποχωρήσει από την επιτροπή επειδή διαφωνούσε με τη συμπερίληψη μελών της Ομάδας των 12.

Η Ντόρα Λυκιαρδοπούλου-Βουρλούμη εξελέγη (1960) πρόεδρος του Παγκοσμίου Συμβουλίου Οδηγών.

Συμμετείχαν στην επιτροπή που επέλεξε (1964) το έργο «Όταν οι Ατρείδες» του Βαγγέλη Κατσάνη για ανέβασμα στο Φεστιβάλ Αθηνών: Χάρης, Κ. Μουσούρης, Δ. Μυράτ, Κ. Οικονομίδης, Μ. Πλωρίτης και Π. Χάρης.

Ήταν (1965) μέλη της κριτικής επιτροπής της 8^{ης} Πανελληνίας Έκθεσης οι Γιώργος Βακαλό, Σπύρος Βασιλείου, Νικόλαος Βεντούρας, Γιάννης Γαϊτής, Ανδρέας Γεωργιάδης, Γιώργος Γουναρόπουλος (Γουναρό), Κ. Γραμματόπουλος, Μ. Καλλιγιάς, Χρ. Καπράλος, Β. Κατράκη, Αλέξανδρος Κορογιαννάκης, Θανάσης Λημναίος, Νίκος Νικολάου, Σπ. Παναγιωτόπουλος,

Ιωάννης Παππάς, Κ. Πετρής, Άγγελος Προκοπίου, Παναγιώτης Τέτσης, Έφη Φερεντίνου και Φωκά.

Υπήρξαν μέλη της κριτικής επιτροπής για την Πανελλήνια Έκθεση Σχεδίου και Ζωγραφικής μαθητών (1965), την οποία προκήρυξε το Κέντρο Τεχνικών Εφαρμογών, οι Ελένη Βερναρδάκη, Χρήστος Καράς, Β. Κατράκη, Κ. Κλουβάτος, Θανάσης Στερόπουλος και Κ. Φινές.

Στις αρχαιρεσίες της Εταιρείας Λογοτεχνών (1965) εκλέχτηκαν μέλη του διοικητικού συμβουλίου της Εταιρείας οι Γιάννης Αγγέλου, Έλλη Αλεξίου, Λιλή Ιακωβίδη, Λέων Κουκούλας, Γιάννης Μαγκλής, Νίκος Παπάς, Ζήσης Σκάρος και Δημήτρης Φωτιάδης.

Μέλη της προσωρινής επιτροπής της ομάδας νέων συγγραφέων που συγκροτήθηκε (1965) στην Αθήνα με σκοπό την ευρύτερη προβολή και διάδοση του νεοελληνικού θεατρικού έργου ήταν οι Σ. Λιάκος, Αντώνης Ξεπαπαδάκος, Κλεοπάτρα Παπαδάκη-Πρίφτη, Μ. Παπαδομανωλάκης και Δ. Παπακωνσταντίνου.

Πρόεδρος της κριτικής επιτροπής του Φεστιβάλ Ελληνικού Τραγουδιού Θεσσαλονίκης ήταν (1965) ο Ι. Βελλίδης και αντιπρόεδρος ο Αν. Πεπονής.

Ορίστηκαν μέλη της επιτροπής που συνεστήθη, με απόφαση του πρωθυπουργού Γ. Παπανδρέου (1965), για να αναλάβει το έργο της προσωρινής διοίκησης και οικονομικής διαχείρισης του υπό ίδρυση πανεπιστημίου Πατρών οι Χουρμούζης Γεωργιάδης, Δ. Κουλουριάνος, Νικόλαος Γιάσογλου, Σόλων Π. Κυδωνιάτης και Χρήστος Γ. Σγουρίτσας.

Το 1965 ο Πέτρος Παπαδάτος διορίστηκε μέλος της τριμελούς Επιτροπής Έρευνας, η οποία συγκροτήθηκε από τη Διεθνή Επιτροπή Νομικών, έπειτα από αίτηση του πρωθυπουργού της Βρετανικής Γουϊάνας, για να διερευνήσει τις συνθήκες διαφυλετικής ισορροπίας στα σώματα ασφάλειας και στη δημόσια υπηρεσία της χώρας.

Η Σοφία Βέμπο, η Νινή Ζαχά και η Κάκια Μέντρη ήταν μέλη της κριτικής επιτροπής για το βραβείο (χρυσή κιθάρα), που καθιέρωσε (1965) η Δανάη στη μνήμη Νίκου Γούναρη.

Η Ρένα Κυριακού ήταν μέλος της κριτικής επιτροπής διαγωνισμού πιάνου στον Καναδά (1965).

5γ. Βραβεύσεις και διακρίσεις:

Υπενθυμίζεται ότι παρόμοια αναφορά έγινε και προηγουμένως, στο Κεφάλαιο Αναγνώριση, εκείνη όμως αφορούσε στην απονομή τιμών από την Κύπρο, ενώ εδώ αναπαράγεται ένα γεγονός που έγινε εκτός Κύπρου υπό ειδησεογραφική μορφή για σκοπούς ενημέρωσης.

Απονεμήθηκε για το 1914 το «Χρυσούν μετάλλιον των Γραμμάτων και Τεχνών» στους Παλαμά, Σουρή, Αριστομένη Προβελέγγιο, Γ. Ιακωβίδη, Δ. Φιλιππότη και Σπ. Σαμάρα και τον ίδιο χρόνο το παράσημο του αργυρού Σταυρού στον Σίμο Μενάρδο. Το 1915 παρασημοφορήθηκε από το Κράτος η Άννα Παπαδοπούλου, αδελφή του Παύλου Μελά, για τις υπηρεσίες της προς το Έθνος «διαρκούντων και των δύο πολέμων...». Η πολωνική κυβέρνηση με έκτακτο απεσταλμένο απένειμε στον πατριάρχη Φώτιο Μανιάτη (1930) το παράσημο Polonia Restituta για τις προσπάθειές του για επανασύνδεση των δεσμών των ορθοδόξων Πολωνών με το οικουμενικό πατριαρχείο. Το 1933 αποφασίστηκε να απονεμηθεί στον Θεόδωρο Κότσικα και στη μητέρα του ο Σταυρός του αποστόλου και ευαγγελιστή Μάρκου στο Κάιρο κατά την τελετή των εγκαινίων των νέων Πατριαρχείων, τα οποία κτίστηκαν με δωρεά του. Το 1938 ο Σπ. Βικάτος έλαβε το Αριστείο Καλών Τεχνών από την Ακαδημία Αθηνών. Το 1948 απονεμήθηκε στους αρχαιολόγους Καρούζο, Κεραμόπουλο, Μαρινάτο, Ορλάνδο και Σωτηρίου το γαλλικό παράσημο της Λεγεώνας της τιμής, το 1951 ο πατριάρχης Αλεξανδρείας τίμησε με το παράσημο του αγίου Μάρκου τον Παναγιώτη Ι. Παναγιωτάκο, το 1953 ο δήμαρχος Αθηναίων Νικολόπουλος απένειμε μετάλλιο στον Αλέξανδρο Φιλαδελφέα και ο πρέσβης της Γαλλίας παρασημοφόρησε τον Γιώργο Παππά με το παράσημο της Λεγεώνας της Τιμής για τις υπηρεσίες του υπέρ του γαλλικού θεάτρου, το 1954 ο βασιλιάς Παύλος κατά την παραμονή του στις ΗΠΑ παρασημοφόρησε τον Δημήτρη Μητρόπουλο με τον ταξιάρχη του Φοίνικος, το 1955 απονεμήθηκε στον Διονύσιο Κόκκινο ο Σταυρός των Ταξιαρχών του Φοίνικος. Το ίδιο έτος η Ακαδημία Αθηνών τίμησε την Άννα Αποστολάκη, την Έλδα Νάζου και την Αγγελική Χατζημιχάλη με αργυρό μετάλλιο, επειδή τίμησαν την Ελλάδα, και η Όλγα Παπαστάμου τιμήθηκε στο Παρίσι με το μετάλλιο Βερμείν της Εταιρείας Γραμμάτων, Επιστημών και Τεχνών, στις Βρυξέλλες με το αργυρό μετάλλιο της Βελγικής αντιστάσεως και με

δύο χρυσά αμερικανικά μετάλλια της συμμαχικής αντιστάσεως για τη συμμετοχή της στην αντίσταση και τα έργα που αφιέρωσε στους συμμάχους. Το 1964 ο πρέσβης της Γαλλίας επέδωσε στην Παξινού και τον Μινωτή τα παράσημα του αξιωματικού του Τάγματος Γραμμάτων και Τεχνών της Γαλλικής κυβέρνησης, το 1965 ο βασιλιάς Κωνσταντίνος τον χρυσούν σταυρόν Γεωργίου Α΄ στον Κώστα Μουσούρη και στη Μερκούρη και στη Βάσω Δεβετζή το Μεγαλόσταυρο της ευποιΐας και το 1987 τιμήθηκαν με μετάλλιο από το δήμαρχο Αθηναίων Μιλτιάδη Έβερτ η Ελένη Βλάχου, ο Νίκος Γκάτσος, ο Αλέξης Μινωτής, ο Γιάννης Ρίτσος, ο Γιάννης Τσαρούχης και ο Νίκος Χατζηκυριάκος-Γκίκας.

Η Ακαδημία Αθηνών βράβευσε τον Δαμασκηνό Παπανδρέου για τη δράση του στους σεισμούς της Κορίνθου (1929), τον Παναγιώτη Μπρατσιώτη για το έργο του *Ερμηνεία της Αποκαλύψεως του Ιωάννου* (1951), τον Θ. Ξύδη για τα 21 μελετήματά του για τη βυζαντινή υμνογραφία και απένειμε έπαινο στον Γ. Θωμαΐδη για το μυθιστόρημά του *Ο κόκκινος γλάρος* (1954), βράβευσε τον Ν. Ζαφειρίου για το περιοδικό *Αρχείον Σάμου* που εξέδιδε (1955), τη Μυρτιώτισσα για το έργο της *Ποιήματα*, τον Χρ. Σολομωνίδη για τη λαογραφική εργασία του περί Σμύρνης και την Αθηνά Ταρσούλη για το βιβλίο της *Κύπρος* (1956) και τους αδελφούς Κωνσταντίνο και Σπύρο Βοβολίνη για το έργο τους *Μέγα Ελληνικόν Βιογραφικόν Λεξικόν* (1965), με το Αριστείο Γραμμάτων της Ακαδημίας Αθηνών τιμήθηκαν ο Φώτης Κόντογλου (1965) και ο Άγγελος Τερζάκης (1970).

Στον Καλοκαιρίνιο διαγωνισμό (1940) ο Φάνης Μιχαλόπουλος πήρε β΄ βραβείο, το βιβλίο του Γ. Δέλιου *Απόκοσμα* πήρε (1944) το βραβείο που καθιέρωσε το υπουργείο Παιδείας για τον Παλαμά, στον Καλοκαιρίνιο διαγωνισμό (1946) βραβεύτηκαν ο Νίκος Ι. Πρωτοπαπάς για το έργο του «Τη υπερμάχω στρατηγώ», ο Νίκος Σημηριώτης για το έργο του «Όταν σημάνουν οι καμπάνες» και ο Στάθης Σπηλιωτόπουλος. Το 1948 ο Στάθης Ζαρκιάς πήρε το «Φιλαδέλφειο» έπαθλο για την ποιητική του συλλογή «Νάρκισσος». Στο διαγωνισμό της Ενώσεως Ελλήνων Λογοτεχνών (1950) πήρε βραβείο το μυθιστόρημα του Άλκη Μ. Κωτσάκη *Στοιχειά και νεράιδες* και επαινέθηκαν οι ποιητικές συλλογές «Όνειρα και λογισμοί» του Κ. Κοψίνη, «Με τα φτερά του λογισμού» της Κ. Κωστοπούλου, «Ηχώ και σιωπή» της Κ. Πολυχρονίδη και τα

τα έργα του Σ. Μονά «Η Πανώρια», του Άνθη Βέργη «Ντροπές που χαμογελούν», της Β. Γλυκοφρύδη «Ο εθελοντής» και «Μπόρες και ουράνια τόξα» της Μ. Βρυάκου και στον ίδιο διαγωνισμό (1954) ο Π. Αλεξόπουλος πήρε β' βραβείο για τη συλλογή του «14 διηγήματα» και το μυθιστόρημά του «Τραγικά ειδύλλια» και η Νταίζη Ζαμπάκη έπαινο για το διήγημά της «Παντού φως». Τιμήθηκαν με το έπαθλο Μαρίκας Κοτοπούλη η Λαμπέτη, η Μερκούρη, το 1953 ο Χρήστος Γιαννακόπουλος βραβεύτηκε με το βραβείο Ξενόπουλου για το καλύτερο ελληνικό έργο του,⁴³⁴ το βραβείο Ουράνη απονεμήθηκε (1955) στον Άγγελο Βλάχο για το βιβλίο του *Ο Κύριός μου Αλκιβιάδης* και το 1958 η Αγγελική Χατζημιχάλη πήρε το βραβείο «Πουρφίνα» για το έργο της *Σαρακατσάνοι*. Το 1960 η Ασπασία Παπαθανασίου πήρε το βραβείο της καλύτερης ηθοποιού μεταξύ όλων των ξένων ηθοποιών που έλαβαν μέρος στις παραστάσεις του Θεάτρου των Εθνών και (1963) το βραβείο της καλύτερης Ευρωπαϊάς ηθοποιού. Το 1961 η Παξινού τιμήθηκε με Όσκαρ για το ρόλο της Πιλάρ στην ταινία «Για ποιον κτυπά η καμπάνα», απονεμήθηκε στον Σεφέρη το Βραβείο «Φόουλ», το οποίο δινόταν στο καλύτερο ποιητικό βιβλίο της χρονιάς, και στο ζωγράφο Σπυρόπουλο το βραβείο της Ουνέσκο. Ο Δημήτρης Μυράτ τιμήθηκε (1964) με το Μεγάλο Βραβείο του Διεθνούς Θεατρικού Φεστιβάλ της Λισσαβόνας για την παρουσίαση του «Απόψε αυτοσχεδιάζουμε» στο Φεστιβάλ, ο τενόρος Γιώργος Ζερβάνος κέρδισε το α' βραβείο και μεγάλη κρατική υποτροφία της Βιέννης, η Αγνή Μπάλτσα έλαβε το γ' βραβείο στον α' διαγωνισμό άσματος στο Βουκουρέστι και το τραγούδι «Κάθε ώρα, κάθε μέρα» του Αλέκου Γεωργιάδη, που ερμήνευσαν η Κλειώ Δενάρδου και ο Δημήτρης Μπαξεβανάκης στο Φεστιβάλ Μεσογειακού Τραγουδιού πήρε το πρώτο βραβείο. Το 1965 απονεμήθηκε στην Παξινού το Διεθνές Βραβείο «Ιζαμπέλλα ντ' Έστε», ο Θόδωρος έλαβε το βραβείο Ροντέν στην Μπιεννάλε Παρισίων, ο Τάσσος τιμήθηκε με το Βραβείο της Διεθνούς Ένωσης Τεχνοκριτών και έλαβε, μαζί με τον Λεωνίδα Χρηστάκη, τιμητική διάκριση με δίπλωμα στη Διεθνή Έκθεση Βιβλίου της Λειψίας για τη φιλοτέχνηση των βιβλίων *Η Κίνα έξω από τα τείχη* του Πέτρου Χάρη και *Η απόπειρα* του Αλέξανδρου Κοτζιά, η Νάντια Κωνσταντοπούλου πήρε πρώτο βραβείο ελαφρού τραγουδιού στο Σοπάτ

⁴³⁴ Επρόκειτο για το έργο «Θανασάκης ο πολιτευόμενος».

Πολωνίας και στο Φεστιβάλ Μεσογειακού Τραγουδιού η Ζωή Κουρούκλη πήρε το πρώτο βραβείο «Μη λες τίποτα» του Α. Οικονόμου. Την ίδια χρονιά το βιβλίο της Αθηνάς Ταρσούλη *Κύπρος* βραβεύτηκε με το βραβείο «Πουρφίνα», ο Βασίλης Λαμνάτος πήρε το Α΄ βραβείο ποίησης του πανεπιστημίου Queen College της Νέας Υόρκης, αποφασίστηκε να δοθεί στον Μανόλη Χατζηδάκη σε επίσημη τελετή στη Βιέννη το Βραβείο Γκότφρηντ φον Χέρντερ «για τα επιτεύγματά του στον τομέα της Τέχνης», η μικρού μήκους ελληνική ταινία «Ο αρχαίος κόσμος, Ελλάς» κέρδισε το πρώτο βραβείο στο 1Η΄ Διεθνές Κινηματογραφικό Φεστιβάλ του Σαλέρνο και ο Γεώργιος Ζωτιάδης, μέσα στο πλαίσιο των μορφωτικών ανταλλαγών του Ιδρύματος Αλεξάντερ φον Χούμπολντ, τοποθετήθηκε ως εντεταλμένος επιμελητής του Ινστιτούτου Διεθνούς Δημοσίου Δικαίου Μαξ Πλανκ του πανεπιστημίου Αϊδελβέργης. Το 1966, χρονιά κατά την οποία απονεμήθηκαν για πρώτη φορά τα θεσπισθέντα το 1964 κρατικά βραβεία για προώθηση του κινηματογράφου ο Τάκης Κανελλόπουλος τιμήθηκε με το πρώτο βραβείο σκηνοθεσίας για την ταινία «Ουρανός», η Βασιλεία Δρακάκη β΄ βραβείο παραγωγής για την ίδια ταινία, ο Κώστας Μανουσάκης β΄ βραβείο σκηνοθεσίας, ο Κλέαρχος Κονιτσιώτης και ο Βασίλης Μάρος το γ΄ κρατικό βραβείο παραγωγής κινηματογράφου. Την ίδια χρονιά η Γαλάτεια Γρηγοριάδου-Σουρέλη πήρε το βραβείο «Νέλλου Κανελλοπούλου» για τη συλλογή παραμυθιών «Στήνουμε χορό στο δάσος», το έργο του Τάκη Χατζηαναγνώστου «Ένας άγνωστος στρατιώτης» βραβεύτηκε με το βραβείο «Ι. Κολλάρου» του βιβλιοπωλείου της «Εστίας» για ιστορικό μυθιστόρημα και το έργο της Ελ. Λελέκου «Το ημερολόγιο του καπετάν Αργυράκη» πήρε έπαινο και το 1977 ο Ρίτσος τιμήθηκε με το Βραβείο Λένιν για την ειρήνη.

Υπάρχει αναφορά για το ότι το 1946 η Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών πρότεινε για Νόμπελ λογοτεχνίας τους Σικελιανό και Καζαντζάκη, ενώ η Ακαδημία τους Δροσίνη και Ξενόπουλο. Επίσης, για το ότι έγιναν μέλη της Ακαδημίας Αθηνών ο Χρύσανθος Φιλιππίδης (1940), ο Καλομοίρης και ο Σκίπης (1945), ο Διονύσιος Κόκκινος (1950), ο Αθανασιάδης Νόβας (1955), ο Πέτρος Χάρης (1968) και ο Άγγελος Βλάχος (1970). Αντεπιστέλλοντα μέλη έγιναν ο Φίλιππος Αργέντης (1947) και ο ο Περικλής Βιζουκίδης (1951). Στην προεδρία της

Ακαδημίας ήταν ο Άμαντος (1945), ο Ιωάννης Καλιζημάκης (1946), ο Κωνσταντίνος Τριανταφυλλόπουλος (1948), ο Κ. Τσάτσος (1966), ο Χάρης (1977) και ο Κ. Μπόνης (1987).

Καταγράφεται στις παρακάτω περιπτώσεις εκλογή Ελλήνων σε διεθνή σώματα. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος εκλέγεται μέλος της Ακαδημίας Ηθικών και Πολιτικών Επιστημών των Παρισίων (1919), ο Μυριβήλης της Διεθνούς Μεσογειακής Ακαδημίας (1953), ο Ελύτης της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Πνευματικού Πολιτισμού (1954), που έδρευε στη Βενετία, ο Χαράλαμπος Γάτος της Αμερικανικής Ακαδημίας Τεχνών και Επιστημών (μαζί με 140 προσωπικότητες από όλο τον κόσμο στους τομείς των γραμμάτων, των τεχνών, της επιστήμης, καθώς και της επιχειρηματικής και κοινωνικής δράσεως) και ο Τ. Δόξας της Διεθνούς Ακαδημίας της Ιταλίας «Ρόντζεν» (1965). Ακόμη η Βαρβάρα Θεοδωροπούλου-Λιβαδά αντεπιστέλλον μέλος της Μεσογειακής Ακαδημίας (1953).

Επίτιμοι διδάκτορες πανεπιστημίου ανακηρύχθηκαν ο Ελευθέριος Βενιζέλος του πανεπιστημίου Οξφόρδης (1920), ο Σεφέρης του πανεπιστημίου Καίμπριτζ (1960) και ο Πρεβελάκης του πανεπιστημίου Κρήτης (1984).

Άλλες επίβραβεύσεις και τιμητικές διακρίσεις μπορούν να μνημονευθούν οι ακόλουθες: Το 1931 απονεμήθηκε στον Δημήτριο Αιγινήτη, με τη συμπλήρωση 40 χρόνων επιστημονικής δράσεως, το οφίκιο «άρχων διδάσκαλος της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας» για τις υπηρεσίες του προς την Εκκλησία. Το 1948 προς τιμήν του Ιωάννη Καζούλη, του Μ. Καζούλη και του Κ. Ν. Κωνσταντινίδη, οι Ρόδιοι δάσκαλοι εξέδωσαν ψήφισμα για τις υπηρεσίες τους προς τη Ρόδο. Το 1959 δόθηκε στον Παναγιώτη Παναγιωτάκο ο τίτλος του Νομικού Συμβούλου της Εκκλησίας της Ελλάδος. Το 1966 με εντολή του αντιπροέδρου της Κυβερνήσεως και υπουργού Εξωτερικών Ηλία Τσιριμώκου ανατέθηκαν στον Τερζάκη και τον Άγγελο Προκοπίου καθήκοντα μορφωτικού συμβούλου στη Διεύθυνση Αποδήμων του υπουργείου Εξωτερικών. Τον ίδιο χρόνο το πανεπιστήμιο Αθηνών επέδωσε στον Αναστάσιο Ορλάνδο τον τόμο *Χαριστήριον* που είχε εκδοθεί προς τιμήν του. Το 1978 ο Νικόλαος Λούρος ανακηρύχτηκε επίτιμο μέλος της Ελληνικής Χειρουργικής Εταιρείας με την ευκαιρία του εορτασμού της 50ετηρίδας της Εταιρείας.

5δ. Αναφορές σε κυπριακές εφημερίδες και σε ελληνικά και ξένα περιοδικά έντυπα:

Στην Επιθεώρηση Τύπου προσφέρονται πληροφορίες για δημοσιεύματα κυπριακών εφημερίδων, ελλαδικών εφημερίδων και περιοδικών και ξένων περιοδικών εντύπων, που αφορούν στα πρόσωπα που καλύπτονται από την έρευνά μας.

Στη «Νέα Φωνή» (1929) δημοσιεύτηκε συνέντευξη του Χρυσόστομου Παπαδόπουλου στο διευθυντή της Κύριλλο Παυλίδη,⁴³⁵ στην οποία εξέφρασε σεβασμό για τη δράση της Εκκλησίας Κύπρου και ανέφερε ότι οι μητροπολίτες Πάφου και Κιτίου ήταν αγαπητοί μαθητές του.

Στην «Πρωινή» ο Άντης Περνάρης δημοσίευσε συνεντεύξεις του με τον Άγρα (14/10/1934), τον Διονύσιο Κόκκινο (30/9/1934), τον Απόστολο Μαμμέλη (19/10/1934), τον Μυριβήλη (4/11/1934), τον Ξενόπουλο (5/10/1934), τον Παλαμά (28/10/1934), τον Σκίπη (11/10/1934) και τον Χάρη (7/10/1934). Στην ίδια εφημερίδα ο Τεύκρος Ανθίας έγραψε για τον Καλομοίρη (1934), για τον Παλαμά και για τον Πάλλη εξ αφορμής του θανάτου του (1935) και για τον Βλάση Γαβριηλίδη (1936) με την ευκαιρία των αποκαλυπτηρίων προτομής του στην Αθήνα. Επίσης στην ίδια εφημερίδα δημοσιεύτηκε (1934) συνέντευξη του Γεώργιου Παπανδρέου, ως πρώην Υπουργού Παιδείας, στον Κύπριο δημοσιογράφο Κώστα Ασιώτη⁴³⁶ για την ανάγκη εισαγωγής της δημοτικής σ' όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης. Τέλος, ο Θεόδωρος Κρίτας δημοσίευσε σημείωμα για Σαίξπηρ και Ίψεν και ο Ευριπίδης Ακρίτας⁴³⁷ δημοσίευσε (24/11/1935) σημείωμα για την «Τρισεύγενη» στο Εθνικό Θέατρο και συνέντευξη με τον Μυριβήλη.

Στην «Αλήθεια» της Λεμεσού ο Γ. Στρέιτ έγραψε για τον Τζων Κητς και ο Ζweinic (Νίκος Σ. Νικολαΐδης)⁴³⁸ για το «Κόκκινο πουκάμισο» του Μελά.

⁴³⁵ 1870-1950. Ιδιοκτήτης και διευθυντής της εφημερίδας «Φωνή της Κύπρου» (1912-1950).

⁴³⁶ 1908-. Δημοσιογράφος, ύπατος αρμοστής της Κύπρου στο Ηνωμένο Βασίλειο.

⁴³⁷ 1915-. Δημοσιογράφος, αδελφός του Λουκή Ακρίτα.

⁴³⁸ 1909-1989. Οπτικός, με δράση στον τομέα του θεάτρου. Δημιούργησε θεατρική συλλογή, την οποία δώρισε στο Δήμο Λεμεσού.

Στον «Κυπριακό Φύλακα» έγραψαν ο Πάνος Ιωνίδης⁴³⁹ για τον Λάμπρο Πορφύρα και ο Θεόδωρος Κρίτας για τον Οθέλλο (1935) και στον «Νέο Κυπριακό Φύλακα» ο Μήτσος Μαραγκός⁴⁴⁰ για το βιβλίο του Άλκη Μ. Κωτσάκη *Οι κατακτητές* (1936).

Στην «Ελευθερία» αναδημοσιεύτηκε (1935) άρθρο του αρχιεπισκόπου Αθηνών Χρυσόστομου Παπαδόπουλου από τον «Ταχυδρόμο» της Αλεξάνδρειας, όπου υποστηρίζεται ότι η Κύπρος ουδέποτε εξαρτήθηκε θρησκευτικά από την Αίγυπτο. Την ίδια χρονιά δημοσιεύτηκε μέρος από το μάθημα του Δημήτριου Βεζανή για την «Ποίηση του Παλαμά», αναφορά στην έκκληση του Αλέξανδρου Φιλαδελφέως προς τους Έλληνες διανοουμένους και μέσω τους προς τους απανταχού εκπροσώπους της σκέψεως να αποτραπεί ένας νέος πόλεμος που απειλούσε να καταστρέψει τον πολιτισμό και το κείμενο του Γ. Λέρνη «Λησμονημένη τελετή που ξαναζεί». Του ίδιου δημοσιεύτηκαν «Τα μυστήρια κι η δύναμη των θρύλων» (1936) και «Μια αρχαιοπρεπή γιορτή» (1937). Επίσης, ο Κώστας Μόντης έγραψε (1936) για τη διασκευή του Δον Κιχώτη από τον Συναδινό, ο Μαρινάτος το κείμενό του «Μινωϊκή προσευχομένη Παναγία», ο Κ. Καστρινός (=Κώστας Προυσής) για τον Παλαμά, ο Χ. για τον Ροΐδη (1937) και ο Μελής Νικολαΐδης για την πέμπτη επέτειο του θανάτου του Παλαμά (1948).

Το 1936 δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Παρατηρητής» της Λεμεσού το διήγημα της Αγγελικής Μαγκάκη «Μαύρη κηλίσ» και το 1937 συνεργασία του Γιάννη Φλιάσιου.

Στην «Πάφο» (1935) ο Περνάρης δημοσίευσε σημείωμα για τον Πάλλη εξ αφορμής του θανάτου του και αναδημοσιεύτηκε κριτική του Σκίπη για τα *Τραγούδια της θάλασσας* του Περνάρη και (1939) το άρθρο του Μελά «Ένας ύμνος εις την κυπριακήν ποίησιν». Την ίδια χρονιά δημοσιεύτηκε το κείμενο του Ξενόπουλου «Ιστορίες οικογενειών».

Στην εφημερίδα «Κυπριακός Τύπος» το 1935 ο Λέρνης δημοσίευσε σειρά ενδιαφερόντων σημειωμάτων. Το 1937 ο Ευριπίδης Ακρίτας έγραψε για το

⁴³⁹ 1916-. Κείμενά του περιλαμβάνονται στην έκδοση *Σύγχρονη Κυπριακή Λογοτεχνία*, Κύπρος 1934.

⁴⁴⁰ 1909-1978. Έμπορος με λογοτεχνικά ενδιαφέροντα. Βιβλιόφιλος, ο οποίος δημιούργησε βιβλιοθήκη με σπάνια βιβλία σχετικά με την Κύπρο. Η βιβλιοθήκη παρέμεινε στην Αμμόχωστο όταν η πόλη έπεσε στα χέρια των Τούρκων εισβολέων.

φιλολογικό μνημόσυνο του Πάλλη στην Αθήνα, ο ίδιος το άρθρο «Η προτομή του Κωστή Παλαμά», ο Λευτέρης Γιαννίδης⁴⁴¹ για το *Ουλαλούμ* του Σκαρίμπα και δημοσιεύτηκε το ποίημα «Η αμαρτωλή εσώθη» του Γιάννη Φλιάσιου.

Στην «Εσπερινή» της Λευκωσίας ο Ανθίας έγραψε για τα 40χρονα του Βουτυρά και ο Π. Πατρίκιος⁴⁴² για τον Κωνσταντίνο Παπαρρηγόπουλο (1940) και ο Κ. Κόνωνας⁴⁴³ το άρθρο «Τρεις εθνικοί βάρδοι: Ρήγας, Σολωμός και Βαλαωρίτης» (1941).

Στην εφημερίδα «Χρόνος» (δημοσιεύτηκε κείμενο του Χ. Δ. με τίτλο «Μια μέρα με την Κατίνα Παξινού» (1947), και στο «Δημοκράτη» (1947) ο Λέρνης δημοσίευσε το κείμενο «Χριστός ανέστη».

Σε ελληνικά και ξένα περιοδικά έντυπα καταγράφονται οι παρακάτω πληροφορίες. Στο επιστημονικό περιοδικό *Ακαδήμεια* ο Εμμανουήλ Πεζόπουλος δημοσίευσε (1935) κριτική για την έκδοση της Σοφίας Δοανίδου *Η παραίτησις Νικολάου του Μουζάλωνος από της αρχιεπισκοπής Κύπρου. Ανέκδοτον απολογητικόν ποίημα*.

Στο περιοδικό *Γρηγόριος Παλαμάς* περιλαμβάνεται (1920) η εναρκτήρια ομιλία του Αμίλκα Αλιβιζάτου στο πανεπιστήμιο «Περί της κοινωνικής και διοικητικής οργανώσεως και δράσεως της Εκκλησίας».

Στο περιοδικό *Διάπλασις των Παίδων* δημοσιεύτηκε (1936) από τον Ξενόπουλο μικρή στιχουργική σε συνέχειες.

Στα *Ελεύθερα Γράμματα* (1946) δημοσιεύτηκε απόσπασμα από την ανέκδοτη ως τότε τραγωδία του Σικελιανού «Ο θάνατος του Διγενή» και (1949) σχόλιο του Βρεττάκου για τον αγώνα της Κύπρου, όπου κατακρινόταν η στάση των Τούρκων διανοουμένων απέναντι στο Κυπριακό ζήτημα και ιδιαίτερα η έκδοση του τουρκο-αγγλικού προπαγανδιστικού φιλολογικού περιοδικού *Το πράσινο νησί*.

Στα *Ελληνικά Φύλλα* περιλαμβάνεται (1935) άρθρο του Βλαστού με τίτλο «Μπαίνει βγαίνει», όπου επαινεί τη μετάφραση των Νόμων από τον Ιντιάνο, την οποία χαρακτήρισε «βαρυσήμαντη νίκη της δημοτικής».

⁴⁴¹ 1913-1984. Δημοσιογράφος και λογοτέχνης.

⁴⁴² Ψευδώνυμο του δημοσιογράφου Πέτρου Στεφανίδη (1913-1958).

⁴⁴³ 1905-1983. Δάσκαλος και δημοσιογράφος.

Στην Ελληνική Βιβλιογραφική και Βιβλιοφιλική Επιθεώρηση ο Μιχαήλ Μιχαηλίδης-Νουάρος έγραψε (1934) για τη Γραμματική της Δημοτικής του Κ. Προυσή.

Σε πολλές περιπτώσεις καταγράφονται τα περιεχόμενα τευχών του περιοδικού *Ελληνική Δημιουργία*.⁴⁴⁴ Το περιοδικό αποφάσισε (1950) να αφιερώσει και τρίτο τεύχος στην Κύπρο. Ο Γιάκος έκρινε ευμενώς το βιβλίο *Σπουδές* του Νίκου Κρανιδιώτη (1952). Το πρωτοχρονιάτικο τεύχος του περιοδικού (1954) αφιερώθηκε στον Παπαδιαμάντη.

Στην *Εργασία* δημοσιεύτηκε (1939) κριτική του Γ. Μυλωνογιάννη για τους *Στοχασμούς* του Γ. Μαρκίδη.

Η *Κιβωτός* αφιέρωσε (1953) όλες τις σελίδες του στην επέτειο της άλωσης της Πόλης.

Στις *Κρητικές Σελίδες* ο Ν. Νικολουδάκης έκρινε (1937) τις *Αράχνες* του Γλαύκου Αλιθέρση. Το περιοδικό αφιέρωσε τετραπλό τεύχος στον Σκίπη, τη μεγαλύτερη ποιητική δόξα της νέας Ελλάδας, όπως έγραψε στην κριτική του για τον περιοδικό τύπο ο Περνάρης (1938).

Στις *Μακεδονικές Ημέρες* ο Σπανδωνίδης έκρινε τα βιβλία *Νέος με καλές συστάσεις* του Ακρίτα (1935) και *Στοχασμοί και σημειώματα* του Γ. Μαρκίδη, *Στύγιες κραυγές* του Χρ. Γαλατόπουλου και *Ταξίδι στην Ελλάδα* του Π. Μπίστη (1939) και ο Τατάκης έγραψε (1936) πολύ ευνοϊκά σχόλια για τις *Παιδικές Ψυχές* του Ανώτερου Παρθεναγωγείου Λεμεσού.

Στα *Νέα Γράμματα* ο Καραντώνης έγραψε (1935) κριτική για το *Πρόβλημα του Καβάφη* του Αλιθέρση⁴⁴⁵ και για το βιβλίο του Λουκή Ακρίτα *Νέος με καλές συστάσεις*. Τον επόμενο χρόνο ο Μαλάνος έγραψε στο ίδιο περιοδικό επαινετικά για τη μετάφραση των Νόμων από τον Αντώνη Ιντιάνο.

Στη *Νέα Εποχή* (1935) ο Γιάννης Σφακιανάκης έγραψε κριτική για τα *Τραγούδια της θάλασσας* του Περνάρη.

⁴⁴⁴ Κ. Γρ., τχ. 159-160 (1948), 313, τχ. 167 (1949), 175, τχ. 168 (1949), 209, τχ. 171-172 (1949), 325, τχ. 183-184 (1950), 304, τχ. 217 (1953), 273, τχ. 224 (1954), 94.

⁴⁴⁵ Η μελέτη χαρακτηρίζεται «πληχτική και ανώφελη πράξη» μετά τις εργασίες των Μαλάνου και Νικολαρεΐζη.

Έγινε πολλές φορές αναφορά τόσο στην *Πάφο* όσο και στα *Κυπριακά Γράμματα* στα περιεχόμενα τευχών της *Νέας Εστίας*.⁴⁴⁶ Στη *Νέα Εστία* ο Χάρης έγραψε «Ο Λιπέρτης και η απαγγελία του» (1936), και για τα *Κυπριακά Γράμματα* (1935 και 1954) και έκρινε (1936) το βιβλίο *Νέος με καλές συστάσεις* του Λουκή Ακρίτα. Ο Ζώρας έγραψε σημείωμα (1935) για τα *Κυπριακά Ερωτικά* του 16^{ου} αιώνα, το οποίο προτάσσεται σε 10 από τα τραγούδια αυτά αντιγραμμένα από τη Γιουβαννα Ροζαγχι και επαίνεσε (1936) τα *Κυπριακά Γράμματα* στο άρθρο του «Επαρχία και Πνευματική Ζωή». Ο Λαπαθιώτης έγραψε (1940) όχι ευνοϊκά για το έργο του Γ. Μαρκίδη *Στοχασμοί και σημειώματα*. Το περιοδικό (1 και 15/3/1948) περιλαμβάνει πλούσια σημειώματα και μελέτες για τον Παλαμά. Το 1953 αφιέρωσε τεύχος στην άλωση της Πόλης. Γίνεται μνεία για το κείμενο του Θεοτοκά «Πεπρωμένα του Βυζαντίου». Τον ίδιο χρόνο αφιέρωσε το τεύχος της 1^{ης} Σεπτεμβρίου 1953 στα νησιά του Ιονίου που υπέστησαν καταστροφές από τους σεισμούς. Μνημονεύονται οι συνεργασίες των Βενέζη και Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου. Το 1954 αφιέρωσε τεύχη στον Ουράνη και στον Ψυχάρη πολλές σελίδες στην επέτειο του θανάτου του Παλαμά. Γίνεται αναφορά για συνεργασία των Βενέζη, Θεοτοκά, Παναγιωτόπουλου, Παπανούτσου και Κλ. Παράσχου στο τεύχος Ουράνη, Μυριβήλη, Σιατόπουλου και Τερζάκη στο τεύχος Ψυχάρη και στο ότι ο Μαλάνος ανακοίνωσε συνέντευξη του Καβάφη για τον Παλαμά στο τεύχος που προαναφέρθηκε.

Στη *Νέα Πνοή* ο Αβραάμ Παπάζογλου έγραψε (1937) για τα *Τραγούδια της φυλακής* του Χρ. Γαλατόπουλου και αγγέλθηκε ότι στο ίδιο περιοδικό επρόκειτο να δημοσιεύσει μελέτη του για τον Νίκο Νικολαΐδη και Γλαύκο Αλιθέρη. Τον επόμενο χρόνο δημοσιεύτηκαν δυο ποιήματα του Λιπέρτη μεταφερμένα στη νεοελληνική από τον Άργη Κόρακα.

Στη *Νέα Σιών* δημοσιεύτηκε (1945) άρθρο του Τιμόθεου Θέμελη για τη λατρεία του Αδώνιδος στην Κύπρο. Στην *Καλλιτεχνική Ελλάδα* του Μυριβήλη ο Καζαντζάκης άρχισε να δημοσιεύει (1945) τον «Προμηθέα πυρφόρο».

⁴⁴⁶ Πάφος, τ. Β' (1937), 341, 378, τ. Γ' (1938), 383, τ. Δ' (1939), 58, τ. Ι' (1945), 163, τ. ΙΑ' (1946), 201, τ. ΙΒ' (1947), 21 και *Κ. Γρ.*, τ. Δ' (1940), 548, 549, τχ. 123-124 (1945), 138, τχ. 125-126 (1946), 177, τχ. 143-144 (1947), 203, τχ. 159-160 (1948), 314, τχ. 167 (1949), 174, τχ. 219-220 (1953), 368.

Στα *Νεοελληνικά Γράμματα* (1935) ο Άγρας έκρινε το *Ελδοράδο* του Νίκου Βραχίμη, τους *Διψασμένους* του Ανθία και τη μετάφραση των Νόμων από τον Αντώνη Ιντιάνο, ο Γ. Μυλωνογιάννης την *Προίκα της Μαριάννας* του Κυπρολέοντα και ο Μ. Τριανταφυλλίδης δημοσίευσε το άρθρο «Προς γραμματική ενοποίηση» (1937). Δημοσιεύτηκαν επίσης τρία ποιήματα του Λαπαθιώτη από τη συλλογή του που μόλις είχε κυκλοφορήσει, δυο ποιήματα του Αλιθέρη με τον τίτλο «Γλαύκη» και το ποίημα «Μυστικοί έρωτες» του Πυθαγόρα Δρουσιώτη (1940). Γίνεται ακόμη αναφορά στο αφιέρωμα του περιοδικού στον Ψυχάρη (13/8/1938) και στον Μορεάς (30/3/1940).

Στα *Νεοελληνικά Σημειώματα* ο Γιάννης Σκαρίμπας έκρινε το βιβλίο της Γιώτας Ανδριοπούλου *Στο επαρχιακό παρθεναγωγείο* και το βιβλίο του Κλέαρχου Μιμίκου *Λάμπρος Πορφύρας*, ο Ηλίας Ζιώγας τα *Τραγούδια της θάλασσας* του Άντη Περνάρη, ο Νίκος Παπάς δημοσίευσε το άρθρο «Περί της λυρικής ποιότητας» (1937). Γίνεται επίσης αναφορά ότι το πρώτο τεύχος των *Νεοελληνικών Σημειωμάτων* περιέχει τσουχτερά σχόλια, και σε διάφορες περιπτώσεις καταγράφονται τα περιεχόμενα τευχών του περιοδικού.

Στη *Νεοελληνική Λογοτεχνία* ο Λεωνίδας Παυλίδης δημοσίευσε τη μελέτη «Ο Βουτυράς γράφοντας τα διηγήματά του» (1940).

Στην *Παιδεία* δημοσιεύτηκαν τα κείμενα της Ρόζας Ιμβριώτη «Μορφώνουμε δούλους», του Παπανούτσου «Η εκπαίδευση στην Αίγυπτο» και του Κ. Γεωργούλη «Κράτος και παιδεία» (1936).

Αναφέρεται (1937) ότι στα *Παναγιύππια* ο Αλιθέρης και ο Μαλάνος προγραμματίζαν να αρχίσουν να εκδίδουν τα μηνιαία *Αλεξανδρινά τεύχη* κριτικής και ελέγχου.

Γίνεται αναφορά (1938 και 1940) στα περιεχόμενα του περιοδικού *Παρασκήνια*.

Στα *Πασχαλινά Φύλλα* δημοσιεύτηκε το ποίημα του Λεωνίδα Παυλίδη «Αγάπη» (1936).

Η *Πνευματική Ζωή*, με την οποία συνεργάστηκε ο Γ. Μυλωνογιάννης (1937), αφιέρωσε (1953) τεύχος στους νέους, στο οποίο ξεχωρίζει το διήγημα του Μ. Καστελλιώτη «Οι ροδακινιές βιάστηκαν ν' ανθίσουν», και στον Καρθαίο (1954).

Για τις **ελληνικές εφημερίδες** σημειώνουμε τις πιο κάτω αναφορές:

Στην «Ακρόπολη» Αθηνών (24/4/1939) έγραψε ο Αδαμάντιος Παπαδήμας για την ποιητική συλλογή *Στύγιες Κραυγές* του Χρ. Γαλατόπουλου.

Στον «Ανεξάρτητο» (8/8/1935) ο Βάρναλης συνέχισε τα απομνημονεύματά του κι άρχισε να γράφει για την αληθινή απολογία και το θάνατο του Σωκράτη, ο Χάρης έγραψε τις επιφυλλίδες «Απορίες της σημερινής νεολαίας» (25/8/1935) και «Επικίνδυνα κηρύγματα στην πνευματική μας ζωή» (25/8/1935) και ο Κανελής Κανελής έγραψε ευνοϊκά για τον *Μαριάμπα* (1936).

Στον «Δημοκράτη» της Μυτιλήνης (25/6/1935) ο Γ. Βαλέτας έγραψε τη μελέτη «Ο Βερναρδάκης και το γλωσσικό».

Γίνεται αναφορά (1953) ότι στη στήλη του «Λογοτεχνικά Νέα» της αθηναϊκής εφημερίδας «Έθνος» ο Μαμάκης πληροφόρησε τους αναγνώστες του για την επίσκεψη στην Αθήνα του Κύπριου ποιητή Ξάνθου Λυσιώτη και (1954) ανάγγειλε την έκδοση από τον ΕΠΟΚ της διάλεξης της Αθηνάς Ταρσούλη *Τέσσερις σταθμοί στο ποιητικό έργο του Παλαμά*.

Στην «Ελευθερία» Αθηνών ο Χάρης έγραψε για την ποιητική συλλογή *Παλμοί* του Δημήτρη Χαμπουλίδη (24/10/1946) και για τα βιβλία του Κρανιδιώτη *Σπουδές* (4/8/1951) και *Ο ποιητής Γ. Σεφέρης* (14/5/1955).

Στο «Ελεύθερο Βήμα» (1936) ο Μιχαήλ Ροδάς έγραψε για τον Δ. Λιπέρτη και για *Τα τραγούδια της φυλακής* του Γαλατόπουλου κι έκαμε αναφορά (1937) στην Εταιρεία Κυπριακών Σπουδών.

Στην εφημερίδα «Επτάνησος» της Κέρκυρας δημοσιεύτηκε (1937) το ποίημα του Σπύρου Κορφιάτη «Ο χωρισμός».

Ο Λεωνίδας Παρασκευόπουλος έγραψε από το Παρίσι στην «Εστία» Αθηνών (1925) ότι δεν ήταν με την κοσμοπολίτικη ανατροφή που θα αποτρέπονταν οι πόλεμοι. Εκείνο που χρειαζόταν ήταν ελληνοπρεπής μόρφωση. Ως παράδειγμα έφερε τη Γερμανία, όπου, όπως ισχυριζόταν, η αγάπη προς την πατρίδα άρχιζε να καλλιεργείται από τα νηπιαγωγεία. Η εφημερίδα έγραψε (1954) εναντίον του Ψυχάρη και την υπεράσπισή του ανέλαβε στο «Έθνος» ο Αχιλλέας Μαμάκης.

Στην «Καθημερινή» δημοσιεύτηκε (1934) άρθρο του Νικηφόρου Μοσχόπουλου με τίτλο «Προς εξελληνισμόν της ελληνικής γλώσσης», κριτική του Αιμίλιου Χουρμούζιου για το βιβλίο του Γκόλφη *Φαντασία και Ποίηση* (1935), σημείωμα του Λεκατσά για τον Λεωνίδα Παυλίδη, άρθρο του Αντώνη Αντωνακάκη για τα

70 χρόνια του Ρομαίν Ρολλάν (1936), ποίημα του Μαλακάση (3/2/1936) για τον Μορεάς, η μελέτη του Φάνη Μιχαλόπουλου «Νεοελληνική παράδοση» σε συνέχειες (1937), τακτική συνεργασία του Γιάννη Χατζίνη (1938), το ανέκδοτο ποίημα του Παλαμά «Μιλήματα μ' ένα κόκκινο κρίνο» (26/2/1940), δυο άρθρα του Λεάνδρου Παλαμά αρνητικά για τον Ζαχαρία Παπαντωνίου (1940) και πολύ ευνοϊκή κριτική (6/5/1948) του Κ. Τσάτσου για τα διηγήματα του Γ. Μαυροΐδη *Καθρέφτες*, που βγήκαν από τον Ίκαρο. Γίνεται ακόμη αναφορά ότι ο Χρ. Χρησιτίδης πολύ συνέβαλε από τις στήλες της «Καθημερινής» (1954) να διαμορφωθεί μια σωστή κοινή γνώμη για τον πατριωτισμό του Ψυχάρη.

Ο Αβραάμ Παπάζογλου έγραψε (1937) στην «Πατρίδα» της Πόλης για τα *Κυπριακά Γράμματα*.

Στην εφημερίδα της Αλεξάνδρειας «Ταχυδρόμος-Ομόνοια» (23/2/1935) ο Μαλάνος έγραψε ευνοϊκά για το βιβλίο του Γιάννη Μπεράτη *Αυτοτιμωρούμενοι*.

Στο «Βήμα» (1954) ο Ιωάννης Παπαδημητρίου δημοσίευσε τέσσερα άρθρα για τις ανασκαφές του προηγούμενου χρόνου και ο Κ. Δημαράς έγραψε επαινετικά για την *Πνευματική Κύπρο* σε επιφυλλίδα του (1972).

Στο μηνιαίο «Εθνικό Κήρυκα» της Νέας Υόρκης (του Αυγούστου 1935) δημοσιεύτηκαν το ταξιδιωτικό του Ουράνη «Εντυπώσεις από το θεοβάδιστον Όρος Σινά» και άρθρο του για την καλλιτεχνία στην Ελλάδα και στο ίδιο έντυπο (του Αυγούστου 1936) διήγημα του Βουτυρά.

Όσον αφορά τα ξένα περιοδικά έντυπα καταγράφουμε τις παρακάτω πληροφορίες.

Κομμάτια από την *Αργώ* του Θεοτοκά μεταφράστηκαν από τον Ρώσο πρέσβη στην Αθήνα και δημοσιεύτηκαν στο ρωσικό περιοδικό *Διεθνής Λογοτεχνία* (1937).

Στο *American Journal of Archaeology* ο Γεώργιος Μυλωνάς έκρινε (1939) τις ανασκαφές στην Ερήμη από τον Κύπριο αρχαιολόγο Πορφύριο Δίκαιο.⁴⁴⁷

Περιλήφθηκε στο περιοδικό *Antiquity* άρθρο του Μαρινάτου με τίτλο «The Volcanic Destruction of Minoan Crete» (1940).

⁴⁴⁷ 1904-1971. Διευθυντής του Τμήματος Αρχαιοτήτων Κύπρου και καθηγητής Αρχαιολογίας σε ξένα πανεπιστήμια.

Σημειώνεται ότι ο Αβραάμ Παπάζογλου ήταν ανταποκριτής του τούρκικου περιοδικού *Farlik*, γι' αυτό όσοι ήθελαν να γίνεται λόγος στον τουρκικό τύπο για εργασίες τους έπρεπε να απευθύνονται σ' αυτόν, ο οποίος είχε ήδη μεταφράσει και δημοσιεύσει (1937) στο τουρκικό περιοδικό το διήγημα του Αλιθέρση «Τσικίνης».

Στο *Journal of Hellenic Studies* δημοσιεύτηκε (1935) μελέτη του R. M. Dawkins για το έργο του Μαλάνου Ο ποιητής Κ. Π. Καβάφης, κριτική για τα βιβλία του Χρυσόστομου Παπαδόπουλου *Ο Λαρίσσης-Τρίκκης Διονύσιος Β' ο Φιλόσοφος, ο χλευαστικός επικληθείς Σκυλλόσοφος*, από τον W(illiam) M(iller), και *Οι Νεομάρτυρες*, από τον R.M. D(awkins) και για το βιβλίο του Θ. Μακρή *Ιστορία της Επτανήσου* και κριτική (1936) για τα βιβλία του Λεωνίδα Παρασκευόπουλου *Αναμνήσεις 1896-1920*, *Οι Κλέφτες του Μοριά* του Γιάννη Βλαχογιάννη και για το «Συμπόσιο» του Πλάτωνος, έκδοση Συκουτρή, από τον F. H. Marshall.

Το *Literary Supplement* προανάγγειλε (30/12/1940) έκδοση του R.J. H Jenkins για τον Σολωμό.

Η *Near East* έγραψε (1934) ότι μέχρι τότε οι αρχαιότητες της Κύπρου χρωστούσαν πολλά στους Γάλλους: στον Ενλάρ για τα γοθικά και στον Mas Latrie για τα λουζινιανικά και ο Σωτηρίου ήταν ο πρώτος που έκαμε να προσεχτούν τα βυζαντινά μνημεία της Κύπρου.

Στο τουρκικό περιοδικό *La Turquie Moderne* της Κωνσταντινούπολης δημοσιεύτηκαν πέντε ποιήματα του Δ. Π. Κουτσοχέρη, μεταφρασμένα από την Ισμέτ Μαρντάν, ο οποίος είχε δώσει στην Ελλάδα (1953) σειρά διαλέξεων στην ελληνική γλώσσα.

Στο γαλλόφωνο λογοτεχνικό και καλλιτεχνικό περιοδικό *La Semaine Egyptienne* (1947) δημοσιεύτηκαν ποιήματα Κ. Ν. Κωνσταντινίδη, Κλ. Μαρκίνα και Στ. Σπεράντσα, μεταφράσεις στα γαλλικά από την Ελένη Ψαρά ποιημάτων των πιο πάνω και του Γ. Καραπάνου και κριτική ελληνικών βιβλίων από τον Γιάννη Χριστοδούλου (Eloy Trouvere).

Στο τεύχος Σεπτεμβρίου-Οκτωβρίου 1935 του *Libre* δημοσιεύτηκε άρθρο του L. Roussel για τον Ανδρέα Ανδρεάδη.

Ο Lebesque στο *Mercure* έγραψε (1937) ευνοϊκά για τον *Μαριάμπα*.

Ο πρέσβης της Βουλγαρίας στην Αθήνα Σισμάνωφ μετέφρασε το διήγημα του Παπαδιαμάντη «Όνειρο στο κύμα» και το δημοσίευσε (1937) με εκτενή εισαγωγή στο βουλγαρικό περιοδικό «Ζλατορόγκ».

Σε γιουγκοσλαβικές εφημερίδες δημοσιεύτηκαν (1954) μεταφράσεις Ελλήνων ποιητών, μεταξύ των οποίων και ο Σολωμός, λόγω της επισκέψεως Τίτο στην Ελλάδα.

5ε. Έκδοση-Παρουσίαση βιβλίων:

Οι ειδήσεις για βιβλία (νέες εκδόσεις, επανεκδόσεις, μεταφράσεις, παρουσιάσεις, αναγνώσεις) καταλαμβάνουν σημαντικό μέρος της πολιτιστικής ειδησεογραφίας.

Το 1908 άρχισε να εκδίδεται σε εβδομαδιαία φυλλάδια στη Λευκωσία από τον Α. Γεωργόπουλο «Η Πάπισσα Ιωάννα», το 1913 δημοσιεύτηκε αγγελία για την έκδοση στη Σμύρνη του βιβλίου του Δύση Μαρμάρη *Στεφανάγκαθα*, το 1919 και 1920 δημοσιεύτηκε αγγελία ότι ο Ευγένιος Κωσταρίδης επρόκειτο να εκδώσει βιβλίο υπερτριακοσίων σελίδων για τη σύγχρονη ελληνική Εκκλησία και καλούνταν να εγγραφούν συνδρομητές. Το βιβλίο εκδόθηκε (1921) με τίτλο *Η σύγχρονος Ελληνική Εκκλησία*, αποτελείτο από 606 σελίδες και περιλάμβανε πραγματεία «Η κυπριακή Εκκλησία και αι υπηρεσίαι αυτής προς το Έθνος», γραμμένη από τον Χαρίλαο Παπαϊωάννου. Το 1920 εκδόθηκε η μελέτη του Χρυσόστομου Παπαδόπουλου *Η θρησκευτική ζωή εν Αμερική*, που είχε περιληφθεί στο περιοδικό *Καινή Διδαχή* και το 1922 *Η Εικονομαχία εν τη Δύσει* που είχε περιληφθεί στον *Εκκλησιαστικό Φάρο*, το 1926 ο Μ. Μιχαηλίδης-Νουάρος μετέφρασε με τον τίτλο *Τα προβλήματα του δασκάλου* βιβλίο του William Stark, το 1935 σημειώνεται ότι ο Τατάκης θα εξέδιδε σύντομα ένα φιλοσοφικό διάλογο «Στη χώρα των στοχασμών», το 1937 ο Βλαστός επεξεργαζόταν δεύτερη έκδοση του λεξικού του, που θα ολοκληρωνόταν σε 5-6 χρόνια, το 1942 ο Μαλάνος ετοίμαζε συμπληρωματικό τόμο της κριτικής του εργασίας, τον οποίο θα αφιέρωνε στον Αντώνη Ιντιάνο. Ο Μυριβήλης εξέδωσε κατά τη διάρκεια της κατοχής (1944) τον *Βασίλη Αρβανίτη* και ετοίμαζε τα *Παγανά* μέσα στο 1945, το έργο του *Η Παναγία η Γοργόνα* αποφασίστηκε να μεταφραστεί στα γερμανικά και *Η ζωή εν τάφω* πούλησε 20.000 αντίτυπα και ετοιμαζόταν από τον «Κολλάρο» νέα έκδοσή της (1953). *Η δασκάλα με τα*

χρυσά μάτια πούλησε σ' ένα χρόνο 4.000 αντίτυπα κι ετοιμαζόταν νέα έκδοση· θα εξέδιδε επίσης (1954) νέο βιβλίο, το *Απ' την Ελλάδα*. Ο οίκος Χάντινσον της Αγγλίας εξέδωσε (1964) τη *Δασκάλα* σε μετάφραση του Άγγλου ποιητή Φίλιπ Σέρραντ.

Ο Πρεβελάκης εξέδωσε κατά τη διάρκεια του πολέμου (1945) τα βιογραφικά του Θεοτοκόπουλου με πλούσια εικονογράφηση και την *Παντέρμη Κρήτη*, το βιβλίο του *Ο ήλιος του θανάτου* χαρακτηρίστηκε από το Γερμανό συγγραφέα Μαξ Τάου ως «βιβλίο ειρήνης του 1962», εκδόθηκε (1965) στη Νέα Υόρκη το μυθιστόρημά του *Ο ήλιος του θανάτου* από τον εκδοτικό οίκο Σάιμον και Σούστερ, με πρόλογο του Χένρι Μίλλερ και μετάφραση του νεοελληνιστή Άμποτ Ρικ και το ίδιο έργο κυκλοφόρησε τον ίδιο χρόνο στο Λονδίνο από τον οίκο Τζων Μάρραιη σε μετάφραση Φίλιπ Σέρραντ.

Προγραμματιζόταν (1944) να κυκλοφορήσει στην Αίγυπτο σε πολυτελέστατη έκδοση η νέα ποιητική συλλογή του Σικελιανού «Ακριτικά», που κυκλοφόρησε στη γερμανοκρατούμενη Ελλάδα σε μερικά χειρόγραφα αντίτυπα με ξυλογραφίες Σπύρου Βασιλείου. Η τραγωδία του *Ο Χριστός στη Ρώμη* μεταφράστηκε στα αγγλικά από τον F. Waldman και τυπωνόταν στην Αμερική και στα γαλλικά από τον P. Λεβέκ (1946), ο οποίος είχε μεταφράσει κι εκδώσει (1944) σε πολυτελή έκδοση το *Mater Dei*.

Στην κατοχή κυκλοφορούσαν μυστικά ποιήματα του Σκίπη, τα οποία μετά την απελευθέρωση (1945) βγήκαν στον τόμο *Μέσα από τα τείχη*. Σημειώνεται ότι κατά τη διάρκεια του πολέμου ο Κόντογλου εξέδωσε έξι βιβλία εικονογραφημένα από τον ίδιο: *Ιστορία ενός караβιού*, *Ιστορίες και περιστατικά*, *Ο θεός Κόνανος*, *Μυστικός κήπος*, *Αρχαίος άνθρωπος*, και *Θάλασσες της νοτιάς*. Το 1945 επίσης κυκλοφόρησε το βιβλίο του Καραγάτση *Ο πυρετός* και του Χάρη *Όταν η ζωή γίνεται όνειρο*, το 1948 λεύκωμα με ελληνικές εθνικές ενδυμασίες, έκδοση του μουσείου Μπενάκη, όπου η Αγγελική Χατζημιχάλη είχε γράψει μεγάλο επεξηγηματικό πρόλογο.

Εκδόθηκε σε νέα έκδοση (1950) *Ο δωδεκάλογος του Γύφτου* από το γιο του Παλαμά Λεάνδρο.

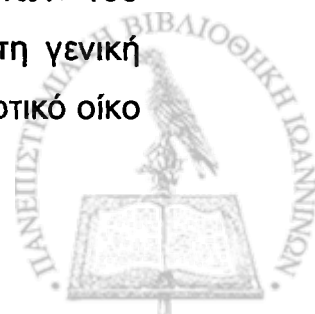
Το 1953 κυκλοφόρησε το βιβλίο του Κλ. Παράσχου *Έλληνες Λυρικοί*, γαλλικός εκδοτικός οίκος μελετούσε την έκδοση των «Απάντων» του Ροΐδη, «Η Πάπισσα

Ιωάννα» επρόκειτο να κυκλοφορήσει σε μετάφραση Λώρενς Ντάρρελ στην Αγγλία, ο Ντίμης Αποστολόπουλος προγραμμάτιζε την έκδοση βιβλίου για τη Φιλοσοφία της Ιστορίας, ο Πετσάλης προγραμμάτιζε να εκδώσει τον «Βασίλειο Β'» και ο Ν. Προεστόπουλος θα εξέδιδε το βιβλίο του για τον Έντγκαρ Άλλαν Πόε.

Για τον Καζαντζάκη αναφέρεται ότι *Ο Χριστός ξανασταυρώνεται* μεταφράστηκε στα ολλανδικά το 1953, τον επόμενο χρόνο κυκλοφόρησε σε εξαιρετικά καλαίσθητη έκδοση στην Ελλάδα, μεταφράστηκε σε πολλές ξένες γλώσσες και διασκευασμένο για το θέατρο γνώρισε μεγάλη επιτυχία στο Λαϊκό Θέατρο της Νορβηγίας και τον ίδιο χρόνο εκδόθηκε ο *Καπετάν Μιχάλης*. Μετά την καταδίκη του *Τελευταίου Πειρασμού* από την αρχιεπισκοπή Αμερικής το θέμα της «ακαταλληλότητας» των βιβλίων του απασχόλησε και την Ιερά Σύνοδο, της οποίας ο αντιπρόεδρος, μητροπολίτης Χίου Παντελεήμων, υπέβαλε υπόμνημα και για τον *Καπετάν Μιχάλη*. Το ζήτημα ανατέθηκε σε ειδική επιτροπή, και οι λογοτέχνες διαμαρτυρήθηκαν ατομικά και ομαδικά για την επέμβαση της Εκκλησίας. Έπειτα από πολλές συνεδριάσεις για τα βιβλία του *Τελευταίος Πειρασμός* και *Καπετάν Μιχάλης* η σύνοδος αποφάσισε, σύμφωνα με το Κανονικό Δίκαιο, να αναθέσει στην οικεία εκκλησιαστική αρχή να τον καλέσει να ανασκευάσει και αναιρέσει τα γραφόμενά του που αναταράζουν τις συνειδήσεις των πιστών. Ο Παπανούτσος στο «Βήμα» έγραψε εναντίον της στάσης της συνόδου. Ο *Αλέξης Ζορμπάς* ξεπέρασε (1964) σε πωλήσεις όλα τα βιβλία στο Ισραήλ, αφού πούλησε 36.000, ρεκόρ για τη χώρα.

Το 1954 το Ιταλικό Ινστιτούτο εξέδωσε σε πολυτελέστατη εικονογραφημένη έκδοση ένα τόμο ελληνικών ποιημάτων, μεταφρασμένων στα ιταλικά από τον Μπρούνο Λαβανίνι, με τον τίτλο *Νεοελληνικό Τρίπτυχο* (με ποιήματα Πορφύρα, Καβάφη και Σικελιανού). Τον ίδιο χρόνο κυκλοφόρησαν η συλλογή *Τραγούδια των βουνών* του Αθάνα, σε μετάφραση και πρόλογο Κ. Γεωργούλη το βιβλίο *Σκοποί της εκπαίδευσης* του Ρίτσαρντ Λίβινγκστον, ο οποίος εκείνη την εποχή ήρθε στην Αθήνα κι έδωσε διάλεξη στο πανεπιστήμιο Αθηνών, το βιβλίο διηγημάτων του Γιάκου *Ο πρώτος νεκρός*, άρχισε η έκδοση των «Απάντων» του Ουράνη, με επιμέλεια της Ελένης Ουράνη, ο Κλ. Μιμίκος ανέλαβε τη γενική επιμέλεια της εκδόσεως των Απάντων του Παπαδιαμάντη από τον εκδοτικό οίκο

«Βίβλος» (τα πεζά ανέλαβε ο Μελάς και τα ποιήματα ο Κλέων Παράσχος) και ο εκδοτικός οίκος Δημητράκου, με την ευκαιρία συμπληρώσεως 50 χρόνων πνευματικής δημιουργίας του Μελά, αποφάσισε να εκδώσει τα «Άπαντα» του Μελά (με έργα από το 1902-1953). Τον επόμενο χρόνο εκδόθηκαν του Τ. Δόξα το μυθιστόρημα *Οι Ναυαγοί* και στην Τουρκία το βιβλίο του Τούρκου ποιητή Ορχάν Βελή *20 ποιήματα*, σε μετάφραση Αλέξανδρου Μπάρα.

Αναφέρεται για τον Βενέζη ότι το 1954 κυκλοφόρησε συλλογή διηγημάτων του με τίτλο *Οι Νικημένοι*, μετά την επίσκεψη Τίτο στην Ελλάδα αποφασίστηκε να μεταφραστούν στα γιουγκοσλαβικά τα έργα του *Αιολική γη* και *Έξοδος*, τον ίδιο χρόνο διήγημά του μεταφράστηκε από τον Αμπατζή στα τουρκικά και το 1955 εκδόθηκε η *Αιολική γη*, που τον ίδιο χρόνο μεταφράστηκε στα ιταλικά.

Το 1956 κυκλοφόρησαν το έργο του Θεμιστοκλή Αθανασιάδη-Νόβα *Αθηναϊκή δραματουργία* και από το Ιταλικό Ινστιτούτο, με φροντίδα του διευθυντή του Μπρούνο Λαβανίνι, ανθολογία ιταλικής λυρικής ποίησης με τίτλο «Ιταλοί ποιητές μεταφρασμένοι από τον Μαρίνο Σιγούρο».

Το 1961 άρχισε η έκδοση των «Απάντων» της Ελένης Ουράνη, το 1964 κυκλοφόρησε από το γαλλικό οίκο «Μερκιούρ ντε Φρανς» τόμος ποιημάτων του Σεφέρη με επιλογή από τη *Στροφή* και το *Κύπρον ου μ' εθέσπισεν...* σε μετάφραση Ζακ Λακαρριέρ και Εζερέ Μαυράκη, το 1965 η Όλγα Παπαστάμου στη Γαλλία και Ιταλία επιμελήθηκε νέες μεταφράσεις έργων της στα γαλλικά και αγγλικά, το 1966 ο Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος πήγε στην Πορτογαλία προσκεκλημένος του εκδοτικού οίκου Γκιμαράες με την ευκαιρία της εκδόσεως του μυθιστορηματός του *Τα επτά κοιμισμένα παιδιά* στα πορτογαλικά και τον ίδιο χρόνο εκδόθηκε από τον εκδοτικό οίκο «Ντε Γιαζινεβί» Κωνσταντινουπόλεως τεύχος 32 σελίδων με ποιήματα του Σεφέρη μεταφρασμένα στα τουρκικά από τον Τούρκο ποιητή Τζεβάτ Τσαπάν, το 1969 κυκλοφόρησαν δίγλωσση έκδοση των ποιημάτων του Σεφέρη (με το ελληνικό κείμενο και μετάφραση από τους Έντμουντ Κήλυ και Φίλιπ Σιέρραρντ) και το 1970 εκδόθηκαν από την «Εστία» τα βιβλία του Βαφόπουλου *Τα Ποιήματα* και *Σελίδες αυτοβιογραφίας*.

Από το ραδιόφωνο το 1953 μεταδόθηκε το διήγημα του Καραγάτση «Η κυρά Φροσύνη», διασκευασμένο ραδιοφωνικά από τον ίδιο, και ο Θάνος

Κωτσόπουλος άρχισε να διαβάζει το *Δαιμόνιο* του Θεοτοκά. Το 1955 η Κυβέλη διάβασε την *Αιολική γη* του Βενέζη, τον ίδιο χρόνο στη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών έγινε ανάγνωση του μονόπρακτού της Τ. Σταύρου «Το ταξίδι του Τζων Κητς στην Ιταλία» και το 1956 έλαβαν μέρος οι Μυράτ, Τζόγιας, Τσαγανέας, Γαρμπή, Ζουμπουλάκη, με αφηγητή τον Λ. Κουκούλα, και με τη βυζαντινή χορωδία Τσίρκα, στην ανάγνωση του έργου του Καζαντζάκη «Κωνσταντίνος Παλαιολόγος», σύμφωνα με το θεσμό που εγκαινιάστηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα από το θέατρο Κοτοπούλη να διαβάζονται έργα πάνω στη σκηνή.

Το 1954 ο Πέτρος Μαρκάκης παρουσίασε σε δυο εκδηλώσεις τα βιβλία του Χρ. Σολομωνίδη *Ιωνική ποίηση* και *Το θέατρο στη Σμύρνη*, ο Σύνδεσμος Ελλήνων Λογοτεχνών στη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών το βιβλίο του Γιάκου *Ο πρώτος νεκρός* και του Τ. Δόξα *Ταξίδια χωρίς ήλιο*, το 1955 ο Γ. Πράτσικας ανέλυσε στο Ιταλικό Ινστιτούτο Αθηνών το βιβλίο του Κλ. Παράσχου *Βιογραφία* και το 1966 ο Δημήτριος Φωκάς στην Ακαδημία Αθηνών το βιβλίο *Το αρχείο του στρατηγού Π. Δαγκλή*.

Ο Γιώργος Μανιατάκος υπέγραψε (1965) συμβόλαιο με το γερμανικό εκδοτικό οίκο «Μπλανβελέτ», για να εκδοθούν στα γερμανικά τα έργα του *Τελευταίος χρησμός*, *Κάτω από ξένο ήλιο* και *Ένας παράξενος γάμος*.

Συστήνονται από το περιοδικό *Η Αγωγή* (1924) τα βιβλία του Π. Βαλάκι *Διδασκαλία των εκθέσεων* και *Σχολικά εκδρομαί* και του Κόνραδ *Ψυχολογία* και *Παιδαγωγική* σε μετάφραση Δ. Γεωργακάκη. Δημοσιεύτηκε εγκύκλιος του αρχιεπισκόπου Κύριλλου (1931), με την οποία συστήνεται το βιβλίο του Μ. Γαλανού *Ομιλίες εις τα ευαγγέλια και τους αποστόλους όλων των Κυριακών*, και (1949) εισήγηση του μητροπολίτη Εδέσσης και Πέλλης Παντελεήμονα να επανεκδοθεί από την Αποστολική Διακονία το σπουδαιότερο από τα έργα του, δηλαδή οι *Βίοι Αγίων*.

5στ. Περιοδικές εκδόσεις:

Σημαντικές είναι οι πληροφορίες που παρέχονται για περιοδικές εκδόσεις (κυρίως περιοδικά, αλλά και εφημερίδες) του ελληνισμού υπό τη μορφή της αγγελίας έκδοσής τους, απλής αναφοράς στην κυκλοφορία τευχών, παρουσίασης των περιεχομένων συγκεκριμένων τευχών, κριτικής αφιερωμάτων ή των περιεχομένων συγκεκριμένων τευχών και του επιπέδου περιοδικών

γενικά, καθώς και για τα πρόσωπα που συνδέονται με τον ένα ή τον άλλο τρόπο με τα παρουσιαζόμενα περιοδικά. Στη συνέχεια παρατίθεται κατάλογος των περιοδικών εκδόσεων στις οποίες γίνεται αναφορά με στοιχεία για τους εκδότες/διευθυντές και τα έτη, για τα οποία υπάρχουν οι πληροφορίες για κάθε συγκεκριμένη έκδοση.⁴⁴⁸

Athene του Δημήτριου Μιχάλαρου (Σικάγο 1944, 1945, 1952), *Αγροτικός Κόσμος* του Εμμανουήλ Ανάση (1937-1939), *Αγωγή* του Δημήτρη Γληνού (1926, 1927, 1928), *Αθλητικά Νέα* των Δημοσθένη Συμεωνίδη, Παύλου Κλωνάρη και Μιχαήλ Μαρινάκη (Αλεξάνδρεια 1924), *Αιολικά Γράμματα* του Γιώργου Βαλέτα (1971), *Αιολικός Αστήρ* του Χαράλαμπου Γ. Βαφειάδη (1913), *Αναγέννηση* του Δημήτρη Γληνού (1926, 1927, 1928),⁴⁴⁹ *Αναγέννησις* (με αρχισυντάκτη τον Π. Κομνηνό που εξέδιδε ο Εκκλησιαστικός Σύνδεσμος υπό την προεδρία του μητροπολίτη Βιζύης Ανθιμου Σαρίδη, Κωνσταντινούπολη 1919), *Ανάπλασις* του Ιωάννη Α. Παπαδόπουλου (Αθήνα 1924), *Ανάπλασις* των Κ. Διαλησμά και Μιχαήλ Γαλανού (1932, όταν είχε κλείσει 45 χρόνια ζωής), *Ανατολή* του Εμμανουήλ Ιακωβίδη (Σάμος 1911), *Αντί* του Χρήστου Παπουτσάκη (Αθήνα 1989), *Αντίλαλοι απ' τα Κύθηρα* της Κυθηραϊκής Αδελφότητας Πειραιώς με ευθύνη του Τάση Κουκούλη (1972), *Αξιός των Τέου* Σαλαπασίδη και Νίκου Σκουτέρη (Θεσσαλονίκη 1960), *Αργειακόν Βήμα* (εφημερίδα) του Γεώργιου Χρ. Θωμόπουλου (1979), *Αργώ* του Σ. Άνεμου (Αθήνα 1936), *Αρχείον Εκκλησιαστικού Κανονικού Δικαίου* του Παναγιώτη Ι. Παναγιωτάκου (1952, 1953, 1954), *Αρχείον Σάμου* του Ν. Ζαφειρίου (1955), *Αυγή* των Νικόλαου Ι. Λούβαρι και Ευστράτιου Πελεκίδη (Θεσσαλονίκη 1922), *Αυγή* των Χρ. Ι. Ράικου και Ελένης Στεργιοπούλου (1924), *Αυγή Δωδεκανησιακή* των Μ. Γ. Μιχαηλίδη και Μ. Παπαμανώλη (Αθήνα 1924), *Αχαϊκά* του Κώστα Τριανταφύλλου (Πάτρα 1937), *Βαλκανική Λογοτεχνία* του Λ. Αντωνόπουλου (1937, 1938), *Βορειοελλαδικά* του Φώτη Τριάρχη (1984), *Γαλλική Εφημερίς* του

⁴⁴⁸ Πολύ χρήσιμα, ειδικά για τα αθηναϊκά περιοδικά, είναι τα βιβλία που εκδόθηκαν από ερευνητική ομάδα με εποπτεία Χ. Λ. Καράογλου *Περιοδικά Λόγου και Τέχνης (1901-1940). Αναλυτική βιβλιογραφία και παρουσίαση. τ. Α' Αθηναϊκά Περιοδικά (1901-1925)*, Θεσσαλονίκη, University Studio Press, 1996 και *Περιοδικά Λόγου και Τέχνης (1901-1940). Αναλυτική βιβλιογραφία και παρουσίαση. τ. Β' Αθηναϊκά Περιοδικά (1926-1933)*, Θεσσαλονίκη, University Studio Press, 2002.

⁴⁴⁹ Βλ. Καράογλου 2002, 456-464.

Θεόδωρου Γ. Κύπριου (1911), *Γρηγόριος Παλαμάς* (εκδότης ο Γεννάδιος Αλεξιάδης, μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, 1920), *Δαυλός* του Δημήτριου Ι. Λάμπρου (1987, 1990), *Δελτίον της Εμπορικής και Βιομηχανικής Ακαδημίας* του Όθωνα και της Ελένης Ρουσοπούλου (1909, 1911, 1914), *Δημοτική Εκπαίδευσις* του Σπυρίδωνα Δ. Δουκάκη (Αθήνα 1903), *Διανόηση* των Κ. Κλώνη και Κ. Πισάκη (Αθήνα 1925),⁴⁵⁰ *Διάπλασις των Παίδων* του Γρηγόριου Ξενόπουλου (Αθήνα 1936), *Δρήρος* του Μ. Πιτυκάκη (Νεάπολη Κρήτης 1938, 1939, 1940), *Δωδέκατη Ωρα* των Παύλου Ναθαναήλ και Πάνου Παναγιωτούνη (1963), *Εικονογραφημένη Ελλάδα* του Στράτη Μυριβήλη (1945), *Εκκλησία*, έκδοση της Εκκλησίας της Ελλάδας (διευθυντής Γρηγόριος Παπαμιχαήλ 1923), *Εκκλησιαστική Αλήθεια* του Ι. Μ. Χατζηφώτη (εφημερίδα) (1985), *Εκκλησιαστικός Φάρος* του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας (ιδρυτής το 1908 ο πατριάρχης Φώτιος Περόγλου, διευθυντής Γρηγόριος Παπαμιχαήλ 1918, Ιωάννης Φωκυλίδης 1926), *Ελεύθερα Γράμματα* του (1945 υπό τη διεύθυνση του Δημήτρη Φωτιάδη, 1949 υπό τη διεύθυνση του Νικηφόρου Βρεττάκου), *Ελλάς* του Ελληνογερμανικού Συνδέσμου (Βόννη 1961), *Ελλάς* του Γ. Βαρελά (1964), *Έλλην* του Άγγελου Κασσιγόνη (Αλεξάνδρεια 1942, 1943), *Ελληνικά Φύλλα* του Μάριου Βαϊάνου (1935), *Ελληνική Βιβλιογραφική και Βιβλιοφιλική Επιθεώρηση* της Ελισάβετ Δάνου (Αθήνα 1934, 1935), *Ελληνική Δημιουργία* του Σπύρου Μελά (Αθήνα 1948, 1949, 1950, 1953, 1954), *Ελληνική Επιθεώρησις* της Ευγενίας Ζωγράφου (Αθήνα 1909, 1910, 1911, 1937, 1938),⁴⁵¹ *Ελληνική Λαϊκή Τέχνη* του Κλ. Μαρμαρινού (1971), *Ελληνική Ορθόδοξος Σκέψις* προνοία του Αθηναγόρα Κοκκινάκη (Σικάγο 1945), *Ελληνική Ψυχή* του Διαμαντή Δογάνη (1971), *Ελληνικό Ύπαιθρο* (1946), *Εμπόριον* του Κωνσταντίνου Παναγιωτοπούλου (Πειραιάς 1908, 1909, 1910, 1911), *Επιστημονική Παρουσία* της Εστίας Θεολόγων Χάλκης (1987), *Ερανοστής* από το Ελληνογερμανικόν Λύκειον του Κ. Γιαννίκη (Σμύρνη 1910), *Εργασία* του Μιχαήλ Παπαμαύρου (Αθήνα 1924), *Έρευνα* του Άγγελου Κασσιγόνη (Αλεξάνδρεια 1936), *Έρευνα* του Πλάτωνα Ε. Δρακούλη (Λονδίνο 1910), *Ερμής* του Αντώνιου Καραγιάννη (Χαλκίδα 1925), *Ερυθρός Σταυρός της Νεότητος* με διευθυντή τον Κωνσταντίνο

⁴⁵⁰ Βλ. Καράογλου 1996, 386-387.

⁴⁵¹ Ο. π., 155-166.

Στυλιανόπουλο (1927), *Εστιάδα* του Αντρέα Λοΐζου (πριν από το 1924), *Εφημερίς της Γορτυνίας* του Π. Κοντοέ (εφημερίδα με φιλολογική σελίδα «Φιλολογική Κυψέλη» την οποία επιμελούνταν οι Γ. Φλιάσιος και Γ. Λύρας) (1938), *Η Χαρά των Παιδιών* του Γ. Δ. Παπαδημητρίου (1937, 1938, 1939), *Θεατής* (1945), *Ιερός Πολύκαρπος* προνοία του εθνομάρτυρα μητροπολίτη Σμύρνης Χρυσόστομου Καλαφάτη (1913), *Ιερός Σύνδεσμος* υπό τη διεύθυνση του Παναγιώτη Μπρατσιώτη (Αθήνα 1921), *Ίόνιος Ανθολογία* των Σπύρου και Μαριέππας Μινώτου (Αθήνα 1935, 1937, 1940), *Ιωνική Σκέψη* του Άρη Διαμάντη (Νίκαια Αθηνών 1964), *Καινή Διδαχή* του Μελέτιου Μεταξάκη (Αθήνα 1919), *Κάστρο* του Λευτέρη Αλεξίου (1938), *Κεφαλλονίτικη Πρόοδος* της Αμαλίας Βουτσίνα (1972), *Κιβωτός των Φώτη Κόντογλου και Βασίλη Μουστάκη* (1953), *Κομμουνιστική Επιθεώρηση*, θεωρητικό όργανο του ΚΚΕ (1945), *Κόσμος* του Αργύριου Δρακόπουλου (Αλεξάνδρεια 1913), *Κρητικές Σελίδες* της Θάλειας Καλλιγιάννη (1936, 1937, 1938), *Κριτικά Φύλλα* του Μηνά Δημάκη (Ηράκλειο Κρήτης 1935, 1937), *Κριτικά Φύλλα* του Ι. Μ. Χατζηφώτη (1971), *Κύκλος* του Απόστολου Μελαχρινού (1935), *Λαογραφία* υπό τη διεύθυνση του Νικολάου Πολίτη (1910, 1911), *Λόγος του Ναπολέοντα Παπαγεωργίου* (1936), *Λόγος του Χαμχούλη* (Μυτιλήνη 1955), *Λογοτεχνία* του Γιάννη Καραμήτσου (1945), *Λογοτεχνικό Δελτίο* του Αδαμάντιου Παπαδήμα (1966), *Μακεδονικές Ημέρες* (Θεσσαλονίκη 1935 υπό τη διεύθυνση του Στέλιου Ξεφλούδα, 1938 υπό τη διεύθυνση του Γ. Βαφόπουλου), *Μακεδονική Ζωή* του Κλ. Τσούρκα (Θεσσαλονίκη 1971), *Μεγάλη Ελλάς* της Ερασμίας Ν. Ζαριφάκη (Αλεξάνδρεια 1914), *Μηνιαία Εικονογραφημένη Ίρις* του Μπάμπη Άννινου (1924),⁴⁵² *Μορφές* του Βασίλειου Δεδούση (1937, 1938, 1947, 1948, 1949), *Μούσαι* του Λεωνίδα Χ. Ζώη (Ζάκυνθος 1910, 1911, 1912, 1913, 1914, 1938), *Μουσική* του Γ. Δ. Παχτίκου (Κωνσταντινούπολη 1913), *Μπουκέτο* (1945), *Νέα Γενιά* της ΕΠΟΝ (1945), *Νέα Γράμματα* του Αντρέα Καραντώνη (1935), *Νέα Εποχή* (1935), *Νέα Εστία* του Π. Χάρη (Αθήνα 1937, 1938, 1939, 1940, 1945, 1946, 1947, 1948, 1949, 1953), *Νέα Ζωή* του Μάριου Βαϊάνου (1924), *Νέα Ζωή* του Κ. Ν. Κωνσταντινίδη (Αλεξάνδρεια 1913), *Νέα Ζωή* του Πέτρου Πικρού (Αθήνα 1945), *Νέα Πνοή* του Ν. Πάνου (Θεσσαλονίκη 1937, 1938), *Νέα Πορεία* του Τηλέμαχου

⁴⁵² Ο. π., 337-338.

Αλαβέρα (Θεσσαλονίκη 1986 για τα 30χρονα του περιοδικού), *Νέα Σκέψη* του Τάσου Βουλόδημου (1925),⁴⁵³ *Νέα Σκέψη* του Χρήστου Ν. Κουλούρη (1971 για το 100ό τεύχος), *Νέα Σύνορα* του Δημήτρη Βαλασκαντζή (1970), *Νέα Τέχνη* του Μάριου Βαϊάνου (1937), *Νεοελληνικά Γράμματα* με διευθυντή τον Κ. Ελευθερουδάκη και αρχισυντάκτη τον Κ. Καρθαίο (1935), στη συνέχεια υπό τη διεύθυνση του Αλέκου Φωτιάδη και κατόπιν του Δημήτρη Φωτιάδη (1937, 1938, 1940), *Νεοελληνικά Γράμματα* του Γιάννη Γουδέλη (1987), *Νεοελληνικά Σημειώματα* του Γιάννη Σκαρίμπα (1937), *Νεοελληνική Λογοτεχνία* του Τώνη Ζαχαράκη (Αθήνα 1938), *Νεοελληνικόν Αρχείον* του Νικόλαου Τωμαδάκη (Χανιά 1935), *Νέοι Βωμοί* του Άγγελου Μεντζελίδη (Αθήνα 1924),⁴⁵⁴ *Νέος Άνθρωπος* του Π. Ι. Καμπανά (1949), *Νίκη* του Άγγελου Φέτση (Αθήνα 1927), *Ο Αιώνας μας* του Κωνσταντίνου Δαρρίγου (1947), *Ο Εκπαιδευτικός Ερευνητής* του Χ. Κυριακάτου (Πειραιάς 1915), *Ο Ελληνισμός του Εξωτερικού* του Π. Ν. Καλουτά (Θεσσαλονίκη 1964), *Ο Θεατής* του Ρέννου Γαλανίδη (βδομαδιατική εφημερίδα) (Χαρτούμ 1935), *Ο Κόσμος των Μεταλλείων* του συγκροτήματος Μποδοσάκη Αθανασιάδη που εκδιδόταν με επιμέλεια του Νίκου Πολίτη (1972), *Ο Φίλος των Ζώων* του Χαρίλαου Λαγουδάκη (1935), *Οικονομικά Χρονικά* του Δ. Γ. Μακκά (Αθήνα 1911), *Οικονομική Επιθεώρησης* του Θ. Κ. Ηρακλείδη (Θεσσαλονίκη 1911), *Ορίζοντες* του Μάριου Βαϊάνου (Αθήνα 1944), *Ουρανός* του Άρη Χατζιδάκη (Ηράκλειο Κρήτης 1947), *Παγκόσμιος Ανθολογία* των Γιώργη Σημηριώτη και Λ. Κωνσταντινίδη (Αθήνα 1936, 1938), *Παιδαγωγική Επιθεώρηση* του Χαράλαμπου Σκαλισιάνου (1947), *Παιδεία* του Μίλτου Κουντουρά (1935, 1936), *Παιδεία (και Ζωή)* του Ευάγγελου Παπανούτσου (1949, 1950), *Παιδική Χαρά* του Αριστ. Ι. Ράλλη (1924),⁴⁵⁵ *Παλμός* του Πέτρου Σπανδωνίδη, με επιμελητή ύλης τον Αβραάμ Παπάζογλου (1937), *Παναθήναια* του Κίμωνα Μιχαηλίδη (Αθήνα 1911),⁴⁵⁶ *Παναθήναια* του Γ. Μ. Πολιπάρχη (1964), *Παναιγύπτια* του Στέφανου Πάργα (Αλεξάνδρεια 1936, 1937),

⁴⁵³ Ο. π., 381-382.

⁴⁵⁴ Ο. π., 350-352.

⁴⁵⁵ Ο. π., 427-428.

⁴⁵⁶ Ο. π., 58-67.

Πανελλήνιον της Ελένης Κομνηνού-Πλατανιά (Αθήνα 1913, 1914),⁴⁵⁷ *Πάνταινος* του πατριαρχείου Αλεξανδρείας (ιδρυτής το 1908 ο πατριάρχης Φώτιος Περόγλου, διευθυντής Γρηγόριος Παπαμιχαήλ 1918, Μιχαήλ Γαλανός 1927), *Παρασκήνια* του Θεόδωρου Ν. Συναδινού (1938), *Πασχαλινά Φύλλα* του Μάριου Βαϊάνου (Αθήνα 1936), *Περιηγητική* του Ευθύφρονα Ηλιάδη (1963, 1964), *Περιοδικό των Ελληνίδων της Βορείου Ελλάδας* της Ρούλας Παπαδημητρίου (Θεσσαλονίκη 1959), *Πινακοθήκη* του Δημήτριου Καλογερόπουλου (Αθήνα 1908-1914),⁴⁵⁸ *Πνευματική Ζωή* του Μελέη Νικολαΐδη (Αθήνα 1966), *Προμηθεύς ο Πυρφόρος* του Γ. Φ. Δαφέρμου (Ρέθυμνο 1925), *Πρόδος* του Στάθη Καραγιώργη (εφημερίδα) (Αλμυρός 1937), *Πρωτότυπη Φιλολογική Επιθεώρηση* της Σόνιας Ολλανδέζου (άρχισε το 1957 και εκδιδόταν για 14 χρόνια, αναφορά 1971), *Ρωμανός ο Μελωδός* με εκδότη τον αρχιμανδρίτη Αθηνόδωρο Παραδείση και συντάκτη τον Σωφρόνιο Ευστρατιάδη (1932), *Σημερινά Γράμματα* του Άλκη Γιαννόπουλου (1954), *Σκιάθος* του Χρήστου Χειμωνά (1976), *Σοσιαλιστική Επιθεώρηση*, θεωρητικό όργανο του Ελληνικού Σοσιαλιστικού Κόμματος (1945), *Τα Νέα Γεωπονικά* με διευθυντή τον Σπυρίδωνα Χασιώτη (Αθήνα 1924), *Τέταρτο* υπό τη διεύθυνση του Μάνου Χατζιδάκι (1985), *Το Ισχυρό Θεμέλιο* του Χρύσανθου Θεοχάρη (Θεσσαλονίκη 1972), *Τομές* του Δημήτρη Δούκαρη (1978), *Το Νέο Πνεύμα* των Γ. Φλιάσιου και Γ. Ζαΐρη (1937), *Το Νησί* των Κώστα Χαλλιόρη και Γιώργου Μουτάφη (1937), *Το Ξεκίνημα* του Νίκου Γρυπάρη (Ζάκυνθος 1937, 1938), *Το Περιοδικό μας* του Γεράσιμου Βώκου, επανέκδοση από τους Νίκο Βελιώτη, Χρήστο Λεβάντα και Στέλιο Γεράνη (1958), *Υγεία* των Ι. Βεγκλίδη, Β. Κελεμένη και Μ. Μωυσειδίδη (1925), *Φάρος* των Ιωάννη Λάλα και Νικόλαου Μεταξά (Αλεξάνδρεια 1924, 1925), *Φιλική Εταιρεία* των Βάσου Δασκαλάκη και Φώτη Κόντογλου (Αθήνα 1925),⁴⁵⁹ *Φιλολογική Ζωή* των Κωστή Βελμύρα και Νίκου Χάγερ Μπουφίδη (εφημερίδα) (1925), *Φιλολογική Πρωτοχρονιά* του Αριστείδη Ν. Μαυρίδη (1989), *Φλόγα* του Γιάννη Φλιάσιου (Αθήνα 1935), *Φοιτητική Φωνή* του πανεπιστημίου Αθηνών (1946), *Φύλλα Τέχνης* του Μηνά Δημάκη (Ηράκλειο Κρήτης 1935),

⁴⁵⁷ Ό. π., 222-224.

⁴⁵⁸ Ό. π., 73-87.

⁴⁵⁹ Ό. π., 383-385.

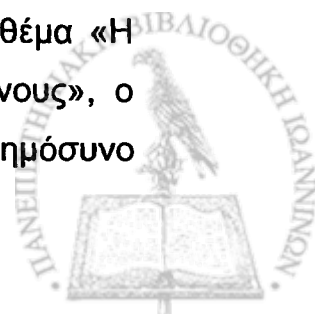

Φως του Στέλιου Αλοΐζου (Ηράκλειο Κρήτης 1926), *Χημεία και Βιομηχανία* του Γεώργιου Μουζουράκη (1963) και *Ψυχιατρική και Νευρολογική Επιθεώρησης* του Σιμωνίδη Βλαβιανού (1904, 1905, 1906).

5ζ. Διαλέξεις-Ομιλίες-Φιλολογικά μνημόσυνα:

Άφθονες είναι οι πληροφορίες για διαλέξεις, ομιλίες, ανακοινώσεις στο πλαίσιο προγραμμάτων διαφόρων σωμάτων, οργανώσεων και σωματείων, ή σε επετειακές ή άλλες εκδηλώσεις για πρόσωπα και γεγονότα.

Το 1920 ο αρχιεπίσκοπος Αθηνών εκφώνησε επικήδειο στην κηδεΐα του Βλάση Γαβριηλίδη, το 1929 ο Π. Τρεμπέλας μίλησε στον Παρνασσό σε διαλέξεις που οργάνωσε ο αρχιεπίσκοπος για το πρόσωπο του Χριστού και ο Γ. Σωτηρίου στην Ακαδημία για αραβικές επιγραφές στην Αθήνα, το 1931 ο Χρυσόστομος Παπαδόπουλος και ο Αλέξ. Βουρνάζος μίλησαν στην Ακαδημία Αθηνών κατά την υποδοχή του Δημητρίου Μπαλάνου ως νέου μέλους και ο Αβροτέλης Ελευθερόπουλος, καθηγητής του πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, σε ομιλία του στο πανεπιστήμιο εκφράστηκε με ασέβεια για τον Χριστό και προκάλεσε αντιδράσεις της Εκκλησίας και της κοινωνίας, το 1932 ο Κ. Δυοβουνιώτης μίλησε στην 65ετηρίδα της επιστημονικής δράσης του Ζήκου Ρώση, ο Αλιβιζάτος σε εκδήλωση στο πανεπιστήμιο για τη συμπλήρωση 50 ετών επιστημονικής δράσεως του ομότιμου καθηγητή Ι. Μεσολωρά, ο Βασίλειος Στεφανίδης για τα 35 χρόνια της επιστημονικής δράσης του αρχιεπισκόπου Χρυσόστομου Παπαδόπουλου σε εκδήλωση της Θεολογικής Σχολής του πανεπιστημίου Αθηνών και ο Τιμόθεος Θέμελης έκαμε ανακοίνωση στο Γ' Βυζαντινολογικό Συνέδριο των Αθηνών για τα επωνύμια της Παναγίας. Το 1933 ο Ι. Γ. Παναγιωτίδης μίλησε στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης για τη σχέση πίστεως και επιστήμης και ο Χρύσανθος Φιλιππίδης εκφώνησε επικήδειο στην κηδεΐα του Ιωακείμ Νικοπόλεως και Πρεβέζης, το 1934 ο Σωτηρίου μίλησε στον Παρνασσό για τα κειμήλια και το σκευφυλάκιο του Οικουμενικού Πατριαρχείου, τα οποία είχε τον προηγούμενο χρόνο μελετήσει και τακτοποιήσει έπειτα από πρόσκληση του πατριάρχη, το 1936 ο ίδιος στη μεγάλη αίθουσα του πανεπιστημίου Αθηνών κατά την επίσημη εορτή των Γραμμάτων με θέμα «Η εθνική δράσις των μονών της Ελλάδος κατά τους βυζαντινούς χρόνους», ο Παπατσώνης για τον Κ. Δημαρά ως ποιητή, ο Βέης σε φιλολογικό μνημόσυνο

του καθηγητή Ανδρεάδη, ο Συκουτρής για τον Λιπέρτη στον Παρνασσό και ο Αχ. Κύρου στο Βερολίνο για τις σχέσεις του ιστορικού Βίνκελμαν με την Ελλάδα με την ευκαιρία της 95^{ης} επετείου του ιστορικού.

Το 1937 υπάρχει αναφορά για αρκετές επετειακές εκδηλώσεις. Τα 100χρονα του Πειραιά, στα οποία προγραμματιζόταν να μιλήσουν οι Άγρας, Καμπάνης, Μελάς και Νιρβάνας, τα 50χρονα του Ξενόπουλου, που αποφάσισαν να τιμήσουν η Ακαδημία Αθηνών και η Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών, με την ευκαιρία των οποίων έγιναν αρκετές διαλέξεις στην Αθήνα, τα 100 χρόνια του πανεπιστημίου, όπου μίλησε ο υπουργός Παιδείας Κ. Γεωργακόπουλος, τα 100 χρόνια από το θάνατο του Λεοπάρντι, για τα οποία μίλησε ο Σιγούρος στο Ιταλικό Ινστιτούτο, τα 100χρονα του Πούσκιν με δυο εκδηλώσεις, στη ρωσική πρεσβεία και από την Εταιρεία Λογοτεχνών στα «Ολύμπια». Στην πρώτη αναφέρεται ότι έλαβαν μέρος η Νέλλη Ευελπίδη και η Μυρτιώτισσα, η οποία απάγγειλε τα ποιήματα του Πούσκιν «Για την Ελλάδα του '21» και «Στην Ελληνίδα», τα οποία είχε μεταφράσει ο Βάρναλης, και στη δεύτερη μίλησαν οι Καρθαίος και Κ. Ελευθερουδάκης. Οργανώθηκαν ακόμη δυο φιλολογικά μνημόσυνα. Του Αλ. Πάλλη, στο οποίο μίλησαν οι Γκόλφης, Νιρβάνας, Ξενόπουλος, Λ. Πολίτης, Τριανταφυλλίδης και Σικελιανός, ο οποίος αντιπροσώπευσε τα *Κυπριακά Γράμματα* και διάβασε χαιρετιστήριό τους μήνυμα, και της Ανθούλας Σταθοπούλου Βαφοπούλου, με ομιλητές τη Μυρτιώτισσα, τη Ζιτσαία, τον Γ. Δέλιο, τον Ν. Πάνο και τον Κ. Ντούλα. Πέρα απ' αυτά, ο Αχ. Κύρου έδωσε διάλεξη στην Αρχαιολογική Εταιρεία για την ελληνική συμβολή στην Αναγέννηση, ο Μ. Τριανταφυλλίδης δυο διαλέξεις στο θέατρο Ολύμπια με θέμα «Ο αττικισμός στην εποχή του Χριστού και η αρχή της διγλωσσίας» και «Ο πρώτος δημοτικισμός» και στο Δημοτικό Θέατρο Πειραιώς προγραμματιζόταν έκθεση Πειραιωτών ζωγράφων και γλυπτών, παλαιότερων και νεότερων, στην οποία θα μιλούσε ως διευθυντής της Εθνικής Πινακοθήκης ο Ζ. Παπαντωνίου με θέμα «Η αισθητική και το κοινό».

Τον επόμενο χρόνο ο Ζώρας μίλησε από το ραδιοφωνικό σταθμό Μπάρι για την κυπριακή πνευματική ζωή, ετοιμάζονταν στην Ελλάδα γιορτές για τα 50 χρόνια από την έκδοση του έργου του Ψυχάρη *Το Ταξίδι μου* και έγινε στην Ιθάκη (Σχολή Σταθάτου) το Β' Πανιώνιο συνέδριο. Στη συνέχεια καταγράφονται οι

ομιλητές με τον τίτλο της ανακοίνωσης που ο κάθε ένας έκαμε: Αριστ. Αλβανίτης «Η καταγωγή των σημερινών κατοίκων της Λευκάδας» και «Η χρησιμότητα ενός ανώτερου εκπαιδευτικού ιδρύματος σε μια πόλη της Εφτανήσου», Γ. Βαλέτας «Η Οδύσσεια στα νεοελληνικά», Σπ. Γαλάτης «Η γεωγραφική θέση της Ιθάκης του Ομήρου και του Δουλιχίου», Τάκης Γαλάτης «Η ανάγκη ιδρύσεως σχολών λαού στην Εφτάνησο», Φ. Γιοφύλλης «Ο Μπαίρον στην Ιθάκη», Π. Γιωτόπουλος «Περί των ποινικών κωδίκων των Ιονίων νήσων επί αγγλικής Προστασίας», Κ. Ζαβιτσιάνος «Η δημοτική εκπαίδευση στην Ιθάκη από της Βενετοκρατίας μέχρι σήμερα», Διον. Ζακυθηνός «Η οργάνωση των Εφτανησιωτικών ιστορικών μελετών», Π. Ζέπος «Η σημασία του Ιονίου πολιτικού κώδικος ως τοπικού ελληνικού δικαίου», Διον. Καλογερόπουλος «Ανέκδοτη αλληλογραφία του Λομβάρδου με το Σαούλη για τα εθνικά ζητήματα της Εφτανήσου» και «Αν ο φιλόσοφος Πυθαγόρας μετέβη στην Ιθάκη», Ιτππ. Καραβίας «Ιθακήσιοι λόγιοι προ της ελληνικής επαναστάσεως», Ν. Κοκκίδης «Γεωγραφία και χάρτες της Ιθάκης», Αντ. Κόμης «Προσθήκες στη Σολωμική βιβλιογραφία», Μ. Λάσκαρις «Η αυτοβιογραφία του Καποδίστρια», Αικ. Λειβαδά «Ποια κοσμητικά επίθετα έδωκε η αρχαιότητα στην Ιθάκη», Γερ. Λεκατσάς «Το άντρο των Νυμφών στην Ιθάκη», Ν. Λευθεριώτης «Η εξέγερση των χωρικών Κερκύρας επί Βενετίας», Ριχ. Λυβαθινόπουλος «Η διάδοση του χριστιανισμού στην Εφτάνησο», Θ. Μακρής «Η ελευθεροτυπία και η ένωση της Εφτανήσου», Αντ. Μάτεσις «Περί του θεσμού των ειρηναρχών επί Βενετίας», Μαριέττα Μινώτου «Νικόλας Επισκοπόπουλος Segur», Δημ. Μπούας «Ο Αντώνιος Δάνδολος και η ένωση της Εφτανήσου», Αγάθη Νικοκάβουρα, «Μαρία Πετρεπίνη», Κ. Παλατιανός «Ο Θερβάντες στα νησιά (1571-1573)», Κ. Πεταλάς «Η Ομηρική Ιθάκη», Ευγ. Πολίτης «Η διάδοση των ελαιοδένδρων στην Εφτάνησο και στην Κρήτη επί Βενετίας», Αλκ. Προβατάς «Αρ. Βαλαωρίτης και Ι. Σταματέλλος», Α. Ραφτόπουλος «Οι διαπρέψαντες κατά την ΙΘ' εκατονταετία Ιθακήσιοι στα γράμματα και στην πολιτική», Κ. Σολδάτος «Η εθνική γλώσσα στην Εφτάνησο», Σπ. Στάθης «Οι θεατρικές παραστάσεις στα Κύθηρα από εκατονταετίας», Δημ. Σταμπόγλης «Ο Σπ. Βλαντής και το έργο του», Αθηνά Ταρσούλη «Ισαβέλλα Θεοτόκη Αλβρίτζη και Μαργαρίτα Αλβάνα Μηνιάτη» και Κ. Ν. Τριανταφύλλου «Πατρινοί πρόσφυγες στα Εφτάνησα».

Το 1939 προγραμματίστηκε να αρχίσει ο εορτασμός των 40χρονων του Βορέα με τιμητική συγκέντρωση στη μεγάλη αίθουσα τελετών του πανεπιστημίου Αθηνών.

Το 1940 ο Στ. Λυκούδης έκανε στην Ακαδημία εισήγηση για διαρρύθμιση και συμπλήρωση του ελληνικού αλφαβήτου, ο Μελάς μίλησε με θέμα «Η γυναίκα και το βιβλίο» σε φιλολογικό τσάι του Λυκείου Ελληνίδων, στο οποίο απάγγειλε η Μυρτιώτισσα, η Ταρσούλη έκανε στο Ιταλικό Ινστιτούτο διάλεξη για τις Ελληνίδες που έδρασαν τον περασμένο αιώνα στην Ιταλία και την επίδρασή τους στα ιταλικά γράμματα και τέχνη, το 1944 ο Ορλάνδος έκανε στην Ακαδημία ανακοίνωση για τις νέες χριστιανικές επιγραφές στον Παρθενώνα, από τις οποίες αποδείχτηκε ότι δεν υπήρχε στα Προπύλαια ναός των Ταξιαρχών και ο Βορέας με θέμα «Η ενίσχυση της φαντασίας είναι δυνατή διά διαστημάτων ασκήσεως».

Τον επόμενο χρόνο ο Σκίπης μίλησε στο καλλιτεχνικό μνημόσυνο του Φωκίωνος Ρωκ, στο φιλολογικό σαλόνι της Αγγελικής Παναγιωτάτου στην Αλεξάνδρεια έγινε γιορτή για την Κύπρο, στην «Κυψέλη» Αλεξανδρείας η Δέσποινα Σεβαστοπούλου μίλησε με θέμα «Ελληνικά έπη» και ο Σύνδεσμος Ελλήνων Λογοτεχνών και ο Παρνασσός οργάνωσαν εκδήλωση στον Παρνασσό για τα 85 χρόνια του Δροσίνη.

Το 1946 γιορτάστηκαν στην Αλεξάνδρεια τα 40 χρόνια της επιστημονικής δράσεως της Αγγ. Παναγιωτάτου, ο Ζακυθινός ότi μίλησε στον Παρνασσό με θέμα «Πνευματικά σχέσεις Βυζαντινών και Αράβων» ο Μιχαήλ Μιχαηλίδης-Νουάρος έκανε ομιλία στο Ραδιοφωνικό Σταθμό Αθηνών στην Ώρα των Κυπρίων, ο Άμαντος μίλησε εισαγωγικά στο μνημόσυνο του Γ. Χατζιδάκι, το οποίο οργάνωσε στον Παρνασσό η Επιστημονική Εταιρεία, με κύριο ομιλητή το διευθυντή του Ιστορικού Λεξικού Ι. Παπαδόπουλο, ο οποίος προγραμματίστηκε να μιλήσει στην Αρχαιολογική Εταιρεία με θέμα «Κάρολος Ντιλ, ο εκλιπών μέγας βυζαντινολόγος» στο πλαίσιο της σειράς διαλέξεων της Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών, και η Ταρσούλη μίλησε στον Παρνασσό με θέμα «Τα Δωδεκάνησα» με φωτεινές εικόνες κοστουμιών από τα Νησιά ζωγραφισμένων από την ίδια και στον ίδιο χώρο με θέμα «Το τουριστικό βιβλίο» στο κλείσιμο δίμηνης εκθέσεως βιβλίου.

Στη Σορβόννη έγινε (1947) φιλολογικό μνημόσυνο του Hubert Pernot, στο οποίο μίλησαν η καθηγήτρια Π. Λάσκαρη και εκ μέρους της Ενώσεως Ελλήνων φοιτητών ο Σταμάτης Καρατζάς.

Το 1948 έγιναν φιλολογικό μνημόσυνο για τα 150 χρόνια από τη γέννηση του Ρήγα και τρεις εκδηλώσεις για τον Καβάφη, με την ευκαιρία των 15 χρόνων από το θάνατό του. Στο πρώτο, που οργάνωσαν στη μεγάλη αίθουσα του Παρνασσού η Εθνολογική Εταιρεία, ο Πατριωτικός Όμιλος και η Εθνική Εταιρεία των Λογοτεχνών προλόγισε ο Ιππ. Καραβίας και μίλησε ο Φάνης Μιχαλόπουλος. Οι συγκεντρώσεις για τον Καβάφη έγιναν από την Πνευματική Εστία των Ελλήνων της Αλεξάνδρειας με ομιλίες από τους Τίμο Μαλάνο, Robert Liddell και Enrico Terni, απαγγελίες και αποκαλυπτήρια αναμνηστικής πλάκας που εντοιχίστηκε στο σπίτι του. Την ίδια χρονιά μίλησαν ο Παπανούτσος για τον Γιώργο Σεφέρη σε απογευματινή φιλολογική συγκέντρωση που οργάνωσε για τον ποιητή ο σύλλογος «Αθήναιον» (απάγγειλαν ποιήματα ο ίδιος ο ποιητής και ο Γιώργος Κατσίμπαλης), η Σταυρούλα Μαρκέτη με θέμα «Ο άνθρωπος Ιανός» στη σειρά των διαλέξεων της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών, ο Γ. Π. Οικονόμος για το έργο του πρέσβη της Τουρκίας Ρουσέν Εσρέφ Ουναϊδίν, που αναγορεύτηκε επίτιμος διδάκτορας, ο Γ. Π. Οικονόμος για το έργο του πρέσβη της Τουρκίας Ρουσέν Εσρέφ Ουναϊδίν, που αναγορεύτηκε επίτιμος διδάκτορας, και ο Λίνος Πολίτης με θέμα «Δημιουργική δεκαετία του Σολωμού 1823-1833», την οποία οργάνωσε στο θέατρο «Αλίκης» το «Αθήναιον». Το ίδιο έτος ο Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος πήγε στην Πόλη, έπειτα από πρόσκληση της «Ελληνικής Ένωσης», για να δώσει τρεις διαλέξεις, ο Σπ. Παναγιωτόπουλος στον Παρνασσό για τον Δροσίνη, ο Κ. Παπαπάνος με θέμα «Ομορφιές της Ελλάδας» στο ναό της Αφαίας στην Αίγινα στη σειρά των τουριστικών διαλέξεων της Ελληνικής Περιηγητικής Λέσχης, ο Ν. Προεστόπουλος στον τάφο του Ουράνη, ο Ν. Σημηριώτης με θέμα «Η μουσικότητα στην ποίηση» στη σειρά των διαλέξεων της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών, ο Γ. Μελάς για τον Βενιζέλο στον Παρνασσό. Επίσης ο Κ. Τσάτσος προσφώνησε Κυπρίους αθλητές και εκδρομείς στη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών, ως πρόεδρος της Εθνικής Εταιρείας Λογοτεχνών και ο Ι. Κακριδής έδωσε στη Σουηδία για ένα χρόνο μαθήματα και διαλέξεις για την αρχαία και σύγχρονη Ελληνική φιλολογία.

Μίλησαν (1949) οι Θέρος και Δελής στα 90χρονα του Δροσίνη, ο Αλ. Διομήδης είπε επικήδειο στην κηδεία του αρχιεπισκόπου Δαμασκηνού και ο Κ. Τσάτσος μίλησε στη Βουλή γι' αυτόν, ο Μ. Γερουλάνος, ως πρόεδρος του συλλόγου «Ελληνικόν Φως», έκαμε έναρξη των δραστηριοτήτων του συλλόγου με διάλεξη του στον Παρνασσό με θέμα «Το πνευματικόν περιεχόμενον του Εθνικού αγώνος», ο Γιάννης Σιδέρης μίλησε με θέμα «Η Νέα σκηνή» στη σειρά των διαλέξεων για θέματα θεάτρου που εγκαινίασε το Θέατρο Τέχνης στο θέατρο «Αλίκη» κάθε Δευτέρα απόγευμα, σειρά στην οποία θα μιλούσε και ο Ν. Γκάτσος, και ο Μυριβήλης στη Στέγη Γραμμάτων στη σειρά διαλέξεων της Ελληνικής Εταιρείας Λογοτεχνών, της οποίας ήταν αντιπρόεδρος, με θέμα «Η γυναίκα και η τέχνη».

Τον επόμενο χρόνο μίλησαν οι πιο κάτω: Ο Φ. Μιχαλόπουλος στη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών για τον Βαλαωρίτη με την ευκαιρία της 70ετηρίδας από το θάνατό του, στο πλαίσιο των διαλέξεων της Ενώσεως Ελλήνων Λογοτεχνών, η Ταρσούλη στο δείπνο που παρατέθηκε προς τιμήν της κυπριακής πρεσβείας στην Αθήνα από την Ένωση Ελλήνων Λογοτεχνών, η Βαρβάρα Θεοδωροπούλου στη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών για τον Μαβίλη, ο Μαρκίνας στον Παρνασσό για την πνευματική ανασυγκρότηση, ο Καραβίας στα εγκαίνια της πινακοθήκης του Παρνασσού με έργα τα οποία είχαν δωρίσει καλλιτέχνες, ο Κωστής Λάμπρου στο φιλολογικό μνημόσυνο του Παπαδιαμάντη που οργάνωσε στη Σκίαθο ο Φυσιολατρικός Όμιλος Βόλου «Παν», στο οποίο ο Κίμων Θεοδωρόπουλος έκαμε εισαγωγική ομιλία, ο Ν. Μάτσας για τον Άλκη Θρύλο και (μαζί με τον Ασημακόπουλο, με τρόπο διαλογικό) για τον Αιμίλιο Χουρμούζιο, στη σειρά των εβδομαδιαίων διαλέξεων των νέων λογοτεχνών στο θέατρο «Αλίκη», ο Μελάς, προσκεκλημένος του Συλλόγου Αθηναίων, στον Παρνασσό για τη γυναίκα, εκδήλωση που προλόγισε ο δήμαρχος Σκουζές, ο Μυριβήλης, προσκεκλημένος από το περιοδικό *Μορφές*, με θέμα «Αίμα και πνεύμα» στο μεγάλο αμφιθέατρο του πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ο Ν. Μάτσας και ο Σπ. Παναγιωτόπουλος για την Ουράνη στη σειρά των εβδομαδιαίων διαλέξεων των νέων λογοτεχνών στο θέατρο «Αλίκη» και πάλι ο Παναγιωτόπουλος στον Εμπορικό Σύλλογο για τη βουκολική ποίηση, η Μαρία Περ. Ράλλη στον Παρνασσό με θέμα «Μπροστά στις Νυμφαίες του Μονέ», ο

Γιάννης Σαραλής για το έργο του Στράτη Μυριβήλη, που οργάνωσαν οι Νέοι Έλληνες Λογοτέχνες, ο Ν. Σημηριώτης στον Αγγλοελληνικό Σύλλογο Πειραιώς με θέμα «Η μουσική στην ποίηση» και ο Αντ. Μάτεσις στη σειρά των διαλέξεων της Ενώσεως Ελλήνων Λογοτεχνών στη Στέγη Γραμμάτων για τους «Τάφους» του Φώσκολου.

Το 1952 η σύγκλητος του πανεπιστημίου Αθηνών έδωσε δεξίωση προς τιμήν του αρχιεπισκόπου Μακαρίου, στην οποία μίλησαν οι Μ. Δένδιας, Τρεμπέλας και Σωτηρίου. Το ίδιο έτος έγινε πολιτικό μνημόσυνο του πρώην δημάρχου Αθναίων Κ. Κοτζιά στο οποίο μίλησαν ο διάδοχός του Κ. Νικολόπουλος και ο Π. Τσιμπιδάρος.

Το 1953 ήταν έτος πολλών επετειακών εκδηλώσεων. Και πρώτα τα 500 χρόνια από την άλωση της Πόλης. Η Ακαδημία Αθηνών οργάνωσε δημόσια συνεδρία, στην οποία μίλησε ο πρόεδρος της Κουγέας και έκαμαν ανακοίνωση ο Άμαντος με θέμα «Λουκάς Νοταράς-Γεννάδιος Σχολάριος», ο Κουκουλές «Βυζαντινή λαογραφία» και ο Σωτηρίου για τη βυζαντινή τέχνη. Ο Ζακυθινός μίλησε στο πανεπιστήμιο Αθηνών, ο Ζώρας στη Στέγη Γραμμάτων με θέμα «Ο θρήνος του λαού για την άλωση» και στον ίδιο χώρο η Μινώτου με θέμα «Η Άλωση από παλιά κείμενα», ο Σιατόπουλος και ο Βέης. Σε εκδήλωση του Συλλόγου Υπαλλήλων της Τραπέζης της Ελλάδος έκαμε εισαγωγή ο Βενέζης και μίλησαν ο Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος με θέμα «Η νίκη του πνεύματος» και ο Χάρης με θέμα «Η ώρα της θυσίας».

Τον ίδιο χρόνο έγινε εκδήλωση προς τιμήν του Ιππ. Καραβία, με την ευκαιρία των 90 του χρόνων, των 60 ως μέλους και των 20 ως προέδρου του Παρνασσού και από την Ένωση Λογοτεχνών σειρά πνευματικών συγκεντρώσεων προς τιμήν του Φιλαδελφέως, γνωστού και για τον ομώνυμο διαγωνισμό. Επίσης γιορτάστηκαν από το Φιλοτεχνικό Όμιλο Χίου τα 80χρονα του Άμαντου, από την Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών τα 50χρονα της πνευματικής δράσεως της Μυρτιώτισσας και του Γ. Δελή στη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών, με ομιλητή τον Γκόλφη, και από το Σύνδεσμο Ελλήνων Λογοτεχνών πάλι στη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών η 50ή επέτειος από την έκδοση του περιοδικού *Νουμάς*, με εισαγωγική ομιλία του Π. Μαρκάκη και ομιλία του Γκόλφη «Ο Νουμάς και η εποχή του».

Έγιναν ακόμη ή αποφασίστηκαν φιλολογικά μνημόσυνα διαφόρων λογοτεχνών και άλλες διαλέξεις. Φιλολογικά μνημόσυνα έγιναν για τους ακόλουθους: Για τον Σικελιανό, το οποίο οργάνωσε ο Σύλλογος των εν Αθήναις Λευκαδίων και στο οποίο μίλησαν οι Τάκης Μπαρλάς και Γερ. Γρηγόρης και αποκαλύφθηκε πλάκα στο τελευταίο σπίτι του Σικελιανού, όπου μίλησε ο Γ. Θεοτοκάς. Για τον Ουράνη έγινε εκδήλωση στον τάφο του, κατά την οποία τοποθετήθηκε πλάκα - που είχε φιλοτεχνήσει ο Γ. Ανεμογιάννης - και μίλησε ο Πέτρος Χάρης, απάγγειλαν δε στίχους του η Θάλεια Καλλιγά και ο Νίκος Παρασκευάς. Πιο ύστερα τον ίδιο χρόνο έγινε φιλολογικό μνημόσυνό του στην «Ελληνική Περιηγητική Λέσχη» με ομιλητές τους Ι. Μ. Παναγιωτόπουλο, Πέτρο Χάρη και Ηλία Βενέζη και απαγγελίες ποιημάτων του από την Αλέκα Κατσέλη.

Η Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών οργάνωσε σειρά φιλολογικών μνημοσύνων. Για τον Χάγερ Μπουφίδη μίλησε ο Φ. Γιοφύλλης, για τον Χαντζάρα ο Χρ. Λεβάντας, για τον Άγγελο Σημηριώτη ο Βρεττάκος, για τον Αντ. Γιαλούρη ο Μπεκές και για τον Αναστάσιο Δρίβα ο Στρ. Δούκας. Αποφασίστηκε από την Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών να γίνουν μνημόσυνα του Τραυλαντώνη και του Βάσου Δασκαλάκη, και με τη συμπλήρωση 30 χρόνων από το θάνατο του Κωνσταντίνου Θεοτόκη προγραμματίζονταν εκδηλώσεις τόσο στην Αθήνα όσο και στη γενέτειρά του Κέρκυρα, ο δε Ραδιοφωνικός Σταθμός Αθηνών άρχισε να μεταδίδει στην εκπομπή «Αριστουργήματα της λογοτεχνίας μας» το έργο του «Κατάδικος».

Διαλέξεις πραγματοποιήθηκαν από την Ειρήνη Γαλανού στη σειρά των διαλέξεων της Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών για τον Στέφανο και την Αιμιλία Δάφνη, τη Μίνα Κοντοσταύλου στο Βρετανικό Συμβούλιο με θέμα «Αι βάσεις της συγχρόνου αγγλικής ποιήσεως», τον Χάρη στην Περιηγητική Λέσχη με θέμα «Παλαιά και σύγχρονη φυσιολατρία», τον Χρ. Σολομωνίδη για τον Στ. Σπεράντσα στον Παρνασσό, τον Θέρο για τον Δροσίνη στην Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών, τον Μυριβήλη στον Παρνασσό για την εκκλησιαστική βυζαντινή μουσική, την Ελένη Βλάχου στον Αγγλοελληνικό Σύνδεσμο με θέμα «Το μέλλον της Ελληνίδος στην πολιτική», τον Γιοφύλλη στη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών για τον Μωριάκ και ο Παράσχος θα έδινε από το BBC σειρά ομιλιών για την ελληνική λογοτεχνία. Τέλος, η Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών, σε ειδική

τελετή, απένειμε διπλώματα σε ξένους ελληνιστές, κατά την οποία μίλησαν οι Μυριβήλης και Ν. Σημηριώτης.

Και το 1954 έγιναν επετειακές και τιμητικές εκδηλώσεις, φιλολογικά μνημόσυνα και άλλες ομιλίες.

Για τα 900 χρόνια του σχίσματος έκαμε ραδιοφωνική εκπομπή ο Μιχαήλ Κωνσταντινίδης. Άλλη επέτειος ήταν τα 100 χρόνια από τη γέννηση του Ψυχάρη. Συγκροτήθηκε επιτροπή για τους εορτασμούς στην Αθήνα και στην πατρίδα του Χίο και αποφασίστηκε ότι στο μεγάλο εορτασμό στο θέατρο Κεντρικό θα μιλούσαν οι Μυριβήλης, Θεοτοκάς, Χρ. Χρηστίδης και Καψάλης. Στο «Αθήναιον» μίλησε για την επέτειο ο Χάρης με θέμα «Το κίνημα του Ψυχάρη». Ο Σύνδεσμος Ελλήνων Λογοτεχνών γιόρτασε την εκατονταετηρίδα του Σουρή με ομιλίες των Γ. Σταμπολή και Δ. Σιατόπουλου και απαγγελίες από τον Χρήστο Ευθυμίου.

Όσον αφορά τις τιμητικές εκδηλώσεις σημειώνεται ότι γιορτάστηκαν τα 50χρονα της πνευματικής δράσης του Μελά στον Πειραιά και στην Αθήνα, στο πλαίσιο των οποίων διοργανώθηκαν δυο βραδιές στο Δημοτικό Θέατρο Πειραιώς και στον Παρνασσό Αθηνών από το φυσιολατρικό σύλλογο «Ζήνων» και το Σύνδεσμο Εκδρομικών «Φυσιολάτρης». Το έργο του Μελά ανέλυσε ο Σολομωνίδης. Στο Ελληνοαμερικανικό Επιμορφωτικό Ινστιτούτο μίλησαν για τον Μελά οι Σπύρος Παναγιωτόπουλος, Κ. Βελμύρας και Α. Καραντώνης.

Ο Μυριβήλης και ο Θρ. Βλησίδης προλόγισαν εκδήλωση στον Παρνασσό, η οποία οργανώθηκε με φροντίδα του Πρακτορείου Πνευματικής Συνεργασίας, για τον Κύπριο λογοτέχνη και ζωγράφο Νίκο Νικολαΐδη, στην οποία μίλησαν ο Φ. Μιχαλόπουλος και η Αλίκη Νικολαΐδου.

Η Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών παρέθεσε δείπνο προς τιμήν του Γ. Γληνού με την ευκαιρία της εκδόσεως του βιβλίου του, όπου τον προσφώνησαν οι Άγις Θέρος, Λέων Κουκούλας και Θ. Συναδινός.

Φιλολογικά μνημόσυνα οργανώθηκαν για τον Ξενόπουλο από τον Οργανισμό Ζακυνθίων στον Παρνασσό, με ομιλητή τον Ιππ. Καραβία, για τον Καρυωτάκη στην Τρίπολη, με ομιλητή τον Τάκη Δόξα, το οποίο συνοδεύτηκε με αποκάλυψη πλάκας στο σπίτι όπου γεννήθηκε ο ποιητής, και για τον Πέτρο Μάγνη, με ομιλητές τον Σιατόπουλο και τον Μαρκάκη.

Σχετικά με τις διαλέξεις υπάρχουν οι πιο κάτω αναφορές: Ο Γεώργιος Μυλωνάς έκαμε το εναρκτήριο της σειράς των μαθημάτων του στο πανεπιστήμιο Αθηνών με θέμα «Ομηρικά και μυκηναϊκά έθιμα ταφής», ο Μυριβήλης έκαμε εισήγηση στη σειρά των χειμερινών διαλέξεων της Εθνικής Εταιρείας στη Στέγη Γραμμάτων, ο Παντελής Μπίστης έδωσε διάλεξη, την οποία είχε οργανώσει ο Σύνδεσμος Ελλήνων Λογοτεχνών στη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών, με θέμα «Κώστας Ουράνης, ο ποιητής της αγάπης και της νοσταλγίας», ο Θέρος μίλησε για τη Μυρτιώτισσα και τον Δελή στη Στέγη Γραμμάτων, ο Ν. Μάτσας στις Καλάμες για τους Αλέξανδρο Μωραϊτίδη και Ζαχαρία Παπαντωνίου, ο Γ. Πράτσικας στην «Εστία» Νέας Σμύρνης για τη ζωή και το έργο του Ουγκώ, ο Λ. Πολίτης για τα διασωθέντα χειρόγραφα του Σολωμού, ο Απ. Δασκαλάκης ως πρότανης μίλησε στη συνέλευση υπερεκατόν καθηγητών του πανεπιστημίου Αθηνών, η οποία ενέκρινε ψήφισμα με το οποίο καταδικαζόταν η Μεγάλη Βρετανία και απαιτείτο η Ένωση της Κύπρου και οι Δασκαλάκης, Σκάσσης και Καλλιάφας μίλησαν στην αναγόρευση του βασιλιά Παύλου σε επίτιμο διδάκτορα της Φιλοσοφικής Σχολής του πανεπιστημίου Αθηνών.

Τιμητικές εκδηλώσεις έγιναν το 1955 για τα λογοτεχνικά 50 χρόνια του Άγι Θέρου, για το Ρόδιο-Αιγυπτιώτη ποιητή Κ. Ν. Κωνσταντινίδη, τον Ουράνη και την Ταρσούλη. Για τον Θέρο μίλησαν οι Λέων Κουκούλας, Γ. Σταμπολής, Λιλή Ιακωβίδη, Τατιάνα Σταύρου, Ειρήνη Κορνηλάκη, Ροζέ Μιλλιέξ, Μελής Νικολαΐδης και Κλαύδιος Μαρκίνας. Στην εκδήλωση που οργάνωσε στην Αθήνα η Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών προς τιμή του Κωνσταντινίδη μίλησαν για τη δράση του ο Μυριβήλης, η Βαρίκα-Μοσκόβη, εκ μέρους των Δωδεκανησίων γυναικών, ο ίδιος δε απάγγειλε τρία νεότερα ποιήματά του. Στη βραδιά που οργανώθηκε για τον Ουράνη στο Ελληνοαμερικανικό Επιμορφωτικό Ινστιτούτο μίλησαν οι Στασινόπουλος και Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος. Προς τιμήν της Αθηνάς Ταρσούλη οργανώθηκε στο Ελληνοαμερικανικό Μορφωτικό Ινστιτούτο, κατά την οποία μίλησε η Λίλα Καρακάλου με θέμα «Αθηνά Ταρσούλη η Μεγάλη Κυρία των Ελληνικών Γραμμάτων».

Άλλες ομιλίες έγιναν από τη Λιλή Ιακωβίδη στη σειρά των Λογοτεχνικών Συγκεντρώσεων της Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών για το έργο της Κατίνας Παπά, από τον Σολομωνίδη στη «Διακίδειο Σχολή Λαού» της Πάτρας με θέμα

«Η ποίηση και οι σημερινές τάσεις της», στον ίδιο χώρο από τον Σπεράντσα με θέμα «Επιγραφή του ζωοποιού Σταυρού», τη Θεοδωροπούλου για τον Κάρλο Πίκιο, Ιταλό νεοελληνιστή, που είχε δώσει διάλεξη στην Αθήνα, από τον Αθάνα στην Ακαδημία για την 28^η Οκτωβρίου, τον Ν. Σημηριώτη για τη φιλελληνική εργασία του Λαβανίνι σε δείπνο που παρέθεσε προς τιμήν του Ιταλού ελληνιστή η Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών, τον Βενέζη στη σειρά λογοτεχνικών διαλέξεων, που με εισήγησή του εγκαινίασε ο Σύλλογος Υπαλλήλων της Τραπέζης Ελλάδος, με θέμα «Οι πρόγονοι», τον Χάρη στην ίδια σειρά με θέμα «Σύγχρονη κυπριακή λογοτεχνία» και από τον Κουτσοχέρα στο πνευματικό ίδρυμα Καλαμών «Η Λαϊκή Βιβλιοθήκη» με θέμα «Η πολιτεία της ευαισθησίας και του ήθους».

Διαλέξεις έγιναν και στο εξωτερικό από τον Χάρη στη Νέα Υόρκη με θέμα «Μηνύματα από την Ελλάδα» και από τον Μελά, έπειτα από πρόσκληση της Ενώσεως Γιουγκοσλάβων Συγγραφέων, στο Βελιγράδι για τον Ρήγα Φεραίο.

Τελευταία σχετική εκδήλωση του 1955, στην οποία πρέπει να γίνει αναφορά είναι η διαλογική συζήτηση των Τσάτσου, Θεοτοκά και Παπανούτσου με τον Αλμπέρ Καμύ στην Ελληνογαλλική Πνευματική Ένωση.

Τον επόμενο χρόνο έγινε συνέδριο Ελληνοχριστιανικού πολιτισμού, το οποίο προσφώνησαν οι Τσάτσος και Π. Λεβαντής, ο Μαρκάκης έδωσε διάλεξη στην αίθουσα «Κνωσσός» με θέμα «Το βυζαντινό θέατρο το 12^ο αιώνα και ένα άγνωστο έργο του Πτωχοπρόδρομου», ο Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος στο Σύλλογο Υπαλλήλων Τραπέζης της Ελλάδος με θέμα «Ιστορικά ποιήματα του Καβάφη», ο Σπ. Παναγιωτόπουλος μίλησε σε εκδήλωση στον Παρνασσό για τον Λάμπρο Πορφύρα και ο πρόεδρος της Ακαδημίας Αθηνών Γ. Ιωακείμογλου σε τελετή για τη λήξη του χρόνου, στην παρουσία του βασιλιά.

Στο ΙΑ΄ Διεθνές Συνέδριο Βυζαντινολογικών Σπουδών του Μονάχου (1958) έκαναν εισήγηση οι Ζακυθινός, Στ. Κυριακίδης και Μπόνης. Τον ίδιο χρόνο ο Μυριβήλης μίλησε (με τον Λουκή Ακρίτα και τον Βασίλη Μεσολογγίτη) σε καλλιτεχνική γιορτή που οργάνωσαν τα λογοτεχνικά και καλλιτεχνικά σωματεία της Αθήνας για την Κύπρο σε κινηματοθέατρο της Αθήνας. Οργανώθηκε από την Εταιρεία Προστασίας Ανηλίκων Αθηνών Εβδομάδα Παραστρατημένων

Παιδιών, στην έναρξη της οποίας μίλησαν οι Δ. Δαβάκης, Ι. Αποστολόπουλος και Άννα Αλευρά και κατά τη λήξη ο Τάκης Παπαγιαννόπουλος.

Το 1964 έγιναν στη Σίφνο τα αποκαλυπτήρια προτομής του Ραμπαγά στα 75 χρόνια από το θάνατό του, η Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών οργάνωσε εκδήλωση για το β' τόμο του βιβλίου της Ταρσούλη *Κύπρος* στη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών, όπου μίλησαν η Τατιάνα Σταύρου και ο Γιάννης Χατζίνης και η «Λογοτεχνική Συντροφιά» έκαμε προς τιμήν της συνεστίαση, κατά την οποία μίλησαν η Λούλα Μαυρουλίδου και η Ρένα Καρθαίου, και ο Μορφωτικός Σύλλογος Νέων της Σχολής Δημοσιογραφίας έκαμε εκδήλωση για τον Καζαντζάκη.

Τον επόμενο χρόνο οργανώθηκε φιλολογικό μνημόσυνο της Αγγελικής Χατζημιχάλη από την Ελληνική Εταιρεία Νέων στη Στέγη Γραμμάτων, ο Γ. Παπανδρέου μίλησε στην έναρξη της Φοιτητικής Εβδομάδας στη Θεσσαλονίκη, αφού θεμελίωσε τα νέα κτήρια του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου, ο Παπανούτσος έκαμε έναρξη της σειράς ομιλιών της Υπηρεσίας Σχολικής ραδιοφωνίας στην Ελλάδα με την ομιλία του «Γιατί εκπαιδευτική μεταρρύθμιση σήμερα και για ποιο σκοπό;», ο Κ. Μεραναίος συντόνισε συζήτηση από το ραδιόφωνο του ΕΙΡ για την καθιέρωση της δημοτικής στη δημόσια ζωή της Ελλάδας, στην οποία έλαβαν μέρος οι Ευάγγελος Παπανούτσος, Ιωάννης Κακριδής, Αναστάσιος Πεπονής και Γιάννης Γιαννόπουλος, ο Μ. Καλλιγιάς συντόνισε δημόσια συζήτηση στο Ζάππειο με εισηγητή τον Αλέκο Κοντόπουλο στο θέμα «Το πρόβλημα και η κατανόηση του έργου τέχνης», ο Δ. Παπασπύρου, με αφορμή την παράσταση της «Αντιγόνης» (με σκηνοθεσία Τάκη Μουζενίδη) στο Ελληνικό Θέατρο του πανεπιστημίου Μπέρκλεϋ της Καλιφόρνιας, μίλησε με θέμα «Πνευματικά και ιδεολογικά προβλήματα εις την "Αντιγόνην" του Σοφοκλέους και η σημερινή των απήχησις» και η Δαλμάτη έδωσε διάλεξη στο πανεπιστήμιο του Πατέρμου για τη σύγχρονη ελληνική μουσική κι ανέλυσε ιδιαίτερα το έργο του Σκαλκώτα.

Το 1966 οργανώθηκε στο Ηράκλειο της Αττικής εκδήλωση για τα 30 χρόνια από το θάνατο του Αρ. Προβελέγγιου με αποκαλυπτήρια πλάκας που τοποθετήθηκε στο σπίτι, όπου είχε ζήσει μέρος της ζωής του και εκδήλωση προς τιμήν του Αναστάσιου Ορλάνδου, κατά την οποία του επιδόθηκε ο τιμητικός τόμος

Χαριστήριο, εκδήλωση, στην οποία μίλησαν οι Ν. Τωμαδάκης, Ν. Κοντολέων και Μ. Μανούσακας. Τον ίδιο χρόνο προσκλήθηκε από το ίδρυμα «Ίγκναρ Βικσέλ» της Στοκχόλμης να μιλήσει ως οικονομολόγος ο Α. Παπανδρέου, ο οποίος το 1970 εμφανίστηκε ως αρχηγός του ΠΑΚ από την τηλεόραση του BBC και κατηγόρησε την αμερικανική κυβέρνηση και ειδικά τη CIA ως κύρια υπεύθυνη του πραξικοπήματος και της επιβολής της χούντας στην Ελλάδα.

Το 1971 ο Αγαπητίδης έκανε εισήγηση με θέμα «Το μάρκετιγκ εις τας εξαγωγάς των γεωργικών προϊόντων» στο Στ' σεμινάριο της Διεθνούς Ομοσπονδίας Μάρκετιγκ στη Ρουμανία, το 1975 ο Γ. Μερίκας απηύθυνε εκ μέρους του πανεπιστημίου Αθηνών χαιρετισμό στην ειδική εκδήλωση κατά την οποία επιδόθηκε στον καθηγητή Βασίλειο Γ. Κούρια τόμος που είχε ετοιμαστεί προς τιμήν του, το 1978 ο Κούριας, ως πρόεδρος της επιτροπής του εορτασμού της 50ετηρίδας της Εταιρείας, είπε τον πανηγυρικό της ημέρας, ο Ανδρόνικος παρουσίασε στη Θεσσαλονίκη τα ευρήματα της Βεργίνας, ο Μάρκος Δραγούμης μίλησε στη Θεσσαλονίκη για το σμυρνέικο τραγούδι και ο Αύγουστος Μπαγιόνας επίσης στη Θεσσαλονίκη για το 14ο αιώνα της πόλης, το 1979 πάλι στη Θεσσαλονίκη ο Γιάννης Μαρκόπουλος για την έντεχνη νεοελληνική λαϊκή μουσική και ο Χρ. Φράγκος για τις παιδαγωγικές τάσεις στον ανατολικό-δυτικό κόσμο και στην Ελλάδα.

Στη συνέχεια παρατίθενται συγκεντρωτικά, λόγω του σημαντικού αριθμού τους, εκδηλώσεις που διαχρονικά έγιναν για τον Σολωμό, τον Παλαμά και τον Σεφέρη. Για τα 80 χρόνια του Σολωμού (1937) μίλησαν στην Αθήνα ο Αθάνας και ο Θέμος Αναστασιάδης. Επτανησιακά σωματεία, η Ακαδημία και άλλα πνευματικά σωματεία προγραμμάτισαν την οργάνωση γιορτών μέσα στον Απρίλη 1948 για τα 150 χρόνια από τη γέννηση του εθνικού ποιητή. Για τον ποιητή μίλησε το 1948 ο Δημαράς.

Μεγάλος αριθμός διαλέξεων, ομιλιών και άλλων εκδηλώσεων από ποικίλους φορείς και μέσα σε διάφορους τόπους και με διάφορες ευκαιρίες οργανώθηκαν για τον Παλαμά. Το 1935 ο Γκόλφης μίλησε (1935) για την «Τρισεύγενη» του Παλαμά στη «Λέσχη Καλλιτεχνών», με την ευκαιρία που το έργο αυτό θα ανεβαζόταν από το Εθνικό Θέατρο, το 1937 η Ειρήνη η Αθηναία έκανε στον Παρνασσό διάλεξη για το έργο του Παλαμά, το 1945 έγινε στην ίδια αίθουσα

φιλολογικό μνημόσυνό του με ομιλητή τον Θεμιστοκλή Νόβα και θέμα «Η μύηση στον Παλαμά», το 1946 η Ακαδημία Αθηνών έκαμε φιλολογικό μνημόσυνο για την τρίτη επέτειο του θανάτου του, στο οποίο μίλησε ο Σκίπης, ο καθηγητής Βέης αφιέρωσε το μάθημα της μέρας στο έργο του ποιητή και ο Σύνδεσμος Λογοτεχνών τον τίμησε με επιμνημόσυνη τελετή στον τάφο του, το 1948 η Ελένη Ουράνη μίλησε στον Παρνασσό με θέμα «Η προσφορά του Παλαμά». Το 1953, με τη συμπλήρωση δέκα χρόνων από το θάνατό του, όλα τα λογοτεχνικά σωματεία Αθηνών, Θεσσαλονίκης και Πατρών τίμησαν τη μνήμη του. Ο Φιλολογικός Σύλλογος Νικαίας οργάνωσε φιλολογικό του μνημόσυνο. Ύστερα από γενική εισήγηση του ηθοποιού Γιώργου Μετσόλη μίλησε ο πρόεδρος του Συνδέσμου Ελλήνων Λογοτεχνών Γ. Σταμπόλης για τη φυσιολατρία του Παλαμά, ο Ροζέ Μιλλιέξ για τον Παλαμά και τη Γαλλία και ο Χρήστος Σολομωνίδης για τον προσφυγικό πόθο του Παλαμά. Απάγγειλαν οι ηθοποιοί του Βασιλικού Θεάτρου Ν. Παρασκευάς, Γ. Γληνός, Γ. Μπινιάρης, Ν. Βόκοβιτς, Π. Καπιτσινέα και Ε. Νενεδάκη. Στην Πάτρα έγινε φιλολογικό μνημόσυνο, με πρωτοβουλία της Διακιδείου Σχολής Λαού, στο οποίο μίλησαν ο Γιάννης Καραλής με θέμα «Ο Παλαμάς χριστιανολάτρης», ο Τάκης Δόξας «Το λυρικό στοιχείο στην ποίηση του Παλαμά» και ο φιλόλογος Γκίνης «Ο Ελληνολάτρης Παλαμάς». Με πρωτοβουλία της Ενώσεως Συντακτών έγιναν στη Φιλοθέη τα αποκαλυπτήρια προτομής του μίλησαν ο Γ. Φτέρης για το Παλαμά δημοσιογράφο και ο Πάνος Σπάλας για τον Παλαμά ως καινοτόμο και δημιουργό της νεότερης πνευματικής ζωής του Έθνους. Ο Μυριβήλης μίλησε στην Αποστολική Διακονία με θέμα «Παλαμάς και Έθνος». Τον επόμενο χρόνο ο Παπανούτσος μίλησε στο «Αθήναιον» με θέμα «Ο στοχαστής Παλαμάς» και από το ραδιόφωνο οι Ντίμης Αποστολόπουλος, Βενέζης, Γιάκος, Καραντώνης. Το Αίγιο οργάνωσε (1955) φιλολογικό μνημόσυνο για τη 12^η επέτειο του θανάτου του. Μετά από εισήγηση του Κ. Ριζόπουλου μίλησαν οι Κώστας Ριζάκης, Τάκης Δόξας και Γιάννης Καραλής.

Όσον αφορά τον Σεφέρη καταγράφονται οι παρακάτω εκδηλώσεις: Εκφώνησε τον εναρκτήριο λόγο στα εγκαίνια εκθέσεως βιβλίου στη Βαρκελώνη (1964) και τιμήθηκε κατά την παραμονή του στην πόλη αυτή με διάφορες συγκεντρώσεις. Στη σειρά των εκδηλώσεων «Έλληνες ποιητές διαβάζουν ποιήματά τους»

διάβασε (1965) ποιήματά του στην Ελληνοαμερικανική Ένωση στην Αθήνα. Ο Ιησουΐτης μοναχός, φιλόλογος και ποιητής Πήτερ Λήβυ μίλησε για τον Σεφέρη (1970) στο Βρετανικό Συμβούλιο στην Αθήνα. Στο «Σπίτι της Κύπρου» στην Αθήνα οργανώθηκαν (1991) εκδηλώσεις με τίτλο «Αναφορά στο Γιώργο Σεφέρη. Είκοσι χρόνια από το θάνατό του», οργανωμένες από το Μορφωτικό Γραφείο της Κυπριακής Πρεσβείας, το περιοδικό «Η Λέξη» και το Πολιτιστικό Κέντρο της Λαϊκής Τράπεζας.

5η. Εικαστικές εκδηλώσεις:

Οι αναφορές σε εικαστικές εκδηλώσεις καλύπτουν ατομικές, αναδρομικές και ομαδικές εκθέσεις, τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό, αντιπροσώπευση σε διεθνείς εκθέσεις και φιλοτέχνηση σκηνικών και κοστουμιών σε θεατρικές παραστάσεις. Κατά χρονολογική σειρά μνημονεύονται πρώτα οι ατομικές εκθέσεις.

Το 1937 στην Αθήνα του Μιχαήλ Αξελού, του Γ. Γουναρόπουλου, του Νίκου Καναβού, της Νέλλης Κυριακού-Καλλιγά, του Ι. Μηταράκη, του Σπ. Βικάτου (ατελιέ του), του ζεύγους Ιωάννη και Ξανθούλας Σκαρλάτου (αίθουσα Στρατηγοπούλου) και του Β. Σπηλιωτόπουλου, του Γιάννη Χωραφά και της Αθ. Ταρσούλη (Παρνασσός). Τη δεκαετία του '40 έγιναν του Γουναρόπουλου (1940), του Α. Καραγιαννάκη και της Σελέστ Πολυχρονιάδη (1946) (η τελευταία στον Παρνασσό με έργα από την κατοχή), των Αγήνορα Αστεριάδη, Γ. Βελισσαρίδη, Τάκη Ελευθεριάδη, Εμμ. Ζέπου (Αλαφούζου), Ορέστη Κανέλλη, Γιάννη Μόραλη και Πηνελόπης Οικονομίδου (1947), των Στρατή Αξιώτη, Μιχάλη Δόρι-Παπαγεωργίου, Άγγ. Θεοδωρόπουλου, Γ. Κοσμαδόπουλου, Βαρβάρας Κωνσταντοπούλου και Επαμ. Θωμόπουλου (Παρνασσός) (1948), των Φρ. Αριστέα, Μ. Βελουδάκη, Γουναρόπουλου, Δόρι-Παπαγεωργίου, Ελένης Θεοχάρη-Περάκη, Κανέλλη, Αντ. Καραχάλιου, Άλκη Κεραμίδα, Σεβαστιανού Κούρκουλου, Δήμου Μπραέσα, Παύλου Παντελάκη, Πολύκλειτου Ρέγκου, Θάλειας Φλωρά-Καραβία και Μαρίνας Χαϊκάλη (1949).

Τη δεκαετία του '50 ο αριθμός αυξηθηκε σημαντικά. Αναφέρεται ότι έκαναν έκθεση οι Μίνως Αργυράκης, Τζένη Αργυρού-Λυμπεροπούλου, Τάκης Βαλασάμ, Αριστοτέλης Βασιλικιώτης, Χαρά Βιέννα-Παπαγεωργίου, Έλλη Βοΐλα-Λάσκαρη, Α. Βουρλούμης, Λουκάς Γεραλής, Δόρις-Παπαγεωργίου, Τάκης Ελευθεριάδης,

Ν. Καλογερόπουλος, Αντ. Κανάς, Κεραμίδης, Άγγ. Κόντης, Κ. Λινάκης, Γ. Ματαράγκας, Γιάννης Μόραλης, Ν. Νικολάου, Κοσμάς Ξενάκης, Ίρα Οικονομίδου, Λεωνίδας Παπαδόπουλος, Ελένη Πίταρη-Παγκάλου, Κ. Ρωμανίδης, Ν. Σαντοριναίος, Ελένη Σταθοπούλου Στράτος Τζαννετής, Φλωρά-Καραβία, Αλ. Χριστοφής και Β. Κωνσταντοπούλου (Ν. Υόρκη) (1950), οι Γιάννης Γεωργιόπουλος, Δ. Γιαννουκάκης, Ελένη Ζογγολοπούλου, Έλλη Καπαϊτζή-Παπαεμμανουήλ, Ρέα Λεονταρίτου, Ευθύμιος Παπαδημητρίου (Ζάππειο) και Γιάννης Σπυρόπουλος (Παρνασσός) (1951), Σπ. Βασιλείου, Κανέλλης, Μηταράκης και Δέσπω Παρασκευαΐδου-Λαζαρίδου (1953), Γ. Βελισσαρίδης, Χαρά Βιέννα, Ελένη Γεωργαντή-Βοζίκη, Ρούλα Δημητρίου, Αγγελική Δροσιάδου, Εμμ. Ζέπος, Ζογγολοπούλου, Κ. Θεταλός, Καραγιαννάκης, Ζωή Κατραβά-Βαλσάμη, Δ. Κεντάκας, Κεραμίδης, Κ. Κλουβάτος, Ελένη Κωνσταντινίδη, Κούλα Μαραγκοπούλου, Ν. Σαντοριναίος, Γαβριέλλα Σίμωσι, Ελ. Σταθοπούλου, Τσαρούχης και Α. Ψαλτιάδου (1954), Αχ. Απέργης, Χαρά Βιέννα, Γουναρόπουλος, Φρόσω Ευθυμιάδη-Μενεγάκη, Κεραμίδης, Σαπφώ Κυριάκη-Ζησοπούλου και Γιάννα Περσάκη (1955), Αργυράκης και Κ. Φάσσος (1956) και Νίκος Μαγιάσης και Αθ. Ταρσούλη (και οι δυο στο Πρακτορείο Πνευματικής Συνεργασίας το (1958).

Το 1964 οργανώθηκε στην Ελληνοαμερικανική Ένωση έκθεση με έργα του Χαλεπά και έκαναν έκθεση ο Τάσος και η Νιόβη Τζάλλα (Λονδίνο, αφού προηγήθηκαν εκθέσεις της στο Παρίσι και στη Ρώμη), το 1965 στο Παρίσι οι Αχ. Απέργης, Θεοδώρου, Καραχάλιος, Αγλαΐα Λυμπεράκη, Πέτρος Παπαλοΐζου, Γαβρ. Σίμωσι, Γεράσιμος Σκλάβος, Ιωάννα Σπητέρη-Βεροπούλου, Σπυρόπουλος, Ν. Χατζηκυριάκος-Γκίκας και Χαρίκλεια Χατζησάββα-Φωτίου, στο Λονδίνο ο Σπ. Βασιλείου (γκαλερί «Ομπελίσκ», με την οποία υπέγραψε τριετές συμβόλαιο συνεργασίας, με βάση το οποίο θα ακολουθούσαν εκθέσεις του στη Βενετία το 1966 και στο Λονδίνο 1967) και ο Κίμων Συνέσιος, ο Γ. Βελισσαρίδης στη Λειψία, στη Νέα Υόρκη ο Σικελιώτης και στον Καναδά ο Ν. Καούρης και ο Κοντόπουλος.

Τον επόμενο χρόνο οργανώθηκαν εκθέσεις του Μανώλη Καλλιγιάννη, του Χρ. Καρά, του Μάριου Πράσινου και του Ιάσονα Μολφέση στην Αθήνα, αποφασίστηκε να γίνει έκθεση της ζωγραφικής δουλειάς της Μαρίας Σπέντζα

των τελευταίων δέκα χρόνων στο Αθηναϊκό Τεχνολογικό Ινστιτούτο, η Νίκη Μαντωνανάκη προγραμματιζόταν να εκθέσει το Παρίσι και ο Τσαρούχης στην Αθήνα, έγινε έκθεση της Λάντας Κατάγα-Λάμπρου στο Σικάγο, της Α. Βασιλακιώτη στο υπερωκεάνιο «Ολύμπια» και του Γ. Πολυκράτη στη Φλωρεντία.

Στην Αθήνα έκαναν έκθεση το 1970 οι Κύριλλος Βενιάδης, Μαρία Βογιατζόγλου, Χρ. Λεφάκης, Θ. Μάρκελλος, Γιάννης Μιγάδης και Κ. Πλακωτάρης και στη Θεσσαλονίκη οι Δημοσθένης Αγραφιώτης, Τατιάνα Βολανάκη-Ραΐση και Κλειώ Νάτση.

Στη Θεσσαλονίκη καταγράφονται το 1971 τρεις εκθέσεις: της Όλγας Γκάλη, του Δανιήλ Γουναρίδη και της Κωτούζα, το 1978 άλλες τρεις: της Π. Δίκα-Κορνέττη, του Φ. Ζογλοπίτη και του Αλέκου Φασιανού και το 1979 επίσης τρεις: του Πάρι Πρέκα, του Δ. Ταλαγάνη και του Τάσσου με δουλειά του πάνω σε εικονογραφημένες πολύτιμες εκδόσεις, όπως η «Λυσιστράτη».

Αναδρομικές εκθέσεις καταγράφονται του Μπουζιάνη στον Παρνασσό (1950), του ίδιου και του τεχνοκρίτη Δημ. Ευαγγελίδη, στην οποία έλαβαν μέρος οι Βασιλείου, Γαλάνης, Γουναρόπουλος, Εγγονόπουλος, Κόντογλου, Κοντόπουλος, Τσαρούχης και Χατζηκυριάκος στο Πρακτορείο Πνευματικής Συνεργασίας (1964), και πάλι του Μπουζιάνη στο Κολέγιο Αθηνών (1970) με τη συμπλήρωση 10 χρόνων από το θάνατό του και των Όμηρου Γεωργιάδη, Χρήστου Λεφάκη και Γιώργου Παραλή στη μνήμη τους, οργανωμένη από την Καλλιτεχνική Εταιρεία «Τέχνη» Θεσσαλονίκης στη συμπρωτεύουσα (1978).

Ομαδικές εκθέσεις αναφέρονται οι πιο κάτω: 1. Ο Γαλάνης έκανε έκθεση με άλλους στην Αθήνα (1937), 2. Έκθεση Ελλήνων Καλλιτεχνών στο Ζάππειο (1940), στην οποία αναφέρεται ότι έλαβαν μέρος ο Κ. Παρθένης και ο Μιχάλης Τόμπρος, 3. Έκθεση νέων καλλιτεχνών στον «Παρνασσό», οι περισσότεροι από τους οποίους ήταν μαθητές του (1945), 4. Έκθεση στο Κολέγιο Αθηνών των καλλιτεχνών-καθηγητών του Κολεγίου Ν. Καρτσωνάκη-Νάκη, Κ. Μαλάμου και Ιωάννας Μητσέα-Μαλάμου, 5. Πανελλήνια Καλλιτεχνική Έκθεση στο Ζάππειο (1949), στην οποία έλαβαν μέρος οι Επ. Θωμόπουλος, Παρθένης, Άγγ. Προκοπίου, Τσαρούχης και Χατζηκυριάκος-Γκίκας, 6. Έκθεση της Ομάδας «Ζωγράφοι και Γλύπται» στην Αθήνα (1950), στην οποία έλαβαν μέρος οι

Αθανάσιος Απάρτης, Βασιλακιώτης, Δ. Γιολδάσης, Ιωάννα Μανούση, Πηνελόπη Οικονομίδου, Αντ. Πολυκαντριώτης, Πολύκλειτος Ρέγκος, Αλέκα Στύλου – Διαμαντοπούλου, Φιλόλαος, Τίσα Χρυσοχοΐδου, 7. Έκθεση της ομάδας «Στάθμη» στο Ζάππειο (1950) με τη συμμετοχή των Μαρίας Αναγνωστοπούλου-Βρανίκα, Αστεριάδη, Σπ. Βασιλείου, Γουναρόπουλου, Τ. Ελευθεριάδη, Φ. Ζαχαρίου, Ελένης Ζογγολοπούλου, Θεοδωρόπουλου, Κανέλλη, Σωκράτη Καραντινού, Βάσως Κατράκη, Λουκίας Μαγγιώρου, Μηταράκη, Γ. Μόσχου, Μπουζιάνη, Αγλαΐας Γ. Παπά, Ιουλίας Παπασούτσου, Βάλια Σεμερτζίδη, Γ. Σικελιώτη, Γιάννη Στεφανέλλη, Σώχου και Δ. Φραντζισκάκη, 8. Έγινε έκθεση της καλλιτεχνικής ομάδας «Αρμός» στο Ζάππειο (αναφέρεται συμμετοχή Τσαρούχη και Χατζηκυριάκου-Γκίκα) (1950), 9. Έκθεση Μ. Βαρβασοπούλου με άλλες καλλιτέχνιδες στην Αθήνα (1951), 10. Έκθεση της Ομάδας «Ζωγράφοι και Γλύπται» στην Αθήνα (1954), όπου πήραν μέρος οι Βασιλακιώτης, Νίσα Μακαρόνα, Κούλα Μπεκιάρη, Ελ. Πίταρη-Πάγκαλου, Αντ. Πολυκαντριώτης, Δ. Φερεντίνος και Λέλα Φλώρου-Πολυκανδριώτου, 11. Έκθεση μαθητών του Παρθένη στην Αθήνα (1954) με συμμετοχή των Δ. Κόκκορη, Ρέας Λεονταρίτου, Γ. Μόσχου, Αλεξάνδρας Μυλωνά, Ίρας Οικονομίδου, Ηλία Φέρτη και Αργύρη Στυλιανίδη-Φιλικού, 12. Έλαβαν μέρος (1964) με άλλους ξένους καλλιτέχνες διεθνούς κύρους σε διεθνή έκθεση στη Νέα Υόρκη, που διοργάνωσε η World House Galleries οι Χρ. Καράς, Σπυρόπουλος και Τάκης, 13. Έκθεση «Τρεις αιώνες γυναικείας ζωγραφικής», που οργάνωσε η Διεθνής Γυναικεία Μορφωτική Ομοσπονδία και το Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης Παρισίων (1965). Έλαβαν μέρος οι καλλιτέχνιδες Ελένη Αλταμούρα-Μπούκουρα, Θάλεια Κλεώπα, Αλεξάνδρα Μαυρογορδάτου-Πετρίτση, Έφη Μιχελή, Μαρία Σπέντζα, Κική Τυπάλδου-Λασκαράτου, Θάλεια Φλωρά και Μαρία Χατζηγάκη, 14. Σε έκθεση, που οργανώθηκε από το Μουσείο Σαλόττεμπουργκ στην αίθουσα του δημαρχείου του Δυτικού Βερολίνου (1965) πήραν μέρος οι Τέρψη Κυριακού, Μ. Πηλαδάκης, Ρωμανού, Ν. Σαχίνης και Σ. Σταμάτης, 15. Εξέθεσαν στην γκαλερί «Καντάς» του Λονδίνου (1965) οι Κλουβάτος, Τάκης Μάρθας, Ελ. Πίταρη, Σελέστ Πολυχρονιάδη, Πάρις Πρέκας και Νίκος Σταυρουλάκης, 16. Η Ιφιγένεια Ευαγγελινού-Κορακιανίτου και η Ίρις

Ξυλά παρουσίασαν έργα τους στο Γκραν Πρι του Βιου (1965), 17-18. Εκθέσεις μαθητών του Γραμματόπουλου στην Αθήνα (1970) και (1973).

Όσον αφορά την εκπροσώπηση της Ελλάδας σε διεθνείς εικαστικές διοργανώσεις μνημονεύεται η 8^η Διεθνής Καλλιτεχνική Έκθεση στο Σάο Πάολο, όπου αποφασίστηκε να συμμετάσχουν οι Βρασίδης Βλαχόπουλος, Άγγ. Θεοδωρόπουλος, Βλάσσης Κανάρης, Ναταλία Μελά-Κωνσταντινίδη, Γ. Μπεχράκης, Μυταράς, Γιάννης Παπαδάκης, Μανώλης Πηλαδάκης, Χρύσα Ρωμανού, Γ. Τούγιας, Φιλόλαος και Χατζηκυριάκος-Γκίκας.

Για τη φιλοτέχνηση σκηνικών και κοστούμιών σε θεατρικές παραστάσεις καταγράφονται οι πιο κάτω πληροφορίες. Το 1937 ο Χατζηκυριάκος-Γκίκας έκαμε τα σκηνικά στο έργο του Σαίξπηρ «Όπως αγαπάτε» του θιάσου Κοτοπούλη, το 1945 ο Κλώνης έκαμε τα σκηνικά και ο Φωκάς τα κοστούμια στους «Μνηστήρες του θρόνου» του Ίψεν και «Μπλοκ C» του Βενέζη για το Εθνικό, ο Βακαλό τα σκηνικά και τα κοστούμια του «Δον Κάρλο» του Σίλερ για το θίασο «Αυλαία», ο Βασιλείου τα σκηνικά του έργου του Μάξουελ Άντερσον «Στο γέρμα του χειμώνα» (για την Πρωτοποριακή Σκηνή) και του έργου του Σαλακρού «Η γη είναι σφαίρα» (για το Εθνικό), το 1948 ο Κλώνης τα σκηνικά και ο Φωκάς τα κοστούμια για το «Η στρίγγλα που έγινε αρνάκι» του Σαίξπηρ, το 1950 ο Κλώνης σκηνογράφησε για το Εθνικό τα έργα «Ανυπόμονη καρδιά» του Τζων Πάτρικ και «Λοκαντιέρα» του Γκολντόνι (στο τελευταίο τα κοστούμια ήταν του Φωκά), το 1953 ο Στεφανέλλης έκαμε τα σκηνικά στο έργο «Λουίζα Μίλλερ» του Σίλερ, που έπαιξε ο θίασος Μανωλίδου-Μουσούρη, ο Τσαρούχης για το έργο του Εντουάρντο ντε Φιλίππο «Ντο-Ρε», που έπαιξε ο θίασος Βασίλη Διαμαντόπουλου, το 1955 ο Κλώνης έκαμε τα σκηνικά και ο Αντ. Φωκάς τα κοστούμια για το έργο «Κολόμπ» του Ανουΐγ και την «Εκάβη» και το 1958 για τα έργα «Ιφιγένεια η εν Αυλίδι» και «Οιδίπους επί Κολωνώ» στο Φεστιβάλ Επιδαύρου (1958), το 1965 ο Βασιλείου σκηνογράφησε στην Ερέτρια για το «Άρμα Θεάτρου» την «Ειρήνη» του Αριστοφάνη, τον ίδιο χρόνο η Μαρίνα Καρέλλα έκαμε τα σκηνικά και κοστούμια στις «Εκκλησιάζουσες» για την «Ελληνική Σκηνή» της Συνοδινού, ανατέθηκε στον Γιάννη Κουρκουτάκη να κάμει τα σκηνικά στην «Ηλέκτρα» του Ζιρωντού στο «Τεάτρ ιμ Τσέντρουμ» της Βιέννης, παίχτηκαν (1965) στα Ιωάννινα από το «Θυμελικό Θίασο» με

σκηνογραφία και ενδυματολογία του Τ. Παρλαβάντα οι «Βάκχες» και οι «Φοίνισσες» του Ευριπίδη, ανατέθηκε στον Τσαρούχη να κάμει τα σκηνικά στις «Τρωάδες» του Ευριπίδη, που θα παίζονταν σε σκηνοθεσία Μιχάλη Κακογιάννη στο «Παλαί ντε Σαγιώ» του Παρισιού, και το 1970 ο Φαίδων Πατρικαλάκης έκαμε τα σκηνικά και κοστούμια στην παρουσίαση από το Θέατρο Τέχνης του έργου του Αραμπάλ «Νεκροταφείο αυτοκινήτων».

5θ. Θεατρικές παραστάσεις:

Ο αριθμός των θεατρικών παραστάσεων, για τις οποίες γίνεται αναφορά, ποικίλλει και για λόγους αντικειμενικούς – κατά τη διάρκεια του πολέμου δεν υπάρχουν καταγραφές και αμέσως μετά είναι ελάχιστες – και για άλλους λόγους που έχουν σχέση με τη διάρκεια και το ενδιαφέρον της ειδησεογραφικής στήλης των περιοδικών.

Οι πρώτες αναφορές ανάγονται στο 1936, χρονιά κατά την οποία μνημονεύεται ότι ο «Ο όρκος του πεθαμένου» του Ζ. Παπαντωνίου παίχτηκε από το «Καινούριο Θέατρο» στην Αθήνα και ότι ο Στέλιος Χρ. Χουρμούζιος άρχισε να μεταφράζει τον «Ιούδα» του Μελά, για να παιχτεί από σκηνής στο Λονδίνο.

Το 1937 μνημονεύονται οι παραστάσεις του θιάσου Μαρίκας Κοτοπούλη στο νέο της θέατρο Rex, με τα έργα «Ελισάβετ» του André Jossset, «Καινούργια ζωή» του Δημήτρη Μπόγρη, «Όπως αγαπάτε» και «Μάκβεθ» του Σαίξπηρ και το «Γαμήλιο εμβατήριο» του Τερζάκη, σε σκηνοθεσία Γιαννούλη Σαραντίδη, οι παραστάσεις του Εθνικού με τα έργα «Πριν από το ηλιοβασίλεμα» του Χάουπμαν και «Υπηρέτης δύο κυρίων» του Γκολτόνι και του θιάσου Αλίκης με τις «Φουσκοθαλασιές» του Μπόγρη και παραστάσεις της οπερέτας των Σακελλαρίδη-Σύλβιου «Δύο άγγελοι» στο Κεντρικό. Το ίδιο έτος σημειώνεται ότι ο Μελάς έγραψε για το θέατρο Αλίκης το θεατρικό «Παπαφλέσσας», ότι οι γερμανικές εφημερίδες έγραψαν ευμενή σχόλια για την ερμηνεία του ρόλου της βασίλισσας Ιζαμπώ στο έργο «Η παρθένος της Ορλεάνης» του Σίλερ, που παίχτηκε στο Κρατικό Θέατρο του Βερολίνου, ότι το 1938 η Κυπρία Τερέζα Χατζηπαύλου μετέφρασε στα γαλλικά τον «Ιούδα», για να παιχτεί στο Παρίσι και ότι το 1940 γιορτάστηκαν τα 20 χρόνια θεατρικής εργασίας του Ροντήρη με παράσταση «Άμλετ» στο Βασιλικό Θέατρο και η Παξινού προσκλήθηκε από ένα

των μεγαλύτερων θεάτρων του Λονδίνου να παίξει την κυρία Άλβιγκ στους «Βρυκόλακες».

Οι επόμενες πληροφορίες είναι για το 1945. Ο Κατσέλης σκηνοθέτησε στο Εθνικό τον «Έμπορο της Βενετίας» του Σαίξπηρ, τους «Μνηστήρες του θρόνου» του Ίψεν και το «Μπλοκ C» του Βενέζη, ο Λίνος Καρζής ανέβασε στο «Ηρώδειο» τους «Πέρσες» του Αισχύλου, σε δική του μετάφραση, σκηνοθεσία, σκηνογραφία και ενδυματολογία, και ερμηνεία του ρόλου του κορυφαίου του χορού, η Κοτοπούλη έπαιξε το έργο του Ίψεν «Η κυρία Ίνγκερ του Έστρωτ» και ο θίασος Μουσούρη το έργο «Μποέμ» (διασκευή του γνωστού μυθιστορήματος «Σκηνές του μποέμικου βίου» του Μυρζέ).

Τον επόμενο χρόνο το Εθνικό έπαιξε τα έργα «Μπλοκ C» του Βενέζη, «Ηλίθιος» του Μ. Σκουλούδη, «Καποδίστριας» του Καζαντζάκη, «Λυτρωμός» του Θάνου Κωτσόπουλου και «Η γη είναι σφαίρα» του Σαλακρού, η «Νέα Σκηνή» άρχισε τις παραστάσεις της με την «Τρισεύγενη» του Παλαμά, ο θίασος «Ενωμένοι Καλλιτέχνες» έπαιξε τα έργα «Θάψτε τους νεκρούς» του Ίρβιν Σόου και «Φον Δημητράκης» του Ψαθά και ο Καλλιτεχνικός Οργανισμός «Αυλαία» τον «Δον Κάρλο» του Σίλερ, σε σκηνοθεσία Μουζενίδη. Την ίδια χρονιά παίχτηκαν στην Αθήνα τα έργα «Στο γέρμα του χειμώνα» του Μ. Άντερσον, «Παραμύθι ενός φεγγαριού» του Γ. Τζαβέλλα και «Μπαρ Ελδοράδο» του Καραγάτση.

Το 1947 ο Βεάκης και ο Παππιάς έπαιξαν το «Χαμένο Παράδεισο» στο «Βρετάνια» της Αθήνας, το Θέατρο Τέχνης τρία μονόπρακτα και ο θίασος Κατερίνας το «Κλειδί της ευτυχίας» της Παυλίνας Πετροβάτου.

Το 1948 το Εθνικό παρουσίασε τη «Στρίγγλα που έγινε αρνάκι» του Σαίξπηρ, ο θίασος Κοτοπούλη τα έργα «Βαθιές είναι οι ρίζες» των Ντ' Ουσώ και Γκάου και «Ο σατανάς» του Συναδινού, το Θέατρο Τέχνης τα έργα «Υπόθεσις Ουϊνσλω» του Τέρενς Ράτιγκαν, «Ματωμένος γάμος» του Λόρκα και «Όλα τα παιδιά του Θεού έχουν φτερά» του Ο' Νήλ, η Κατερίνα εγκαινίασε το υπαίθριο θέατρό της με το μονόπρακτο του Ζιρωντού «Ο Απόλλων του Μπελλάχ» και το «Ευλαβικό γύναιο» του Σαρτρ και ο θίασός της έπαιξε το έργο «Χρυσή μου Ρουθ» του Νόρμαν Κράσα (σκηνοθεσία Κουν), ο θίασος Λογοθετίδη το «Τρωικός πόλεμος» των Σακελλάριου-Γιαννακόπουλου και ο Θυμελικός Θίασος οργάνωσε το καλοκαίρι (1948) στο θέατρο «Κοίλον» παρά το μνημείο

Φιλοπάππου «Το θερινό πανηγύρι του Διονύσου», με εναρκτήριο έργο τις «Φοίνισσες».

Το 1949 ο θίασος Μουσούρη ερμήνευσε το «Η κληρονόμος» των Ρουθ και Αύγουστου Γκετς, το Θέατρο Τέχνης το «Χαμόγελο της Τζοκόντας» του Άλντους Χάξλεϋ και «Γιάννης Γαβριήλ Μπόρκμαν» του Ίψεν, ο Καρζής τον «Προμηθέα» στο «Ηρώδειο», σε δική του μετάφραση, σκηνοθεσία, σκηνογραφία και ενδυματολογία και ο θίασος Λογοθετίδη την «Πολυγαμία» του Μελά.

Το 1950 παίχτηκαν στο θέατρο Παπαϊωάννου η επιθεώρηση «Χαρούμενη Ελλάδα» των Ασημακόπουλου-Σπυρόπουλου-Παπαδούκα, από το Εθνικό η «Ανυπόμονη καρδιά» του Τζων Πάτρικ, η «Λοκαντιέρα» του Γκολντόνι, η «Στέλλα Βιολάντη» του Ξενόπουλου και η «Καινούρια ζωή» του Μπόργη, από το θίασο Αργυρόπουλου για πρώτη φορά στην Αθήνα τουρκικό έργο, η κωμωδία «Παῦντός», από το θίασο Μουσούρη «Ένας αξιοθαύμαστος υπηρέτης» του Τζέιμς Μπάρρυ, από το Θέατρο Τέχνης «Ο θάνατος του εμποράκου» του Άρθουρ Μίλλερ και «Άννα Λουκάστα» του Φίλιπ Γιόρνταν, από το θίασο Λογοθετίδη «Ο καλός καλό δε θέλει» του Τσεκούρα, «Η μέθοδος των τριών» του Σπύρου Μελά και «Δεσποινίς ετών 39» των Σακελλάριου-Γιαννακόπουλου. Επίσης, μετά από πολλά χρόνια, επανεμφανίστηκε η Κοτοπούλη σ' ένα σύγχρονο δράμα, στο έργο του Άγγλου συγγραφέα Σιέριφ «Μις Μέιμπλ» και η Κυβέλη στην κωμωδία «Τα παιδιά του Εδουάρδου».

Το 1953 η Γιώτα Λάσκαρη-Αργυροπούλου συγκρότησε θίασο, με τον οποίο θα ανέβαζε το έργο της Τζ. Κάους «Φυλακές χωρίς σίδερα», σε μετάφραση από τα γερμανικά του Β. Αργυρόπουλου, το Εθνικό Θέατρο έπαιξε το «Μυστικό της κοντέσσας Βαλέραινας» του Ξενόπουλου με την Κυβέλη, την «Ηλέκτρα» του Σοφοκλή και τον «Ιππόλυτο» του Ευριπίδη, ο θίασος Κοτοπούλη την κωμωδία του Λουϊ Βερνέιγ «Η δεσποινίς γυναίκα μου» και το έργο του Πινέρο «Η δεύτερη γυναίκα», το κλιμάκιο κωμωδίας του θιάσου Κοτοπούλη παρουσίασε στην Αθήνα τη φάρσα «Τράβα το κορδόνι» του Ραούλ Πραζί, το «Ένταλμα συλλήψεως» των Σακελλάριου-Γιαννακόπουλου και «Ζητείται ψεύτης» του Ψαθά, με το οποίο συνέχισε στη Θεσσαλονίκη τις παραστάσεις του, ο θίασος Μουσούρη μετά το έργο «Η Φάνη τα κατάφερε» έπαιξε τον «Ποπολάρο» του Ξενόπουλου, ο θίασος Μανωλίδου-Κώστα Μουσούρη τη «Λουίζα Μύλλερ» του

Σίλερ, ο θίασος Λαμπέτη-Παππά-Χορν στο θέατρο «Κυβέλη» το έργο του Άρθουρ Σνίτσελ «Αγαπούλα» και Αλφρέντ Υσσόν «Οι τρεις άγγελοι», ο θίασος Κατερίνας μετά από την κωμωδία του Μπεν Τρέιβερς «Ένας κούκος στη φωλιά» ανέβασε την κωμωδία των Έννεκεν και Βέμπερ «Ο Υπουργος περιοδεύει» (Η Κυρία Προέδρου) και την κωμωδία του Μαρσέλ Πανιόλ «Κομπίνες» (Τοπάζ), ο θίασος Λογοθετίδη τις «Ερωτικές βιταμίνες» του Γιώργου Ρούσσου και τα έργα «Η Ρένα εξόκειλε» και «Τα λιονταράκια» των Σακελλάριου-Γιαννακόπουλου, στο θέατρο της πλατείας Συντάγματος παίχτηκε η «Καλή κυρία» του Τσεντορώφ, με έκτακτη εμφάνιση της Κυβέλης και ο θίασος Βασίλη Διαμαντόπουλου τα έργα «Το φιόρο του Λεβάντε» του Ξενόπουλου, «Εκατομμυριούχοι της Νάπολης» του Εντουάρντο ντε Φιλίππο και «Ο άνθρωπος, το κτήνος και η αρετή» του Πιραντέλλο και προγραμμάτισε να παρουσιάσει το έργο του Μαρσέλ Πανιόλ «Η γυναίκα του ψωμά».

Σημειώνεται ακόμη ότι η Μελίνα Μερκούρη είχε στο Παρίσι μεγάλη επιτυχία στο έργο του Ζακ Ντεβάλ «Ήταν ένας σταθμός...» και ότι ο Γάλλος θεατρικός συγγραφέας Μαρσέλ Ασσάρ ήρθε ειδικά στην Αθήνα και της παρέδωσε το νέο έργο, με το οποίο θα εμφανιζόταν στο Παρίσι, μετά τη λήξη της συνεργασίας της με το θίασο Κοτοπούλη.

Την επόμενη χρονιά το Εθνικό έπαιξε τα έργα «Άννα Κρίστι» του Ο' Νηλ, «Ο άνθρωπος του διαβόλου» του Μπέρναρντ Σω και «Ο δρόμος του ποταμού» του Μόργκαν και «Φουσκοθαλασσιές» του Μπόγρη, η Λυρική Σκηνή την όπερα του Βέρντι «Φότσα ντελ Ντεστίνο», ο θίασος Κοτοπούλη τα έργα «Αντίζηλοι» του Σέρινταν, «Η ωραία Ελένη» του Αντρέ Ρουσσέν, «Το βαλς των ταυρομάχων» του Ανούϊγ και «Μακρुकωσταίοι και Κοντογιώργηδες» των Σακελλάριου-Γιαννακόπουλου, το Θέατρο Τέχνης τα τέσσερα μονόπρακτα του Πιραντέλλο «Γυμνές μάσκες», ο θίασος Κατερίνας το «Αυτό που ξέρει κάθε γυναίκα» του Τζ. Μπάρρυ και «Τι ώρα θα γυρίσεις» του Μωμ, ο θίασος Μανωλίδου-Μουσούρη το «Ρομάντζο» του Σέλτον και «Φτωχό σαν σπουργιτάκι» του Φεντόρ (που γιόρτασε την 100ή παράσταση), ο θίασος Λαμπέτη-Παππά-Χορν την κωμωδία του Χέρμπερτ «Γαλάζιο φεγγάρι», το έργο του Όσκαρ Ουάιλντ «Μια γυναίκα χωρίς σημασία» (σε σκηνοθεσία Μ. Κακογιάννη και με έκτακτη συμμετοχή της Κυβέλης) και το αστυνομικό έργο των Ντάινερ και Γώριν «Ο

άνθρωπος με την ομπρέλλα», ο θίασος Λογοθετίδη «Μειδιάστε, παρακαλώ» του Δ. Γιαννουκάκη, «Σκληρός άντρας», «Το κορόιδο» του Φεϋντώ (σε διασκευή Δ. Γιαννουκάκη) και «Ο εραστής έρχεται» του Γ. Ρούσσου, ο «Θυμελικός Θίασος» τους «Επτά επί Θήβας» του Αισχύλου στα θέατρα Δελφών και Σικυώνος και στο Δημοτικό Θέατρο Πειραιώς, ο θίασος Φωτόπουλου-Ηλιόπουλου «Μικροί Φαρισαίοι» του Ψαθά, που γιόρτασε την 100ή παράσταση, και «Γάντι και σαρδέλλα» του Ν. Τσιφόρου, ο θίασος Χατζίσκου γιόρτασε την 80ή παράσταση του έργου «Ρωμαίος και Ιουλιέττα», και ο θίασος Χατζηαργύρη-Τζόγια στο θέατρο «Ντορέ» έπαιξε μετά από την αμερικανική κωμωδία «Ήξεραν τι ήθελαν» του Χέουρντ την παριζιάνικη κωμωδία «Το πρώτο καρδιοκτύπι». Παίχτηκαν ακόμη ο «Κατά φαντασίαν ασθενής» του Μολιέρου με τον Νέζερ και τον Χρ. Ευθυμίου και η «Κοντή φύστα» των Ασημακόπουλου-Σπυρόπουλου-Παπαδούκα.

Παρέχεται η πληροφορία ότι τη 200ή παράσταση του έργου «Ζητείται ψεύτης» του Ψαθά παρακολούθησαν η Γαλλίδα καλλιτέχνιδα Μαρτίν Καρόλ και ο Γάλλος σκηνοθέτης Κριστιάν Ζακ και ότι η Κυπριακή Αδελφότης οργάνωσε στο Scale Theatre του Λονδίνου παράσταση του έργου «Ο εαυτούλης μου» του Ψαθά με Κυπρίους ηθοποιούς.

Το 1955 παρουσιάστηκαν από το Εθνικό Θέατρο ο «Ευαγγελισμός» του Κλωντέλ, «Κολόμπ» του Ανουίγ και «Εκάβη» (Φεστιβάλ Επιδαύρου), από το θέατρο Κοτοπούλη «Το σπίτι της Μπερνάντα Άλμπα» του Λόρκα, από το θίασο Μουσούρη «Αν ήθελα να αρέσω», «Η ώρα της φαντασίας» της Άννας Μπονάτσι και «Η όγδοη γυναίκα του Κυανοπώγωνος» του Αλφρέντ Σαβουάρ, από το θίασο Μουσούρη-Λαμπέτη-Χορν «Πρόσκληση στον πύργο» του Ανουίγ, από το θίασο Φωτόπουλου-Ηλιόπουλου «Το σπίτι των τεσσάρων κοριτσιών» του Γιαννουκάκη, «Ανεργία μηδέν» των Ασημακόπουλου-Σπυρόπουλου-Παπαδούκα και «Στραβοτιμονιές», από το θίασο Χατζίσκου «Η πινακοθήκη των ηλιθίων» του Τσιφόρου και «Ερωτόκριτος», από το «Θυμελικό Θίασο» «Επτά επί Θήβας» στο Ηρώδειο, από τον Όμιλο αρχαίας τραγωδίας, που διηύθυνε ο Λειβαδέας, «Φιλοκτήτης» στην Αίγινα, στη Μύκονο, στο Άργος και σε άλλες πόλεις και νησιά, από τη Λυρική Σκηνή η οπερέτα του Λέχαρ «Κορυδαλλός», από το Θέατρο Τέχνης «Ματωμένος γάμος» του Λόρκα, τα μονόπρακτα

«Κεκλεισμένων των θυρών» του Σαρτρ και «Πανωφόρι επί παραγγελία» του Βολξ Μάνκεβιτς, από το θίασο Λογοθετίδη «Τρίτη και 13» του Γ. Ρούσσου, «Ο κέρβερους» του Χρ. Γιαννακόπουλου και «Ξυλείες στα μαλακά», από το θίασο Κωνσταντάρ-Μιράντας Μυράτ «Πάντα μ' αγαπούσες» του Νόελ Κάουαρντ (διασκευή Στάθη Σπηλιωτόπουλου), στο Νέο Θέατρο Αθηνών «Μαύρη δαντέλα» της Λέσλι Στορμ και από το Λαϊκό Θέατρο του Μάνου Κατράκη στο «Άλσος» του πεδίου του Άρεως «Αγαπητικός της βοσκοπούλας» του Κορομηλά. Την ίδια χρονιά στο ρεπερτόριο του δραματικού τουρκικού θεάτρου περιλήφθηκε το «Γαμήλιο ταξίδι» του Τερζάκη σε μετάφραση Α. Χατζοπούλου, ο θίασος της Κατερίνας γιόρτασε την 150ή παράσταση του έργου του Αιμέ Στιούαρτ «Ταξίδι αναψυχής» και την επίσης 150ή παράσταση του έργου του Ρούσσου «Το πρώτο ψέμα», η Μερκούρη προγραμματιζόταν να παίξει στο «Ο Χριστός ξανασταυρώνεται» του Ζυλ Ντασσέν και η Ελληνογαλλίδα καλλιτέχνηδα απαγγελίας Μαρία Βαλσαμάκη έδωσε ρεσιτάλ απαγγελίας στην Αθήνα.

Το 1956 γίνεται αναφορά στο ότι το Λαϊκό Θέατρο του Μάνου Κατράκη ανέβασε το «Μονοσάνδαλο» του Ν. Τσεκούρα και στο ότι ο Πετσάλης απαγόρευσε με επιστολή του στη διεύθυνση του Εθνικού Θεάτρου να μειώσει το έργο του «Η σφαγή των μνηστήρων» ανεβάζοντάς το στη δεύτερη σκηνή, το 1957 το Εθνικό παρουσίασε το «Ήταν όλοι τους παιδιά μου» του Άρθουρ Μίλλερ και τους «Φοιτητές» του Ξενόπουλου, ο θίασος Κατερίνας το «Κοντσέρτ» του αυστριακού Χέρμαν Μπαρ, ο θίασος Λογοθετίδη το «Προς Θεού μεταξύ μας» του Ψαθά, ο Χορν με τη Λαμπέτη το «Νυμφικό κρεβάτι» του Γιαν ντε Χάρτογκ και ο θίασος Χατζίσκου στον Εθνικό Κήπο τον «Διγενή» του Σικελιανού.

Το 1958 καταγράφονται οι παρακάτω πρασάσεις. «Οθέλλος» του Σαίξπηρ, «Νύχτα στη Μεσόγειο» του Τερζάκη, «Οιδίπους επί Κολωνώ», «Ιφιγένεια η εν Ταύροις» και «Θεσμοφοριάζουσας» από το Εθνικό, «Γαλήνη» του Βενέζη, που είχε διασκευάσει σε θεατρικό έργο ο Ν. Μάτσας, στο θέατρο «Κυβέλη» στην Αθήνα με καλλιτεχνικό διευθυντή τον Γιώργο Γληνό, «Μάνα Κουράγιο» του Μπρεχτ με την Κυβέλη στον πρωταγωνιστικό ρόλο, «Θεοφανώ» του Τερζάκη στο πλαίσιο των καλλιτεχνικών γιορτών στη Ροτόντα του αγίου Γεωργίου στη Θεσσαλονίκη, με τη Βεργή, η «Μάμα» του Αντρέ Ρουσσέν, που συνεχίστηκε από τον «Ελεύθερο Καλλιτεχνικό Οργανισμό» της Κατερίνας, ο οποίος έπαιξε

επίσης το «Η κυρία δε με μέλλει» του Σαρδού, «Ο καλός άνθρωπος του Σετσουάν» του Μπρεχτ από το Θέατρο Τέχνης, «Το παιγνίδι της μοναξιάς» του Ουίλλιαμ Γκίμπσον και «Ο Βαβάς» του Αντρέ Ρουσσέν από τη Λαμπέτη και τον Χορν στο «Κεντρικό», «Αμυγδαλιά», έργο βασισμένο στο γνωστό ποίημα του Δροσίνη, από τη «Νέα Σκηνή» του Λειβαδέα στον Εθνικό Κήπο, «Ηλίας του 16^{ου}» των Σακελλάριου-Γιαννακόπουλου και «Ο Κούνελλος» του Μαρσέλ Φραγκ από το θίασο Λογοθετίδη, «Ωραία μου κυρία» (δηλ. «Πυγμαλίων») του Μπ. Σω από το θίασο Μουσούρη, «Το κράτος του Θεού» του Φριτς Χόχβελντερ και «Έμποροι της δόξας» του Μαρσέλ Πανιόλ από το θίασο Δημήτρη Μυράτ, «Πέρσαι» του Αισχύλου και «Γάμοι του Φίγκαρο» του Μπωμαρσαί από το Πειραικό Θέατρο και «Καλός στρατιώτης Σβέικ» από το θίασο Φωτόπουλου.

Το 1959 στη Μόσχα παίχτηκε η «Αγγέλα» του Σεβαστίκογλου και το Λαϊκό Θέατρο του Μάνου Κατράκη παρουσίασε στο Άλσος το «Φουέντε Οβεχούνα» του Λόπε ντε Βέγκα, το 1960 το Εθνικό έπαιξε το έργο του Ξενόπουλου «Φοιτηταί», το Θέατρο Τέχνης το «Γύρνα σπίτι, άγγελέ μου», το Λαϊκό Θέατρο την «Αντιγόνη της κατοχής» του Περγιάλη και τον «Πατούχα» του Κονδυλάκη, ο Καρζής τις «Τραχίνιες» στο «Ηρώδειο», η «Νέα Σκηνή» του Κ. Λειβαδέα το έργο του Ισπανού συγγραφέα Α. Ντε Φόζα «Χορός στο στρατηγείο» και την «Τύχη της Μαρούλας» του Δ. Κορομηλά (διασκευασμένο από τον Γιαννουκάκη), το Πειραικό την «Ηλέκτρα» του Σοφοκλή και τις «Χοηφόρους» και «Ευμενίδες» του Αισχύλου στο εξωτερικό και σε αρχαία θέατρα της Ελλάδας και ο θίασος Χατζίσκου στο υπαίθριο θέατρο τον «Ναστρεντίν Χότζα» του Γεράσιμου Σταύρου (από το μυθιστόρημα του Λ. Σολόβιεφ), το 1961 ο θίασος Μυράτ το «Απόψε αυτοσχεδιάζουμε» του Πιραντέλλο και το 1964 το Θέατρο Τέχνης τους «Όρνιθες» του Αριστοφάνη. Την ίδια χρονιά αποφασίστηκε να ανεβαστεί στη Σόφια, με σκηνοθεσία Σακελλάριου και σκηνικά Μάριου Αγγελόπουλου, το έργο «Ένας ήρωας με παντούφλες» των Σακελλάριου-Γιαννακόπουλου. Επίσης γίνεται αναφορά στην επιλογή του έργου του Βαγγέλη Κατσάνη «Όταν οι Ατρείδες» για ανέβασμα στο Φεστιβάλ Αθηνών και σε μεταγενέστερη απόφαση του Φεστιβάλ για την αναβολή της παρουσίασης του έργου, με το σκεπτικό ότι δεν παρεχόταν χρόνος για το ανέβασμα. Διατυπώνονται υποψίες ότι ο λόγος πίσω από την απόφαση ήταν γιατί το έργο θεωρήθηκε ότι στρεφόταν εναντίον

της βασιλείας και του θρόνου και ότι ήταν πιθανό να υπάρξουν επεισόδια κατά τις παραστάσεις.

Τη θεατρική περίοδο 1964/65 το Θέατρο Τέχνης έπαιξε τα έργα «Πανηγύρι» του Κεχαΐδη, «Αγγέλα» του Σεβαστίκογλου, «Βαβυλωνία» του Βυζάντιου, «Μπίντερμαν και οι εμπρηστές» του Μαξ Φρις και «Ιάκωβος ή η υποταγή» του Ιονέσκο κι έλαβε μέρος (άνοιξη 1965) στα εγκαίνια του Φεστιβάλ Άλντουγουϊτς του Λοδίνου με τους «Πέρσες» του Αισχύλου και με την επιτυχία του κατά την προηγούμενη χρονιά, δηλαδή τους «Όρνιθες» του Αριστοφάνη. Τους «Πέρσες» έπαιξε στη συνέχεια και στο Θέατρο των Εθνών στο Παρίσι. Με «Πέρσες» και «Όρνιθες» έδωσε το φθινόπωρο παραστάσεις στη Σοβιετική Ένωση και στην Πολωνία. Το 1965 παίχτηκαν στην Επίδαυρο από το Εθνικό ο «Αγαμέμνων» του Αισχύλου, στα Ιωάννινα από το «Θυμελικό Θίασο» με σκηνοθεσία και χορογραφία Καρζή οι «Βάκχες» και οι «Φοίνισσες» του Ευριπίδη, στην Ερέτρια από το «Άρμα Θεάτρου» σε σκηνοθεσία Κατσέλη η «Ειρήνη» του Αριστοφάνη. Σημειώνεται ότι θα δινόταν το πρώτο δεκαήμερο του Μάρτη 1965 από το νέο θίασο «Αμέρικαν Ανσάμπλ» στο οφ-Μπρόντγουαιη η πρεμιέρα του έργου του Βασίλη Βασιλικού «Φύλλο», σε διασκευή Ντάρθου Μπλαιρ (συγγραφέα και συμπαραγωγού του θιάσου), ότι γιορτάστηκαν τα 30 χρόνια του θεάτρου Μουσούρη με την 100ή παράσταση των «Τριών αδελφών» του Τσέχωφ, ο Σταύρος Ντουφεξής σκηνοθέτησε για το θίασο του θεάτρου «Κομμέντιε» στη Βασιλεία της Ελβετίας τα μονόπρακτα «Μεσημβρινή ανάπαυση» του Μόρτιμερ και «Ατύχημα» του Σαίντερς, η Παξινού προσκλήθηκε να ερμηνεύσει τη Φαίδρα του Ρακίνα στη βρετανική τηλεόραση, το Εθνικό Θέατρο Σλοβακίας προγραμμάτισε να παίξει το «Μπλοκ C» του Βενέζη, το έργο «Υπόθεση Γκλαζενάπ» (διασκευή του Λεωνίδα Νησιώτη από το αντιστασιακό αντιναζιστικό μυθιστόρημα του Στέφαν Χέιμ «Όμηροι») επρόκειτο να παιχτεί στη Βουλγαρία, το Εθνικό Θέατρο της Βουλγαρίας επρόκειτο να παρουσιάσει ως εναρκτήριο έργο της περιόδου 1965-1966 το έργο «Ο πολίτης Ρήγας Βελεστινλής», θεατρική διασκευή του από την ομώνυμη βιογραφική μυθιστορία του Τάσου Βουρνά, και ότι ο θίασος του Κ. Μιχαηλίδη «Εταιρεία Αρχαίου Δράματος Αθηνών» προσκλήθηκε να μεταβεί τον επόμενο χρόνο στην Άπω Ανατολή για

παραστάσεις στο Τζιοχάννεσμπουργκ για τους εορτασμούς των 80χρονων της πόλης και σε άλλες πόλεις της Ν. Αφρικής.

Το 1966 το Εθνικό ανέβασε «Ιβάνωφ» του Τσέχωφ, «Τρελλή του Σαγιώ» του Ζιρωντού και «Πόλεμος και ειρήνη» του Τολστόι (διασκευή Έρβιν Πισκάτορ), το Θέατρο Τέχνης «Ποιος φοβάται τη Βιρτζίνια Γουλφ» του Άλμπι και «Η δολοφονία του Μαρά» του Πέτερ Βάις, ο θίασος Καρέζη «Βίβα Ασπασία» του Καμπανέλλη, το ΚΘΒΕ «Δόνια Κλαρίνες» των αδελφών Κιντέρο, «Ένα ηλιόλουστο πρωινό» και την τραγωδία του Σικελιανού «Σίβυλλα» στο Φεστιβάλ Φιλίππων και Θάσου, ο θίασος Βεργή τον «Τίγρη» του Μάρραιη Σίσγκαλ, η Εταιρεία Χριστιανικού Θεάτρου το γαλλικό έργο «Θυσία» κατά διασκευή Στάθη Σπηλιωτόπουλου. Αναφέρεται ότι αποφασίστηκε να παρουσιαστεί από το Εθνικό Θέατρο το έργο του Πρεβελάκη «Ιερό σφάγιο», ο Μινωτής προσκλήθηκε από το γενικό διευθυντή της Δημοτικής Όπερας του Ντάλλας να αναλάβει το ανέβασμα της όπερας «Μάκβεθ» του Βέρντι, η Βαλάκου κλήθηκε να συνεργαστεί με το ΚΘΒΕ στο έργο «Στέλλα Βιολάντη» του Ξενόπουλου, ο Σταύρος Ντουφεξής προγραμμάτιζε να ανεβάσει στη Γερμανία το «Όταν οι Ατρείδες» του Βαγγέλη Κατσάνη και ότι ο Ροβέρος Σαραγάς ανέβασε στο Λονδίνο «Τρωάδες» με Άγγλους ηθοποιούς.

Το 1969 το «Πειραματικό Θέατρο» της Μαριέττας Ριάλδη έπαιξε το έργο του Ζακόπουλου «Ομφάλη», το 1970 το ίδιο θέατρο τα μονόπρακτα «Το τράνζιτο» της Ελένης Κισσοπούλου και «Διάδρομος» του Ντίνου Μιχαλόπουλου, ο θίασος Μάνου Κατράκη έπαιξε στη Θεσσαλονίκη το έργο του Β. Νηδριώτη «Ατμόπλοιοι Αγία Θαλασσινή», ο θίασος Παξινού-Μινωτή το έργο του Λόρκα «Ματωμένος γάμος», το 1972 το έργο του Μπρεχτ «Μάνα κουράγιο», το 1974 ο θίασος Καρέζη «Το μεγάλο τσίρκο» του Καμπανέλλη, το 1978 το ΚΘΒΕ τις «Δούλες» του Ζενέ, «Το ημέρωμα της στρίγκλας» του Σαίξπηρ, «Έρωτας και ραδιουργία» του Σίλερ, «Το ταξίδι του τυχερού Πέτρου» του Αυγούστου Στρίντμπεργκ, το «Χορό του λοχία Μασγκραϊήβ» του Τζων Άρντεν, «Ένα ευτυχές γεγονός» του Σλ. Μρόζεκ και το μονόπρακτο του Ζακόπουλου «Απογευματινή περιπέτεια», το 1979 το Εθνικό έπαιξε το έργο του Τερζάκη «Μιχαήλ» στη Θεσσαλονίκη και το «Λαϊκό Θέατρο» παρουσίασε επίσης στη συμπρωτεύουσα το έργο του Μ.

Γκόρκι «Οι τελευταίοι», το 1983 το «Ξύπνα Βασίλη» του Ψαθά παίχτηκε από το Σύγχρονο Θέατρο Ρεπερτορίου.

Σημειώνεται ακόμη ότι (1970) το θεατρικό του Μάνθου Κρίσπη «Εν τω μεταξύ πίσω στη Σπάρτη» παίχτηκε στα αγγλικά στην Αγγλία από το «Θέατρο Τεχνών», ότι ο μονομελής θίασος του Ντίνου Ταξιάρχη «Θέατρο του Ενός» (που απαρτιζόταν από τον ίδιο) έπαιξε μονόπρακτά του στη Λουμπλιάνα (μεταφρασμένα από τον Μ. Ταφτσάρ) και στα Σκόπια τα μονόπρακτά του «Η γυναίκα με τον καθρέφτη», «Μια μικρή παρεξήγηση» και «Υπηρέτρια» (μεταφρασμένα στα σλοβένικα από τη Μαρίτσα Ζιντάρτσιτς). Το θεατρικό του Ευάγγελου Αβέρωφ «Ο γυρισμός στις Μυκήνες» θα παρουσιαζόταν από το θίασο Παξινού-Μινωτή, το θεατρικό έργο «Η φλόγα» του Άλκη Παπά θα παιζόταν το καλοκαίρι του ίδιου χρόνου στην Αθήνα, στο ετήσιο Φεστιβάλ της Λουμπλιάνας (με οργανωτή την Ακαδημία Θεάτρου «Γκογκ-2») θα παιζόταν και το έργο του Γιωργή Χριστοφιλάκη «Σκαφτιάδες», ο θίασος Στέφανου Ληναίου και Έλλης Φωτίου προγραμμάτιζε το ανέβασμα του έργου του Ζακόπουλου «Το λεωφορείο», που μεταφραζόταν στην Αμερική για να παιχτεί εκεί, ο Λάμπρος Ζώγας μίετέφρασε στα ρουμανικά τα έργα του Ψαθά «Φωνάζει ο κλέφτης», «Μικροί Φαρισσαίοι» και «Εμπρός ας γδυθούμε», για να παιχτούν στη Ρουμανία, όπου είχε προηγουμένως ανεβαστεί το «Ζητείται ψεύτης», κωμωδία που είχε λίγα χρόνια πριν παρουσιαστεί σε 14 πόλεις της Σοβιετικής Ένωσης, το έργο του Καμπανέλλη «Αυλή των θαυμάτων» μετά τη μετάδοσή του από το ρουμανικό ραδιόφωνο προγραμματιζόταν να παιχτεί σε θέατρο στη Ρουμανία και το Πειραματικό Θέατρο της Μαριέττας Ριάλδη αποφάσισε το ανέβασμα του έργου του «Η αποικία των τιμωρημένων». Το 1978 το ΚΘΒΕ περιέλαβε στο ρεπερτόριό του το έργο του Βασίλη Ζιώγα «Το προξενιό της Αντιγόνης», του Χριστόφορου Μάλαμα «Ο τρελός της Βαβέλ», του Γιώργου Φωτιάδη «Τα σκοτάδια ή ο Λαζάραγας» και του Δημήτρη Χριστοδούλου «Γωνιά-ποτάμι και γέφυρα».

Ειδησεογραφικά καλύπτονται και θέματα που έχουν σχέση με τον κινηματογράφο. Το 1953 ζητήθηκε από τον Καζαντζάκη να μετατρέψει σε σενάριο τον *Αλέξη Ζορμπά*, για να γίνει ταινία στην Αμερική και ο θίασος του Λογοθετίδη αναχώρησε για την Αίγυπτο, για να γυρίσει, όπως ανακοινώθηκε, σε

ταινία τη φάρσα της δυάδας Σακελλάριου-Γιαννακόπουλου «Ο Φώτης Φαγκρής και η Τσικίτα Λοπέζ». Το 1955 η *Αιολική Γη* άρχισε να γυρίζεται ταινία με Ιταλό σκηνοθέτη και ο Ζυλ Ντασσέν αποφάσισε να γυρίσει σε ταινία το *Ο Χριστός ξανασταυρώνεται*. Το 1957 η ταινία του Γ. Ζερβού «Λίμνη των πόθων», βασισμένη στο θεατρικό του Τσεκούρα «Καημοί στη λιμνοθάλασσα», σημείωσε μεγάλη επιτυχία στο Κάρλοβυ Βάρυ, παίχτηκαν οι ταινίες «Μαρία Πενταγιώτισσα», «Ο ξένος», «Το εισπρακτοράκι», «Μόνο για μια νύχτα», «Μισογύνης», «Διακοπές στην Αίγινα» και «Σκιάχτρο» και η Μερκούρη γύρισε στα στούντιο Άρθουρ Ρανκ την ταινία «Η τσιγγάνα και ο τζέντλεμαν». Το 1961 η «Μανταλένα» αντιπροσώπευσε επίσημα την Ελλάδα στο Φεστιβάλ Καννών. Ανεπίσημα στο Φεστιβάλ προβλήθηκε και η ταινία της «Η Αλίκη στο ναυτικό». Το 1962 γίνεται αναφορά στο ότι άρχισε το γύρισμα των ταινιών «Ο γαμπρός μου ο δικηγόρος» και «Ο άνδρας της γυναίκας μου» και στο ότι ο Θανάσης Βέγγος θα ήταν ο πρωταγωνιστής στην ταινία «Τρελλός εν όψει» με τη Σόνια Ζωΐδου. Το 1964 ο Νέστορας Μάτσας ανέλαβε να γυρίσει σε ταινία το έργο του Σπύρου Μελά «Μια νύκτα μια ζωή» και ο Αλέκος Αλεξανδράκης δήλωσε σε συνέντευξή του, έπειτα από ταξίδι του στη Γερμανία, ότι έκαμε ενέργειες για να γυριστεί σε ταινία το έργο του Μυριβήλη «Η ζωή εν τάφω». Το 1965 εικοσάλεπτη ταινία «Ταξίδι στην Ελλάδα», σε κείμενο Μυριβήλη, διανεμήθηκε σε 72 χώρες, με φροντίδα της εταιρείας πετρελαιοειδών «Κάλτεξ», η οποία ανέλαβε τη δαπάνη του γυρίσματός της, ταινία του Ν. Μάτσα για τον Παπαδιαμάντη προβλήθηκε στο αμφιθέατρο της Φιλοσοφικής Αθηνών, στο Φεστιβάλ Βαρκελώνης προβλήθηκε το ντοκυμανταίρ του «Το τάμα» και η ταινία του «Το μεροκάματο του πόνου» αγοράστηκε από τη Σοβιετική Ένωση, το έργο του Καραγάτση «Η Μεγάλη Χίμαιρα» αποφασίστηκε να γυριστεί ταινία, ο Παπαμιχαήλ με τη Βουγιουκλάκη και τον Ντίνο Κατσουρίδη αποφάσισαν να μεταβούν στο Ισραήλ, για να συμπρωταγωνιστήσουν σε ελληνοϊσραηλινή κινηματογραφική συμπαραγωγή, σε σενάριο Γιώργου Ρούσσου, προβλήθηκε από την αμερικανική τηλεόραση η ταινία «Η Ελλάδα της Μερίνας». Γίνεται ακόμη αναφορά σε ταινία της Λέλας Κουρκουλάκου για τον Βενιζέλο, που αρχικά απαγορεύτηκε (1965) η προβολή της, στη συνέχεια όμως επιτράπηκε, στην ταινία του Ροβήρου Μανθούλη «Πρόσωπο με πρόσωπο» (1967), στη

συμμετοχή της Ειρήνης Παπά σε ξένες κινηματογραφικές παραγωγές, όπως στα «Κανόνια του Ναβαρόνε» (1961), στη γερμανογιουγκοσλαβική «Πικρά χόρτα» (1965) και σε γαλλική ταινία, όπου συμπρωταγωνίστησε με τον Ζωρζ Ζερέ (1965), στο ότι η ταινία του Κώστα Γαβρά με θέμα το «Ζ» βραβεύτηκε (1969) στο φεστιβάλ Καννών και στο ότι στην Εβδομάδα Ελληνικού Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης (1979) βραβεύτηκε η ταινία του Χριστόφορου Χριστοφή «Περιπλάνηση» και διακρίθηκε η ταινία του Βασίλη Βαφέα «Ανατολική περιφέρεια».

5ι. Μουσική-Χορός:

Στον τομέα της Μουσικής οι ειδήσεις καταγράφουν ρεσιτάλ, συναυλίες, ερμηνεία έργων Ελλήνων συνθετών, επισκέψεις καλλιτεχνών, απονομή τιμών. Ανάλογες είναι και οι ειδήσεις γύρω από το χορό.

Η πρώτη αναφορά που εντοπίστηκε (1913) είναι για την Ελένη Λαμπίρη, που χαρακτηρίζεται ως η πρώτη Ελληνίδα μουσικοσυνθέτις και δίνεται γι' αυτήν η πληροφορία ότι επέστρεψε στην Ελλάδα μετά την τελειοποίηση των μουσικών της σπουδών στη Γερμανία και ότι η πρώτη της σύνθεση ήταν «Το αποκριάτικον όνειρον». Οι επόμενες αναφορές είναι του 1929 και 1932, όταν ο Ιάκωβος Ναυπλιώτης συμπλήρωσε 50 χρόνια υπηρεσίας στον πατριαρχικό ναό και τιμήθηκε από τη Μεγάλη Εκκλησία (1929), προγραμματίστηκε να εορταστεί από το Πατριαρχείο η 50ετηρίς του φιλολογικού και μουσικολογικού έργου του Γεώργιου Παπαδόπουλου (1932) και ο Κωνσταντίνος Ψάχος διορίστηκε από το υπουργείο Παιδείας «επόπτης της όλης εν τω Κράτει μουσικής βυζαντινής κινήσεως» (1932).

Από το 1936 και εξής οι ειδήσεις πυκνώνουν, κυρίως γιατί από τότε τα *Κυπριακά Γράμματα* αρχίζουν να στρέφουν το ενδιαφέρον τους και προς αυτή την κατεύθυνση.

Το 1936 ο τενόρος Οδυσσεύς Λάτπας ανέλαβε πρωτοβουλία και ίδρυσε την Ένωση Λυρικών Αοιδών στην προσπάθειά του να ιδρυθεί Ελληνικό Λυρικό Θέατρο και ο Θ. Καρυωτάκης μελοποίησε πέντε ποιήματα του συγγενή του ποιητή.

Το 1937 παίχτηκε η οπερέτα «Δύο άγγελοι» των Σακελλαρίδη-Σύλβιου στο «Κεντρικό» και προγραμματίστηκε να παιχτεί η οπερέτα του Νίκου

Χατζηπαποστόλου «Το τρελλοκόριτσο», στην αίθουσα του Ωδείου Αθηνών έδωσε ρεσιτάλ η Μαρία Φωκά-Καλαοπούλου και συναυλία τραγουδιού, η μεσόφωνος Κίτσα Δαμασιώτη με τον άντρα της βαρύτονο Γιώργο Δαμασιώτη, καθώς και η Καραντινού-Φιλιππάκη, στα «Ολύμπια» δόθηκε συναυλία με έργα Πέτρου Πετριδη, στην οποία συνέπραξε η Συμφωνική Ορχήστρα Ωδείου Αθηνών και ο πιανίστας Σπύρος Φαραντάτος, ρεσιτάλ πιάνου από τον Λέοντα Ευστρατίου και ρεσιτάλ τραγουδιού από τη Σκληρού, στον Παρνασσό έδωσε ρεσιτάλ η υψίφωνος Δραγάση και η μέτζο σοπράνο Κόντη και έλαβαν μέρος σε συναυλία τραγουδιού η Μαίρη Κατσαρού και ο Μάριος Κουμαριανός, ο φλαουτίστας Λάμπρος Καλλίμαχος και η πιανίστα Λίλα Λαλαούνη έπαιξαν στην Αθήνα, ο βαθύφωνος Θεόδωρος Στεφανίδης τραγούδησε δυο άριες από τον «Ευγένιο Ονέγκιν» και «Μπόρις Γκουντούνωφ» σε εκδήλωση που έγινε στη ρωσική πρεσβεία για τα 100χρονα του Πούσκιν και η Α. Ματρόζου έδωσε ρεσιτάλ χορού στο θέατρο Κοτοπούλη. Όσον αφορά το εξωτερικό, η Χριστίνα Ευθυμιάδη έδωσε συναυλία στο Ρωμαϊκό Λύκειο και ο τενόρος Κώστας Μυλωνάς εμφανιζόταν στην όπερα της Φρανκφούρτης.

Το 1939 ο Ευαγγελάτος διηύθυνε με την Ορχήστρα του Ραδιοφωνικού Σταθμού Αθηνών το έργο του Σόλωνα Μιχαηλίδη «Κυπριώτικος γάμος».

Το 1945 ερμηνεύτηκαν έργα του Γιώργου Βιτάλη από την Κρατική Συμφωνική Ορχήστρα στην Αθήνα, το 1946 ερμηνεύτηκε από τη Λυρική Σκηνή το έργο του Καλομοίρη «Ανατολή», το 1948 η Κρατική Ορχήστρα υπό τη διεύθυνση του Γ. Λυκούδη ερμήνευσε το έργο του Καζάσογλου «Ελεγείο», με την οποία υπό τη διεύθυνση του Βαβαγιάννη έπαιξε ως σολίστ η πιανίστα Ρένα Κυριακού. Την ίδια χρονιά η Φανή Αϊδαλή πρωταγωνίστησε στην όπερα «Άλκηστις» στο Ηρώδειο, η Ελένη Νικολαΐδη ερμήνευσε στη Λυρική Σκηνή την Κάρμεν στην ομώνυμη όπερα και η Μαρίκα Παπαϊωάννου έδωσε συναυλία στον Παρνασσό.

Το επόμενο έτος (1949) η Λίλα Λαλαούνη έδωσε ρεσιτάλ πιάνου, η υψίφωνος Ζωή Βλαχοπούλου τραγούδησε μελοποιημένα ποιήματα του Δροσίνη σε εκδήλωση που έγινε για τα 90χρονα του ποιητή στην Κηφισιά και ο βαρύτονος της Μετροπόλιταν Νέας Υόρκης Νίκος Μοσχονάς ξαναγύρισε στην Αθήνα και προγραμματιζόταν η εμφάνισή του στο αθηναϊκό κοινό σε ειδική παράσταση της

Λυρικής Σκηνής στο Ηρώδειο με αποσπάσματα από όπερες, τη δε νύχτα της πανσελήνου του Αυγούστου στο Στάδιο με ελληνικά δημοτικά τραγούδια.

Το 1950 ερμηνεύτηκε από την Κρατική Ορχήστρα υπό τη διεύθυνση του Γ. Λυκούδη το έργο του Μάριου Βάρβογλη «Το πανηγύρι», η Λυρική Σκηνή έπαιξε την οπερέτα του Νίκου Χατζηπαποστόλου «Γυναίκα του δρόμου», ο Μιχάλης Σουγιούλ έγραψε τη μουσική στην επιθεώρηση «Χαρούμενη Ελλάδα» των Ασημακόπουλου-Σπυρόπουλου-Παπαδούκα, οι πιανίστες Μαρίκα Παπαϊωάννου και Ιωάννης Παπαδόπουλος έπαιξαν ως σολίστ σε συναυλίες της Κρατικής Ορχήστρας, η Χριστίνα Ευθυμιάδη τραγούδησε «Τόσκα» και «Μπάλλο ιν Μάσκερα» με τη Λυρική Σκηνή, όπου ο Λ. Ζώρας διηύθυνε «Ριγολέττο», στον οποίο έλαβε μέρος ο Ευάγγελος Μαγκλιβέρας, η Ελένη ντε Ροζέ τραγούδησε στη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών σε εκδήλωση που οργανώθηκε από το Σύνδεσμο Ελλήνων Λογοτεχνών με την ευκαιρία των 37 χρόνων από το θάνατο του Μαβίλη, κατά την οποία έπαιξε πιάνο η Α. Μεταξά. Το έργο, τέλος, του Γιάννη Κωνσταντινίδη «Σουίτα από τα Δωδεκάνησα» περιλαμβάνόταν στο πρόγραμμα που έπαιξε η Κρατική Ορχήστρα στην Αθήνα υπό τη διεύθυνση του διευθυντή ορχήστρας και ελληνιστή Μπω-Μπωβύ.

Το 1953 έργα του Παλλάντιου εκτελέστηκαν από την Κρατική Ορχήστρα Αθηνών, η οποία ερμήνευσε την Ενάτη του Μπετόβεν στο Ηρώδειο, έργο στο οποίο έλαβαν μέρος ως σολίστ ο μπάσος Νικόλαος Ζαχαρίου και ο βιολονίστας Αντώνιος Δελένδας, εμφανίστηκαν από τη Λυρική ο τενόρος Ζαννής Καμπάνης και η υψίφωνος Ρένα Γαρυφαλλάκη, η πιανίστα Τζίνα Μπαχάουερ έπαιξε στην Αθήνα και η υψίφωνος Άννα Τασσοπούλου τραγούδησε στον «Πάρσιφαλ» του Βάγκνερ στο Φεστιβάλ Μπαίροϊτ, το οποίο παρακολούθησαν οι Καλομοίρης και Μητρόπουλος.

Την επόμενη χρονιά η Κρατική Ορχήστρα στην Αθήνα έπαιξε, ανάμεσα σε άλλα, έργα Αντίοχου Ευαγγελάτου και Μίκη Θεοδωράκη, παρουσιάστηκε η οπερέτα του Στράους «Ονειρώδες βαλς», στην οποία έλαβαν μέρος οι Πέτρος Επιτροπάκης, Ανθή Ζαχαράτου, Λέλα Ζωγράφου, Διονύσιος Θάνος, Μιχάλης Καζαντζής και Μολότσος, η Λυρική έπαιξε «Μπάττερφλαϋ» και «Μποέμ», στις οποίες τραγούδησε η Τασσοπούλου, και «Φόρτσα ντελ ντεστίνο» υπό τη διεύθυνση Λεωνίδα Ζώρα, οι καλλιτέχνιδες του τραγουδιού Λουκία Χέβα και

Άννα Ρεμούνδου ερμήνευσαν τους ρόλους της Αντιγόνης και της Ισμήνης αντίστοιχα στους «Επτά επί Θήβας», που έπαιξε ο «Θυμελικός Θίασος» του Λίνου Καρζή στα θέατρα Δελφών και Σικυώνος και στο Δημοτικό Θέατρο Πειραιώς, το έργο του Νίκου Σκαλκώτα «Δεύτερο κονσέρτο για πιάνο και ορχήστρα» μεταδόθηκε σε πρώτη εκτέλεση από το Ραδιοφωνικό Σταθμό Αθηνών και εκτελέστηκε από την Ορχήστρα του Ραδιοφωνικού Σταθμού του Αμβούργου και η σύνθεσή του «4^η σουΐτα για πιάνο» εκτελέστηκε στο ΚΗ΄ Διεθνές Φεστιβάλ σύγχρονης μουσικής στη Χάιφα, έδωσαν ρεσιτάλ πιάνου η Μαρίκα Παπαϊωάννου, ο Γιώργος Θέμελης και ο Μάριος Λάσκαρις και βιολοντσέλου ο Ελευθέριος Παπασταύρου, η «Μουσική Ένωση Αθηνών» ανέλαβε πρωτοβουλία για την ίδρυση νέας Συμφωνικής Ορχήστρας με διευθυντές τον Ζώρα και τον Ευαγγελάτο, ερμηνεύτηκε η «Συμφωνία της λεβεντιάς» του Καλομοίρη, όπου τη χορωδία δίδαξε ο Μιχάλης Βούρτσης, ο Καλομοίρης μετέβη στο Μόναχο για να παρακολουθήσει την εκτέλεση του έργου του «Μηνάς ο Ρέμπελος» και μετά την επιτυχία των «Ξωτικών Νερών» από την ορχήστρα του BBC, πολλοί ξένοι ραδιοσταθμοί άρχισαν να περιλαμβάνουν στα προγράμματά τους έργα του, από το Καλλιτεχνικό Γραφείο Αθηνών οργανώθηκαν στη Λίμνη Βουλιαγμένης τουριστικές συναυλίες, στις οποίες τραγούδησε η Χορωδία Κοριτσιών της Θ. Βυζαντίου και η Βάσω Δεβετζή έπαιξε ως σολίστ και στις δυο συναυλίες της Γερμανικής Ορχήστρας Άουκτσμπουργκ. Το 1955 η Φιλαρμονική Ορχήστρα Νέας Υόρκης υπό τη διεύθυνση του Μητρόπουλου πραγματοποίησε το μεγαλύτερο καλλιτεχνικό γεγονός της Αθήνας παίζοντας στο Φεστιβάλ Αθηνών, στο οποίο παρουσιάστηκε το μελόδραμα «Ορφέας», όπου τραγούδησαν η Βίλμα Γεωργίου και η Τασσοπούλου και ο «Ιδομενέας», όπου τραγούδησαν οι Ντίνος Εγκολφόπουλος, Μαρία Κερεστενζή, Κώστας Πασχάλης και Πέτρος Χοϊδάς, η Κρατική Ορχήστρα ερμήνευσε το Stabat mater του Περγκολέζε, στο οποίο τραγούδησε η χορωδία της Θάλειας Βυζαντίου, έδωσε συναυλία με μαέστρο τον Α. Παρίδη, όπου η Χρυσάνθη Τουρνάκη έπαιξε το κονσέρτο για πιάνο του Γκριγκ, παίχτηκε η οπερέτα του Λέχαρ «Κορυδαλλός», στην οποία τη χορογραφία έκαμε ο Άγγελος Γριμάνης και τη χορωδία δίδαξε ο Βούρτσης. Οι πιανίστες Τζίνα Μπαχάουερ, Μαρίκα Παπαϊωάννου και Γιώργος Χατζηνίκος

έδωσαν ρεσιτάλ, η Ελένη Νικολαΐδη εμφανίστηκε ως σολίστ στην εναρκτήρια συναυλία του Φεστιβάλ Αθηνών, σε συναυλία της Κρατικής Ορχήστρας με μαέστρο τον Α. Παρίδη η Ρούλα Φωκιανού-Δασκαλοπούλου τραγούδησε αποσπάσματα από τους «Γάμους του Φίγκαρο» και από τον «Κουρέα της Σεβίλλης», δόθηκε συναυλία μικτής χορωδίας υπό τη διεύθυνση του Κ. Χάγιου στο θέατρο «Διάνα» Αμαρουσίου, η Έλλη Φαραντάτου εκτέλεσε συναυλία έργων Μπαχ σε εκκλησιαστικό όργανο, έργα του Παρίδη, του Γ. Σισιλιάνου, του Γεώργιου Σκλάβου και του Ανδρέα Νεζερίτη παίχτηκαν από την Κρατική Ορχήστρα και του Πέτρου Πετριδη στο Παρίσι, η Ζουζού Νικολούδη έδωσε ρεσιτάλ χορού, ο Παλλάντιος έγραψε τη μουσική στην «Εκάβη» που έπαιξε στην Επίδαυρο το Εθνικό Θέατρο, ο Όμιλος «Φίλων της Ακτής» οργάνωσε στα Περιστερία Σαλαμίνας μουσική βραδιά με εκτελεστές μέλη της «Φιλικής Εταιρείας Επιστημόνων Καλλιτεχνών» υπό τη διεύθυνση του Ευάγγελου Κουρή και το μπαλέτο της Λουκίας συνέπραξε σε μεγάλη μουσική παράσταση Αμερικανών συνθετών στον «Ορφέα». Τέλος, χρησιμοποιήθηκαν τα μπαλέτα της Δώρας Στράτου με τα κοστουμίς τους για τον «Αγαπητικό της βοσκοπούλας», που παρουσίασε ο Κατράκης.

Το 1956 το καλλιτεχνικό γραφείο Γ. Κουράκου, συμμετέχοντας στους εορτασμούς για τα 200 χρόνια του Μότσαρτ, οργάνωσε βραδιά Μότσαρτ, όπου ο ηθοποιός Βασίλης Διαμαντόπουλος διάβασε μεταφρασμένα κείμενα για τη ζωή του μεγάλου συνθέτη και η πιανίστα Μαρίκα Παπαϊωάννου-Χουρμουζίου εκτέλεσε διάφορα κομμάτια του. Η βυζαντινή χορωδία του Τσίρκα έλαβε μέρος με το συγκρότημα του θεάτρου Κοτοπούλη, με αφηγητή τον Λ. Κουκούλα, στην ανάγνωση του έργου του Ν. Καζαντζάκη «Κωνσταντίνος Παλαιολόγος», σύμφωνα με το θεσμό που εγκαινιάστηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα από το θέατρο Κοτοπούλη να διαβάζονται έργα πάνω στη σκηνή.

Το 1957 γίνεται μνεία συμμετοχής στο Φεστιβάλ Αθηνών των Εγκολφόπουλου, Κάλλας και Μοσχονά και για την παρουσίαση της οπερέτας του Σπ. Σαμάρα «Πριγκήπισσα του Σάσωνος» από την Εθνική Λυρική Σκηνή στην υπαίθρια σκηνή της λεωφόρου Αλεξάνδρας. Αρκετό όμως μέρος των πληροφοριών για το έτος αυτό αφορούν εμφανίσεις καλλιτεχνών σε κέντρα διασκέδασης στην Αθήνα. Στην ταβέρνα «Κάστρο» εμφανίζονταν η Λάουρα, ο Γιώργος

Οικονομίδης, ο Γιάννη Φλερύ και η Λίντα Άλμα, στην «Πεταλούδα» η Μάγια Μελάγια με τον Φώτη Πολυμέρη, στην «Παλιά γειτονιά» η Καίτη Μπελίντα, στο «Βράχο» ο Σώτος Παναγόπουλος με τη Ζωζώ Σαπουντζάκη και στο Πικέρμι η Μαριάννα Χατζοπούλου.

Τον επόμενο χρόνο ο Μητρόπουλος διηύθυνε στο Ηρώδειο τη Φιλαρμονική Ορχήστρα της Βιέννης, η Λυρική Σκηνή παρουσίασε υπό τη διεύθυνση Αντίοχου Ευαγγελάτου τον «Μποέμ» του Πουτσίνι, όπου πρωταγωνίστησαν η Ζωή Βλαχοπούλου, η Αλίκη Ζωγράφου και ο Αντώνης Παπακωνσταντίνου, το Χορόδραμα της Ραλλούς Μάνου ερμήνευσε στις καλλιτεχνικές εκδηλώσεις που έγιναν στη Ροτόντα της Θεσσαλονίκης την «Ερωφίλη», τη «Μήδεια» και την «Ερημιά», ο Χατζιδάκις έγραψε τη μουσική και η Τατιάνα Βαρούτη έκαμε τις χορογραφίες για την κωμωδία του Αριστοφάνη «Θεσμοφοριάζουσαι», ο Παλλάντιος έγραψε τη μουσική και η Μαρία Χορς έκαμε τη διδασκαλία του χορού στον «Οιδίποδα επί Κολωνώ», που παίχτηκαν στην Επίδαυρο από το Εθνικό Θέατρο.

Οι άλλες πληροφορίες αναφέρονται στην Κάλλας και στην κρίση στη Λυρική. Σημειώνεται ότι η Κάλλας αρνήθηκε να πάει στο Τορόντο, γιατί οι καναδικές τελωνειακές αρχές απαγόρευσαν την είσοδο στο σκυλάκι της, και ότι το συμβόλαιό της διακόπηκε από τη Μετροπόλιταν, γιατί, κατά το διευθυντή της, ήθελε να αλλάξει το ρεπερτόριο. Ο Ζώρας παύθηκε από τη Λυρική Σκηνή, γιατί αγνόησε την ιεραρχία και παρέβη τους κανόνες της πειθαρχίας, αφού είχε στείλει τηλεγράφημα στον πρωθυπουργό υπερασπιζόμενος το διευθυντή της Λυρικής Ντίνο Γιαννόπουλο στη διαφορά του με το διευθύνοντα σύμβουλο της Λυρικής Σπ. Φαραντάτο.

Το 1959 ο Αλέξανδρος Ξένος έγραψε τη μουσική, ο Χαράλαμπος Εκμέτσογλου και ο Γιώργος Μιχαλάς έπαιξαν κιθάρα και η Ρένα Καμπαλάδου με τον Τάσο Αξιώτη χόρεψαν τις χορογραφίες του Φλερύ στην παράσταση του «Φουέντε Οβεχούνα» του Λόπε ντε Βέγκα που παρουσίασε στο Άλσος το Λαϊκό Θέατρο του Μάνου Κατράκη.

Το 1960 η Κάλλας εμφανίστηκε στην Επίδαυρο με «Νόρμα», ο Μίμης Πλέσσας έγραψε τη μουσική για το έργο «Γύρνα σπίτι, άγγελέ μου» που έπαιξε το Θέατρο Τέχνης και τον επόμενο χρόνο η Θάλεια Βυζαντίου έλαβε μέρος στο

Διεθνές Φεστιβάλ στο Πασσάου Γερμανίας και το συγκρότημα της Ζουζούς Νικολούδη εμφανίστηκε στο Δυτικό Βερολίνο.

Το 1964 δόθηκε στο «Παρκ» συναυλία με έργα του Θεοδωράκη, όπου την Ορχήστρα διηύθυνε ο Γιώργος Θεοφιλόπουλος, παρουσιάστηκε στο Θέατρο Κοτοπούλη το «Άξιον εστί», προγραμματιζόταν να γυριστεί σε ταινία «Το τραγούδι του νεκρού αδερφού» και η Καλλιτεχνική Χορωδία Τρικάλων ερμήνευσε έργα του στη Σόφια, Βουκουρέστι, Βελιγράδι. Η Ρένα Κυριακού έδωσε ρεσιτάλ και προγραμματιζόταν να ηχογραφήσει στη Βιέννη σονάτες του Χάυδν, ο Σώτος Βασιλειάδης διηύθυνε τη Μικτή Χορωδία της Ελλάδος που έλαβε μέρος στο διεθνή πολυφωνικό διαγωνισμό στο Αρέστο της Ιταλίας, στο Φεστιβάλ Μπάυροϊτ ερμηνεύτηκε σε πρώτη εκτέλεση σύνθεση του Αργύρη Κουνάδη πάνω σε ποιήματα του Καβάφη, ο Σώτος Παναγόπουλος ερμήνευσε συνθέσεις Κώστα Γιαννίδη και Γιώργου Μουζάκη στο Μεσογειακό Φεστιβάλ Τραγουδιού, στο οποίο βραβεύτηκε το τραγούδι του Αλέκου Γεωργιάδη «Κάθε ώρα, κάθε μέρα», που ερμήνευσαν η Κλειώ Δενάρδου και ο Δημήτρης Μπαξεβανάκης, ο τενόρος Γιώργος Ζερβάνος κέρδισε το α΄ βραβείο και μεγάλη κρατική ύποτροφία της Βιέννης, η Αγνή Μπάλτσα έλαβε το γ΄ βραβείο στον α΄ διαγωνισμό άσματος στο Βουκουρέστι, η Λίνα Λαλάντη εμφανίστηκε με τον Κώστα Πασχάλη στο «Φεστιβάλ Μπαχ» της Οξφόρδης, μουσική του Ιάννη Ξενάκη ερμηνεύτηκε στο Μουσικό Φεστιβάλ Βερολίνου, η Νανά Μούσχουρη τραγούδησε γαλλικά τραγούδια στη Νεάπολη, η Έφη Παππά τραγούδησε από την τηλεόραση του Μοντρεάλ, η Μπέμπα Κυριακίδου επρόκειτο να εμφανιστεί σε αγγλική ταινία και από την τηλεόραση του Λονδίνου και ο Μπεζάρ έκαμε χορογραφία στη μουσική του Χατζιδάκι για τους «Όρνιθες», που προγραμματίστηκε να παρουσιαστεί στις Βρυξέλλες τον επόμενο χρόνο.

Το 1965 υπήρξαν πολλές μουσικές δραστηριότητες Ελλήνων καλλιτεχνών τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό. Και πρώτα στην Ελλάδα. Δόθηκε για τον αγώνα της Κύπρου συναυλία Χατζιδάκι στον «Ορφέα», με σολίστ τον Γιώργο Ρωμανό, την οποία οργάνωσε η νεολαία της ΕΡΕ, και συναυλία Σταύρου Ξαρχάκου στο θέατρο «Κεντρικό», ο βιολινίστας Μιχάλης Σέμσης έπαιξε ως σολίστ με ορχήστρα που διηύθυνε στην Αθήνα ο Γερμανός μαέστρος Χανς-Βάλτερ Κέμπφελ, η Μαρίκα Παπαϊωάννου έπαιξε ως σολίστ σε συναυλία με την

Ορχήστρα Αθηνών υπό τη διεύθυνση του Ρουμάνου μαέστρου Μιρσέα Μπαζαράμπ, η Καίτη Τρούλη και ο Γεώργιος Δασκούλης έδωσαν ρεσιτάλ πιάνου και η υψίφωνος Βάσω Παπαντωνίου-Κουλουμπή τραγούδησε στο Ιταλικό Ινστιτούτο Αθηνών. Η Ένωση Ελλήνων Μουσουργών οργάνωσε εκδήλωση για τα 20χρονα από το θάνατο του Μπέλλα Μπάρτοκ στη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών, στην οποία έλαβαν μέρος ο Τάσης και η Έρση Αποστολίδη, η Φρόσω Δεγαίτη και η Νουνούκα Φραγκιά-Σπηλιοπούλου, ο Γιάννης Γ. Παπαϊωάννου οργάνωσε στην Αθήνα σειρά δέκα μαθημάτων για τη μουσική του Νίκου Σκαλκώτα με την ευκαιρία της συμπλήρωσης 15 χρόνων από το θάνατο του συνθέτη και ο «Σύλλογος Αθηναίων» έκαμε στον Παρνασσό γιορτή στη μνήμη του Δημήτρη Ρόδιου. Ερμηνεύτηκαν έργα του Καρυωτάκη και του Νεζερίτη από την Ορχήστρα Δωματίου Αθηνών του Βύρωνα Κολάση στο αρχαίο θέατρο Αμφιαραείου, ο Νίκος Μαμαγκάκης έγραψε όπερα με θέμα τον «Πλούτο» του Αριστοφάνη σε λιμπρέτο Ιάκωβου Καμπανέλλη και ο Ξαρχάκος τη μουσική της ταινίας «Η Ελλάδα της Μελίνας». Παίχτηκαν στα Ιωάννινα από το «Θυμελικό Θίασο» οι «Βάκχες» και οι «Φοίνισσες», με μουσική Γ. Κωστάκη στην πρώτη και Ψάχου στη δεύτερη και μουσική διδασκαλία Ε. Βουτσará και διδασκαλία χορού της Α. Παπαρίζου και στις δυο, στις «Εκκλησιάζουσες» που παρουσίασε η «Ελληνική Σκηνή» της Συνοδινού τη μουσική έγραψε ο Γιάννης Μαρκόπουλος με τον Γιώργο Κουρουπό και τις χορογραφίες έκαμε η Αγάπη Ευαγγελίδη, και στην «Ειρήνη» που ανέβασε στην Ερέτρια το «Άρμα Θεάτρου» η μουσική ήταν του Νικηφόρου Ρώτα και η χορογραφία της Ραλλούς Μάνου.

Στο εξωτερικό έγιναν οι ακόλουθες εκδηλώσεις. Ο Ευαγγελάτος διηύθυνε την Ορχήστρα Κλόουζ Ρουμανίας και παρακολούθησε Διεθνείς Μουσικές Εβδομάδες στη Βουδαπέστη, που οργανώνονταν κάθε χρόνο από την Ουνέσκο, η Κάλλας ηχογράφησε την «Τόσκα» στην Ιταλία, εμφανίστηκε στη Μετροπόλιταν με «Τόσκα», εγκατέλειψε τη σκηνή στη «Νόρμα», λόγω ασθένειας, ερμήνευσε «Τόσκα» στον κινηματογράφο και προκηρύχτηκε διαγωνισμός υποτροφιών Μαρίας Κάλλας, ο Θεόδωρος Βαβαγιάννης διηύθυνε αυστριακή ορχήστρα στη Βιέννη, ο Δ. Χωραφάς διηύθυνε Ορχήστρα στο Παρίσι με σολίστ στο πιάνο τη Βάσω Δεβετζή, δόθηκε η παγκόσμια πρώτη του χοροδράματος «Όρνιθες» σε σκηνοθεσία-χορογραφία Μπεζάρ και μουσική

Χατζιδάκι, στο οποίο πρωταγωνιστούσε ο Γιώργος Μούτσιος, ανατέθηκε στον Χατζιδάκι να γράψει μουσική στο έργο «Παρθενικό ταξίδι» του Όσμπορν για το Μπρόντγουεϋ και οι «Όρνιθες» προγραμματίστηκε να παιχτούν σε σκηνοθεσία Σολομού και μουσική δική του στην Αμερική, ο Αντώνης Παπακωνσταντίνου είχε εμφανίσεις στη Γερμανία, ο Ν. Ζαχαρίου τραγούδησε «Τροβατόρε» στην Όπερα του Βερολίνου, ο κιθαρίστας Σπύρος Θωμάτος έλαβε μέρος σε βραδιά μουσικής δωματίου στη Γερμανία, η Μαρία Χαιρογιώργου Σιγάρα έπαιξε στο δημαρχείο Νέας Υόρκης, η Αλίκη Βατικιώτη έδωσε ρεσιτάλ πιάνου στο Μόναχο, ο Γιάννης Γεωργιάδης διορίστηκε διευθυντής της Συμφωνικής Ορχήστρας Λονδίνου σε ηλικία 25 ετών, η σύνθεση του Σισιλιάνου «Στάσιμο Β΄» επιλέγηκε να αντιπροσωπεύσει την Ελλάδα στο 49^ο Διεθνές Φεστιβάλ Σύγχρονης Μουσικής, το χορευτικό συγκρότημα της Δώρας Στράτου έδωσε παραστάσεις στην Ουγγαρία και ο Μιχάλης Σέμσης προγραμματίστηκε να δώσει συναυλίες στην Πορτογαλία. Στο χώρο της ελαφρολαϊκής μουσικής υπήρξαν οι πιο κάτω εκδηλώσεις: το τραγούδι «Μη λες τίποτα» του Α. Οικονόμου που ερμήνευσε η Ζωή Κουρούκλη πήρε το πρώτο βραβείο στο Φεστιβάλ Μεσογειακού Τραγουδιού στη Βαρκελώνη, στο οποίο είχαν συμμετοχή η Κλειώ Δενάρδου και η Νίκη Καμπά, οι Καζαντζίδης, Μαρινέλλα και Μανώλης Αγγελόπουλος περιόδευσαν στη Γερμανία, η Δανάη εμφανίστηκε στην τηλεόραση του Σαντιάγο και της Λίμα και χαρακτηρίστηκε Ελληνίδα Εντίθ Πιάφ, η Νάντια Κωνσταντοπούλου πήρε πρώτο βραβείο ελαφρού τραγουδιού στο Σοπάτ Πολωνίας και έδωσε με τον Μωράκη και κουαρτέτο συναυλίες στη Σόφια, στο Βουκουρέστι και στις μεγαλύτερες πόλεις της Σοβιετικής Ένωσης και η Φραντζέσκα Ιακωβίδου, ως πρώτη παραγωγός δίσκων παγκοσμίως, εξέδωσε δίσκο με 37 δικά της τραγούδια (ποτ-πουρί), που είχε ενορχηστρώσει ο Ανδρέας Οικονόμου.

Τον επόμενο χρόνο (1966) η Κρατική Ορχήστρα Βορείου Ελλάδος υπό τη διεύθυνση του Σόλωνα Μιχαηλίδη και με σολίστ τη Μαρία Χαιρογιώργου-Σιγάρα ερμήνευσε ανάμεσα σε άλλα έργα, και την «Μπαλλάντα για ορχήστρα και πιάνο» του Καρυωτάκη, προγραμματίστηκαν οκτώ συναυλίες Θεοδωράκη, τις οποίες θα διηύθυνε ο ίδιος, με την ευκαιρία της συμπλήρωσης πέντε χρόνων από την πρώτη συναυλία της Λαϊκής Ορχήστρας του και οι «Όρνιθες»

αποφασίστηκε να παρουσιαστούν, σε σκηνοθεσία-χορογραφία Μπεζάρ και μουσική Χατζιδάκι, στο Φεστιβάλ Αβινιόν, το 1970 η Ελληνική Επιτροπή εναντίον της δικτατορίας οργάνωσε στο Ρόγιαλ Άλμπερτ Χωλ ελληνική μουσική βραδιά με έργα Θεοδωράκη, που διηύθυνε ο ίδιος και το 1972 ο Μίμης Πλέσσας έγραψε τη μουσική στην ταινία του Βασίλη Φωτόπουλου «Ορέστης».

Το 1978 η Όπερα Θεσσαλονίκης ανέβασε τον «Οθέλλο» του Βέρντι υπό τη μουσική διεύθυνση του Νίκου Αστρινίδη και του Έτορε Γκράτσι, ο Θεοδωράκης έδωσε στο Καυτανζόγλειο συναυλία για τους σεισμοπαθείς της Θεσσαλονίκης, στην οποία τραγούδησαν οι Μπιθικώτσης, Φαραντούρη, Αντώνης Καλογιάννης και ο Ρίτσος απάγγειλε «Ρωμιοσύνη» και «Επιτάφιο», ο Γιάννης Μάντακας διηύθυνε τη Χορωδία του πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης σε συναυλία (με τη Χορωδία του πανεπιστημίου Αθηνών) με έργα Ελλήνων κυρίως συνθετών και ο Νότης Μαυρουδής έδωσε ρεσιτάλ στα «Δημήτρια» Θεσσαλονίκης, το δε 1979 παίχτηκε στη Θεσσαλονίκη η όπερα του Σπύρου Σαμάρα «Φλόρα Μιράμπιλις» υπό τη διεύθυνση του Οδυσσέα Δημητριάδη.

5ια. Συναντήσεις εκτός Κύπρου:

Πληροφορίες για πρόσωπα (πολιτικούς, διπλωμάτες, ιερωμένους και κοινωνικούς παράγοντες) που συνάντησε στην Ελλάδα, αλλά και σε άλλες χώρες κυρίως ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος στην προσπάθεια προβολής του εθνικού προβλήματος της Κύπρου καταγράφονται στον *Απόστολο Βαρνάβα*. Σε αρκετές περιπτώσεις αυτές οι συναντήσεις που μνημονεύονται είναι η μόνη αναφορά που συναντιέται στα περιοδικά για τα πρόσωπα αυτά.

Το 1918 ο Δεπάστας, πρόξενος της Ελλάδας στο Κάρντιφ, υποδέχτηκε τον αρχιεπίσκοπο Κύριλλο Γ', όταν πήγε εκεί για να τελέσει τα εγκαίνια του ναού του αγίου Νικολάου. Ο Πάφου Λεόντιος κατά την επιστροφή του από τα συνέδρια Λάμπεθ (Λονδίνου) και Βόννης φιλοξενήθηκε (1932) για πέντε μήνες από τον Κελαδίωνα, τοποτηρητή του πατριαρχικού θρόνου Ιεροσολύμων, αφού είχε προηγουμένως επισκεφτεί τον πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Φώτιο και το πατριαρχείο Αντιοχείας. Οι μητροπολίτες Κοζάνης Κωνσταντίνος Πλατής και Καστοριάς Νικηφόρος Παπασιδέρης φιλοξένησαν τον Κιτίου (μετέπειτα αρχιεπίσκοπο Μακάριο Γ') όταν επισκέφτηκε το μέτωπο (1949). Την ίδια χρονιά ο Μακάριος συνάντησε τον πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Αθηναγόρα, τον

πρωθυπουργό Αλέξανδρο Διομήδη και τους αντιπρόεδρους της κυβέρνησης Κ. Τσαλδάρη και Σ. Βενιζέλο.

Με τον Μακάριο είχαν συναντήσεις κατά τις επισκέψεις του στην Ελλάδα ή κατά τη διέλευσή του από την Αθήνα καθ' οδόν προς άλλες χώρες όλα τα χρόνια που διαχειριζόταν εκ μέρους του κυπριακού λαού το εθνικό θέμα πολλοί Έλληνες πολιτικοί και από την εκάστοτε κυβέρνηση και από την αντιπολίτευση. Τον συνάντησαν ο Παναγιώτης Πιπινέλης (1951, 1965, 1969), ο Γεώργιος Μαύρος (1951, 1967), ο Σοφοκλής Βενιζέλος, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής και ο Ευάγγελος Αβέρωφ επανειλημμένα, ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος (1954, 1955, 1957, 1964, 1965, 1967, 1969) ο Γεώργιος Παπανδρέου (1954, 1964, 1965, 1967), ο Στέφανος Στεφανόπουλος (1954, 1955, 1965, 1966, 1967), ο Κ. Τσαλδάρης (1954 και 1965), ο Σπύρος Μαρκεζίνης (1954, 1967), ο Γεώργιος Ράλλης (1955), ο Γεράσιμος Λύχνος (1955), ο Πέτρος Γαρουφαλιάς (1964 και 1965), ο Αθανασιάδης Νόβας (1965, 1966, 1967), ο Ανδρέας Παπανδρέου (1964, 1965), ο Ηλίας Τσιριμώκος (1965, 1967), ο Λεωνίδας Κύρκος (1965, 1967), ο Ηλίας Ηλιού, ο Κωνσταντίνος Καλλίας, ο Ιωάννης Παρασκευόπουλος, ο Σάββας Παπαπολίτης, ο Ιωάννης Τούμπας, ο Νικόλαος Καρμίρης και ο Παύλος Οικονόμου-Γκούρας (1967), ο Γεώργιος Παπαδόπουλος (1969, 1970), ο Γ. Ζωϊτάκης (1970) και ο Χρήστος Ξανθόπουλος-Παλαμάς (1970, 1971).

Συνάντησε επίσης τον αρχιεπίσκοπο Αθηνών Χρυσόστομο Χατζησταύρου (1962, 1964, 1967). Άλλα πρόσωπα που μνημονεύονται στην περιγραφή των επισκέψεών του στην Ελλάδα ήταν κατά χρονολογή σειρά οι πιο κάτω: Το 1951 τον υποδέχτηκαν κατά την άφιξή του στην Αθήνα (1951) ο προϊστάμενος εκκλησιαστικών υποθέσεων του υπουργείου Εξωτερικών Θ. Γρίβας και εκ μέρους του αρχιεπισκόπου Σπυριδωνος ο Σπυρίδων Δοντάς. Ο δήμαρχος Αθηναίων Αντώνιος Ραγκούσης παρέθεσε προς τιμήν του γεύμα, στο οποίο και τον προσφώνησε.

Το 1952 τον υποδέχτηκε διευθυντής εθιμοτυπίας στο υπουργείο Εξωτερικών Ανδρουλλής και ο δήμαρχος Αθηναίων Κωνσταντίνος Νικολόπουλος. Σε δεξίωση της συγκλήτου του πανεπιστημίου Αθηνών προς τιμήν του τον προσφώνησε ο πρύτανης Κ. Μουτούσης και οι καθηγητές Απόστολος Δασκαλάκης, Παναγιώτης Τρεμπέλας και Δημήτριος Χόνδρος.

Ο μητροπολίτης Ρόδου Σπυρίδων Συνοδινός είχε συναντήσεις μαζί του στη Ρόδο όταν ο Μακάριος διερχόταν από τη Ρόδο κατευθυνόμενος προς την Αθήνα ή επιστρέφοντας στην Κύπρο (1953, 1954). Το 1954 τον υποδέχτηκαν ο υπουργός Εσωτερικών Δημήτριος Μακρής, ο διευθυντής εθιμοτυπίας στο υπουργείο Εξωτερικών Δημήτριος Αβραμίδης, ο επίσκοπος Μαραθώνα Δαμασκηνός Κοτζιάς. Το 1957 ο Κ. Τσάτσος ως υπουργός Προεδρίας υποδέχτηκε με άλλους υπουργούς στο αεροδρόμιο Αθηνών τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο και τους άλλους εξορίστους. Το 1964 τον υποδέχτηκαν ο Πολυχρόνης Πολυχρονίδης, υπουργός Δικαιοσύνης, ο αυλάρχης Θεοδόσιος Παπαθανασιάδης και ο Παύλος Βαρδινογιάννης, υπουργός άνευ χαρτοφυλακίου, και συνάντησε, μεταξύ άλλων, τον Άγγελο Τσουκαλά, δήμαρχο Αθηναίων. Τον επόμενο χρόνο τον υποδέχτηκε πάλιν ο Παπαθανασιάδης και ο Βαρδινογιάννης ως υφυπουργός Προεδρίας και συνάντησε διάφορους πολιτικούς παράγοντες και τον καθηγητή Γεράσιμο Κονιδάρη και τον δήμαρχο Αθηναίων Γεώργιο Πλυτά. Κατά την επίσκεψή του στη Θεσσαλονίκη, όπου αναγορεύτηκε επίτιμος διδάκτορας της Νομικής Σχολής του πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, τον υποδέχτηκαν ο υπουργός Βορείου Ελλάδος Ζήσης Παπαλαζάρου, ο Στέφανος Αφεντουλίδης, μητροπολίτης Ταλαντίου, ο δήμαρχος Θεσσαλονίκης Κ. Τσίρος. Κατά την περιγραφή της αναγόρευσης μνημονεύονται ο Δ. Κωνσταντόπουλος, κοσμήτορας της Σχολής, ο Νικόλαος Ασπιώτης, αντιπρύτανης του πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και ο Αθ. Ταντανάσης, πρόεδρος του δημοτικού συμβουλίου Θεσσαλονίκης.

Κατά την επίσκεψή του στην Αίγυπτο (1952) καταγράφονται τα παρακάτω: Τον συνάντησε ο επιτετραμμένος της Ελλάδας στο Κάιρο Γεώργιος Μπένσης και ο Κ. Ροϊλός, πρόεδρος της ελληνικής κοινότητας Καΐρου, τον προσφώνησε σε γεύμα. Στην Αλεξάνδρεια τον υποδέχτηκαν ο νομικός Κλεομένης Νικολάου και ο πρόεδρος της ελληνικής κοινότητας Αλεξάνδρειας Δημήτριος Ζερμπίνης οι γενικός πρόξενος στην Αλεξάνδρεια Αλέξης Λιάτης και ο υποπρόξενος Μπαρμπαλιάς, παρέστησαν στη θεία λειτουργία στον Άγιο Σάββα, την οποία τέλεσε ο Μακάριος.

Το 1953 ο Φαίδων Καβαλιεράτος, σύμβουλος της ελληνικής πρεσβείας στην Ουάσιγκτον, υποδέχτηκε τον Μακάριο κατά την επίσκεψή του εκεί (1953). Ο

πρέσβης της Ελλάδας στην Ουάσιγκτον Αθανάσιος Πολίτης παρέστη στη λειτουργία στην Αγία Σοφία, της οποίας προέστη ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος (18/1/1953), τον οποίο συνάντησε και την επομένη (στις 19, όταν τον συνεχάρη για την ονομαστική του γιορτή) και στις 21 σε γεύμα που παρέθεσε προς τιμήν του. Ο Χριστόφορος Αξελός, γενικός πρόξενος της Ελλάδας στη Νέα Υόρκη, παρέστη σε γεύμα που παρέθεσε η Ένωση Κυπρίων Αμερικής προς τιμήν του Μακαρίου κατά την επίσκεψή του στην Αμερική (1953).

Επίσκεψη στην Αίγυπτο πραγματοποίησε ο Μακάριος και το 1958 και το 1961. Το 1958 ο Δημήτριος Λάμπρος παρέστη, ως πρέσβης της Ελλάδας στο Κάιρο, στις διάφορες εκδηλώσεις κατά την επίσκεψή του εκεί. Ο Χαρίδημος Μουστάκας, πρόεδρος της ελληνικής κοινότητας Καΐρου, είχε συνάντηση μαζί του. Το 1961 τον υποδέχτηκαν ο Βύρων Θεοδωρόπουλος, πρόξενος της Ελλάδας στην Αλεξάνδρεια, και ο Ιλαρίων Κοϊβεράκης, μητροπολίτης Βαβυλώνας.

Συναντήσεις είχε και ο αρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος στην Αθήνα με τον Παναγιώτη Κανελλόπουλο (1980), τον αρχιεπίσκοπο Σεραφείμ (1980, 1984, 1985, 1988), τον Κωνσταντίνο Μητσοτάκη (1981), τον Κωνσταντίνο Καραμανλή (1984), τον Ανδρέα Παπανδρέου (1984, 1985, 1988), τον Σπύρο Αλεξίου (1988), τον Χρυσόστομο Ζακύνθου (1988), τον Κωστή Στεφανόπουλο, τον Αντώνη Σαμαρά, τον Φώτη Κούβελη και την Αλέκα Παπαρήγα (1991), τον Αντώνη Τρίτση (1991), στην Αυστραλία με τον αρχιεπίσκοπο Στυλιανό και το 1984 με τον πατριάρχη Ιεροσολύμων Διόδωρο.

5ιβ. Εκκλησιαστικές δραστηριότητες:

Οι ειδήσεις γύρω από την Εκκλησία και εκκλησιαστικούς άντρες προέρχονται κυρίως από τον *Απόστολο Βαρνάβα*, αλλά και από άλλα θρησκευτικά περιοδικά και αναφέρονται σε ανάληψη διαφόρων εκκλησιαστικών αξιωμάτων, συνέδρια, εθνικές και κοινωνικές δραστηριότητες εκκλησιαστικών παραγόντων.

Οι πρώτες πληροφορίες, του 1911, αναφέρονται στο διορισμό του Χρυσόστομου Παπαδόπουλου ως διευθυντή της Ριζαρείου Εκκλησιαστικής Σχολής και στο γεγονός ότι ο καθηγητής της Πνευματικής Ακαδημίας της Πετρούπολης Ι. Σοκολώφ έπλεξε το εγκώμιο του πατριάρχη Αλεξανδρείας Φώτιου Περόγλου, τον οποίο ο Δαμιανός Ιεροσολύμων απέκοψε (1912) από

την Αγιοταφικήν Αδελφότητα, επειδή δεν τον ανεγνώρισε ως πατριάρχη Ιεροσολύμων. Το 1914 ο Χρυσόστομος Παπαδόπουλος έγινε καθηγητής της Εκκλησιαστικής Ιστορίας της Θεολογικής Σχολής του πανεπιστημίου Αθηνών και το 1918 ο μητροπολίτης Δημητριάδος Γερμανός Μαυρομάτης προέστη στο μητροπολιτικό ναό Αθηνών της δοξολογίας για την Ημέρα των Ευχαριστιών των Αμερικανών, ο δε Τιμόθεος Θέμελης έστειλε τηλεγράφημα στον Γρηγόριο Αντιοχείας για την απελευθέρωση της Συρίας. Τον επόμενο χρόνο σημειώνεται ότι ο μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος Καλαφάτης (ο μετέπειτα εθνομάρτυρας) έστειλε εγκύκλιο προς τους Σμυρναίους της ελεύθερης Ελλάδας, στην οποία διεκτραγωδούσε τα δεινά του ποιμνίου του και γενικά του Ελληνισμού στην Τουρκία και ζητούσε να διενεργήσουν έρανο προς ενίσχυσή τους, ότι ο Γερμανός Μαυρομάτης ήταν πρόεδρος της επιτροπής της συνόδου, με μέλη τον Αμβρόσιο Ναυπακτίας και Ευρυτανίας και τους καθηγητές του πανεπιστημίου Χρυσόστομο Παπαδόπουλο, Εμμανουήλ Ζολώτα και Δημήτριο Αιγινήτη, που ασχολήθηκε με το θέμα του ημερολογίου, και ότι ο Δωρόθεος Μαμμέλης, ως μητροπολίτης Προύσης και τοποτηρητής του οικουμενικού πατριαρχείου, μετέβη στο Παρίσι (με τους Χρύσανθο Τραπεζούντος και το γραμματέα των πατριαρχείων Παππά) και είχε συναντήσεις με αρμόδιους πολιτικούς ηγέτες για την απελευθέρωση της Κωνσταντινουπόλεως και των άλλων αλύτρωτων Ελλήνων της Μ. Ασίας. Την ίδια χρονιά ο Χρυσόστομος Παπαδόπουλος καταδίκασε ως αποτρόπαιη την αξίωση του Βατικανού να τους δοθεί η Αγία Σοφία, και ο αρχιεπίσκοπος Κύπρου Κύριλλος πληροφόρησε με σχετική επιστολή τον Μαμμέλη ότι τρεις επίσκοποι και δυο ιερείς της αμερικανικής Εκκλησίας επρόκειτο κομίζοντας δικό του γράμμα να τον επισκεφτούν με σκοπό τη σύγκληση παγκόσμιου θρησκευτικού συνεδρίου για μελέτη των εκκλησιαστικών ζητημάτων και στενότερης προσέγγισης των Εκκλησιών.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '20 καταγράφεται μεγάλος αριθμός ειδήσεων, που έχουν σχέση και με τα γεγονότα της Μικρασίας. Το 1920, ο Δωρόθεος Μαμμέλης, αποδέκτης επιστολής του Βασιλείου Νικαίας για τα κακουργήματα των Τούρκων στη Νίκαια, έστειλε δυο επιστολές προς τον αρχιεπίσκοπο Κύριλλο, στις οποίες διεκτραγωδούσε τις φρικαλεότητες και τους

βανδαλισμούς που διέπρατταν οι Τούρκοι κατά του χριστιανικού πληθυσμού και των μνημείων του και τον καλούσε να υψώσει φωνή για τη σωτηρία των σφαγιαζομένων και να τεθεί από τους δυναμένους τέρμα στη φρικώδη αυτή κατάσταση. Μαζί με τη δεύτερη επιστολή στάληκε και αντίτυπο πραγματείας του Βασιλείου Νικαίας για τον αρχαίο ναό της Θεοτόκου στη Νίκαια που σχεδόν καταστράφηκε κατά τα τότε γεγονότα. Το 1921 ο Μαμμέλης έστειλε επιστολή προς τη Συνδιάσκεψη των Παρισίων και άλλη προς τον αρχιεπίσκοπο Κανταβρυγίας, με τις οποίες ζητούσε να μη παραγνωριστούν τα δίκαια του ελληνικού Έθνους, το οποίο υπέστη τόσες θυσίες στο πλευρό των συμμάχων «εναντίον των κοινών εχθρών του δυτικού πολιτισμού». Το ίδιο έτος η ιεραρχία της Εκκλησίας Ιεροσολύμων κοινοποίησε στην Εκκλησία Κύπρου έγγραφο σχετικά με το Ιεροσολυμιτικό ζήτημα, τα οποία είχε στείλει στην υπάτη αρμοστεία της Παλαιστίνης και αναφέρονταν στην αντικανονικότητα της επεμβάσεως της αρμοστείας στο ζήτημα της διάστασης της πλειοψηφίας της συνόδου του πατριαρχείου με τον πατριάρχη. Συγκεκριμένα, ο αρμοστής, μετά από αίτημα του πατριάρχη Δαμιανού, διόρισε κυβερνητική επιτροπή, η οποία υπέβαλε έκθεση και νομοσχέδιο για την επιβολή ελέγχου σ' όλες τις εισπράξεις και δαπάνες του Ιερού Κοινού και καθορισμό του τρόπου πωλήσεως της κτηματικής περιουσίας του Παναγίου Τάφου. Οι αντίπαλοι του Δαμιανού έκριναν την ανάμιξη αυτή ως αντίθετη προς τους Κανόνες, πληροφόρησαν δε τον αρμοστή ότι είχαν πριν από το αίτημα Δαμιανού απευθυνθεί στις ελληνικές Εκκλησίες της Ανατολής για λύση του ζητήματος.

Το 1922 η Εκκλησία Κύπρου σε επιστολές προς τον Χρυσόστομο Σμύρνης και τον Παπούλα, τις οποίες τους παρέδωσε στη Σμύρνη ο Πάφου Ιάκωβος, εξέφραζε τη συμπάρασταση του κυπριακού λαού, ηθική και υλική, ο αρχιεπίσκοπος Κύριλλος συγχάρηκε τον πατριάρχη Δαμιανό για τα 25χρονα της πατριαρχίας του και ο Τιμόθεος Θέμελης δώρισε 65 βιβλία στον Ιερατικό Σύλλογο «Άγιος Επιφάνιος» Βαρωσίων και ανακηρύχτηκε ευεργέτης του. Το 1923 ο Χρυσόστομος Παπαδόπουλος εκλέγηκε αρχιεπίσκοπος Αθηνών, Κύπριοι φοιτητές της Θεολογικής Σχολής τον επισκέφτηκαν όταν έγινε αρχιεπίσκοπος και τον συγχάρηκαν και έστειλε επιστολή ότι, σύμφωνα με απόφαση της ιεραρχίας της Ελλάδας που επικυρώθηκε από την Πολιτεία, οι

επισκοπές στην Ελλάδα θα ονομάζονται μητροπόλεις και ο τίτλος του Αθηνών θα είναι «μακαριότατος μητροπολίτης Αθηνών, υπέρτιμος και έξαρχος πάσης Ελλάδος». Πέρα από τις ειδήσεις αυτές γίνεται αναφορά στο ότι ο Δαμιανός Δαμιανίδης, γραμματέων κεντρικός έφορος της κοινότητας Γαλατά, εισήλθε με άλλα εκατόν άτομα στον περίβολο των Πατριαρχείων, για να πετύχει διάλυση του μικτού συμβουλίου και εξαναγκασμό του πατριάρχη Μεταξάκη σε παραίτηση, στο ότι ο Δαμιανός Ιεροσολύμων έστειλε επιστολή προς τον αρχιεπίσκοπο Κύπρου, όπου διεκτραγωδείτο επικίνδυνη για το πατριαρχείο κατάσταση που ετοιμαζόταν από τους Άραβες, και στο ότι ο αρχιεπίσκοπος του έστειλε εισφορά για τον Πανάγιο Τάφο.

Τα κυριότερα θέματα, στα οποία γίνεται αναφορά το 1929 είναι η ανέγερση μνημείου για τον Χρυσόστομο Σμύρνης, το εκκλησιαστικό πραξικόπημα στην Αλβανία και η ανοικοδόμηση του τρούλου του ναού της Αναστάσεως στα Ιεροσόλυμα και τα προβλήματα της παρισινής κοινότητας των γεωργιανών.

Η υπό την προεδρία του αρχιεπισκόπου Αθηνών Χρυσοστόμου επιτροπή για την ανέγερση αναθηματικού μνημείου στον εθνομάρτυρα Χρυσόστομο Σμύρνης επισκέφτηκε τον πρωθυπουργό, τελέστηκαν επίσημα τα αποκαλυπτήρια αναθηματικής στήλης σε διαιώνιση της μνήμης του στην πατρίδα του Τριγλία, απονεμήθηκε κατά την επέτειο της 25^{ης} Μαρτίου από την Ακαδημία Αθηνών χρυσούς στέφανος στη μνήμη του, για να αναρτηθεί στον προγραμματιζόμενο να ανεγερθεί ανδριάντα του, και ο τουρκικός τύπος τάχθηκε με σφοδρότητα εναντίον της προτάσεως για αγιοποίησή του.

Ο Χρύσανθος Φιλιππίδης, ο οποίος είχε σταλεί από το πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως στο Βελιγράδι για να ερευνήσει το θέμα συμμετοχής Σέρβων κληρικών στο αλβανικό πραξικόπημα, υπέβαλε έκθεση σύμφωνα με την οποία οι ορθόδοξες Εκκλησίες των Βαλκανίων ήταν σύμφωνες με τις ενέργειες του πατριαρχείου, συμφώνησε δε με τους πατριάρχες Ρουμανίας και Σερβίας για τη σύγκληση ορθόδοξης οικουμενικής προσυνόδου, η Εκκλησία της Ελλάδας έγραψε στο πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως ότι συμφωνούσε με τις ενέργειές του για το εκκλησιαστικό πραξικόπημα στην Αλβανία και ο Γερμανός Στρηνόπουλος υπέβαλε υπόμνημα στην Κοινωνία των Εθνών για το ίδιο θέμα.

Ο αρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος δέχτηκε σε ακρόαση το διοικητικό συμβούλιο του συλλόγου των Αθηνών «Ο Πανάγιος Τάφος» προς το οποίο τόνισε τους κινδύνους για το πατριαρχείο Ιεροσολύμων από το γεγονός ότι δεν είχε ακόμη ανοικοδομηθεί ο τρούλος του ναού της Αναστάσεως, που είχε καταρρεύσει από σεισμό δυο χρόνια προηγουμένως, και με πρωτοβουλία του πατριάρχη Αλεξανδρείας έγινε έρανος στο κλίμα του πατριαρχείου για την ανοικοδόμηση του τρούλου.

Άλλες ειδήσεις αφορούν στην ανάληψη από το μητροπολίτη Τραχείας Αλέξανδρο Ζώτο έδρας στην ορθόδοξη πανεπιστημιακή σχολή της Βαρσοβίας, στην επάνοδο των αρχιερέων του πατριαρχείου Ιεροσολύμων που απείχαν από τα διοικητικά πράγματα του πατριαρχείου, στην επίσκεψη του Θυατείρων Γερμανού στις ελληνικές παροικίες Βελγίου, Γαλλίας και Ελβετίας για τη μελέτη προβλημάτων τους, στην απέλαση από τους Αλβανούς του μητροπολίτη Κορυτσάς Ιερόθεου, επειδή δεν δέχτηκε, όπως του ζητήθηκε από τις αλβανικές αρχές, να είναι τα κείμενα της λειτουργίας στα αλβανικά, στην ανάληψη πρωτοβουλίας από τον Γερμανό Μεταξά, μητροπολίτη Μαντινείας και Κυνουριάς, για ίδρυση εκκλησιαστικής προπαρασκευαστικής σχολής στην Τρίπολη, στην προκήρυξη από τον αρχιεπίσκοπο Αθηνών Χρυσόστομο Παπαδόπουλο, ως πρόεδρο της συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδας, διαγωνισμού για τη συγγραφή πραγματείας «Περί των υπηρεσιών της εκκλησίας προς το ελληνικόν έθνος από της αλώσεως της Κωνσταντινουπόλεως μέχρι της ιδρύσεως του ελληνικού βασιλείου», στον καταρτισμό από το υπουργείο Παιδείας επιτροπής από ειδικούς, αρχαιολόγους και καθηγητές και το διευθυντή της αστυνομίας Αθηνών, υπό την προεδρία του αρχιεπισκόπου, για να μελετήσει τον τρόπο ασφάλειας των κειμηλίων των ιερών μονών και άλλης επιτροπής πάλι υπό την προεδρία του Παπαδόπουλου, με συμμετοχή των μητροπολιτών Αδριανουπόλεως, Θηβών και Λεβαδείας, για να μελετήσει το σχέδιο συμβάσεως για τα μοναστηριακά κτήματα, που είχε στείλει στον αρχιεπίσκοπο η Εθνική Τράπεζα.

Το 1930 ο Δαμασκηνός Παπανδρέου ως μητροπολίτης Κορινθίας στάληκε από το Πατριαρχείο στην Αμερική για την εκεί διαφορά μεταξύ Αλεξάνδρου (Δήμογλου) και Βασιλείου (Κομβόπουλου), όπου έγινε δεκτός από τον πρόεδρο

της χώρας, ο μητροπολίτης Ξάνθης Πολύκαρπος Ψωμιάδης, πρόεδρος του ταμείου ασφαλείας του κλήρου της Ελλάδας, συζήτησε το θέμα υπαγωγής του κλήρου αλλοδαπής σε ασφαλιστικό σύστημα της Εκκλησίας της Ελλάδος, μετά από σχετικό αίτημα του πατριάρχη Αλεξανδρείας που υποβλήθηκε σε συνάντησή του με τον πρόεδρο του Υπουργικού Συμβουλίου Α. Μιχαλακόπουλο και τον υπουργό Θρησκευτικών Υποθέσεων Γ. Παπανδρέου, ο Φώτιος Μανιάτης υποδέχτηκε στο πατριαρχείο τον πρωθυπουργό Ελευθέριο Βενιζέλο, ο οποίος επέστρεψε από την Άγκυρα και συμβούλευσε την Εκκλησία Ρουμανίας για το θέμα εορτασμού του Πάσχα, ο Στρηνόπουλος έδωσε συστατική επιστολή στον κοσμήτορα του Stafford Lionet Lambert για τον αρχιεπίσκοπο Κύπρου, ώστε να του παρασχεθεί η δυνατότητα προς μελέτη του μοναχικού βίου της ορθόδοξης Εκκλησίας και ορίστηκε αντιπρόσωπος του πατριαρχείου στην Εκκλησία της Σουηδίας, ο Γρηγόριος Παπαμιχαήλ ανέλαβε πρωτοβουλία να εκδοθεί τόμος προς τιμή του Χρυσόστομου Παπαδόπουλου με τη συμπλήρωση 35 χρόνων επιστημονικής του δράσης, ανατέθηκε στον Γεννάδιο Αλεξιάδη να εκπροσωπήσει την Εκκλησία της Ελλάδος σε διορθόδοξο Επιτροπή Αγίου Όρους, να προεδρεύσει διεθνούς διορθόδοξου διασκέψεως στη Θεσσαλονίκη για θέματα θρησκευτικής εκπαίδευσης και να μελετήσει με τον καθηγητή Αλιβιζάτο τον Καταστατικό Χάρτη που υπέβαλε η Κυβέρνηση και, τέλος, στην κοινότητα Λυών κάποια μέλη, λόγω δυσaráσκειας προς τον οικονομό Γ. Γροπέτη, μετέστησαν στον ουνιτισμό, όπου ουνίτης ιερέας ήταν ο Δ. Χαλαβατζής. Μετά από διευθέτηση του θέματος Γροπέτη εκδιώχθηκε ο Χαλαβατζής και διαλύθηκε η ουνιτική επιρροή.

Τον επόμενο χρόνο (1931) ο αρχιεπίσκοπος Κανταβρυγίας Κόσμο Λαγκ επισκέφτηκε το πατριαρχείο Ιεροσολύμων, ο Τίτος Γεωργιάδης ήταν κυβερνητικός επίτροπος στην επιτροπή της ιεράς συνόδου που μελέτησε το θέμα προσαρτήσεως της Εκκλησίας της Κρήτης στην Εκκλησία της Ελλάδος, ο Αγαθάγγελος Κωνσταντινίδης ήταν πρόεδρος της εφορίας της Σχολής της Χάλκης, ο Άνθιμος Ροσμαρής υπήρξε διευθυντής του Ιεροδιδασκαλείου Ηλιουπόλεως «Άγιος Αθανάσιος» και απεστάλη σε διάφορες Εκκλησίες για ρύθμιση προβλημάτων τους, ο μητροπολίτης Κοζάνης Ιωακείμ Αποστολίδης, ο οποίος είχε κατηγορηθεί για απιστία και σκάνδαλο, απαλλάγηκε από την

κατηγορία απιστίας, επιπλήχθηκε δε για το σκάνδαλο, ο Αλέξανδρος Ζώτος ήταν μέγας ιεροκήρυκας της Μ. Εκκλησίας, ο Χρύσανθος Φιλιππίδης στάληκε στα πατριαρχεία Ιεροσολύμων, Αλεξανδρείας και Αντιοχείας για διευθέτηση του ανακύψαντος στο πατριαρχείο Αντιοχείας προβλήματος με την εκλογή δύο πατριαρχών (Αρσένιου και Αλέξανδρου) και το υπό την προεδρία του Συμβούλιο Κοινοτικών περιουσιών των Ανταλλαξίμων περιέλαβε σε Λεύκωμα εικόνες των κυριότερων τιμαλφών που μπόρεσαν να περισώσουν οι εκριζωθέντες. Τέλος, ο Φώτιος Μανιάτης συμβούλευσε την Εκκλησία Ρουμανίας για την ανακήρυξη αγίων, ασχολήθηκε με το θέμα του διαλόγου με τους Αγγλικανούς, την ένωση των παλαιοκαθολικών με τους ορθοδόξους και την ορθόδοξη προσύνοδο, απέστειλε ένα απόφοιτο της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης στο Βελιγράδι και δεύτερο στη Βαρσοβία για σπουδές στις αντίστοιχες Ορθόδοξες Θεολογικές Σχολές, δέχτηκε δε στη Χάλκη Σέρβο απόφοιτο θεολογίας στο πλαίσιο της ανταλλαγής σπουδαστών θεολογίας μεταξύ των ορθόδοξων Εκκλησιών και έστειλε επιστολή στις ορθόδοξες Εκκλησίες, με την οποία τους ανακοίνωνε απόφαση της Μεγάλης Εκκλησίας να συστήσει την παρεμπόδιση μεταβάσεως στην Αμερική κληρικών του κλίματός τους – μετά την εκεί ειρήνευση – γιατί στη σύγχυση στα εκκλησιαστικά πράγματα της Αμερικής συνέβαλε πολύ η αθρόα από παντού συρροή κληρικών εκεί.

Το 1932 ο Αλέξανδρος Ζώτος ήταν αρχιγραμματέας της ιεράς συνόδου, ο Γερμανός Αθανασιάδης επαινέθηκε από τη σύνοδο του πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως για τη μονογραφία του για τον πατριάρχη Γερμανό, επισκέφτηκε την Αθήνα για τη σύγκληση της προσυνόδου του Αγίου Όρους και υπήρξε πρόεδρος της εφορίας της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης, ο Χρυσόστομος Παπαδόπουλος τέλεσε τα εγκαίνια του Λαϊκού Ιατρείου της Αρχιεπισκοπής στον Πειραιά και σύνταξε με το μητροπολίτη Μυτιλήνης ειδική ακολουθία για την ανασύσταση γάμου διαζευγμένων, η οποία εγκρίθηκε από τη σύνοδο, ο Σπυρίδων Βλάχος ήταν πρόεδρος της εφορίας του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς το οποίο είχε ιδρύσει όταν ήταν μητροπολίτης Βελλάς και Κονίτζης, ο Αθηναγόρας Σπύρου απέστειλε στο πατριαρχείο τους ειδικούς κανονισμούς της αρχιεπισκοπής για έγκριση, καθώς και έκθεση για την Δ' Εκκλησιαστική Συνέλευση της αρχιεπισκοπής, ο Γεννάδιος Αραμπατζόγλου (με το διερμηνέα

του πατριαρχείου Σπ. Κωνσταντινίδη) συναντήθηκε στην Κωνσταντινούπολη με τον Ronceau, αρμοστή της Γαλλίας στη Συρία, και ζήτησε να αναγνωρισθεί ο Αλέξανδρος ως πατριάρχης Αντιοχείας, ο Φώτιος Μανιάτης μερίμνησε να γιορταστεί στο πατριαρχείο η 1500ή επέτειος της Γ΄ οικουμενικής συνόδου της Εφέσου, με την παρουσία των πρεσβευτών των ορθόδοξων Κρατών, δέχτηκε τέσσερις υποτρόφους από την Αμερική, έπειτα από διαγωνισμό, για φοίτηση στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης και με δική του δαπάνη επισκεύασε, ευτέρισε και επίπλωσε τα ιδιαίτερα πατριαρχικά δώματα και ο μητροπολίτης Θεσσαλιώτιδος Ιεζεκιήλ κατάρτισε επιτροπή και προέβη στη συλλογή εράνων για τους ενδεείς, περιερχόμενος αυτοπροσώπως την αγορά και συλλέγοντας χρήματα, με τα οποία προσφέρθηκε αλεύρι σε 5000 άτομα.

Το 1933 ο Φώτιος Μανιάτης προσκάλεσε το βυζαντινολόγο καθηγητή Γ. Σωτηρίου, για να ταξινομήσει τα κειμήλια του πατριαρχείου, συμβούλευσε για το θέμα διαφοράς περί τη μονή Κύκκου, η οποία είχε οδηγηθεί στα πολιτικά δικαστήρια, με αποτέλεσμα ο αρχιεπίσκοπος να καλέσει τις δυο πλευρές να συμβιβαστούν, για ν' αποσυρθεί η υπόθεση από τα δικαστήρια, ο Χρυσόστομος Παπαδόπουλος συναντήθηκε στην Αθήνα με δυο μοναχούς της μονής Κρυπτοφέρρης, μελετητές μουσικών κωδίκων και ο αρχιεπίσκοπος Αμερικής Αθηναγόρας προήδρευσε του Στ΄ κληρικολαϊκού συνεδρίου της αρχιεπισκοπής στο Σικάγο.

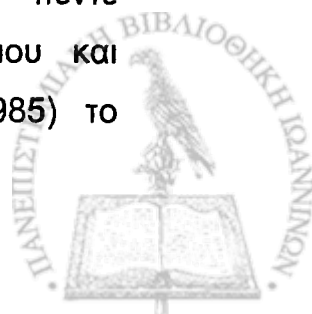
Το 1935 ο Στρηνόπουλος έκανε έρευνα για την Εκκλησία της Λετονίας και ο Φώτιος Μανιάτης κατέβαλε προσπάθειες για άρση του βουλγαρικού σχίσματος και σύστησε επιστημονική επιτροπή για την παρασκευή και κατάρτιση του κειμένου των λειτουργικών βιβλίων που χρησιμοποιούνταν και την επιμελημένη έκδοσή τους.

Το 1939 επικυρώθηκε η εκλογή του Τιμόθεου Θέμελη ως πατριάρχη Ιεροσολύμων από τον Βρετανό ύπατο αρμοστή, ο Στρηνόπουλος ενημέρωσε το πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως για την επικύρωση και ο Γεννάδιος Αραμπατζόγλου με τους Μιρμίρογλου (νομομαθή, άρχοντα μεγάλο ρήτορα του πατριαρχείου) και Πολύκαρπο Προύσης είχε στην Άγκυρα συνάντηση με αρμοδίους σχετικά με το πατριαρχείο και τη Θεολογική Σχολή της Χάλκης.

Τη δεκαετία του '40 υπάρχουν οι παρακάτω ειδήσεις και πληροφορίες: Το 1941 ο αρχιεπίσκοπος Αθηνών Χρύσανθος αρνήθηκε να ορκίσει την κυβέρνηση Τσολάκογλου, γι' αυτό και εξαναγκάστηκε από τους Γερμανούς σε παραίτηση, το 1946 ο Γεννάδιος Αλεξιάδης συμπλήρωσε 40 χρόνια αρχιερατείας και ο τοποτηρητής του αρχιεπισκοπικού θρόνου Κύπρου Λεόντιος του απέστειλε συγχαρητήριο τηλεγράφημα και το 1949 ο Στρηνόπουλος εξέφρασε την άποψη (μαζί με τον Παντελεήμονα Εδέσσης και Πέλλης, με τον οποίο είχε συμμετάσχει στο συνέδριο του Άμστερνταμ) ότι είναι χρήσιμα τα εκκλησιαστικά συνέδρια γιατί γνωρίζονται οι Εκκλησίες και προσεγγίζουν η μια την άλλη, ενώ ο αρχιεπίσκοπος Αμερικής Μιχαήλ στο άρθρο του «Κοινωνία Εκκλησιών» διατύπωσε εντελώς αντίθετη άποψη και ο μητροπολίτης Εδέσσης και Πέλλης Παντελεήμων εισηγήθηκε την έκδοση του έργου του Μιχαήλ Γαλανού *Βίοι Αγίων*.

Τη δεκαετία του '50 σημειώνονται τα ακόλουθα: Το 1952 με πρωτοβουλία του αρχιεπισκόπου Αμερικής Μιχαήλ άρχισε να οργανώνεται στη χώρα αυτή Εβδομάς Ελληνικού Τύπου και Γραμμάτων και ο πατριάρχης Ιεροσολύμων Τιμόθεος ζήτησε από τον αρχιεπίσκοπο Κύπρου να του στείλει Κυπρίους μοναχούς για τα αγιοταφίτικα προσκυνήματα, πράγμα που ο αρχιεπίσκοπος ανακοίνωσε και διά του τύπου, το 1955 ο πατριάρχης Αθηναγόρας έστειλε επιστολή προς τη ΙΒ' Εκκλησιαστική Συνέλευση της αρχιεπισκοπής Αμερικής, στην οποία συνιστούσε να προσέξουν το θέμα διατηρήσεως της ελληνικής γλώσσας και το 1957 ο Αμερικής Μιχαήλ φρόντισε να γιορταστεί η εικοσαετηρίδα της Ελληνικής Θεολογικής Σχολής «Ο Τίμιος Σταυρός» Αμερικής. Το 1960 γιορτάστηκε το χρυσούν ιωβηλαίον (50 χρόνια) της αρχιερατείας του μητροπολίτη Φιλίππων Χρυσόστομου Χατζησταύρου, μετέπειτα Αθηνών και προέδρου της Επιτροπής Αυτοδιαθέσεως Κύπρου, ο οποίος το 1967 αποχώρησε, βάσει σχετικού νόμου, από το θρόνο, το 1968 ο Αθηναγόρας συγκάλεσε στη Γενεύη Πανορθόδοξο Διάσκεψη, στην οποία έλαβε μέρος και η Εκκλησία της Κύπρου, το 1984 ο Αθηνών Σεραφείμ παρέδωσε σε εκπρόσωπο της Οργάνωσης των Ηνωμένων Εθνών για τα Παιδιά επιταγή πέντε εκατομμυρίων δραχμών για τους πεινασμένους του τρίτου κόσμου και επισκέφτηκε τη μητρόπολη Ελβετίας και τον επόμενο χρόνο (1985) το

πατριαρχείο Ιεροσολύμων και τη μονή Σινά και ο πατριάρχης Δημήτριος το πατριαρχείο Αλεξανδρείας, τη μονή του όρους Σινά, τα πατριαρχεία Ιεροσολύμων, Ρωσίας και Γεωργίας, το Βατικανό, τα πατριαρχεία Σερβίας, Ρουμανίας, την Εκκλησία της Ελλάδος και την Εκκλησία Πολωνίας (1987) και τις αυτοκέφαλες εκκλησίες Τσεχοσλοβακίας και Φινλανδίας (1988).

Τη δεκαετία του '90 οι πλείστες αναφορές μιλούν για δραστηριότητες του πατριάρχη Βαρθολομαίου. Το 1990 συνέβαλε σημαντικά στην Α΄ Διορθόδοξη Προπαρασκευαστική Επιτροπή της Δ΄ Προσυνοδικής Πανορθόδοξου Διασκέψεως στο Ορθόδοξο Κέντρο στο Σαμπιεζύ της Γενεύης, της οποίας προήδρευσε και όπου μίλησε, το 1992 συγκάλεσε σύναξη των προκαθημένων των ορθόδοξων Εκκλησιών στην Κωνσταντινούπολη, στην οποία προήδρευσε και μίλησε.

51γ. Άλλες δραστηριότητες:

Ειδήσεις και πληροφορίες που δεν μπορούσαν να περιληφθούν στα προηγούμενα κεφάλαια συγκεντρώθηκαν πάντα κατά χρονολογική σειρά εδώ.

Η πρώτη προέρχεται από το 1903 και αφορά σε ανακάλυψη που έκαμε ο Σπυρίδων Λάμπρος σε χειρόγραφο της βιβλιοθήκης της Μοδένης της πραγματικής μορφής του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, όπου υπήρχε βουλοκέρι με τη σφραγίδα του τελευταίου αυτοκράτορα. Με τη βοήθεια Ιταλού σχεδιαστή έλαβε αντίγραφο της εικόνας, με σκοπό να χρησιμοποιηθεί για να αποδοθούν τα χαρακτηριστικά του Παλαιολόγου κατά την ανέγερση ανδριάντος του. Την ίδια χρονιά ο Χρήστος Παπαδόπουλος, καθηγητής των Παιδαγωγικών στο πανεπιστήμιο Αθηνών υπέβαλε υπόμνημα στον πρόεδρο της ειδικής επιτροπής Στέφανο Σκουλούδη, όπου επέκρινε το νομοσχέδιο που είχε ετοιμαστεί από τον Χαρ. Παπαμάρκου για τον αποκλεισμό της διδασκαλίας της αρχαίας ελληνικής από τα δημοτικά και τα παρθεναγωγεία.

Το 1911 ο υποναύαρχος Αριστείδης Ράινεκ ήταν αντιπρόεδρος στην έκτακτη γενική συνέλευση μετόχων της Εθνικής Τράπεζας, το 1913 ο Ιωάννης Δ. Τσιριμώκος, ως υπουργός Παιδείας, κατέθεσε νομοσχέδια που αποσκοπούσαν στην αναβάθμιση της θέσης των δασκάλων και της δημοτικής εκπαίδευσης γενικότερα και ο ίδιος τον επόμενο χρόνο, με την ευκαιρία των αργυρών γάμων των βασιλέων, υπέβαλε νομοσχέδιο για καθιέρωση χρυσού μεταλλίου των τεχνών και των γραμμάτων, το οποίο να δίνεται κάθε χρόνο εκ περιτροπής, άλλοτε στους λογοτέχνες και άλλοτε σε μουσικούς, γλύπτες, ζωγράφους και ο Ελευθέριος Βενιζέλος επισκέφτηκε διάφορες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, όπου έτυχε φιλικής υποδοχής. Το ίδιο έτος (1914) ο Ηλίας Κουλουβάτος μαχαίρωσε τον ποιητή Σκίπη, γιατί για δεκαετία του αρνείτο «παρουσία ποιητικού πνεύματος». Επίσης ο Δημήτριος Πανάς, πρέσβης της Ελλάδας στην Κωνσταντινούπολη, θα διαμαρτυρόταν στην Πύλη για τις σφαγές Ελλήνων στο Εγγλεζονήσι κοντά στη Σμύρνη και ότι το 1915 έφυγε για την Αθήνα, επειδή η Πύλη αρνήθηκε να δώσει μέσα στην ταχθείσα προθεσμία ικανοποίηση για την προσβολή του ναυτικού ακόλουθου αντιπλοίαρχου Κριεζή από Τούρκο αστυνομικό. Προσωρινός αντικαταστάτης του ορίστηκε ο Μιχαήλ Τσαμαδός ώσπου οι Τούρκοι απολογήθηκαν. Το 1915 επίσης παραιτήθηκε ο Βενιζέλος,

λόγω διαφωνίας με το στέμμα, και μετέβη στην Αίγυπτο, όπου έγινε δεκτός με ενθουσιώδεις εκδηλώσεις από το πλήθος. Το 1918 ο πρόξενος της Ελλάδας στη Νέα Υόρκη Βερενίκης υποδέχτηκε το μητροπολίτη Αθηνών Μελέτιο Μεταξάκη που μετέβη εκεί και το 1919 ο αρχιεπίσκοπος Κύπρου, ο οποίος βρισκόταν στη βρετανική πρωτεύουσα επικεφαλής της κυπριακής πρεσβείας για προώθηση του εθνικού αγώνα της Κύπρου, χοροστάτησε στον ελληνικό ναό του Λονδίνου σε δοξολογία για την εθνική επέτειο της 25^{ης} Μαρτίου 1821, στην οποία παρέστη ο στρατηγός Φρανσής. Την ίδια χρονιά οι εφημερίδες της Αλεξάνδρειας «Ταχυδρόμος» και «Εφημερίς» δημοσίευσαν (29/12/7/1919) ότι την προηγούμενη είχε φτάσει στην Αλεξάνδρεια ο διπλωματικός πράκτωρ της Ελλάδας στο Κάιρο Αντώνιος Σαχτούρης φέρνοντας την είδηση πως η Κύπρος παραχωρήθηκε στην Ελλάδα. Νεότερα δημοσιεύματα των ιδίων και άλλων εφημερίδων δεν επιβεβαίωσαν την εγκυρότητα της είδησης. Ο Βενιζέλος επέστρεψε στην Ελλάδα (18/11/1919) και σε ομιλία του αναφέρθηκε στα ως τότε επιτεύγματα στο συνέδριο της ειρήνης.

Τη δεκαετία του '20 καταγράφονται οι παρακάτω πληροφορίες. Ο διευθυντής της εφημερίδας «Ελευθερία» της Λευκωσίας συναντήθηκε στην Αθήνα με τον υπουργό Εσωτερικών Κωνσταντίνο Ρακτιβάν, ο Θεμιστοκλής Σοφούλης μίλησε στην Ελληνική Βουλή για τον Βενιζέλο και μετά η Βουλή ενέκρινε ψήφισμα, με το οποίο κήρυσσε τον Βενιζέλο «άξιον της Ελλάδος ευεργέτην και και σωτήρα της Πατρίδος», έγινε στον καθεδρικό ναό αγίου Ιωάννη στη Λευκωσία δοξολογία για την υπογραφή της συνθήκης της 28^{ης} Ιουλίου 1920, ο πρωθυπουργός Νικόλαος Καλογερόπουλος μετέβη στο Λονδίνο για να συμμετάσχει σε συνδιάσκεψη για τα ελληνικά ζητήματα (1921), δίδαξαν (1922) στην Ανωτέρα γυναικεία σχολή στην Αθήνα οι Δ. Γληνός, Σ. Κουγέας, Ι. Μηλιάδης, Ζ. Παπαντωνίου και Χρ. Τσουντας και ο Άγρας στη «Νέα Δραματική Σχολή» του «Εθνικού Ωδείου». Μετά την υπογραφή της ειρήνης (11/24/7/1923) ο Βενιζέλος έστειλε τηλεγράφημα στην επανάσταση και την Κυβέρνηση από τη Λωζάνη, όπου τους ανήγγελλε την υπογραφή της συνθήκης ειρήνης, ο υπουργός Παιδείας Ιωάννης Λυμπερόπουλος παρέστη με τον γενικό γραμματέα του υπουργείου Δημήτριο Γεωργακάκη και μίλησε στην τελευταία συνεδρία του τοπικού εκπαιδευτικού συνεδρίου στο Β' δημοτικό σχολείο Αθηνών, όπου οι

Τριανταφυλλίδης και Γληνός εξήραν τη σημασία των εκπαιδευτικών συνεδρίων και το ρόλο των δασκάλων (1924), την ίδια χρονιά οι Τριανταφυλλίδης και Γληνός περιόδευσαν στις επαρχίες και ανέπτυξαν στους δημοδιδασκάλους το πρόγραμμα της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, ο Αθανάσιος Αργυρός, ως υπουργός Παιδείας, διέταξε να εισαχθεί η καθαρεύουσα στα δημοτικά σχολεία (1927) και την ίδια χρονιά ο Σκεύος Ζερβός σ' επιστολή του προς τον Κύπριο πολιτευτή Γεώργιο Μαρκίδη τον ευχαρίστησε για την αποστολή της προκηρύξεως την οποία είχε εκδώσει για να καλέσει το λαό να μπουκοτάρει την επίσκεψη στην Κύπρο του Γενικού Κυβερνήτη των Νήσων του Αιγαίου Mario Lago, τον οποίο είχε προσκαλέσει ο Άγγλος κυβερνήτης Sir Ronald Storrs. Το 1929 έγινε στην Ακαδημία γιορτή για τα 80χρονα του Γεώργιου Χατζιδάκι, κατά την οποία απηύθυναν χαιρετισμό ο πρόεδρος της Ακαδημίας Αιγινήτης και ο κοσμήτορας της Φιλοσοφικής Αθηνών Σκάσσης και έκαμε ομιλία για τον τιμώμενο ο Μενάρδος, γενικός Γραμματέας της Ακαδημίας. Μετά, μίλησαν οι ακαδημαϊκοί Καμπούρογλου και Παλαμάς. Το ίδιο έτος ο Θεόκλητος Μηνόπουλος δώρισε στο θεολογικό σπουδαστήριο του πανεπιστημίου Αθηνών δύο χειρόγραφους κώδικες και ο Ν. Φιριππίδης στην Πατριαρχική Βιβλιοθήκη Αλεξανδρείας μικρό χειρόγραφο κώδικα του 17^{ου} αιώνα, ο πρέσβης της Ελλάδας στην Αίγυπτο Πέτρος Μεταξάς παρέστη με το γενικό πρόξενο Περικλή Σκέφερη στη συνεδρία της επιτροπής για την ανέγερση καθεδρικού ναού και πατριαρχείου και ο γιατρός και θεολόγος Ηλίας στα εγκαίνια του συλλόγου «Ευσέβεια» στο Κάιρο, παρόντων του πατριάρχη, του μητροπολίτη Πτολεμαΐδος, του αρχιεπισκόπου Σινά, του προξένου της Ελλάδας Στελλάκη και του στρατηγού Πλαστήρα και πολλών άλλων, εξήγησε το σκοπό της ιδρύσεως του συνδέσμου. Μεταξύ 1918 και 1936 υπάρχουν πολλές αναφορές για το πώς ο κυπριακός λαός και η ηγεσία του έβλεπε τον Βενιζέλο. Καταγράφονται (1918, 1919, 1920, 1922, 1923, 1929, 1930, 1931, 1932, 1933, 1934) τηλεγραφήματα για την ονομαστική του γιορτή, ευχαριστίες του για τις ευχές και άλλα συναφή. Τη δεκαετία του '30 βρίσκονται πολλές αναφορές για μεγάλη ποικιλία γεγονότων. Το 1930 ο Γεώργιος Παπανδρέου ως υπουργός Παιδείας και Θρησκευμάτων προώθησε μέτρα για την αντιμετώπιση της ξένης προπαγάνδας, ιδιαίτερα της Ουνίας, και συναντήθηκε με τον πατριάρχη

Αλεξανδρείας, με τον οποίο συζήτησε το θέμα υπαγωγής του ελληνικού κλήρου αλλοδαπής στις διατάξεις του Ταμείου ασφαλείας του κλήρου της Ελλάδας. Επίσης εγκρίθηκε από το υπουργικό συμβούλιο η εισήγησή του να απαγορεύεται η φοίτηση Ελληνοπαίδων σε ξένα δημοτικά σχολεία στην Ελλάδα. Η Κυπριακή Φοιτητική Νεολαία Αθηνών οργάνωσε στον Παρνασσό πολιτικό μνημόσυνο των πεσόντων Κυπρίων εθελοντών στους αγώνες του Έθνους. Ανάμεσα στους παρευρεθέντες ήταν ο Καταλάνος και ο Ζαννέτος, ο υπουργός Εξωτερικών Ανδρέας Μιχαλακόπουλος κάλεσε το Λατίνο αρχιεπίσκοπο Φιλιππούση σχετικά με το θέμα προσηλυτισμού ελληνοπαίδων σε ξένα σχολεία και την απαγόρευση φοίτησης σε ξένα σχολεία ελληνοπαίδων που δεν αποφοίτησαν από πλήρες δημοτικό, έγινε δίκη κατά των Χιλιαστών, ο Δ. Σ. Μπαλάνος εξέθεσε τα της κοσμητείας του σε συνεδρία της Θεολογικής Σχολής, στην οποία παρέστησαν ο πρύτανης Κωνσταντίνος Μελισσηνός, ο ομότιμος καθηγητής Ιωάννης Μεσολωράς και ο αρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος, ο Ιωάννης Αρνέλλος και ο Σ. Κυριαζόπουλος κατηγόρησαν τον Π. Τρεμπέλα ότι έκαμνε διάκριση των δυο αγιοτήτων στο πρόσωπο του Χριστού, κατηγορία που απορρίφθηκε από την ιερά σύνοδο και ο πατριάρχης Αλεξανδρείας, μετά τη θεία λειτουργία που είχε τελέσει για την εορτή του γενεθλίου της Παναγίας, κατά την οποία γιόρταζε η Αδελφότητα των Κυπρίων, παρέστη με τον πρόξενο της Ελλάδας στην Αίγυπτο Κακογιάννη σε δεξίωση της Κυπριακής Αδελφότητας στο επιτροπικό του ναού του Ευαγγελισμού. Το 1931 ο πρέσβης στο Παρίσι Νικόλαος Πολίτης επισκέφτηκε το Ιεροδιδασκαλείο στην Αίγυπτο και ο καθηγητής Νικόλαος Ι. Λούβαρις παρουσιάστηκε στη διαρκή ιερά σύνοδο, κατηγορούμενος για ασεβή δημοσιεύματα στις εφημερίδες κατά την αγία εβδομάδα του προηγούμενου χρόνου, έδωσε τις δέουσες εξηγήσεις, ανακάλεσε μερικές εκφράσεις και δήλωσε ότι σέβεται τη διδασκαλία της ορθόδοξης εκκλησίας. Το 1933 ο αρχιεπίσκοπος Κύπρου έστειλε τηλεγράφημα στον Βενιζέλο, όπου στιγματιζόταν η εναντίον του δολοφονική απόπειρα και εκφραζόταν ευχή για την αποκατάσταση της υγείας του, οι Ν. Βατιμπέλλας και Γ. Ρούσος συζήτησαν με το νομικό σύμβουλο της Αιγυπτιακής Κυβέρνησης Μπαδάουϊ πασά τα της εκλογής πατριάρχη Αλεξανδρείας, ο δήμαρχος Αθηναίων Σπύρος Μερκούρης κατέθεσε στεφάνι στην κηδεία του Φ. Ζαννέτου

στην Αθήνα (με σχετική προσφώνηση) και ο επιτετραμμένος της Ελλάδας στο Κάιρο Κλέων Ν. Συνδίκας προέπεμψε τον πατριάρχη Αλεξανδρείας που μετέβαινε για διακοπές στη Μυτιλήνη. Το 1934 ο Αναστάσιος Ορλάνδος στάλθηκε από την ελληνική Κυβέρνηση, έπειτα από πρόσκληση του πατριαρχείου Ιεροσολύμων, με το μηχανικό, ειδικό στα σεισμολογικά, καθηγητή του Μετσόβιου Περικλή Παρασκευόπουλο για να επιθεωρήσουν και γνωματεύσουν για την κατάσταση της οικοδομής του ναού της Αναστάσεως που κινδύνευε από κατάρρευση, σύμφωνα με τη γνώμη του Αρχαιολογικού Παλαιστινιακού Ινστιτούτου και ειδικότερα του Άγγλου αρχαιολόγου Χάρβεϋ και την ίδια χρονιά τελέστηκε μνημόσυνο των ευεργετών των ελληνικών κοινοτήτων Αιγύπτου, με πρωτοβουλία του πρέσβη της Ελλάδας στην Αίγυπτο Β. Δενδραμή. Το 1935 η Ακαδημία Αθηνών ανέθεσε την έκδοση των «Απάντων» του Σολωμού στον Ν. Τωμαδάκη και ο υπουργός Παιδείας Θ. Τουρκοβασίλης πληροφόρησε την κοσμητεία της Θεολογικής Σχολής πως αποφασίστηκε η επιχορήγηση του Α΄ Πανορθόδοξου Θεολογικού Συνεδρίου στην Αθήνα και το 1936 ο πρωθυπουργός Κ. Δεμερτζής και ο υπουργός Θρησκευμάτων Κ. Λογοθέτης παρακολούθησαν τη διάλεξη του καθηγητή Γ. Σωτηρίου στο πανεπιστήμιο Αθηνών για την εορτή των Γραμμάτων. Το 1937 υπήρξαν αντεγκλήσεις μεταξύ Καραντώνη και Πέτρου Χάρη, ο Τερζάκης υποστήριζε με τον Γιώργο Σεφέρη τη σύγκληση συνεδρίου των νέων συγγραφέων για τη γλώσσα, ανατέθηκε στον Κώστα Δημητριάδη η φιλοτέχνηση της προτομής του Σολωμού, για να στηθεί στο Βασιλικό Κήπο και οι Νεγρεπόντης και Ουράνης χάρισαν στο Δήμο Αθηναίων το άγαλμα του Κανάρη που βρισκόταν στον κήπο του σπιτιού τους, για να στηθεί στην πλατεία Κυψέλης, η οποία θα ονομαζόταν πλατεία Κανάρη, γιατί εκεί κοντά βρισκόταν το σπίτι όπου ο πυρπολητής κατοικούσε για πολλά χρόνια. Το επόμενο έτος (1938) ο υφυπουργός παρά τω πρωθυπουργώ Κοσμάς Μπουρμπούλης παρέστη στο Β΄ Πανιώνιο συνέδριο στην Ιθάκη (Σχολή Σταθάτου) και το 1939 ο Τζων Μαυρογορδάτος εξελέγη ως αντικαταστάτης του καθηγητή Dawkins στην έδρα της Μεσαιωνικής και Νεοελληνικής στο πανεπιστήμιο της Οξφόρδης για μια πενταετία, ο νομομαθής, μέγας ρήτορας του Πατριαρχείου Βλαδίμηρος Μιρμίρογλου μετέβη στην Άγκυρα, με τους μητροπολίτες Πολύκαρπο Προύσης και Γεννάδιο Ηλιουπόλεως

και Θείρων, για να συζητήσουν με τους αρμόδιους υπουργούς θέματα του οικουμενικού πατριαρχείου και της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης, ο Μάριος Βαϊάνος ίδρυσε το «Πρακτορείο Πνευματικής Συνεργασίας».

Από 27 Οκτωβρίου 1940 επιτράπηκε να κυκλοφορούν στην Κύπρο οι αθηναϊκές εφημερίδες *Εστία* και *Πρωία* που η εδώ κυκλοφορία τους απαγορευόταν από τα Οκτωβριανά.⁴⁶⁰ Το 1940 ο Μυριβήλης αρνήθηκε να παραλάβει βραβείο 5.000 δραχμών που του απένειμε η Ακαδημία για το βιβλίο διηγημάτων του *Το γαλάζιο βιβλίο* και παρακάλεσε την Ακαδημία να μοιράσει το ποσό ως μικρό φιλοδώρημα στους κλητήρες, το 1943 έγινε στο Λονδίνο γιορτή για τη συμπλήρωση 21 χρόνων υπηρεσίας του Γερμανού Στρηνόπουλου ως αντιπροσώπου της Ορθοδοξίας στην Ευρώπη. Το 1944 ο τοποτηρητής Λεόντιος Πάφου έστειλε στον Γεώργιο Παπανδρέου τηλεγράφημα, με το οποίο επιδοκίμαζε το Συμβόλαιο του Λιβάνου και τον συνέχαιρε για την ανάληψη της πρωθυπουργίας και έγραψε στον Κοζάνης Ιωακείμ, ως πνευματικό αρχηγό της επανάστασης στα ελληνικά βουνά, να συντελέσει ώστε να σταματήσει η διαμάχη, με την ένταξη των ανταρτών στον Εθνικό Κυβερνητικό στρατό και τη συμμετοχή των οργανώσεών τους στην κυβέρνηση του Λιβάνου υπό τον Γ. Παπανδρέου. Το ίδιο έτος το υπουργείο Παιδείας καθιέρωσε βραβείο προς τιμήν του Παλαμά. Το 1946 ο Λεόντιος έστειλε στον Σκεύο Ζερβό ως πρόεδρο της Κεντρικής Επιτροπής Δωδεκανησίων τηλεγράφημα, στο οποίο τον συνέχαιρε για την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου στην Ελλάδα, ο Μυριβήλης, ως διευθυντής του Ραδιοφωνικού Σταθμού Αθηνών, διάβασε την ομιλία του καθηγητή φιλολογίας στο Παγκύπριο Γυμνάσιο Θεόκλητου Σοφοκλέους «Οι πνευματικοί μας δεσμοί» και τη σχολίασε πολύ επαινετικά, απευθύνοντάς την στους λογοτέχνες της Ελλάδας και το 1947 ο πρύτανης Σπυριδών Δοντάς

⁴⁶⁰ Έτσι είναι γνωστό το κίνημα των Ελλήνων της Κύπρου εναντίον των Άγγλων τον Οκτώβρη του 1931. Το κίνημα εκδηλώθηκε σε όλη την Κύπρο και κορυφώθηκε στις 21 Οκτωβρίου με επίκεντρο τη Λευκωσία, οπότε πυρπολήθηκε το αγγλικό κυβερνείο. Κατά τη διάρκεια των Οκτωβριανών σκοτώθηκαν 9 Έλληνες και τραυματίστηκαν πάνω από 30. Οι Άγγλοι κατήργησαν το Νομοθετικό Συμβούλιο, τις εκλογές για δημάρχους και άλλους τοπικούς άρχοντες και εισήγαγαν το διοριστικό σύστημα, εξόρισαν εκκλησιαστικούς και πολιτικούς ηγέτες, περιόρισαν πολιτικούς και κοινωνικούς παράγοντες σε μικρά κι απομακρυσμένα χωριά, επέβαλαν πρόστιμα στους κατοίκους και εφάρμοσαν καταπιεστικά μέτρα, που παρέμειναν σε ισχύ ως το β' παγκόσμιο πόλεμο, όπως απαγόρευση συνάθροισης πέρα από πέντε άτομα, ανάρτησης ή εμφάνισης ελληνικής σημαίας, λογοκρισία και άλλα.

υπέβαλε υπόμνημα προς την Επιτροπή Ερεύνης του ΟΗΕ για τη «συντριπτική καταδίκη της αντεθνικής κομμουνιστικής ανταρσίας από τον πνευματικό, τον επιστημονικό και τον επαγγελματικό κόσμο της Χώρας». Το ίδιο έτος (1947) συνεχιζόταν στον ημερήσιο και περιοδικό τύπο η συζήτηση μεταξύ «ελεύθερων πνευματικών ανθρώπων» και «στρατευμένων», με επικεφαλής των πρώτων τον Πέτρο Χάρη και των δεύτερων τον Κώστα Βάρναλη και τον Γιώργη Λαμπρινό, για τη θέση της λογοτεχνίας στη σημερινή κοινωνία. Το 1948 υπήρχε στην Αμερική «Συμβούλιο κυριών για τη μεταπολεμική Ευρώπη», του οποίου σκοπός ήταν η αποστολή βοήθειας σε χώρες, όπως η Ελλάδα, που υπέστησαν καταστροφές λόγω του πολέμου, ξέσπασε φιλολογικός καβγάς μεταξύ του Κωνσταντίνου Τσάτσου, ο οποίος εισηγήθηκε ίδρυση Λογοτεχνικού Επιμελητηρίου και του Μελά, ο οποίος υποστήριξε ότι κρατικός παρεμβατισμός σ' αυτά τα θέματα σε κανένα κράτος δεν υφίσταται εκτός από τη Ρωσία, καθώς και μεταξύ Χουρμούζιου και Καραγάτση για το πού βρισκόταν το Μπερζεράκ, τόπος γέννησης του Συρανό ντε Μπερζεράκ, ο Μυριβήλης στο «λογοτεχνικό τέταρτο» του Ραδιοφωνικού Σταθμού Αθηνών διάβασε επιστολή του Κώστα Προυσή προς τον Τάκη Φραγκούδη για τον ελληνισμό της Αμερικής που σιγά σιγά χανόταν κι έπλεξε το εγκώμιο του Προυσή και των *Κυπριακών Γραμμάτων* κι επαίνεσε τους συνεχιστές του έργου του Προυσή στην Κύπρο και ο γραμματέας της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών Ν. Προεστόπουλος επισκέφτηκε την περιοχή του Γ' Σώματος Στρατού. Την ίδια χρονιά (1948) γύρω στους 80 πεζογράφους και ποιητές υπέγραψαν την ίδρυση νέου Σωματείου για τη σωματειακή ένωση όλων όσων σκέφτονταν «ελληνικά»: από το σωματείο αποκλείστηκαν οι κομμουνιστές και οι Καζαντζάκης και Σικελιανός «που δεν πήραν θέση απέναντι της προδοτικής ανταρσίας» και ο γλύπτης Λαμέρας δώρισε στο Κράτος προτομή του Παλαμά σε υπερφυσικό μέγεθος, η οποία υπήρχε σκέψη να στηθεί στην Πάρνηθα. Το 1949 ο Ιωάννης Πολίτης έδωσε στα μέλη της Βουλής των Κοινοτήτων ως αρχηγός ελληνικής κοινοβουλευτικής ομάδας εθνικά ορθή απάντηση για το Κυπριακό.

Το 1950 στο Ι' Πανελλήνιο Εργατικό Συνέδριο έγιναν συγκινητικές εκδηλώσεις για την Κύπρο, στην παρουσία των αντιπροέδρων της Κυβέρνησης Κ. Τσαλδάρη και Γ. Παπανδρέου και του υπουργού Εργασίας Μιλτιάδη Μαντά, ο

Ιωάννης Πολίτης, ως μόνιμος υφυπουργός Εξωτερικών, παρίστατο στις συναντήσεις της κυπριακής πρεσβείας για το Κυπριακό με το βασιλιά Παύλο και με τον πρωθυπουργό Νικόλαο Πλαστήρα και ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος έστειλε στον Ιππ. Καραβία συγχαρητήριο τηλεγράφημα για τους εορτασμούς των 85 χρόνων του Παρνασσού. Το 1951 ο Μακάριος κατά τη διάρκεια επισκέψεώς του στην Αθήνα τέλεσε στο Α΄ Νεκροταφείο Αθηνών τρισάγιο στους τάφους των Φίλιου Ζαννέτου, Νικόλαου Καταλάνου, Αχιλλέα Κύρου και άλλων Κυπρίων ή θανόντων εν γένει που είχαν σχέση με την Κύπρο, το 1952 ο Ιωάννης Πολίτης έκαμε, ως αρχηγός της ελληνικής αντιπροσωπίας στον ΟΗΕ, στην εφημερίδα «Παρί Πρες» πολύ καλές δηλώσεις για το Κυπριακό, ο διπλωμάτης Δημήτριος Λάμπρος ανακίνησε το Κυπριακό στην Τρίτη επιτροπή του ΟΗΕ και ανακοινώνεται ότι ανατέθηκε στον Ν. Σπάνια να μεταφράσει νεοελληνικά ποιήματα (ποιητών κυρίως της δεκαετίας 1940-1950) για τον καταρτισμό ανθολογίας Ελλήνων ποιητών στα αγγλικά και καλούνταν οι Κύπριοι, που ενδιαφέρονταν, να επικοινωνήσουν μαζί του. Το 1953 ο υπουργός Παιδείας Κ. Καλλίας παραβρέθηκε στην κηδεία του ηθοποιού Β. Αργυρόπουλου, ο Μυριβήλης έδωσε τα διπλώματα της Εθνικής Εταιρείας στον Λαβανίνι, στη Ζαν Μάρβιγκ και στη Μαρία Λουίζα Ασσινίν σε αναγνώριση της φιλολογικής τους δράσης ως ελληνιστών, και ο Σταμπολής εισηγήθηκε στην Ομοσπονδιακή Επιτροπή των Λογοτεχνικών και Καλλιτεχνικών Οργανώσεων να γίνει έκθεση ελληνικού λογοτεχνικού βιβλίου στην Κύπρο, με ενέργειές του ως προέδρου του Συνδέσμου Ελλήνων Λογοτεχνών ιδρύθηκε στην Κρήτη παράρτημα του Συνδέσμου και ως πρώην πρόεδρος της Ομοσπονδίας Εκδρομικών Σωματείων Ελλάδας συγχάρηκε τον Εκδρομικό Σύνδεσμο Λευκωσίας για τα 10χρονά του. Τον επόμενο χρόνο (1954) δηλώσεις του υπουργού Εξωτερικών Στέφανου Στεφανόπουλου για το κυπριακό στο Παρίσι ότι θα γινόταν δεκτό σύνταγμα για τρία χρόνια, έπειτα από το οποίο θα ακολουθούσε δημοψήφισμα, προκάλεσαν αντιδράσεις στην Κύπρο, με αποτέλεσμα να αναγκαστεί ο Παπάγος να δώσει διαβεβαιώσεις ότι η πολιτική παρέμενε αναλλοίωτη, με την ευκαιρία των εικοσάχρονων της Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών δημοσιεύτηκε σε δελτίο ανακοινώσεων της Εταιρείας έγγραφο διαμαρτυρίας της Εταιρείας (21/7/1943) για τις σφαγές των Βουλγάρων

εναντίον ελληνικών πληθυσμών της Θράκης, το οποίο είχε υπογράψει, μεταξύ άλλων, και ο Χάρης, ο υπουργός Παιδείας Κ. Καλλίας παραβρέθηκε σε φιλολογικό μνημόσυνο του Γρηγόριου Ξενόπουλου στον Παρνασσό, το διοικητικό συμβούλιο του Συνδέσμου Ελλήνων Λογοτεχνών συνάντησε τον υπουργό Παιδείας Αχιλλέα Γεροκωστόπουλο, στον οποίο ο διευθυντής του Ιταλικού Ινστιτούτου Μπρούνο Λαβανίνι πρόσφερε βιβλία. Το 1955 σε δείπνο της Εθνικής Εταιρείας Λογοτεχνών προς τιμήν του Μπρούνο Λαβανίνι παρακάθησαν και οι Γεώργιος Χρ. Μόδης, πρώην υπουργός Παιδείας, και ο λογοτέχνης και υπουργός Προνοίας Χρ. Σολομωνίδης, η Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών παρέθεσε δεξίωση προς τιμήν του Νόβα, που είχε γίνει ακαδημαϊκός, κατά την οποία μίλησαν οι Στράτης Μυριβήλης και Σπύρος Παναγιωτόπουλος και απαγγέλθηκαν ποιήματά του, ο Φιλιππινέζος εκδότης και ποιητής Ζούστο Παστράνα Τολεντίνο πληροφόρησε τον Γιάννη Σφακιανάκη ότι προγραμμάτιζε να εκδώσει παγκόσμια ποιητική ανθολογία, στην οποία επιθυμούσε να περιλάβει και την Ελλάδα, το σωματείο ο «Φυσιολάτρης» και το «Πρακτορείο Πνευματικής Συνεργασίας» καθιέρωσαν καλοκαιρινούς φιλολογικούς περιπάτους στα διάφορα «γύρωθε ακρογιάλια», με απαγγελίες και συνεστίαση λογίων, ο Γεώργιος Κουρνούτος διορίστηκε διευθυντής γραμμάτων και θεάτρου του υπουργείου Παιδείας, ο σκηνοθέτης Ντίνος Γιαννόπουλος συνάντησε τον Γεώργιο Ράλλη ως υπουργό Προεδρίας για το Φεστιβάλ Αθηνών, στον εορτασμό της 28^{ης} Οκτωβρίου στην Ακαδημία παρέστησαν ο πρόεδρος της Βουλής Κ. Ροδόπουλος και ο υπουργός Παιδείας Αχ. Γεροκωστόπουλος, ο οποίος συζήτησε με το νέο διευθυντή Γραμμάτων και Θεάτρου Γ. Κουρνούτο καλύτερους τρόπους ενισχύσεως των ανθρώπων του πνεύματος και της τέχνης, η Δαλμάτη πήρε στην Ιταλία το δίπλωμά της— το πρώτο δίπλωμα που δινόταν — στο κλαβεσέν, με πρόταση Βρεττάκου ως δημοτικού συμβούλου Πειραιώς ο δήμος ανέλαβε πρωτοβουλία για τη δημιουργία ευρύτερης πνευματικής και καλλιτεχνικής κίνησης στον Πειραιά, ο γλύπτης Εμμανουήλ Καβάκος, που διέμενε στο Παρίσι, προσφέρθηκε να φιλοτεχνήσει δωρεάν άγαλμα αναδυομένης Αφροδίτης για τις εγκαταστάσεις του Συνδέσμου Ελλήνων Λογοτεχνών στα Μακροκύθηρα, τα οποία επισκέφτηκαν ο ευεργέτης του Συνδέσμου Ελλήνων Λογοτεχνών Πάνος Βιαρόπουλος, ο

πρόεδρο Γ. Σταμπολής, ο γενικός γραμματέας Πέτρος Μαρκάκης, ο ειδικός Π. Φύλλης, ο Ευ. Πιτσίνης και οι μηχανικοί Σπ. Ταφράς και Σπ. Κασσιμάτης, στο πλαίσιο μελέτης της τρόπων αξιοποίησης του Νησιού των Λογοτεχνών. Το 1956 στο Συνέδριο Ελληνοχριστιανικού Πολιτισμού πρόεδρος ήταν ο Μ. Γερουλάνος και αντιπρόεδρος ο Π. Μπρατσιώτης, ο οποίος τον επόμενο χρόνο παρέστη, όπως και οι υπουργοί Θρησκευμάτων Δημήτριος Μακρής και Οικονομικών Δημήτριος Αλιπράντης, στην έναρξη του Πανελληνίου Συνεδρίου Ιεροκηρύκων. Το 1958 ο Βαϊάνος άνοιξε εντευκτήριο με σκοπό να παρουσιάζεται η πνευματική και καλλιτεχνική ζωή των Αθηνών, αποφασίστηκε να γίνει το σπίτι του Παπαδιαμάντη στη Σκίαθο μουσείο, στο οποίο να τοποθετηθούν όλα τα κειμήλια του και ο υπουργός Παιδείας Γ. Βογιατζής ενέκρινε πίστωση για την επισκευή του σπιτιού, στην πρόσοψη του οποίου τοποθετήθηκε πλάκα με το όνομα του μεγάλου διηγηματογράφου και το έτος γέννησης και θανάτου του, ο υπουργός Βογιατζής παρέστη στον εορτασμό της Ημέρας του Ηθοποιού στην Αθήνα και υποσχέθηκε να παράσχει υποστήριξη στο μέλλον να ιδρυθεί Επιμελητήριο Λογοτεχνών, ο δε Κουρνούτος στον ίδιο εορτασμό ανήγγειλε την προκήρυξη διαγωνισμού για τη συγγραφή οπερέτας με θέμα ελληνικό καθώς και την καθιέρωση Επάθλου Αγγελοπούλου που θα συνίστατο σε εξαμήνη υποτροφία λυρικού καλλιτέχνη στο εξωτερικό.

Το 1960, με ενέργειες του επιθεωρητή σχολείων αλλοδαπής Αναστάσιου Ατσαβέ, έγινε ανασύσταση του θεσμού των μαθητικών κατασκηνώσεων για μαθητές γυμνασίων της Κύπρου, που είχε σταματήσει το 1955, λόγω της έκρυθμης κατάστασης στην Κύπρο με τον αγώνα της ΕΟΚΑ, το 1964 ο Γεώργιος Παπανδρέου αθλοθέτησε τρεις υποτροφίες για μετεκπαίδευση δημοσιογράφων σε σχολές του εξωτερικού σε διαγωνισμό που είχε προκηρύξει το περιοδικό *Ελευθεροτυπία*, και το 1965 με απόφαση του Γεώργιου Παπανδρέου συστάθηκε πενταμελής επιτροπή επιστημόνων στην οποία ανατέθηκε η προσωρινή διοίκηση και οικονομική διαχείριση του υπό ίδρυση πανεπιστημίου Πατρών.

Αναφέρεται (1966) ότι ο Μανώλης Καλλιγιάννης, ο οποίος έμενε μόνιμα στο Λονδίνο, ήταν ένας από τους τρεις Έλληνες καλλιτέχνες που φιλοξενούνται στην Τέητ Γκάλερυ του Λονδίνου (οι άλλοι είναι ο Χατζηκυριάκος-Γκίκας και ο

Χριστοφόρου) προγραμματίζονταν εκδηλώσεις για τα 350 χρόνια από το θάνατο του Θεοτοκόπουλου και ο Σεφέρης επισκέφτηκε, εκτός από τη Μαδρίτη, όπου έγινε δεκτός από το δήμαρχο, ο οποίος έδωσε προς τιμήν του δεξίωση, το Τολέδο και το Μουσείο Ελ Γκρέκο. Το 1965 το Ελληνικό Δημόσιο εξέφρασε την πρόθεση να αγοράσει το σπίτι στην οδό Ασκληπιού, όπου έζησε ο Παλαμάς, για να το μετατρέψει σε Μουσείο Νεοελληνικής Ποιήσεως και ζήτησε για το σκοπό αυτό τη βοήθεια συγγενών του, της Επιτροπής Παλαμά και όλων όσοι σέβονταν τη μνήμη του, άρχισε η αναστήλωση της οικίας του Γκρέκο στο Φόδελε της Κρήτης και το γύρισμα ταινίας μικρού μήκους για τη ζωή του σε σενάριο Χάρη Πετρόπουλου, αποφασίστηκε από τη Βουλή να ιδρυθεί Μουσείο Ευρωπαϊκής και Ανατολικής Τέχνης με ιδρυτές το ζεύγος Ιωάννη και Δέσποινας Πασά, εκδότη της εγκυκλοπαίδειας του «Ηλίου», που προσέφερε τη συλλογή του από 1200 κομμάτια τέχνης και ανέλαβε την ανέγερση του κτηρίου σε γη που θα παραχωρούσε το δημόσιο, ο υπουργός Παιδείας Αλλαμανής υπέγραψε το διάταγμα για ίδρυση Κέντρου Βυζαντινών τεχνών στη Φιλοσοφική Σχολή του πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, αποφασίστηκε, έπειτα από συνεννόηση του υφυπουργού Προεδρίας Γεώργιου Μυλωνά με το γενικό γραμματέα του ΕΟΤ Δ. Παπαευστρατίου, να συμμετάσχουν και Έλληνες γλύπτες στη Διεθνή Μπιεννάλε Γλυπτικής στην Αθήνα και την ίδια χρονιά ο Παπαευστρατίου, ως εκπρόσωπος της Ουνέσκο στην Ελλάδα, συζήτησε με το διευθυντή Γραμμάτων και Θεάτρου του υπουργείου Παιδείας Γ. Κουρνούτο την υπαγωγή του Βραβείου Καζαντζάκη στην Ουνέσκο, με πρωτοβουλία του Π. Κ. Σημάδη προγραμματίστηκε να ιδρυθεί στη Φλώριδα της Αμερικής ημερήσιο ελληνικό σχολείο και ειδική επιτροπή με επίβλεψη της Ευγενίας Χατζηδάκι επιμελήθηκε την οργάνωση εκθέσεως από την Ελληνοαμερικανική Ένωση για τη ζωή και το έργο της Εύας Πάλμερ Σικελιανού, με υλικό που είχε στην κατοχή της η Αγγελική Χατζημιχάλη. Το 1966 αποφασίστηκε, σε σύσκεψη του προέδρου του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού καθηγητή Ι. Γεωργάκη και του μητροπολίτη Κρήτης Ευγένιου, να χρησιμοποιηθεί η μονή Αγίας Αικατερίνης (στο Ηράκλειο) για στέγαση Κέντρου υπό την επωνυμία «Δομήνικος Θεοτοκόπουλος» για προβολή της ελληνικής πνευματικότητας του έργου του ζωγράφου και ο υπουργός Σταμάτης Μανούσης συνόδευσε αεροπορικώς τη σορό του Σκεύου Ζερβού, από τους

πρωταγωνιστές της απελευθέρωσης της Δωδεκανήσου, από την Αθήνα στην Κω, όπου, επειδή ο μητροπολίτης αρνήθηκε να ανοίξει το μητροπολιτικό ναό για να εναποτεθεί ο νεκρός και απαγόρευσε σε όλους τους ιερείς να τον δεχτούν ή έστω να του ψάλουν οποιαδήποτε επιθανάτια ευχή, έθραυσε τις πόρτες του μητροπολιτικού ναού και τοποθέτησε φρουρά γύρω από το νεκρό καθ' όλη τη διάρκεια της παραμονής του στην Κω, από όπου συνόδευσε τη σορό με πλοιάριο στη γενέτειρα του Ζερβού Κάλυμνο. Το 1968 ο Αλέξανδρος Παπαδερός διορίστηκε διευθυντής της Ορθοδόξου Ακαδημίας Κρήτης.

Το 1972, με τη συμπλήρωση 50 χρόνων από τη μικρασιατική καταστροφή, ο νομικός, εκπαιδευτικός και δημοσιογράφος από τη Σμύρνη Νικόλαος Αρώνης καθιέρωσε έπαθλο που θα απονεμόταν κάθε δυο χρόνια σε μυθιστορήματα, θεατρικά έργα και συλλογές διηγημάτων ή ποιημάτων, εμπνευσμένα από τις χαμένες πατρίδες της Μικρασίας πριν και μετά το 1922. Το 1975 ο Κ. Τσάτσος ως Πρόεδρος της Δημοκρατίας παρέλαβε την Περγαμινή της Κύπρου⁴⁶¹ από τις γυναίκες της Κύπρου, ο υπουργός Πολιτισμού Κ. Τρυπάνης έπαυσε από τη θέση του προέδρου του ΚΘΒΕ τον καθηγητή Νίκο Χουρμουζιάδη, το 1984 ιδρύθηκε το «Βαφοπούλειο Πνευματικό Κέντρο».

5ιδ. Σχόλια:

Η αναφορά για την παρουσία εκτός Κύπρου Ελλήνων στα κυπριακά περιοδικά δεν μπορεί να θεωρηθεί ολοκληρωμένη χωρίς τα σχόλια και τις κρίσεις για θέσεις που κατά καιρούς διατύπωσαν για την Κύπρο, τους Κυπρίους και το κυπριακό πρόβλημα εκτός Κύπρου Έλληνες, τις παρατηρήσεις για πρόσωπα και καταστάσεις, αλλά και τις συζητήσεις γύρω από θέματα γενικότερου ενδιαφέροντος.

Εξ αφορμής σχολίου ενός επιστολογράφου στο περιοδικό *Ο Χριστιανός* ότι θα έπρεπε το περιοδικό να γράψει κάτι για το μητροπολίτη Γρεβενών Αιμιλιανό Λαζαρίδη που σφαγιάστηκε από τους κομιτατζήδες, ο συντάκτης του περιοδικού

⁴⁶¹ Πάπυρος ή Περγαμινή της Κύπρου ή στα αγγλικά Cyprus Scroll. Πρόκειται για διακήρυξη των προσφύγων, που οργάνωσε η Πνευματική Αδελφότης σε συνεργασία με την Αγγλίδα γιατρό Helen Sotiriou από την Αμμόχωστο. Κάτω από την επιγραφή «Ζητούμε την απελευθέρωση της Πατρίδας μας και την επιστροφή στις πατρογονικές μας εστίες» υπέγραψαν χιλιάδες προσφύγων. Αντίγραφα του Παπύρου παραδόθηκαν στα Ηνωμένα Έθνη, στο Λευκό Οίκο, στο Λονδίνο, ένα δε φυλάσσεται στην αρχιεπισκοπή. Βλ. Πνευματική Αδελφότης 1997, 10.

Βούζεμπεργ απάντησε (1911) πως θα ήταν παράλειψη μεγάλη, αν το περιοδικό άφηνε απαρατήρητο ένα τέτοιο γεγονός, υποστήριξε όμως ότι ο καλύτερος τρόπος να τιμηθεί ο μάρτυρας ιεράρχης ήταν να καταβληθεί προσπάθεια να συνεχιστεί το έργο του, της εθνικής και θρησκευτικής αναζωογονήσεως.

Όταν πέθανε ο Πολέμης, η *Αβγή* (1924) δημοσίευσε το ακόλουθο σημείωμα για τη συνολική ποιητική του παραγωγή: «Σπάνια δημιουργική εργασία, πάνω από πενήντα χρονώ, παρουσιάζει τόση στειρότητα και ρηχότητα σε βάθος κι έμπνευση όπως του Ιωάννη Πολέμη. Εγκαινιαστής της χρεωκοπημένης μισορωμαντικής και μισοπαρνασσιακής Γαλλικής σχολής στην Ελλάδα κάπως είχε νεωτερίσει από την ποίηση των Σούτσων, του Παράσχου και των Αγγέλων Βλάχων. Ασφαλώς όμως ο Πολέμης έχει εξασφαλίσει τ' όνομά του στην ιστορία της σύγχρονης Ελληνικής ποίησης, αδιάφορο αν ο κριτικός του θα' χει να σημειώσει μετρημένες μόνον σελίδες από τον όγκο του έργου του».

Το ίδιο περιοδικό επέκρινε (1925) το αφιέρωμα της *Νέας Τέχνης* για τον Καβάφη γιατί με τις υπερβολές του ξεπέρασε τα όρια του σοβαρού και έψεξε ιδιαίτερα το γεγονός ότι μίλησε για τον Καβάφη ο Μπουφίδης, ο οποίος υπέπεσε σε αντίφαση με τον εαυτό του, «αφού καθημερινά παρωδεί το αξιόλογο έργο του ποιητή». Ως άξια λόγου ξεχώρισε τα κείμενα του Κύπριου πεζογράφου Νίκου Νικολαΐδη και του Βάλσα.

Το θέμα της παύσης των καθηγητών Δελμούζου και Λορεντζάτου απασχόλησε (1935) και Κύπριους λογίους. Υπέρ της παύσης έγραψε ο Βίκτωρ Πετρίδης και υπέρ των παυθέντων ο Λευτέρης Γιαννίδης.

Το περιοδικό *Πάφος* σχολίασε (1936) άρθρο του Γ. Ζώρα στη *Νέα Εστία* με τίτλο «Επαρχία και πνευματική ζωή» (1936) και διατύπωσε τη διαφωνία του με τη γνώμη του Ζώρα ότι κάθε επαρχία πρέπει να δημιουργήσει πνευματική ζωή με τοπικό χαρακτήρα στρεφόμενη γύρω από ένα «μονοκλινή τοπικιστικό άξονα». Επίσης στο σημείωμά του το περιοδικό εξέφρασε παράπονο ότι ο καθηγητής έκαμε μνεία μόνο των *Κυπριακών Γραμμάτων* και αγνόησε την *Πάφο* βασιζόμενος πιθανό σε έξωθεν υποδείξεις. Με αυτό υπονούσε προφανώς τους κύκλους των *Κυπριακών Γραμμάτων* και καταλόγιζε στον καθηγητή Ζώρα επιπολαιότητα και έλλειψη αμεροληψίας. Στην απάντησή του στο ίδιο το περιοδικό ο Ζώρας υποστήριξε ότι παρεξηγήθηκε η άποψή του για τη

δημιουργία στην επαρχία τοπικής πνευματικής δημιουργίας. Με αυτό, εξήγησε, δεν υπονοούσε ότι η επαρχία πρέπει να αγνοήσει την πρωτεύουσα ή τις άλλες επαρχίες και να απομονωθεί, αλλά να αναδείξει την ατομικότητά της. Όσον αφορά το γεγονός ότι μνημόνευσε τα *Κυπριακά Γράμματα*, τούτο οφειλόταν στο ότι το περιοδικό αυτό ήταν το πιο χαρακτηριστικό του είδους για το οποίο μιλούσε. Εν πάση περιπτώσει, κατέληξε, η εκτίμησή του και για την *Πάφο* ήταν πολύ μεγάλη.

Τη γνώμη ότι βάσισαν την άποψή τους σε έξωθεν υποδείξεις ή κακόβουλες πληροφορίες η *Πάφος* (καλύτερα ο Περνάρης) υποστήριξε και για τον Κλέωνα Παράσχο, ο οποίος είχε κρίνει δυσμενώς το βιβλιαράκι του *Η ποίηση στη ζωή μας*, και για τον Ι. Μ. Παναγιωτόπουλο, σχετικά με το βιβλίο του *Στοιχεία ιστορίας της νεοελληνικής λογοτεχνίας*. Ακόμη και για τον Συκουτή, στην κριτική του για τη μελέτη του Λευτέρη Αλεξίου στο περιοδικό του *Κάστρο* «Σολωμός και Τωμαδάκης», μελέτη που αναφέρεται στην ανάθεση από την Ακαδημία της κριτικής έκδοσης των έργων του Σολωμού. Παίρνοντας αφορμή από την παρατήρηση του Αλεξίου ότι ο Τωμαδάκης έπρεπε ν' ακολουθήσει το παράδειγμα του φίλου του Συκουτή, ο Περνάρης έγραψε πως αυτό ακριβώς έκαμε «ο κ. διορισμένος της Ακαδημίας», αφού ο Συκουτής «μ' όλες τις αδιαμφισβήτητες αρετές του ...έχανε πολύ με το να παρασύρεται από τα φιλικά του αισθήματα, τις προσωπικές γνωριμίες και τα γλυκόλογα των διαφόρων κολάκων».

Το περιοδικό *Πάφος* απασχόλησε και η πιανίστα Ελλάς Σπανδωνίδα, η οποία είχε δώσει ρεσιτάλ (1937) σε σπίτια κυρίως. Σε παράπνομο της Σπανδωνίδα ότι δεν καταλάβαινε γιατί οι «ομογενείς» δεν έδειχναν και μεγάλη διάθεση να τα παρακολουθήσουν, το περιοδικό απάντησε (1938) ότι από τη μια οι ακροάσεις στα σπίτια ήταν εκδήλωση σνομπ και από την άλλη ότι χρειαζόταν να διαθέσει δυο ημερομίσθια για να τις παρακολουθήσει κανείς, πράγμα που δεν ήταν εύκολο για τον καθένα να αφαιρέσει αυτά τα ημερομίσθια από το βαλάντιό του. Τέλος, ο Περνάρης υπήρξε έντονα επικριτικός και για τον Ναπολέοντα Λαπαθιώτη. Η υπόθεση ξεκίνησε όταν ο Λαπαθιώτης του έγραψε επιστολή

(12/7/1940),⁴⁶² απαντώντας σε δυσμενή κριτική του για τη συλλογή του *Ποιήματα*. Στην επιστολή ο Λαπαθιώτης ζητούσε από τον Περνάρη να του στείλει πέντε-έξι αντίτυπα του τεύχους, όπου δημοσιεύτηκε η κριτική του, για να τα δώσει σε χέρια διαλεχτά. Από την επιστολή αυτή, και συγκεκριμένα από τη φράση «σας έγραψα ήδη, γι' αυτό, τις πολύ φαιδρές μου εντυπώσεις», προκύπτει ότι προηγήθηκε άλλη επιστολή Λαπαθιώτη. Ο Περνάρης, μετά τις επιστολές Λαπαθιώτη, δημοσίευσε (1940) σημείωμα όπου παρουσίαζε τον ποιητή πως είχε την εντύπωση πως ήταν «Βοναπάρτης της τέχνης», ότι διέσυρε την Κύπρο, αφού ήταν κυπριακής καταγωγής, και τον χαρακτήριζε ανάγωγο χυδαιολόγο, του οποίου οι στίχοι ήταν άξιοι για το κάρρο των σκουπιδιών.

Άλλο πρόσωπο για το οποίο γράφτηκαν σχόλια ήταν η Σοφία Βέμπο. Ο Τεύκρος Ανθίας δημοσίευσε στο περιοδικό του *Φλόγα* ότι το συγκρότημα της Βέμπο που προγραμματίζε να επισκεφτεί για παραστάσεις την Κύπρο ήταν φασιστικό και ότι, αν τελικά ερχόταν στην Κύπρο, θα έπαιρνε ένα μάθημα που δεν θα ξεχνούσε ποτέ. Στο περιοδικό *Το Θέατρο* αναδημοσιεύτηκε (1945) από την εφημερίδα του Καΐρου «Φως» σημείωμα του Αριστοτέλη Σεβαστόπουλου «Μια σύκοφαντία», στο οποίο υπεραμυνόταν της εθνικής δράσεως της Βέμπο και καταφερόταν κατά του Τεύκρου Ανθία για το σημείωμά του. Για τις παραστάσεις του θιάσου Βέμπο δημοσιεύτηκαν δυο ακόμη σημειώματα. Στο πρώτο το περιοδικό *Ελεύθερος Κόσμος* (1945) επέκρινε το γεγονός ότι το εισιτήριο ήταν τσουχτερό (7 και 8 σελίνια) και στο δεύτερο το περιοδικό *Πρωτοπόροι της Νέας Γενιάς* (1946) κατηγόρησε το γυμνασιάρχη του γυμνασίου Αμμοχώστου γιατί δεν επέτρεψε στους μαθητές να παρακολουθήσουν το έργο «Τόπο στα νιάτα» που παρουσίαζε ο κυπριακός θιάσος «Προμηθέας», τους ενθάρρυνε όμως να παρακολουθήσουν το θίασο της Βέμπο.

Το περιοδικό *Το Θέατρο*, το οποίο αφιέρωσε το τεύχος αρ. 28 (1945) στον θίασο Μανωλίδου-Αρώνη-Χορν, σημείωσε, ανάμεσα σε λόγια ενθουσιώδη για το θίασο, ότι δυστυχώς οι καλλιτέχνες δεν έτυχαν επίσημης υποδοχής από σωματείο, άλλα θέατρα ούτε και από το ελληνικό προξενείο.

⁴⁶² Η επιστολή δημοσιεύτηκε 30 χρόνια αργότερα από τον Χρυσάνθη. Βλ. Πν. Κ., τχ. 121 (1970), 21-22.

Το περιοδικό *Αγωνιστής* (τχ. 55-56, 1947) διερωτάται γιατί τόσοι πολλοί καλλιτέχνες από την Ελλάδα επισκέφθηκαν την Κύπρο και το εξωτερικό και δίνει ως εξήγηση την ανώμαλη πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα και τον πλουτισμό στο εξωτερικό.

Παρατίθεται στη συνέχεια το μήνυμα που ο Φώτης Κόντογλου έστειλε προς την Κύπρο μέσω της *Ελληνικής Κύπρου*, η οποία το δημοσίευσε (1949). Γράφει, ανάμεσα σε άλλα: «Για την πατρίδα σας, την Κύπρο, αισθάνομαι μια ιδιαίτερη αγάπη, γιατί, απ' όσο ξέρω, οι Κυπριώτες είναι αγνοί Έλληνες και αληθινοί Χριστιανοί. Και λέγοντας αληθινοί Χριστιανοί, θέλω να πω πως κρατήσανε καθαρή την ορθόδοξο παράδοσή μας και την απλότητα εκείνη που χωρίς αυτή Χριστιανός αληθινός δεν γίνεται...θεωρώ χρέος μου να σας εξορκίσω όλους να αντιπαχθείτε με όλη σας την ψυχή σε κάθε νεωτερισμό ανίερο, που θα θελήσουνε μερικοί ανόητοι να φέρουνε και στην Κύπρο, όπως κάνανε και σε άλλα μέρη της Ελλάδας...σας μιλώ με πόνο ψυχής, γιατί αυτοί οι νεωτερισμοί κοντεύουνε να μας καταντήσουνε άδεια ασκιά χωρίς πνευματική υπόσταση, παπαγάλους και πιθήκους. Κρατήστε καλά τις παραδόσεις. Καταδικάσατε κάθε τέτοιο ψευτονεωτεριστή, γιατί θα είναι και ψευτοχριστιανός και ψευτοέλληνας, αφού θέλει να καταλύσει την παράδοση, το τίμιο ξύλο της φυλής μας».

Οξύτατη κριτική κατά του βιβλίου του Άριστου Καμπάνη *Ιστορία της Νέας Ελληνικής Λογοτεχνίας*, που είχε κυκλοφορήσει σε πέμπτη έκδοση το 1948, ασκεί ο Προυσής στη μελέτη του «Μια παραπαιστική εικόνα της λογοτεχνίας μας» (1950). Αναλυτικά και με συγκεκριμένα παραδείγματα υποστηρίζει ότι το βιβλίο, παρόλο που πέρασαν 25 χρόνια από την πρώτη του έκδοση είναι προχειρογραμμένο, και ενώ φιλοδοξούσε να δώσει την εικόνα της νέας ελληνικής λογοτεχνίας τελικά και οριστικά, κατάφερε να δυσφημήσει τη λογοτεχνία μας και να δώσει την πιο παραπαιστική εικόνα της. Τα σοβαρότερα μειονεχτήματα του βιβλίου είναι «η έλλειψη κάθε σχεδίου και συστήματος στη συγγραφή, η έλλειψη γενικών και αυστηρά καθορισμένων αρχών που να δείχνουν το χαρακτήρα της "φτωχής", κατά το συγγραφέα, λογοτεχνίας μας, η έλλειψη αγάπης για το θέμα του, η άνιση εξέταση, η παράλειψη βασικών πληροφοριών και γεγονότων, η έλλειψη αντικειμενικότητας και καλής πίστης».

Στο τεύχος αρ. 39 της *Νέας Εποχής* (1962) ο Μ. Μ. Παπαϊωάννου δημοσίευσε κριτική για το βιβλίο του Χρυσάνθη *Οι μπαλλάντες μιας ηρωικής εποχής*, όπου τον χαρακτήρισε ευκολογράφο, επειδή είχε εκδώσει πολλά βιβλία. Η δυσπιστία του όμως προς την ευκολογραφία δεν τον εμπόδισε, όπως ισχυρίστηκε, να διαβάσει το ποιητικό έργο του Χρυσάνθη, από το οποίο όμως αποκόμισε ελάχιστα. Ο Χρυσάνθης απάντησε αμέσως στο περιοδικό του *Πνευματική Κύπρος* κατηγορώντας τον Παπαϊωάννου ότι ήταν απρόσεκτος αναγνώστης και υποστήριξε ότι πολυγραφία δεν σημαίνει και ευκολογραφία ή κατ' ανάγκη κακή ποιότητα, όπως η ολογραφία δεν σημαίνει και καλή ποιότητα. Ο Παπαϊωάννου επανήλθε και σημείωσε πως ασφαλώς δεν είναι όλοι οι ευκολογράφοι το ίδιο, εν πάση όμως περιπτώσει οι μεγάλοι τεχνίτες απέφευγαν την ευκολογραφία όπως ο διάβολος το λιβάνι.

Ο Κύπρος Χρυσάνθης αναφέρεται σε άρθρο του Βαρίκα (εφημερίδα «Το Βήμα» 9/10/1966), όπου διατυπώθηκε η άποψη ότι η ελλαδική πλευρά (Κράτος, επίσημοι εκπρόσωποι του Κράτους) δεν έκαμε όσα θα έπρεπε για την πνευματική πρόοδο της Κύπρου, κι υπεραμύνεται της προσφοράς του ελληνικού Κράτους, παραθέτοντας συγκεκριμένα παραδείγματα ενίσχυσης της παιδείας και του πολιτισμού στην Κύπρο και αποδίδοντας τη θέση Βαρίκα σε κακή πληροφόρηση. Ως συγκεκριμένα παραδείγματα του ενδιαφέροντος του ελληνικού Κράτους αναφέρει το ότι οι Κύπριοι δεν πληρώνουν δίδακτρα στις ανώτατες Σχολές της Ελλάδας, εισάγονται στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα χωρίς εξετάσεις (εκτός από το Πολυτεχνείο και τις στρατιωτικές Σχολές), παραχωρούνται συντάξεις στους καθηγητές, κτίζονται σχολεία, παρέχονται βιβλία, ενισχύονται καλλιτεχνικοί και λογοτεχνικοί οργανισμοί, επιχορηγείται το Θέατρο, φιλοξενούνται στην Ελλάδα μαθητές, συνδικαλιστές και άλλοι, δίνονται υποτροφίες για σπουδές, το ΡΙΚ λαμβάνει δωρεάν προγράμματα από το ΕΙΡ. Σχετικά με την πολιτιστική δράση της ελληνικής πρεσβείας στην Κύπρο παραθέτει πολλές εκδηλώσεις της και εκφράζει την αμφιβολία του «αν θα μπορούσε να υπάρχει υπολογίσιμη πνευματική και πολιτιστική κίνηση» στην Κύπρο αν έλειπε η παρέμβαση των επίσημων εκπροσώπων του ελληνικού Κράτους. Σε άλλο άρθρο του ο Βαρίκας έγραψε πως η κυπριακή λογοτεχνία αποτελεί μέρος της ευρύτερης ελληνικής, πράγμα που σχολίασε επαινετικά η

Επιθεώρηση Λόγου και Τέχνης το 1970 και ξανά με αφορμή το θάνατό του (1971).

Τα *Κυπριακά Χρονικά* (1966) διατύπωσαν σε σχόλιό τους την απορία γιατί ο Ιωάννης Κακριδής αρνήθηκε να μιλήσει στο περιοδικό, αλλά και σε συνέντευξή του στο ΡΙΚ για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, ενώ ως πρόεδρος του Ινστιτούτου ήταν ο κύριος μοχλός της μεταρρύθμισης.

Μετα από επίσκεψή του στην Κύπρο (1970) ο Παύλος Παλαιολόγος δημοσίευσε τις εντυπώσεις του στην τακτική του στήλη σε αθηναϊκή εφημερίδα. Ανάμεσα σε άλλα έθιξε και θέματα της πνευματικής ζωής του νησιού και καταπιάστηκε με τους γενικότερους εθνικούς προσανατολισμούς και τάσεις που παρατηρούνταν στην κυπριακή ζωή, θέματα που σχολίασε σε απανωτά σημειώματά της η *Επιθεώρησης Λόγου και Τέχνης*. Ο Παλαιολόγος παρατήρησε θεατρική στασιμότητα στην Κύπρο κι έψεξε το γεγονός ότι το Ελληνικό Κράτος δεν φρόντισε ώστε να επισκέπτονται το νησί τακτικά τα Κρατικά Θέατρα και καλοί ιδιωτικοί θίασοι, παρά το γεγονός ότι η Κυπριακή Κυβέρνηση υποσχόταν τη χρηματοδότηση των ιδιωτικών θιάσων. Το περιοδικό δέχεται ως σωστές τις παρατηρήσεις Παλαιολόγου, σημειώνει όμως ότι αυτή ήταν η μισή αλήθεια, μερίδιο δε ευθύνης έφερε και η Κύπρος, αφού οι Κύπριοι ηθοποιοί πέτυχαν μετά από έντονα διαβήματα να κρατήσουν μακριά τους ελληνικούς θιάσους και να φέρουν εμπόδια στην πρόσληψη Ελλαδιτών ηθοποιών από κυπριακούς θιάσους και από το ραδιόφωνο. Για τα άλλα θέματα των τάσεων και των εθνικών προσανατολισμών το περιοδικό υποστήριξε ότι ο Παλαιολόγος παρέμεινε στην επιφάνεια των πραγμάτων και ότι ανεπιφύλακτα δέχτηκε όσα συνοδοί του πρόσφεραν ως έγκυρες πληροφορίες. Για παράδειγμα, στην προσπάθειά του να εξηγήσει τη στάση των Κυπρίων απέναντι στους πρώην κυριάρχους τους, η οποία δεν χαρακτηριζόταν από αντιβρετανικό μένος, χρησιμοποίησε το αβάσιμο επιχείρημα ότι υπεύθυνοι για τα βασανιστήρια και τις αγχόνες ήταν οι Τούρκοι επικουρικοί αστυνομικοί, την απέδωσε στη λήθη που είναι γνώρισμα των Ελλήνων, οι οποίοι πολύ γρήγορα ξεχνούν τα κακά που υπέστησαν και τους αίτιους γι' αυτά. Η άποψη του περιοδικού είναι ότι πίσω από τη στάση αυτή των Κυπρίων υπήρχαν οι αγγλικές βάσεις και τα οικονομικά οφέλη από αυτές, καθώς και ο εθνικός αμοραλισμός. Τέλος, ο Ελλαδίτης

δημοσιογράφος διαπίστωσε βαθιά αγγλική διείσδυση και κάπιο άνεμο «μειωμένης εκτιμήσεως στους πτυχιούχους των ανωτάτων σχολών μας», τα οποία απέδωσε στην κεκτημένη ταχύτητα, στο σνομπισμό των ανωτέρων τάξεων και στον όχι αδικαιολόγητο θαυμασμό προς το ύψος της αγωγής του αγγλικού λαού. Αυτά όλα δέχεται το περιοδικό ότι ισχύουν για κάθε χώρα και λαό, στην περίπτωση όμως της Κύπρου υπήρχαν και ιδιάζουσες συνθήκες. Το βασικότερο ήταν το γεγονός ότι η συγκρότηση της κρατικής μηχανής μετά από την ανεξαρτησία παρέμεινε σχεδόν η ίδια με την προανεξαρτησιακή, αφού η στελέχωση της εξακολουθούσε να γίνεται από τους ίδιους βασικά ανθρώπους με την ίδια νοοτροπία, με αποτέλεσμα να κυριαρχεί η αγγλική γλώσσα, η αγγλική εκπαίδευση και τα αγγλικά διπλώματα, αφού αυτά αποτελούσαν το διαβατήριο για την κατάληψη θέσεων στην κρατική μηχανή.

Στο σημείωμα «Παρατηρήσεις για ένα σεμινάριο» (1971) το περιοδικό *Νέα Εποχή* εξέφρασε έκπληξη γιατί ο Αμερικανός καθηγητής Κήλυ, που οργάνωσε στη Λευκωσία το σεμινάριο με θέμα «Ο Γιώργος Σεφέρης και η ελληνική ποίηση από το β' παγκόσμιο πόλεμο», είπε πως πρώτη φορά άκουε το όνομα του Τάσου Λειβαδίτη. Το σεμινάριο, κατά το σχολιαστή, έπρεπε να έχει τίτλο «Η ελληνική ποίηση ως το β' παγκόσμιο πόλεμο», αφού στην εισήγησή του ο Κήλυ δεν μίλησε για τον Ρίσο.

Και το επόμενο σχόλιο ανήκει στη *Νέα Εποχή* και αφορά στον Ελύτη. Όταν ο Ελύτης επισκέφτηκε την Κύπρο για το φιλολογικό μνημόσυνο Μακαρίου, δημοσιεύτηκε το σημείωμα της «Ο Ελύτης στην Κύπρο» (1980), όπου εκφραζόταν παράπνοο γιατί το πρόγραμμα του ποιητή περιλάμβανε μόνο τυπικές συναντήσεις και δεν υπήρξε καμιά πνευματική επαφή. Επίσης, σχετικά με την ομιλία του στο φιλολογικό μνημόσυνο, διατύπωσε την κρίση πως ανακάτεψε πολλά πράγματα, με αποτέλεσμα οι ακροατές να μην ξέρουν αν άκουαν διάλεξη για τη γλώσσα, ομιλία για την ποίηση ή ομιλία για τον Μακάριο. Άλλα περιοδικά με αρκετά κριτικά σχόλια ήταν κυρίως η *Αυτοδιάθεση*, το *Εντός των Τειχών* και το *Καινούριο*.

Το 1985 στην *Αυτοδιάθεση* δημοσιεύτηκαν σχόλια για τον Φρέντυ Γερμανό, για τις ευθύνες σχετικά με την κατάσταση στην Κύπρο στην περίοδο μετά την εισβολή, για το περιοδικό *Τέταρτο*, για τον Ψυρούκη και τον Μίνω Αργυράκη και

το 1986 τον Λουκά Αξελό και τη Μαρία Ρεζάν. Ειδικά ο Καραμανλής απασχόλησε το περιοδικό αυτό, αλλά και άλλα, το 1985, 1986 και 1990.

Σε δηλώσεις του στον «Κήρυκα» Λευκωσίας ο Φρέντυ Γερμανός, του οποίου ήταν η τέταρτη επίσκεψη στην Κύπρο, εξέφρασε θαυμασμό για τα επιτεύγματα της Κύπρου, η οποία ξαναγεννήθηκε μέσα από τη στάχτη της εισβολής και κατοχής και εκδήλωσε την πρόθεση να εισηγηθεί στο ελληνικό υπουργείο Παιδείας να στέλλει μαθητές στην Κύπρο για να νιώσουν τι σημαίνει μέσα από την καταστροφή να δημιουργείς το θαύμα. Συνεργάτης της *Αυτοδιάθεσης* με το ψευδώνυμο Φιλοκτήτης Κουτσοβέντης⁴⁶³ θεώρησε ότι ο Γερμανός ακολούθησε το παράδειγμα των πολιτικών που όταν επισκέπτονται την Κύπρο αναμασούν τα τετριμμένα για τον αγωνιζόμενο αδελφό κυπριακό λαό και για τα επιτεύγματα της μαρτυρικής Κύπρου κάτω από δραματικές συνθήκες, ενώ αναμενόταν από αυτόν να πει την αλήθεια για την κατάσταση στην Κύπρο και πώς έφτασε σ' αυτή την τραγική θέση το νησί.

Σημείωμα του ίδιου συνεργάτη της *Αυτοδιάθεσης* με το ψευδώνυμο αυτή τη φορά Ερμής Κωπηλάτης αναφέρεται ειρωνικά σε άρθρο του Κύπριου δημοσιογράφου Χριστάκη Κατσαμπά στην κυπριακή εφημερίδα «Ο Φιλελεύθερος», ο οποίος είχε εκφράσει τη θλίψη του για τον παραμερισμό του Καραμανλή από τον Ανδρέα Παπανδρέου, και καταγράφει μερικά από τα «θαύματα του γηραιού (πια), συνετού και άφογου Καραμανλή», με μεγαλύτερο τον πρωταγωνιστικό του ρόλο στην υπογραφή των συμφωνιών Ζυρίχης και Λονδίνου. Ο Σάββας Παύλου αναφερόμενος (1986) σε δήλωση του Καραμανλή σε συνέντευξή του σε γαλλικό περιοδικό ότι ένας από τους λόγους που τον ώθησαν να επιδιώξει την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ ήταν για να αντιμετωπιστεί ενδεχόμενος κίνδυνος από την πληθυσμιακή έκρηξη της Τουρκίας, αφού εάν η Τουρκία έπληττε την Αθήνα ήταν ωσάν να έπληττε το Παρίσι, παρατηρεί ότι, όταν οι Τούρκοι έπλητταν την Κερύνεια και τη Λευκωσία, ο Καραμανλής δήλωνε πως η Κύπρος ήταν μακριά. Ο Ανδρέας Χριστοφίδης στην *Εκλογή* διερωτάται (1990) αν υπάρχει στον κόσμο πολιτική δικαιοσύνη και υποστηρίζει ότι τούτο θα φανεί στην περίπτωση του κυπριακού προβλήματος και ενός ηγέτη, του Καραμανλή, ο οποίος συνδέθηκε με το κυπριακό από το

⁴⁶³ Πρόκειται για το δημοσιογράφο Πέτρο Χατζηχριστοδούλου (1955-).

1955, όταν μπήκε στην πολιτική, υπέγραψε τη Ζυρίχη και μετά τη μεταπολίτευση, ως πρωθυπουργός, απέτυχε να λύσει το κυπριακό και επανερχόμενος στην προεδρία της Δημοκρατίας βρήκε το κυπριακό σε χειρότερη κατάσταση από εκείνη στην οποία βρισκόταν όταν εγκατέλειπε τη δημόσια πολιτική ζωή. Καταλήγοντας ο Χριστοφίδης υποστηρίζει πως ο Καραμανλής έχει την ευκαιρία και το χρέος να σμίξει την αρχή (του κυπριακού) με το τέλος και να δικαιώσει τους αγώνες και τις θυσίες του Ελληνισμού της Κύπρου.

Στο άρθρο του στην *Αυτοδιάθεση* με τίτλο «Τις πταίει» ο Σάββας Παύλου απάντησε σε άρθρο του Δημήτρη Ιωάννου στο περιοδικό *Αντιθέσεις*, στο οποίο ο Ελλαδίτης αρθρογράφος υποστήριξε ότι οι ευθύνες για το συνεχιζόμενο κυπριακό δράμα ανήκαν στον κυπριακό λαό, ο οποίος δεν έκαμε την παραμικρή προσπάθεια να αλλάξει τη μοίρα του. Ο Παύλου διαπιστώνει με το άρθρο του Ιωάννου μια στροφή από την πάγια μετά την εισβολή θέση των Ελλαδιτών - θέση που απέπνεε αίσθημα ενοχής για τη μαρτυρική Κύπρο που πλήρωνε τα λάθη και τα εγκλήματα της δεξιάς και της χούντας και τις συνέπειες της ξένης εξάρτησης - στην τοποθέτηση ότι οι Κύπριοι ήταν υπεύθυνοι για τη μοίρα τους. Αφού στην αρχή ο Παύλου εισηγείται ότι οι ελλαδικές ευθύνες είναι περισσότερες, προχωρεί στην παραδοχή ότι τόσο οι διαπιστώσεις του Ιωάννου όσο και οι δικές του είναι μεν σωστές, περιορίζονται όμως σε επί μέρους θέματα, για να καταλήξει στο ότι «η ενασχόληση με τον καταλογισμό ευθυνών παρατράβηξε ενώ είναι καιρός να δούμε τα καθήκοντα που έχει κάθε απελευθερωτικό κίνημα της ελληνικής κοινωνίας, τώρα και στο μέλλον, σε σχέση με το Κυπριακό. Από το “τις πταίει” στο “τι να κάνουμε”». Ο Ιωάννου επανήλθε στην *Αυτοδιάθεση* και παραδέχτηκε ότι οι παρατηρήσεις του Παύλου σχετικά με το μονομερή καταλογισμό ευθυνών στην κυπριακή πλευρά ήταν σωστές. Στη συνέχεια εξέφρασε τη διαφωνία του για την άποψη Παύλου ότι η εναπόθεση στους Κυπρίους της πρωτοβουλίας και ευθύνης στις παρούσες συνθήκες θα οδηγήσει σε λάθη. Ως επιχειρήματα για τη διαφωνία του έφερε το ότι από το 1981 και εξής η ελλαδική πλευρά έκαμε αρκετές θετικές ενέργειες που δεν βρήκαν ανταπόκριση στην Κύπρο και το ότι η απεμπόληση του ενωτικού αιτήματος οφειλόταν όχι κατ' ανάγκη στις παλινωδίες και προδοσίες

της ελλαδικής πλευράς, δηλαδή των ελληνικών κυβερνήσεων, αλλά στη «συγκρότηση της “πολιτικής κρατικής αστικής τάξης” που τέθηκε επικεφαλής του κυπριακού κράτους» και στην οικονομική υπεροχή της Κύπρου έναντι της Ελλάδας. Στη συζήτηση παρέμβηκε και ο Μιχάλης Μπέκας, που διαφώνησε με τον Ιωάννου, υποστηρίζοντας ότι οι όποιες ελλαδικές θετικές ενέργειες μπορεί να συναντούσαν την αντίδραση της κομματικής και κρατικής γραφειοκρατίας της Κύπρου, είχαν όμως απήχηση στο λαό και ότι δικαιολογημένα οι Έλληνες της Κύπρου ένιωθαν αίσθημα εγκατάλειψης. Καταλήγοντας διατύπωσε τη θέση πως «όσο λάθος είναι να τις παρηγορούμε (τις ελλαδίτικες ενοχές) λέγοντας στους Κύπριους “τι θαύμα κράτος έχετε, τι θαύμα οικονομία, προχωρήστε μόνοι σας, είστε ικανοί για όλα, εμείς δεν ξαναχώνουμε τη μύτη μας στα εσωτερικά σας”, άλλο τόσο λάθος είναι να ξεριζώνουμε τις ενοχές μας αποφαινόμενοι με επιθετική βεβαιότητα όπως ο Δ. Ι. “Τις ππαίει; Μα ο κυπριακός Ελληνισμός φυσικά!”».

Ο Παντελής Μπουκάλας ασκεί έντονη κριτική στο μηνιαίο περιοδικό πολιτικής και τέχνης *Τέταρτο*, του οποίου χρηματοδότης ήταν ο Κοσκωτάς και εκδότης-διευθυντής ο Μάνος Χατζιδάκις. Αναφέρεται σε διάφορες μεθόδους που χρησιμοποιήθηκαν για εντυπωσιασμό του κοινού, στην προσέλκυση διανοουμένων από όλα τα φάσματα που κατέθεταν «έναντι μισθίου τις απόψεις τους στον εργοδότη, ο οποίος φυσικά δεν τις προσφέρει σε γυαλιστερές, χρωματιστές σελίδες μονάχα για το οικονομικό κέρδος» και στο όλο πλέγμα γύρω από το περιοδικό και καταλήγει: «Δεξιό λοιπόν το *Τέταρτο*. Αλλ' όχι χοντροκομμένα και μονότονα. Αντίθετα, είναι εμφανής η ευελιξία που ενίοτε αγγίζει τα όρια της πολυπολιτικότητας. Έρχεται όμως η σκιά του Χατζιδάκι και ξαναβάζει τα πράγματα στη θέση τους, με τη συνδρομή της αισθητικοποίησης των πάντων...».

Η *Αυτοδιάθεση* αναφέρεται στην κάθοδο πολλών Ελλαδιτών στην Κύπρο για διαλέξεις και άλλες εκδηλώσεις και διαμαρτύρεται γιατί δεν προσκλήθηκε ως τώρα ο Ψυρούκης, ο οποίος ασχολήθηκε ειδικά με το θέμα της Κύπρου. Το περιοδικό υποστηρίζει ότι ο αποκλεισμός του «υποδηλώνει μια πολιτική στάση και επιλογή των υπευθύνων για τις πολιτιστικές ανταλλαγές και εκδηλώσεις

στην Κύπρο. Υποδηλώνει μια τοποθέτηση για την πορεία-λύση του Κυπριακού»..

Ο Ιωάννης της Σκάλας (ψευδώνυμο του Σάββα Παύλου) κατηγορήσε τον Μίνω Αργυράκη ότι, ενώ ο Λώρενς Ντάρρελ στο βιβλίο του *Greek Islands* επανειλημμένα αναφέρεται στην Κύπρο, ο ίδιος, παρόλο που εδώ έζησε κατά τη διάρκεια της Χούντας, απέφυγε να περιλάβει στο βιβλίο του *Ο γύρος της Ελλάδας* αναφορά στην Κύπρο.

Το 1986 ο Φτωχόπουλος σχολίασε άρθρο του Λουκά Αξελού με τίτλο «Γλώσσα και εθνική ταυτότητα στη σημερινή Κύπρο», που είχε δημοσιευτεί στα *Τετράδια* (1985). Ο Αξελός υποστήριξε ότι η κυριαρχία της αγγλικής γλώσσας στην Κύπρο ξεπέρασε τα όρια γλωσσικού προβλήματος και έτεινε να ναρκώσει τα πολιτιστικά κύτταρα των Κυπρίων με τη συνεχή αλλοίωση της γλωσσικής ταυτότητας, την οποία ενίσχυε «το κυπριακό κράτος και η μεταπρατική και κοσμοπολίτικη νομενκλατούρα που το διαχειρίζεται». Ο Φτωχόπουλος, ενώ δέχεται πολλές από τις παρατηρήσεις Αξελού, υποστηρίζει ότι η χρήση της αγγλικής γλώσσας δεν γίνεται μόνο από την άρχουσα τάξη, αλλά και από το λαό και είναι το αποτέλεσμα και όχι το αίτιο της γλωσσικής και εθνικής αλλοτρίωσης. Τέλος, πάλι την ίδια χρονιά δημοσιεύτηκε επιστολή του εκδότη του περιοδικού *Αυτοδιάθεση*, η οποία είχε σταλεί σ' όλες τις εφημερίδες της Κύπρου, στην οποία επέκρινε την επίσκεψη της Μαρίας Ρεζάν στο κατοχικό καθεστώς Ντενκτάς και τη διαβεβαίωση που έδωσε στον Ντενκτάς ότι ούτε ένας από τα 9 εκατομμύρια Ελλήνων δεν επιθυμούσε την Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Ο Λεύκιος Ζαφειρίου κρίνοντας (1986) στο *Εντός των Τειχών* τις διαλέξεις που έγιναν για τη γλώσσα στο πλαίσιο του λαϊκού πανεπιστημίου, τις συζητήσεις που ακολούθησαν και τις συνομιλίες που έγιναν ύστερα από τις διαλέξεις σε δείπνα, κάμνει αναφορά στους Ελλαδίτες ομιλητές και σε Κύπριους συζητητές, επιδοκιμάζει τις απόψεις Μπαμπινιώτη και Κριαρά, χλευάζει τις απόψεις του Διονύση Σαββόπουλου, τις οποίες χαρακτηρίζει «ατυχές καλαμπούρι», κρίνει τις απόψεις Γιανναρά αποδεκτές σε αρκετα σημεία, όχι όμως και όταν θεολογίζει και ανάγει τη γλώσσα σε ιδεατή σφαίρα, και ειρωνεύεται την άποψη του Ζουράρι ότι στην Κύπρο πρέπει να περιμένουμε 300 χρόνια με την προσδοκία να υπάρξει δυνατότητα απελευθέρωσης από την τουρκική κατοχή. Στο ίδιο

περιοδικό ο Λεωνίδας Παντελίδης⁴⁶⁴ αντιμετωπίζει με τρόπο θετικό τις απόψεις Σαββόπουλου για το θέμα των τόνων, μια και ο ομιλητής είχε δηλώσει τις πηγές του, που ήταν οι προσωπικές του δοκιμές με τον παλμογράφο, και δεύτερο είχε παραδεκτεί τις αξιολογικές του προτιμήσεις.

Ο Νίκος Περισιτιάνης στο *Εντός των Τειχών* (1987) αναφέρεται στις επισκέψεις Θεοδωράκη στην Τουρκία, που είχαν προκαλέσει αντιδράσεις Ελλήνων δημοσιογράφων, και στις δηλώσεις του εξ αφορμής των αντιδράσεων, που προκάλεσαν ακόμη μεγαλύτερες αντιδράσεις, και διαπιστώνει θετικά και αρνητικά στην πρωτοβουλία του συνθέτη. Θεωρεί ότι οι δηλώσεις του αποτελούσαν ένα ράπισμα στην υποκρισία των δυο κυβερνήσεων, αλλά χαρακτηρίζονταν από ασάφεια, αντιφάσεις και υπερβολές που καθιστούσαν κατανοητές τις αντιδράσεις που προκάλεσαν. Κρίνει ακόμη ότι ήταν τουλάχιστο περίεργη η θέση του Θεοδωράκη για προοδευτικότητα του τουρκικού στρατού και λαθεμένη η τοποθέτησή του ότι με μόνο την καλή διάθεση είναι δυνατό να λυθούν τα προβλήματα, καθώς και η εισήγησή του για διάλογο άνευ όρων μεταξύ των δύο κρατών, γιατί αυτό θα ευνοούσε την Τουρκία. Γενικά όμως, κατά τον αρθρογράφο, η παρέμβαση του Θεοδωράκη για την ανάγκη για διάλογο μεταξύ των δύο λαών και των εκπροσώπων τους ήταν θετική. Εξ άλλου το περιοδικό *Το Καινούριο* (1990) κατηγόρησε τον Θεοδωράκη ότι μόνος του κατέστρεψε το είδωλό του που είχαν λατρέψει οι μάζες τις δεκαετίες του '60, '70 και '80, αφού για ένα υπουργικό θώκο στην κυβέρνηση Μητσοτάκη απαρνήθηκε και φίλους και ιδέες και όσα διακήρυσσε ως τότε.

Το 1988 το *Καινούριο* σχολιάζοντας το Σεφερολογικό Συμπόσιο που έγινε στην Αγία Νάπα παραπονέθηκε για το γεγονός ότι δεν είχαν προσκληθεί σ' αυτό Κύπριοι λογοτέχνες, τα κυπριακά λογοτεχνικά σωματεία και περιοδικά, χαρακτήρισε τις περισσότερες ομιλίες των Ελλαδιτών απογοητευτικές και σημείωσε ότι δεν έλειψαν και οι αψιμαχίες μεταξύ τους. Το ίδιο περιοδικό το 1990 κατηγόρησε τον Φώτη Δημητρακόπουλο ότι ως μέλος της Επιτροπής Κρατικών Βραβείων της Κύπρου δήλωσε, σύμφωνα με το συγγραφέα συγκεκριμένου βιβλίου, το οποίο βρισκόταν υπό κρίση ενώπιον της Επιτροπής, ότι δεν είχε διαβάσει το βιβλίο.

⁴⁶⁴ 1953-. Υπηρετεί ως πρέσβης της Κύπρου στην Αθήνα.

Ο Πρόδρομος Προδρόμου στην *Ακτή* το 1990 καταφέρθηκε εναντίον του Φόρη, ο οποίος ως αμύντωρ της «νέας γλωσσικής τάξεως» και ως «μια ...Κρατική Γλωσσική Αρχή» επιτέθηκε εναντίον του Ελύτη με αφορμή το βιβλίο του *Τα δημόσια και τα ιδιωτικά* αμφισβητώντας «στον ποιητή το δικαίωμα να υπερασπιστεί την ιστορική/λαϊκή εκδοχή της γλώσσας έναντι της ιδεολογικής/γραφειοκρατικής που έχει πρόσφατα επιβληθεί».

Ένα θέμα που προκάλεσε πολλές συζητήσεις μεταξύ 1984 και 1992 ήταν η λογοτεχνία της Κύπρου και τα παράπλευρα θέματα της στάσης των Ελλαδιτών έναντί της, του όρου που πρέπει να χρησιμοποιείται γι' αυτή, της περιοδολόγησής της και της διδασκαλίας της στα ελληνικά πανεπιστήμια. Στο κέντρο αυτής της συζήτησης ήταν ο καθηγητής Γιώργος Κεχαγιόγλου που ασχολήθηκε συστηματικά με τη λογοτεχνία του νησιού. Το 1983 έγραψε στο *Αντί* το άρθρο «Νεότεροι Κύπριοι ποιητές, 1960-1982», όπου παρουσίασε τους Κύπριους ποιητές που είχαν λάβει μέρος στη «Δεύτερη Πανελλήνια Ποιητική Συνάντηση» (Θεσσαλονίκη, 5-6/6/1982). Το 1984 ο Σάββας Παύλου αναφερόμενος στο άρθρο αυτό χαρακτήρισε στην *Αυτοδιάθεση* τον Κεχαγιόγλου αγιογράφο του Κυπριακού Κράτους και τον έψεξε γιατί μοίραζε χωρίς φειδώ επαίνους στους Κύπριους λογοτέχνες και υποστήριξε ότι με τη συνεχή χρήση του όρου ποίηση του Κυπριακού Κράτους παγίωνε την αντίληψη ότι «η κυπριακή ποίηση είναι κάτι το ξεχωριστό, ενώ είναι αναπόσπαστο μέρος της Νεοελληνικής, και εδραιώνει ταυτόχρονα την αντίληψη μιας, νόμιμα, ξεχωριστής πορείας της Κύπρου ενώ το φυσιολογικό ήταν (και είναι) η ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα». Το άρθρο του ο Παύλου το είχε στείλει στο *Αντί*, που όμως δεν το δημοσίευσε, γι' αυτό και το έδωσε με κάποιες προσθήκες στην *Αυτοδιάθεση*. Επεκτείνοντας το λόγο του στους Ελλαδίτες διανοούμενους και τη σχέση τους με την Κύπρο, ο Παύλου απέδωσε την εγκωμιαστική τους προσέγγιση έναντι των Κυπρίων λογοτεχνών σε τρεις βασικά λόγους: α. στις ενοχές τους, λόγω του ξεπουλήματος της Κύπρου «για δεκαετίες από την αστική τάξη της Ελλάδας», β. Στη θεμελιώδη άγνοιά τους για την κυπριακή πραγματικότητα και γ. στην αποστασιοποίησή τους από τα προβλήματα της Κύπρου.

Ο Μιχάλης Πιερής υποστήριξε ότι στο πανεπιστήμιο Κρήτης η λογοτεχνία της Κύπρου εντάσσεται ισότιμα «στην εκάστοτε οικεία γραμματολογική της θέση»,

ενώ με τον τρόπο των σεμιναρίων στα πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης αυτή γκετοποιείται, ο Δημητρακόπουλος και άλλοι (π.χ. ο διευθυντής της Ακτής Ν. Ορφανίδης) διατύπωσαν την προτίμησή τους για τον όρο «Νεοελληνική λογοτεχνία της Κύπρου» αντί του όρου «Κυπριακή λογοτεχνία», που χρησιμοποιούσε ο Κεχαγιόγλου, υποστηρίζοντας ότι ο όρος «Κυπριακή λογοτεχνία» όχι μόνο αποτελεί φιλολογικό λάθος, «αλλά και συνηγορεί, ασυνείδητα ή συνειδητά, στην καλλιέργεια μιας χωριστής τάσης στην πολιτισμική οντότητα Ελλαδιτών και Κυπρίων» και ισχυρίστηκαν ότι έγινε κατάχρηση του όρου «γενιά», με την περιοδολόγηση σε «πρώτη γενιά της Ανεξαρτησίας», «γενιά της Ανεξαρτησίας», «γενιά της εισβολής», «γενιά του '70», «γενιά του «'80» κ.ά.

Ο Κεχαγιόγλου διατύπωσε τις απόψεις του πάνω σε όλα τα προαναφερθέντα θέματα και απάντησε με καυστικότητα, πολλές φορές, στους επικριτές του. Ειδικά για τον ορισμό της «Κυπριακής λογοτεχνίας» σημειώνει: «Λογοτεχνική παραγωγή γραμμένη στις διάφορες ποικιλίες της ελληνικής γλώσσας (κοινής και ιδιωματικής) κατά τη νεοελληνική περίοδο (12^{ος} ή 14^{ος} αι. κ. ε.) είτε από Κύπριους ή από μη Κύπριους συγγραφείς που έζησαν ή έδρασαν κατά το μεγαλύτερο μέρος της ζωής τους στην Κύπρο, είτε από Κύπριους συγγραφείς, που, παρόλο που έζησαν ή έδρασαν κατά το μεγαλύτερο μέρος της ζωής τους έξω από την Κύπρο, εντάσσουν το έργο τους, συνειδητά και/ή από πρόθεση, μέσα στο πλαίσιο της Κυπριακής λογοτεχνικής παραγωγής και ζωής».⁴⁶⁵

⁴⁶⁵ Ν. Επ., τχ. 214 (1992), 21.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Εξετάζοντας συνολικά τις σχέσεις της Κύπρου με τον ευρύτερο ελληνισμό κατά τη διάρκεια μιας σχεδόν εκατονταετίας που κάλυψε η έρευνα διαπιστώνουμε ότι αυτές υπήρξαν πολύπλευρες, ουσιαστικές και ωφέλιμες για τον κυπριακό ελληνισμό. Βέβαια, κατά περιόδους υπήρχαν διακυμάνσεις στο βαθμό έντασής τους, καθώς και ποικιλία σχετικά με τις κυρίαρχες εκφάνσεις. Τα πρώτα χρόνια της περιόδου το βάρος έπεφτε στις εκπαιδευτικές και εκκλησιαστικές, ενώ αργότερα η έμφαση μετατοπίστηκε σε άλλους τομείς, όπως την πολιτική και τις πολιτιστικές δραστηριότητες. Όσον αφορά τη συνέχειά τους θα μπορούσε να λεχθεί ότι αυτή ήταν αδιάκοπη, με εξαίρεση ένα διάστημα που καλυπτόταν από το πραξικόπημα της χούντας και την τουρκική εισβολή, που εκτός από τον ακρωτηριασμό της Κύπρου προκάλεσαν και τραύματα στις καρδιές των Κυπρίων λόγω του ρόλου Ελλαδιτών στην εθνική τραγωδία.

Οι σχέσεις Κύπρου-υπόλοιπου Ελληνισμού ως την ανεξαρτησία της Κύπρου εδράστηκαν στο πνεύμα του αλυτρωτισμού, που απέρρευε από τη Μεγάλη Ιδέα κι απέβλεπε στην ένωση του νησιού με τον υπόλοιπο εθνικό κορμό, την ενσωμάτωσή του στο ελληνικό Κράτος. Μετά την ανεξαρτησία της Κύπρου και τον αποκλεισμό της ένωσης οι εθνικοί στόχοι αναπροσαρμόστηκαν. Εκείνο που προείχε ήταν η ενίσχυση σε όλα τα επίπεδα των σχέσεων της Κύπρου με το εθνικό Κέντρο, ώστε το νησί να διατηρήσει και ενισχύσει τον ελληνικό του χαρακτήρα – ως μη λησμονείται ότι με την ανεξαρτησία άρχισαν να εγκαθίστανται ξένες πρεσβείες, να ιδρύονται ξένα πολιτιστικά Κέντρα, να οργανώνονται πολιτιστικές και άλλες εκδηλώσεις, να παραχωρούνται υποτροφίες και γενικά να παρατηρείται μια αυξημένη διείσδυση ξένων επιρροών – και, όταν οι συγκυρίες το επιτρέψουν, να επιδιωχθεί πάλι η υλοποίηση του πόθου της ένωσης.⁴⁶⁶ Μετά την προδοσία του 1974 και την εθνική τραγωδία με

⁴⁶⁶ Είναι πολύ χαρακτηριστικό το προγραμματικό κείμενο του περιοδικού *Πνευματική Κύπρος*, το οποίο υπέγραψε εκ μέρους της εκδοτικής ομάδας ο Φρίξος Βράχας (Οκτ. 1960). «Αν θέλουμε να φανούμε άξιοι της προσφοράς των παλικαριών του Σηκωμού χρειάζεται να νικήσουμε μέσα μας το δισταγμό και τη φοβία, να συνειδητοποιήσουμε το μέγα αγαθό της συντριβής της αποικιοκρατίας, ν' αγκαλιάσουμε την πραγματικότητα "με λογισμό και μ' όνειρο" και με αισιοδοξία να ζυμώσουμε το θρύλο και τη λεβεντιά του

την κατάληψη σχεδόν του 40% του εδάφους της Κύπρου από τα τουρκικά στρατεύματα κατοχής και τα άλλα παρεπόμενα δεινά, τα όνειρα σωριάστηκαν και ένα αίσθημα έκπτωσης, εγκατάλειψης, απαισιοδοξίας και ματαίωσης επικράτησε. Οι σχέσεις πέρασαν ένα στάδιο ψυχρότητας και καχυποψίας προτού αρχίσει να αναζωογονείται δειλά στην αρχή, πιο έντονα και συστηματικά με την πάροδο του χρόνου η συνεργασία σε διάφορους τομείς. Όσον αφορά τον πολιτικό στόχο αναπροσαρμόστηκε και πάλι με βάση τα νέα δεδομένα. Επιδίωξη έγινε τώρα η επίτευξη «ειρηνικής, δίκαιης και βιώσιμης» λύσης του κυπριακού και ένταξης της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Εκεί που πραγματικά παρουσιάζεται ανάγλυφη η εικόνα της ιδέας του αλυτρωτισμού και του πώς ένιωθαν οι Κύπριοι για την Ελλάδα είναι η σχέση τους με τους εκπροσώπους του Ελληνικού Κράτους, τους προξένους ως την ανεξαρτησία και τους πρέσβεις από την ανεξαρτησία κι ύστερα. Για τους Κυπρίους αυτοί αποτελούσαν τη ζωντανή παρουσία της ιδέας της Ελλάδας. Τους ήθελαν παρόντες στις τελετές των σχολείων, στους εορτασμούς εθνικών επετείων, σε κοινωνικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις κι εκδήλωναν με ποικίλους τρόπους την εκτίμηση και το σεβασμό προς το πρόσωπό τους. Μια τέτοια

Αγώνα σε ουσιαστικά ερείσματα της παιδείας για να μπορέσωμε να οικοδομήσωμε την προκοπή του λαού μας και να ξετυλίξωμε φυσιολογική την πορεία μας προς τη γαλάζια αιθρία των πεπρωμένων μας. Η ιστορία δεν είναι τέλμα, είναι κίνηση· κι η φωτισμένη πίστη που ξέρει να αναζητή και να δημιουργή είναι δύναμη που δεν ελέγχουν οι δυσκολίες και δεν παγιδεύουν οι στιγμές... Αλλά χρειάζεται μόχθος πολύς κι πόνος που διαρκώς να κυοφορή. Και πρώτα και κύρια απαιτείται η έγνοια για την αξιοποίηση των δεδομένων της πρόσφατης κι απώτερης παραδόσεώς μας, για εσωτερική τακτοποίηση, γι' αφύπνιση όλων των πνευματικών δυνάμεων και δυνατοτήτων του τόπου. Και, παράλληλα, επιβάλλεται η πέραν των τρεχουσών φιλοφρονήσεων ή περιορισμένων εκδηλώσεων υγιής αντιμετώπιση του θέματος των "σχέσεών" μας με το εθνικό μας κέντρο. Το πράγμα επί του προκειμένου ...δεν είναι καθόλου παρονυχής – είναι υπόθεση ζωής και θανάτου, και για μας εδώ και για το έθνος ολόκληρο. Τυχόν πνευματική απομόνωση της Κύπρου έναντι του υπολοίπου Ελληνισμού θα μας καταδικάσει σε επικίνδυνο ομφαλοσκοπισμό, θα υπονομεύσει τις ρίζες μας και θα ξεθωριάσει τη ζωή μας – μαζί, όμως, και θα στερήσει το Νεοελληνικό Πνεύμα της παρθενικώτερης πηγής του και του πιο καιρίου προμαχώνα του. Ερασιτεχνισμός, κοσμικότητες κι επαρχιωτισμοί δεν χωρούν· πρέπει να πνεύσει αέρας ρωμαλέων συλλήψεων και πραγματοποιήσεων...». Είναι επίσης αξιοσημείωτο ότι η πρώτη έρευνα (1961) της *Πνευματικής Κύπρου* είχε ως θέμα «Η άμυνα κι η προκοπή του Κυπριακού Ελληνισμού» κι επιζητούσε να διερευνήσει με ποιους τρόπους οι Έλληνες της Κύπρου μπορούσαν να διατηρήσουν την ελληνικότητά τους και να προοδεύσουν μέσα στο νέο περιβάλλον που δημιουργήθηκε με τις συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου και την ανεξαρτησία.

εκδήλωση τιμής ήταν και η συνεχής συμπερίληψη προξένων στην κριτική επιτροπή του φιλολογικού διαγωνίσματος του αρχιεπισκόπου Κυρίλλου. Ιδιαίτερα τα χρόνια πριν από την ανεξαρτησία, παντού όπου πήγαιναν γίνονταν αντικείμενο θερμών εκδηλώσεων, γεγονός που υποδήλωνε την αγάπη και τον ενθουσιασμό για κάθε τι το ελληνικό. Η εκτίμηση των Κυπρίων προς το πρόσωπο των επισήμων εκπροσώπων του ελληνικού κράτους και η ευγνωμοσύνη τόσο για την προσωπική τους συνεισφορά όσο κυρίως για την προσφορά της Ελλάδας προς την Κύπρο εκδηλωνόταν με πολλούς τρόπους (με επίσημες τιμητικές εκδηλώσεις,⁴⁶⁷ με την απονομή παρασήμων και άλλων διακρίσεων, με διάφορα δημοσιεύματα, την οργάνωση ειδικών εκδηλώσεων από σωματεία, την αφιέρωση ποιημάτων και άλλα).

Οι πρόξενοι, πέρα από τις ασχολίες που απέρρεαν από τα συνήθη καθήκοντα της θέσης τους, είχαν ποικίλες άλλες δραστηριότητες, που πήγαζαν από αυτό καθ' εαυτό το γεγονός ότι υπηρετούσαν σε έναν αλύτρωτο τόπο, και ανταποκρίνονταν ως ένα βαθμό και σε επιτόπιες ανάγκες και προσδοκίες. Οι δραστηριότητες περιλάμβαναν παρουσία σε εθνικά και άλλα μνημόσυνα, σε εορτασμούς εθνικών επετείων, αθλητικές διοργανώσεις και τελικές γιορτές σχολείων, επισκέψεις σε ιεράρχες, σε εκπαιδευτικά και φιλανθρωπικά ιδρύματα και σωματεία, επαφή με πρόσωπα επιρροής, παρακολούθηση καλλιτεχνικών και άλλων εκδηλώσεων σωματείων (π.χ. του ΕΠΟΚ), των οποίων, βέβαια, ο αριθμός τότε δεν ήταν μεγάλος για να καταντά απαγορευτικός για το πρόγραμμα υποχρεώσεων των προξένων. Κατά τη διάρκεια του αγώνα της ΕΟΚΑ στα καθήκοντα προστέθηκε και η υποχρέωση της ενίσχυσής του με διάφορους τρόπους – όχι, βέβαια, εκ του εμφανούς.

Μετά την ανεξαρτησία το μίνιμουμ των δραστηριοτήτων των διπλωματών-πρέσβων περιλάμβανε τακτικές συναντήσεις με τον πρόεδρο της Δημοκρατίας, την οργάνωση επισκέψεων Ελλήνων επισήμων, την παρουσία τους σε συνέδρια ή άλλες εκδηλώσεις, όπου συνήθως υπήρχε συμμετοχή Ελλαδιτών,

⁴⁶⁷ Τέτοια ήταν η πανηγυρική συνεδρία της Ελληνικής Κοινοτικής Συνελεύσεως (1963), στην οποία ο πρόεδρος της Κ. Σπυριδάκης εκ μέρους του Σώματος εξέφρασε την ευγνωμοσύνη του κυπριακού Ελληνισμού προς την Κυβέρνηση της Ελλάδας για την ποικιλόμορφη βοήθεια που πρόσφερε και επέδωσε στον πρέσβη Δελιβάνη περγαμηνή με το σχετικό ψήφισμα.

στις επίσημες εκδηλώσεις για τις εθνικές επετείες (28 Οκτωβρίου, 25 Μαρτίου, 1 Απριλίου για τον αγώνα της ΕΟΚΑ), ως το 1977 για τα ονομαστήρια του αρχιεπισκόπου Μακαρίου και στη συνέχεια στα ονομαστήρια του αρχιεπισκόπου Χρυσοστόμου, από το 1974 κι ύστερα για το πραξικόπημα και την τουρκική εισβολή και από το 1977 και εξής για το μνημόσυνο Μακαρίου.

Μετά την ανεξαρτησία τα σχολεία αυξήθηκαν, το ίδιο και τα σωματεία που οργάνωναν παγκύπρια πολιτιστικές εκδηλώσεις, οι ανταλλαγές με την Ελλάδα τέθηκαν πάνω σε πιο συστηματική βάση, οι εξ Ελλάδος επισκέψεις ομάδων, αλλά και επισήμων πολλαπλασιάστηκαν. Εκ των πραγμάτων δεν ήταν πλέον δυνατό να καλύπτονται, όπως στο παρελθόν, όλες οι υποχρεώσεις με παρουσία προσώπων από την ελληνική πρεσβεία. Έτσι, οι σχέσεις δεν είχαν τώρα ούτε την αμεσότητα ούτε τη λαϊκή απήχηση που είχαν στο παρελθόν, τέθηκαν πάνω σε μια πιο «τεχνοκρατική και τυπική» βάση χωρίς όμως να πάψουν να είναι εθνικά παραγωγικές και ωφέλιμες.

Οι σχέσεις των διπλωματών με τον περιβάλλοντα χώρο υφίσταντο και τους κραδασμούς των γενικότερων σχέσεων Κύπρου-Ελλάδας, που δεν ήταν μόνο σχέσεις μητέρας Πατρίδας προς δούλη Κόρη, όπως στα χρόνια πριν από την ανεξαρτησία, αλλά και σχέσεις ανεξάρτητου κράτους με χώρα (μαζί με την Αγγλία και την Τουρκία) εγγυήτρια της ανεξαρτησίας του, σε ένα πλέγμα διεθνών σχέσεων, όπου δεν εμπλέκονταν μόνο οι Άγγλοι, όπως στο παρελθόν, αλλά και Τούρκοι, Αμερικανοί και Ρώσοι, αδέσμευτοι, ενδεχομένως και άλλοι.

Για παράδειγμα ο Μιλτιάδης Δελιβάνης αντιμετώπισε δύσκολη κατάσταση που απέρρευε από την τουρκοκυπριακή ανταρσία και τις διακοινοτικές συγκρούσεις, αλλά κυρίως από τη διάψευση των προσδοκιών των Κυπρίων που μάταια ανέμεναν βοήθεια από την Ελλάδα όταν τα τουρκικά αεροπλάνα βομβάρδιζαν την περιοχή Τυλληρίας. Κατά τη διάρκεια της υπηρεσίας του Παναγιωτάκου υπήρξε ένταση στις σχέσεις Κύπρου-Ελλάδας, λόγω και της δράσης της ΕΟΚΑ Β' και των ενεργειών των τριών μητροπολιτών εναντίον του Μακαρίου, οι οποίες υποθάλπονταν και από την Ελλάδα. Δύσκολη ήταν επίσης η περίοδος υπηρεσίας του Λαγάκου με τα προηγηθέντα του πραξικοπήματος του Ιουλίου 1974, καθώς και του Δούντα μετά το πραξικόπημα της χούντας κατά του Μακαρίου και την τουρκική εισβολή, όταν επωμίστηκε την ευθύνη να

αποκαταστήσει την εμπιστοσύνη των Κυπρίων στην Κυβέρνηση της Ελλάδας και στους Ελλαδίτες εν γένει.

Δεν πρέπει να παραβλεφθεί το γεγονός ότι μερικοί από τους πρέσβεις ήταν άνθρωποι με πνευματικά ενδιαφέροντα και συνέβαλαν με την προσωπική τους παρέμβαση (προκήρυξη διαγωνισμών, διαλέξεις, δημοσιεύματα, εκδόσεις) στην πολιτιστική κίνηση του νησιού. Παρέμβαση με σημαντική εμβέλεια ήταν η ίδρυση και λειτουργία του Ελληνικού Πολιτιστικού Κέντρου, που έγινε με πρωτοβουλία του Δούντα, και φιλοξένησε με επιτυχία εκδηλώσεις ποιοτικές.

Όπως συνέβη και με άλλους Έλληνες που υπηρέτησαν στην Κύπρο, μερικοί πρέσβεις μετά την αναχώρησή τους από το νησί και την ανάληψη άλλων καθηκόντων δεν έπαυσαν να ενδιαφέρονται για τον τόπο και το πρόβλημά του, να ξανάρχονται για επίσκεψη, να συμμετέχουν σε εκδηλώσεις και να έχουν συναντήσεις με παράγοντες της κυπριακής πολιτικής και κοινωνικής ζωής και να δημοσιεύουν απόψεις για το εθνικό πρόβλημα και την πορεία του σε αθηναϊκές εφημερίδες.

Έχω την άποψη ότι ίσαμε τουλάχιστο την ανεξαρτησία η ισχυρότερη και παραγωγικότερη σχέση οικοδομήθηκε μέσω της μαχόμενης εκπαίδευσης, σχέση της οποίας οι ρίζες ανάγονται στο Νεοελληνικό Διαφωτισμό, στη Μεγάλη Ιδέα και το συνακόλουθο πνεύμα του αλυτρωτισμού, ρεύματα που εμφανίστηκαν στην Κύπρο πολύ πριν από την απαρχή της περιόδου που εξετάσαμε.

Τον απόηχο του Νεοελληνικού Διαφωτισμού είχε ενωτιστεί ήδη από την πρώτη εικοσαετία του 19ου αιώνα η Εκκλησία, η οποία, στηριζόμενη στα εθναρχικά δικαιώματά της, άρχισε να ιδρύει σχολεία, τα οποία με την πάροδο του χρόνου αυξάνονταν, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί σταδιακά η υποδομή για οργανωμένη εκπαιδευτική ζωή και ταυτόχρονα να εμφανιστεί κάποια εντόπια πνευματική και συγγραφική δραστηριότητα. Μέσω των σχολείων διαδιδόταν η ιδέα του αλυτρωτισμού, η οποία από όραμα της ηγετικής ομάδας των ιεραρχών και των προυχόντων άρχισε να αποκτά μαζικότερη βάση στην αστική τάξη και σιγά-σιγά και στην ύπαιθρο. Πέρα από τα σχολεία, ο κλήρος, οι ελληνικές προξενικές αρχές, τα έντυπα (βιβλία, περιοδικά και εφημερίδες) αρχικά από την Κωνσταντινούπολη, τη Σμύρνη, την Τεργέστη, την Αλεξάνδρεια και αργότερα

από την Αθήνα, οι Κύπριοι που μορφώνονταν στα κέντρα του μείζονος Ελληνισμού και πρόσωπα από τον ελληνισμό αυτόν, που επισκέπτονταν την Κύπρο ή εγκαθίσταντο εδώ, υπήρξαν φορείς της Μεγάλης Ιδέας.⁴⁶⁸ Είναι χαρακτηριστικό αυτό που διαπιστώνει ο Φίλιος Ζαννέτος, κοινωνικός και εθνικός παράγοντας που έδρασε για χρόνια πολλά στην Κύπρο. «Ο τύπος, ο άμβων, η διδασκαλική έδρα, τα βήματα των Συλλόγων, αι εθνικαί πανηγύρεις είναι το στόμιον του εθνικού πολυβόλου, από του οποίου εκρήγνυνται της εθνικής του λαού πυράς αι φλόγες».⁴⁶⁹

Το εθνικό κίνημα για ανασύνδεση του ελληνισμού της Κύπρου με τον εθνικό κορμό, που έγινε η κυρίαρχη ιδεολογία στο νησί κάτω από τη βρετανική κυριαρχία, έλαβε διάφορες μορφές. Με ψηφίσματα, διαμαρτυρίες, συλλαλητήρια, αποστολές στην Αγγλία, ως την εξέγερση του 1931 και πιο απτά με τον απελευθερωτικό αγώνα του 1955-1959 οι Έλληνες της Κύπρου διεκδικούσαν αυτό που θεωρούσαν απόλυτο δικαίωμά τους, την ενσωμάτωσή τους στο ελληνικό κράτος. Αυτές ήταν οι εμφανείς μορφές του εθνικού κινήματος. Και πριν όμως από την αγγλική κυριαρχία, όπως και καθ' όλη τη διάρκειά της υπομονετικά σμιλευόταν το εθνικό κίνημα στα σχολεία ως καλλιέργεια των αξιών της ελληνικής πολιτιστικής παράδοσης, ιδιαίτερα της αξίας της ελευθερίας. Δεν είναι επομένως τυχαίο το γεγονός ότι η αποικιοκρατία προσπάθησε με διάφορα μέτρα να πλήξει την κυπριακή παιδεία, ιδιαίτερα την περίοδο 1920-1940.⁴⁷⁰

Συγκεκριμένα δείγματα της σχέσης αυτής στο χώρο της παιδείας ήταν η χρησιμοποίηση του αναλυτικού και ωρολόγιου προγράμματος και διδακτικών βιβλίων του ελληνικού σχολείου, οι σπουδές Κυπρίων σε ελληνικά πανεπιστήμια, αλλά και η εισαγωγή εκπαιδευτικών, που κυρίως ενδιαφέρει τη διατριβή, εισαγωγή η οποία επιβαλλόταν από την έλλειψη ντόπιου δυναμικού, αλλά και από εθνικούς λόγους, όπως έχει ήδη εξηγηθεί. Για να μην υπάρξει παρανόηση πρέπει να υπογραμμιστεί ότι, παράλληλα με τους εκτός Κύπρου

⁴⁶⁸ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΓ', 442-445.

⁴⁶⁹ Βλ. Ζαννέτος 1930, 71.

⁴⁷⁰ Βλ. Παπαδόπουλλος 1985, 19-22.

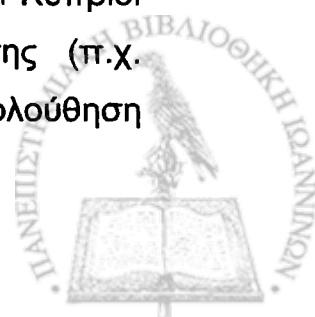

Έλληνες εκπαιδευτικούς, υπηρέτησαν ευόρκως και Κύπριοι εκπαιδευτικοί, πολύ λίγοι στην αρχή, περισσότεροι όσο περνούσαν τα χρόνια.

Η χρησιμοποίηση εκπαιδευτικών από τον εκτός Κύπρου ελληνισμό παρουσιάστηκε σε μια εποχή σημαντική για τη διαμόρφωση της κυπριακής κοινωνίας, όταν διαδραματιζόταν η μετάβαση από την τουρκοκρατία στην πιο φιλελεύθερη αγγλική διοίκηση. Η επίδρασή τους, που δεν περιοριζόταν μόνο στον καθαρά εκπαιδευτικό τομέα και μόνο στους μαθητές, όπου το έδαφος ήταν πιο πρόσφορο λόγω ηλικίας και λόγω της πυκνότητας και της διάρκειας της επαφής, αλλά εξακτινωνόταν και στην ευρύτερη κοινωνία με την όλη κοινωνική δράση (π.χ. έκδοση εφημερίδων και περιοδικών, συμμετοχή σε σωματεία, ομιλίες και δημοσιεύματα), γινόταν μέσα σ' αυτή την περιρρέουσα ατμόσφαιρα ακόμη πιο ουσιαστική.

Αν ληφθεί υπόψη ότι η επιλογή των εκπαιδευτικών αυτών γινόταν κατά κανόνα με περισσή φροντίδα από αρμόδια πρόσωπα και σώματα, ώστε να εξασφαλίζεται η έξωθεν καλή μαρτυρία ότι ήταν σε θέση να ασκήσουν με επάρκεια τόσο το καθαρά διδακτικό και παιδαγωγικό τους έργο όσο και την εθνική και πολιτιστική αποστολή τους, τότε μπορεί να γίνει κατανοητό γιατί μερικοί από τους εκπαιδευτικούς αυτούς άφησαν έντονη τη σφραγίδα τους στην Κύπρο, όπου παρήγαγαν έργο ζηλευτό με το άνοιγμα καινούριων δρόμων στην εκπαίδευση, στη δημοσιογραφία και στην έρευνα. Μετέπειτα καθηγητές πανεπιστημίου, σοφοί ερευνητές, λογοτέχνες και άλλοι συγγραφείς έδωσαν από νωρίς στην Κύπρο δείγματα της δημιουργικότητάς τους, τα οποία προοιωνίζονταν το λαμπρό τους μέλλον.

Το ότι εκπαιδευτικοί, αλλά και άλλοι που υπηρέτησαν στην Κύπρο, αισθάνονταν την υπηρεσία τους όχι ως απλή απασχόληση, αλλά ως αποστολή, συμπεραίνεται και από το γεγονός ότι συνέχισαν και μετά την αποχώρησή τους τη σχέση τους με το νησί υπό ποικίλες μορφές: ως έμπρακτο ενδιαφέρον για τα της Κύπρου, ως έκδοση περί Κύπρου βιβλίων, ως συμμετοχή σε επιτροπές στην Κύπρο (π.χ. κριτικές για διαγωνισμούς), ως δημοσιεύματα στα κυπριακά περιοδικά για θέματα κυπριακά ή και άλλα. Αλλά και το γεγονός ότι οι Κύπριοι επισφράγιζαν αυτή τη σχέση με διάφορες εκδηλώσεις εκτίμησης (π.χ. αφιερώματα, μνημόσυνα, δημοσιεύματα, μνημεία) και με την παρακολούθηση

της σταδιοδρομίας και της δράσης τους σε άλλους χώρους πέρα από την Κύπρο αποδεικνύει την ευγνωμοσύνη που αισθάνονταν για την προσφορά. Παραδείγματα υπάρχουν πολλά. Αναφέρουμε μόνο μερικά χαρακτηριστικά, όπως του Άμαντου, του Καταλάνου, του Συκουτρή από την Εκπαίδευση, του Μεταξάκη από την Εκκλησία και του Ζαννέτου από την Κοινωνική δράση.

Πρωτεργάτες, εκτός από την εκπαίδευση, υπήρξαν και σε άλλους τομείς της κυπριακής ζωής Έλληνες εκτός Κύπρου, γιατί είχαν τη γνώση και την εμπειρία, που δεν μπορούσαν να έχουν οι Κύπριοι, οι οποίοι από τον τουρκικό ζυγό περιήλθαν υπό την αγγλική διοίκηση, την ίδια ώρα που ορισμένα μέρη της Ελλάδας είχαν μισό αιώνα ελεύθερου βίου, κάποια άλλα λιγότερα χρόνια και κάποια άλλα που βρίσκονταν τότε υπόδουλα άρχισαν σταδιακά να ενσωματώνονται στον εθνικό κορμό. Ήταν φυσικό, λοιπόν, κάτω από αυτές τις συνθήκες, πολιτικές και άλλες, να παρατηρηθεί κάποια καθυστέρηση στην πολιτιστική ανάπτυξη του τόπου.

Έλληνες από το μείζονα ελληνισμό στελέχωσαν ως πρώτοι διευθυντές το Τμήμα Γεωργίας (ο Παναγιώτης Γεννάδιος), το Ιεροδιδασκαλείο Λάρνακας (ο Αρσένιος Δηλιγιάννης), την Ιερατική Σχολή «Απόστολος Βαρνάβας» στη Λευκωσία (ο αρχιμανδρίτης Διονύσιος Χαραλάμπους), αλλά και καλλιτεχνικούς οργανισμούς, ιδιαίτερα θέατρα. Ο Ιωάννης Σωροκιάδης ίδρυσε σχολή χορού στην Αμμόχωστο (1914), ο Άγγελος Βάζας υπήρξε ένας από τους πρωτεργάτες και δημιουργούς του κυπριακού θεάτρου, ο Αδαμάντιος Λεμός εργάστηκε ως καλλιτεχνικός διευθυντής του πρώτου επαγγελματικού θεάτρου «Προμηθέας», ο Κωστής Μιχαηλίδης ανέλαβε την καλλιτεχνική διεύθυνση του θεάτρου «Νέο Λυρικό», ο Γιώργος Αρβανιτάκης ίδρυσε Δραματική Σχολή στη Μουσική του Ακαδημία, ο Θάνος Σακέτας υπήρξε διευθυντής της Σχολής αυτής και διευθυντής του Θεάτρου Τέχνης και ο Νίκος Χατζίσκος πρώτος διευθυντής του ΘΟΚ με διάδοχο τον Σωκράτη Καραντινό. Σκαπανείς της Κυπριολογίας υπήρξαν ο Αθανάσιος Α. Σακελλάριος με το έργο του *Τα Κυπριακά*, σε δύο τόμους, και ο Ιωάννης Συκουτρής με τις μελέτες του στα *Κυπριακά Χρονικά* και με το φυλλάδιο «Οδηγία προς συλλογήν γλωσσικού και λαογραφικού υλικού χάριν του Κυπριακού γλωσσικού και λαογραφικού αρχείου», του οποίου ήταν ο συντάκτης. Ο Άμαντος υπήρξε ο πρώτος πρόεδρος του Παγκύπριου

Διδασκαλικού Συνδέσμου, που ήταν η πρώτη συνδικαλιστική οργάνωση των δασκάλων. Ανάμεσα στους παράγοντες που συνέβαλαν στο να διαδοθεί στην Κύπρο ο δημοτικισμός από τους βαλκανικούς πολέμους κατατάσσονται σε πολύ ψηλή θέση καθηγητές από την Ελλάδα.⁴⁷¹ Η πρώτη γυναίκα που μίλησε ενώπιον ακροατηρίου δημόσια, σε χώρο άλλο από σχολείο και με θέμα όχι σχολική λογοδοσία ήταν το 1909 η Ευγενία Ζωγράφου. Ο Γεώργιος Σωτηρίου ήταν ο πρώτος που έκαμε να προσεχτούν τα βυζαντινά μνημεία της Κύπρου. Από τους πρωτεργάτες της εκδρομικής κίνησης ήταν ο Γεώργιος Γκαράνης και ο Κώστας Τσέλλος. Στην Εταιρεία μεταλλείου του Μπισερού οι τρεις πρώτοι διευθυντές ήταν Έλληνες εκτός Κύπρου: ο Ευθύμιος Κανέλλος, ο Α. Τσάκωνας και ο Κωνσταντίνος Π. Μαγγλής.

Με την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας ήταν φυσικό να ανακύψουν νέες ανάγκες από τη λειτουργία του κράτους. Αναφέρω δυο παραδείγματα ενδεικτικά. Ως νέο κράτος έπρεπε να έχει τα γραμματόσημά του. Χρησιμοποιήθηκαν, λοιπόν, οι υπηρεσίες του χαράκτη Τάσσου, ο οποίος από το 1961 ως το θάνατό του σχεδίαζε και επόπτευε την έκδοση των κυπριακών γραμματοσήμων. Επίσης, αποφασίστηκε να εκπροσωπηθεί η Κύπρος σε διεθνείς καλλιτεχνικές διοργανώσεις. Ο Τώνης Σπητέρης, ως σύμβουλος του υπουργείου Παιδείας, έκαμε (1968) την επιλογή των Κυπρίων καλλιτεχνών που έλαβαν μέρος στην 34η Μπιεννάλε Βενετίας.

Με τις νέες συνθήκες οι ανάγκες για τη χρησιμοποίηση ειδικών από τον έξω ελληνισμό δεν απαιτούσαν την παραμονή τους στην Κύπρο για μεγάλα χρονικά διαστήματα, επειδή στόχος ήταν η δημιουργία υποδομής στον τόπο με την εκπαίδευση εντόπιου δυναμικού. Έτσι, ο ρόλος τους περιορίστηκε βασικά στο ρόλο συμβούλων που παρέμεναν για κάποιο χρονικό διάστημα στο νησί, ιδιαίτερα τα πρώτα χρόνια της ανεξαρτησίας, για να προσφέρουν τις γνώσεις και εμπειρίες τους σε θέματα της ειδικότητάς τους, π.χ. για την καλλιέργεια και επεξεργασία του καπνού, για την αγροτική οικονομία και τις δυνατότητες αναπτύξεώς της, για θέματα μεταγγίσεων, κατατάξεως ποιοτήτων και συγκεντρώσεως του ελαιολάδου από τους παραγωγούς. Προς το τέλος της υπό

⁴⁷¹ Βλ. Λέφκης 1984, 45-47, όπου αναφέρονται οι Νίκος Σαρρής, Ορέστης Χρηστίδης, Ι. Ιορδανίδης στη Λάρνακα, Δημ. Νικητάκης, Γ. Κωνστανταράκης και Β. Τατάκης στη Λεμεσό.

εξέταση περιόδου οι μετακλήσεις ειδικών γίνονταν από επαγγελματικά, κυρίως, σώματα (π.χ. το Τεχνικό Επιμελητήριο) για παροχή συμβουλών γύρω από εξειδικευμένα θέματα και υποβολή εισηγήσεων, σε συνεργασία με ντόπιους επιστήμονες, προς επίλυση τεχνικών κυρίως προβλημάτων, όπως ήταν τα προβλήματα που προέκυψαν στο μεταλλείο Αμιάντου, το διαχειριστικό σχέδιο της περιοχής του Ακάμα, η κατάσταση του Ανώτερου Τεχνολογικού Ινστιτούτου και άλλα. Η ενίσχυση κριτικών επιτροπών (π.χ. των Κρατικών Βραβείων του υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού) με μέλη πανεπιστημιακούς από την Ελλάδα εθεωρείτο ότι προσέδιδε κύρος και μεγαλύτερη αντικειμενικότητα στις επιτροπές, αφού οι Ελλαδίτες καθηγητές πέρα από τη γνώση του αντικειμένου είχαν τουλάχιστο τα πρώτα χρόνια της συμμετοχής τους και το τεκμήριο της αμεροληψίας, επειδή δεν είχαν διασυνδέσεις τέτοιες στην Κύπρο που να δημιουργούσαν την υποψία ότι θα επηρεαζόταν η ευθυκρισία τους.

Στην ενίσχυση της πολιτιστικής δραστηριότητας στο νησί συνέβαλε και το γεγονός ότι Έλληνες της Κύπρου συνήψαν γάμο με άλλους Έλληνες και μερικά από αυτά τα ζευγάρια, κυρίως εκπαιδευτικοί και άνθρωποι του θεάτρου, εγκαταστάθηκαν στην Κύπρο. Ιδιαίτερα εμφανής υπήρξε η επίδραση αυτή στο θέατρο, λόγω του συγκριτικά μεγάλου αριθμού των ηθοποιών που με αυτό τον τρόπο ενίσχυσαν το κυπριακό θέατρο.

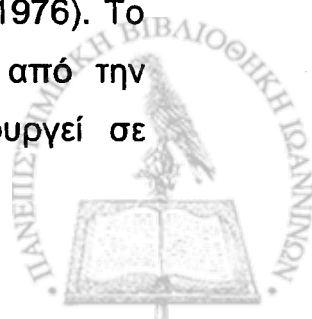
Παρακολουθώντας διαχρονικά την παρουσία στην Κύπρο των εκτός Κύπρου Ελλήνων διαπιστώνουμε, όπως ήταν, άλλωστε, αναμενόμενο, διακυμάνσεις στο βαθμό έντασης, καθώς και στη συχνότητα και την πυκνότητα των διαφόρων μορφών της παρουσίας, που οφείλονταν σε πολιτικές και άλλες συγκυρίες, αλλά πιθανό και σε άλλες αιτίες που δεν μπορούν εύκολα να προσδιοριστούν. Αν πάρουμε ως παράδειγμα τις επισκέψεις Ελλήνων στην Κύπρο, διαπιστώνουμε ότι αυτές πραγματοποιούνταν σε μικρούς αριθμούς και αραιά στα πριν από την ανεξαρτησία χρόνια, σε μεγαλύτερους αριθμούς και συχνότερα όσο περνούσαν τα χρόνια, γιατί εκτός από τις αντικειμενικές δυσκολίες στη διακίνηση που δεν υπήρχαν, βέβαια, μόνο στο δικό μας χώρο, ίσχυαν ως την ανεξαρτησία της Κύπρου και οι περιορισμοί της ξένης κυρίαρχης δύναμης, ιδιαίτερα σε περιόδους πολιτικής αναταραχής (μετά την εξέγερση του 1931 και κατά τη διάρκεια του αγώνα της ΕΟΚΑ). Μετά την ανεξαρτησία άρχισε να αυξάνεται ο

αριθμός των Ελλήνων επισκεπτών, επειδή η οικονομική και πολιτιστική πρόοδος του νησιού και η διεύρυνση των σχέσεων μεταξύ των δύο κρατών (Ελλάδας και Κύπρου) σε διάφορους τομείς διευκόλυναν κι ενίσχυαν την επικοινωνία. Την περίοδο της δικτατορίας στην Ελλάδα και για κάποιο διάστημα μετά το πραξικόπημα και την τουρκική εισβολή υπήρξε κάμψη, ενώ από το 1976 άρχισε να παρατηρείται ανάκαμψη και παραπέρα αύξηση.

Η ένταση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, λόγω του κυπριακού, επηρέασε και τον τρόπο με τον οποίο παρουσιαζόταν προς τα έξω η στάση του πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως έναντι της κυπριακής Εκκλησίας. Οι εκάστοτε αρχιεπίσκοποι Κύπρου απέστειλαν στον πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως εόρτια γράμματα για το Πάσχα και τα Χριστούγεννα και οι πατριάρχες ανταποκρίνονταν επίσημα ως τον καιρό που παρουσιάστηκε πρόβλημα στο κυπριακό με την ανάμιξη της Τουρκίας.

Όσον αφορά τις πολιτιστικές σχέσεις παρατηρήθηκε γύρω στο 1947-1948 μια άνοδος που πιθανό να οφειλόταν στην ίδρυση και δραστηριοποίηση του ΕΠΟΚ, ο οποίος κινητοποίησε μέλη του εκπαιδευτικούς από την Ελλάδα, πρόβαλε θέματα ελληνικά και πραγματοποίησε εκδηλώσεις με Ελλαδίτες, έχοντας τη συμπαράσταση του ελληνικού προξενείου. Αύξηση εμφανίστηκε και μεταξύ 1951 και 1954, που συνδεόταν ίσως με την αισιοδοξία και την εθνική έξαρση μετά το δημοψήφισμα του 1950, και κυρίως από το 1960 ως το πραξικόπημα και την εισβολή, περίοδο κατά την οποία εντάθηκαν οι προσπάθειες για την ενίσχυση των σχέσεων Κύπρου-Ελλάδας και παρατηρήθηκε οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Οι σχέσεις μετά από μια σημαντική κάμψη μεταξύ 1974 και 1976 αναζωογονήθηκαν και αναπτύχθηκαν αλματωδώς από το 1977 και εξής. Ενώ στις άλλες καλλιτεχνικές, για παράδειγμα, δραστηριότητες (διαλέξεις, εκθέσεις, συναυλίες) είχαμε ουσιαστικά σιγή από την εισβολή ως το 1977, στο θέατρο παρουσιάστηκε κάποια κίνηση με την Πνευματική και Καλλιτεχνική Εταιρεία «Δεσμοί», που με την Ασπασία Παπαθανασίου έπαιξε την «Ηλέκτρα» του Σοφοκλή στη Λευκωσία, Λεμεσό και σε προσφυγικούς καταυλισμούς (1975), το ΚΘΒΕ, το θίασο Καρέζη-Καζάκου και το θίασο Κατράκη (1976). Το θέατρο λειτούργησε ως βάλαμο παρηγορίας στους πονεμένους από την προδοσία και την κατοχή, λόγω της δυνατότητάς του να λειτουργεί σε

πλατύτερα στρώματα του λαού και του πλεονεκτήματός του να παρέχει μian άμεση διδαχή μέσω της παράστασης.⁴⁷²

Η Κύπρος ένωθε πως ανήκε στην ίδια πολιτιστική ενότητα με τον υπόλοιπο ελληνισμό και ολόκληρος ο ελληνισμός θεωρούσε την Κύπρο μέρος του όλου, συμπέρασμα το οποίο εξάγεται αβίαστα μέσα από μια σειρά εκδηλώσεις και γεγονότα που φανερώνουν ότι η Κύπρος παρακολουθούσε τα συμβαίνοντα στον άλλο ελληνισμό, ενημερωνόταν για τα προβλήματα που τον απασχολούσαν, πανηγύριζε στις εθνικές επιτυχίες και συμπαραστεκόταν με προθυμία και έμπρακτα στα δεινά του έθνους. Το ίδιο συνέβαινε και με το ελληνικό κράτος και τον υπόλοιπο ελληνισμό γενικά. Νιαζόταν για την Κύπρο, απευθυνόταν σ' αυτή στις δύσκολες ώρες και την ήθελε συμμετοχο σε χαρές και λύπες. Τα παραδείγματα είναι πολλά και προέρχονται από διάφορες φάσεις της ιστορίας και ποικίλες εκφάνσεις της ζωής, όπως τους αγώνες για την απελευθέρωση της Ιωνίας, τη μικρασιατική καταστροφή και το προσφυγικό, τον πόλεμο της Αλβανίας, την κατοχή, τον εμφύλιο, την τουρκική εισβολή στην Κύπρο, θεομηνίες, εορτασμούς για διάφορες εθνικές επιτυχίες, την ίδρυση οργανώσεων εθνικής εμβέλειας (π.χ. Ελληνικός Σύλλογος Κοινωνίας των Εθνών, Κεντρική Επιτροπή για την Εκατονταετηρίδα της Εθνικής Ανεξαρτησίας) και άλλα.

Μέσα από την ίδια οπτική γωνία μπορεί να αποτιμηθεί, κατά τη γνώμη μου, και το θέμα της ειδησεογραφικής κάλυψης των πολιτιστικών δρώμενων στον ευρύτερο ελληνισμό ως έκφραση, δηλαδή, της νοοτροπίας του ανήκειν στον ενιαίο πολιτιστικά ελληνικό χώρο. Η φροντίδα κάποιων περιοδικών να προσφέρουν ενημέρωση για πρόσωπα, θέματα και γεγονότα της πολιτιστικής κίνησης και δημιουργίας από το μείζονα ελληνισμό και κυρίως από την Αθήνα, που είναι το κέντρο της κίνησης αυτής την εποχή που εμφανίζονται οι στήλες αυτές στα περιοδικά, αντικατοπτρίζει την επιθυμία τους να καταστήσουν τους αναγνώστες τους κοινωνούς των προσπαθειών του ελληνισμού για πολιτιστική προκοπή, αλλά και να τους δώσουν το αίσθημα της εθνικής περηφάνιας για τα επιτεύγματα του ελληνισμού.

⁴⁷² Βλ. Δημαράς 1983, 168.

Όσον αφορά τα υπόλοιπα δημοσιεύματα των περιοδικών - μη περιλαμβανομένων των αναδημοσιεύσεων - μπορούν να γίνουν διάφορες παρατηρήσεις: για τους τρόπους με τους οποίους τα περιοδικά εξασφάλισαν τις συνεργασίες, τον αριθμό των λημμάτων και το συναφές θέμα των συνεργασιών από και για τους βιβλιογραφούμενους, το χρονικό εύρος των δημοσιευμάτων και τις αποκλειστικές συνεργασίες.

Όπως συμβαίνει με όλα τα περιοδικά, ένας αριθμός δημοσιευμάτων προήλθε από πρωτοβουλία ατόμων που έστειλαν συνεργασία η οποία και εγκρίθηκε, όπως φαίνεται σε ορισμένες περιπτώσεις και από τη στήλη της Αλληλογραφίας. Μερικά ήταν απόρροια εκδηλώσεων (π.χ. ανακοινώσεις σε συνέδρια, ομιλίες σε φιλολογικά μνημόσυνα). Άλλα δημοσιεύματα εξασφαλιζόνταν από συνεργάτες και φίλους των περιοδικών οι οποίοι σύστηναν τα περιοδικά σε ομότεχνούς τους ή ζητούσαν συνεργασία από επώνυμους (π.χ. ο Τάκης Φραγκούδης και ο Γλαύκος Αλιθέρης για τα *Κυπριακά Γράμματα*) ή έφερναν σε επαφή συγγραφείς του Κέντρου με την περιφέρεια και προωθούσαν νέους συγγραφείς. Αξιόλογη σ' αυτόν τον τομέα ήταν η συμβολή του Μάριου Βαϊάνου μέσω του Πρακτορείου του της Πνευματικής Συνεργασίας, ιδιαίτερα αμέσως μετά τον πόλεμο, με κείμενα στην *Πάφο*, στον *Αγωνιστή*, στο *Κυπριόπουλο* και αλλού. Άλλα προέρχονταν από άτομα τα οποία είχαν σε κάποιο στάδιο δημιουργήσει δεσμούς στην Κύπρο. Είναι σχεδόν βέβαιο ότι αν κάποιοι δεν είχαν υπηρετήσει στην Κύπρο και κατά συνέπεια αγαπήσει τον τόπο και τους ανθρώπους και δημιουργήσει δεσμούς με αυτόν, δεν θα υπήρχαν συνεργασίες τους στα κυπριακά περιοδικά. Τέτοια παραδείγματα μπορούν να αναφερθούν η Όλγα Βότση, που συνεργάστηκε την περίοδο 1954-1986, ο Ελευθέριος Πλατής μεταξύ 1954-1985, ο Απόστολος Ζορμπάς (1948-1996), ο Νίκος Τριανταφυλλόπουλος (1982-σήμερα) και ο Χριστόφορος Μηλιώνης (1961-1982). Τα αφιερώματα αποτέλεσαν μια σημαντική πηγή συγκέντρωσης συνεργασιών, αφού σε πολλές περιπτώσεις φρόντιζαν γι' αυτά και οι ίδιοι οι δημιουργοί, στους οποίους αναφέρονταν τα αφιερώματα, εισηγούμενοι συνεργάτες, προκαλώντας δημοσιεύματα ή και διοχετεύοντας στα περιοδικά συνεργασίες φίλων και εκτιμητών του έργου τους. Οι επικεφαλής ορισμένων περιοδικών, δημιουργοί με αξιόλογο έργο οι ίδιοι και γνωστοί στο Κέντρο, όπως

στα *Κυπριακά Γράμματα* οι Ιντιάνος, Προυσής και Κρανιδιώτης, στην Πάφο οι Περνάρης και Φιλίππου και αργότερα στην *Πνευματική Κύπρο* ο Χρυσάνθης, αποτελούσαν εγγύηση για το επίπεδο των περιοδικών τους και έτσι μπορούσαν να προσελκύσουν συνεργασίες από τον εκτός Κύπρου ελληνισμό. Μερικές συνεργασίες υπό μορφή συνέντευξης ή απάντησης σε έρευνα ή χαιρετισμού ήταν αποτέλεσμα πρόκλησης/πρόσκλησης των ίδιων των περιοδικών σε πρόσωπα με τα οποία είχαν κάποια σχέση ή των οποίων φιλοδοξούσαν να δημοσιεύσουν συνεργασία. Απόδειξη των σχέσεων Κυπρίων με πνευματικούς ανθρώπους του Κέντρου είναι και το γεγονός ότι ο Σικελιανός αντιπροσώπευσε τα *Κυπριακά Γράμματα* στο μνημόσυνο του Πάλλη στην Αθήνα και διάβασε χαιρετιστήριό τους μήνυμα. Επίσης, ήδη από το 1935 προγραμματίζονταν επισκέψεις στην Κύπρο των Τέλλου Άγρα, και Κλέωνα Παράσχου, του Γιάννη Σκαρίμπα το 1936 και 1937, το 1946 της Μυρτιώτισσας, της Αθηνάς Ταρσούλη, του Μανώλη Τριανταφυλλίδη και την ίδια χρονιά των Σικελιανού, Μυριβήλη και Τερζάκη ως ομάδας. Στην τελευταία μάλιστα περίπτωση είχε συγκροτηθεί 20μελής οργανωτική επιτροπή υπό την προεδρία του τοποτηρητή Λεοντίου. Παρόλο που οι επισκέψεις δεν πραγματοποιήθηκαν τελικά, εν τούτοις μαρτυρούν τις σχέσεις αυτές. Όσον αφορά τη στάση των περιοδικών έναντι της φιλοξενίας κειμένων μη Κυπρίων χαρακτηριστική ήταν η περίπτωση των *Κυπριακών Γραμμάτων*, τα οποία ξεκίνησαν με τη φιλοδοξία να συγκεντρώσουν και προβάλουν τις ντόπιες δυνάμεις και στα πρώτα 24 τεύχη οι μόνοι Ελλαδίτες που φιλοξένησαν ήταν εκείνοι που είχαν ασχοληθεί με θέματα σχετικά με την Κύπρο. Στην αλληλογραφία πληροφόρησαν (1935) επίδοξους συνεργάτες πως τα ελληνικά λογοτεχνικά κομμάτια που είχαν δημοσιεύσει ανήκαν σε Κύπριους συγγραφείς, γιατί αυτή ήταν η πολιτική τους.

Εξετάζοντας τον αριθμό⁴⁷³ και ταυτόχρονα το χρονικό εύρος των λημμάτων διαπιστώνουμε ότι ο Παλαμάς έχει τα περισσότερα, συνολικά 328, που αρχίζουν το 1914 και φτάνουν ως την τελευταία χρονιά που καλύπτει η έρευνα, με δεύτερο τον Σεφέρη (185), του οποίου τα λήμματα ξεκινούν από νωρίς (1936,

⁴⁷³ Ο αριθμός στην πραγματικότητα είναι σε ορισμένες περιπτώσεις πολύ μεγαλύτερος από αυτόν που εμφανίζεται, διότι κάποιες αναφορές (π.χ. ειδησεογραφικού περιεχομένου) ομαδοποιήθηκαν και φέρονται με ένα αύξοντα αριθμό και την ένδειξη Χρονικά, Λογοτεχνικά και Καλλιτεχνικά Νέα και άλλη παρόμοια.

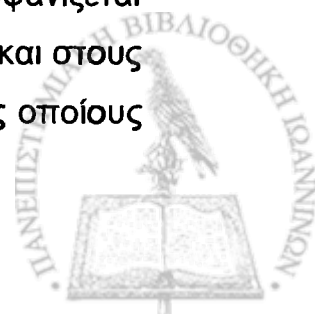

κριτική του Ιντιάνου για το *Μυθιστόρημα*) και φτάνουν πάλι ως το 1992. Με πάνω από εκατό λήμματα παρουσιάζονται ο Ψαθάς (149), ο Μεταξάκης (143), ο Τσικνόπουλλος (141), η Χρυσάνθη Ζιτσαία (140), ο Θωμάς Μάρας (123), ο Πέτρος Χάρης (120), ο Καζαντζάκης (115), ο Σολωμός (108). Ακολουθούν με λήμματα από 50 ίσαμε 100 οι Αθηνά Ταρσούλη (98), Καραντώνης (94), Φιλάρετος Βιτάλης (93), Μυριβήλης (89), Συκουτρής (88), Καβάφης (84), Θέμος Ποταμιάνος (81), Παπαδιαμάντης (79), Χρυσόστομος Παπαδόπουλος και Μενέλαος Αλεξανδράκης (78), Π. Πρεβελάκης και Μαίρη Ροδίου-Σταύρου (77), Π. Μπίστης και Μ. Μ. Παπαιϊωάννου (75), Κάλβος, Βρεττάκος και Μαρία Λουκοπούλου-Παττίχη (74), Δροσίνης και Δέλφης (73), Λαγάκος (72), Σικελιανός (71), Δαλμάτη και Γερμανός Πολυζωΐδης (70), Ρίτσος (67), Κωνσταντίνος Καραμανλής, Βενέζης και Γεώργιος Παυλίδης (62), Ελύτης και Κ. Τσάτσος (60), Καταλάνος, Δούντας και Χρήστος Ζαχαράκης (59), Αρσένιος Δηλιγιάννης (58), Βάρναλης, Σ. Μενάρδος Σπυριδών Σπυριδάκης, Ματσάκις, Σπύρος Μελάς και Δέσποινα Μπεμπεδέλη (56), Πολέμης και Ι. Μακούλης (55), Αντώνης Συμιγδαλάς (52), Καλομοίρης (51), Κόντογλου και Ελένη Λεοντιάδου-Κύρρη (50).

Από αυτούς οι συντριπτικά πιο πολλοί (περίπου οι μισοί) ανήκουν στον τομέα Λογοτεχνία. Ένδειξη της σημασίας που αποδόθηκε στα πρόσωπα αυτά αποτελούν και οι αφιερώσεις κειμένων, συνήθως ποιημάτων. Οι Βρεττάκος, Δέλφης, Ελύτης, Ζιτσαία, Μενάρδος, Παλαμάς, Σεφέρης, Σικελιανός, Σολωμός και Ταρσούλη, που περιλαμβάνονται στον πιο πάνω κατάλογο, συγκέντρωσαν την προτίμηση των περισσότερων αφιερωτών.

Σε προηγούμενο σημείο της μελέτης εξηγήθηκαν οι λόγοι της μεγάλης απήχησης κυρίως του Παλαμά και του Σεφέρη στην Κύπρο. Για τους υπόλοιπους που αναφέρονται εδώ είναι δυνατό να γίνουν οι παρακάτω παρατηρήσεις. Ο μεγάλος αριθμός λημμάτων του Ψαθά, του Θέμου Ποταμιάνου, του Πολέμη και του Δροσίνη οφείλεται βασικά σε αναδημσίευση κειμένων τους.

Ως ένα βαθμό τα αφιερώματα περιοδικών συντέλεσαν στο να εμφανίζεται σημαντικός αριθμός λημμάτων εκτός από τον Παλαμά και τον Σεφέρη και στους Χάρη, Καραντώνη, Πρεβελάκη, Βρεττάκο, Τσάτσο και Μενάρδο, στους οποίους

έκαμε αφιερώματα η *Πνευματική Κύπρος*, στον Καβάφη, στον οποίο αφιέρωσε τεύχος *Ο Κύκλος*, στον Παπαδιαμάντη και στον Ελύτη, με αφιερώματα από την *Ακτή*, στον Κάλβο, με αφιέρωμα από το *Σημείο*, στον Βάρναλη από τη *Νέα Εποχή* και στον Σικελιανό από τη *Φιλολογική Κύπρο*. Φυσικά, σ' όλες αυτές τις περιπτώσεις, αλλού σε μικρότερο και αλλού σε μεγαλύτερο βαθμό, πέρα από τα λήμματα των αφιερωμάτων υπάρχουν και άλλα με ειδήσεις και μελέτες γύρω από το έργο των προσώπων προς τιμήν των οποίων έγιναν τα αφιερώματα.

Όσον αφορά τους πρέσβεις Αλεξανδράκη, Λαγάκο, Ζαχαράκι και Δούντα τα περισσότερα λήμματα είναι ειδησεογραφικού περιεχομένου, με αναφορές σε εκδηλώσεις στις οποίες παρέστησαν κατά τη διάρκεια της υπηρεσίας τους.

Η Μαίρη Ροδίου-Σταύρου, η Μαρία Λουκοπούλου-Παττίχη και η Ελένη Λεοντιάδου-Κύρρη φιλόλογοι, σύζυγοι Κυπρίων, που έζησαν χρόνια πολλά στην Κύπρο (Σταύρου και Παττίχη) ή ως το θάνατο (Κύρρη) ανήκαν σε εκδοτικές ομάδες περιοδικών και και κατέθεσαν σ' αυτά αλλά και σε άλλα τη συνεισφορά τους κυρίως σε μελέτες και σημειώματα, κριτικά και άλλα.

Ο Μεταξάκης είχε το δικό του περιοδικό (*Εκκλησιαστικόν Κήρυκα*), το οποίο δημοσίευε άρθρα, εγκυκλίους και ομιλίες του και κάλυπτε ειδησεογραφικά τις ποικίλες δραστηριότητές του, τα πλείστα κείμενα του Συκουτρή περιλαμβάνονται στα *Κυπριακά Χρονικά*, στην εκδοτική ομάδα των οποίων ανήκε, ο Μπίστης δημοσίευε στον *Αγωνιστή* του, όπως και ο Καταλάνος στο δικό του *Ζήνωνα*, ο Αρσένιος Δηλιγιάννης και ο Μασάκης στον *Εκκλησιαστικόν Κήρυκα*, που ανήκε στη μητρόπολη Κιτίου, όπως και το Ιεροδιδασκαλείο Λάρνακας, στο οποίο υπηρέτησαν, ο Σπυρίδων Σπυριδάκης στον *Απόστολο Βαρνάβα* της Εκκλησίας Κύπρου, του οποίου για ένα διάστημα ήταν διευθυντής, ο Γεώργιος Παυλίδης στον *Απόστολο Βαρνάβα*, αλλά και στους *Φωτεινούς Ορίζοντες*, τους οποίους ίδρυσε και στήριξε, και ο Μακούλης στο δικό του *Απόστολο Βαρνάβα*. Σ' όλες αυτές τις περιπτώσεις το χρονικό εύρος του όγκου των λημμάτων τους συμπίπτει με την περίοδο που είχαν σχέση με τα εν λόγω περιοδικά, η οποία στις περισσότερες περιπτώσεις ταυτιζόταν με την περίοδο παραμονής τους στην Κύπρο.

Στην περίπτωση των εκκλησιαστικών Φιλάρητου Βιτάλη, Χρυσόστομου Παπαδόπουλου και Γερμανού Πολυζωΐδη παρουσιάζονται τα ακόλουθα στοιχεία

όσον αφορά τα λήμματα. Στον Βιτάλη παρατηρείται συνδυασμός μελετών του και αναφορών σε βιβλία του, στον Πολυζωΐδη πρόκειται κυρίως για άρθρα του γύρω από θρησκευτικά και κοινωνικά θέματα και στον Χρυσόστομο υπάρχουν ευχές που ανταλλάγηκαν με τον αρχιεπίσκοπο Κύπρου, ειδήσεις, μελέτες του και αναφορά για βιβλία του.

Ο Μάρας, ο Παπαϊωάννου και ο Συμιγδαλάς μπορούν να συνεξεταστούν, γιατί ήταν τακτικοί συνεργάτες περιοδικών. Οι πρώτοι δυο της *Νέας Εποχής* και ο τρίτος της *Μορφώσεως*. Και οι τρεις, με τον Μάρα στο μεγαλύτερο βαθμό και τον Παπαϊωάννου στον μικρότερο, ασχολήθηκαν με την παρουσίαση βιβλίου, ο Παπαϊωάννου έγραψε κυρίως μελέτες και σημειώματα, ο Μάρας έδωσε και διηγήματα, ποιήματα, σημειώματα και λογοτεχνικά και καλλιτεχνικά νέα, ενώ ο Συμιγδαλάς ποιήματα και άρθρα-σημειώματα. Μαζί μπορούν να καταταχθούν ο Δέλφης και η Δαλμάτη, με κοινό γνώρισμα το ότι υπήρξαν από τους συνεπέστερους συνεργάτες περιοδικών.

Ιδιάζουσες μπορεί να θεωρηθούν από μια άποψη οι περιπτώσεις Τσικνόπουλλου, Μπεμπεδέλη και Καραμανλή. Ο Τσικνόπουλλος παρέμεινε ως το θάνατό του στην Κύπρο και δημοσίευσε συστηματικά από το 1946 ως το θάνατό του (1972) μελέτες και άρθρα-σημειώματα κυρίως στα περιοδικά *Απόστολος Βαρνάβας* και *Κυπριακαί Σπουδαί*, της Μπεμπεδέλη τα λήμματα βασικά αναφέρονται σε θεατρικά έργα στα οποία έπαιξε κατά τη διάρκεια της μακρόχρονης θητείας της στο θέατρο και του Καραμανλή τα λήμματα είναι κυρίως ειδησεογραφικού περιεχομένου (ανταλλαγή ευχών, συναντήσεις με τον αρχιεπίσκοπο, φωτογραφίες) και μικρός αριθμός αναδημοσιευμένων κειμένων του.

Ο μεγάλος αριθμός λημμάτων για τη Ζιτσαία, την Ταρσούλη, τον Μυριβήλη, τον Βενέζη και τον Καλομοίρη εξηγείται από τις ιδιαίτερες σχέσεις που αναπτύχθηκαν μεταξύ των δημιουργών αυτών και της Κύπρου. Η Ζιτσαία, εκτός από τους δεσμούς συγγένειας με την Κύπρο, ανέπτυξε και πολλές φιλίες με ανθρώπους του τόπου, τον οποίο επισκεπτόταν τακτικά. Δημοσίευσε πολλά ποιήματα, αλλά και διηγήματα, σημειώματα, μελετήματα και βιβλιοκριτική και δημοσιεύτηκε αναφορά/κριτική για 17 βιβλία της. Η Ταρσούλη επίσης ανέπτυξε ιδιαίτερες σχέσεις με το νησί, λόγω και του βιβλίου της *Κύπρος*. Οι συνεργασίες

της περιλαμβάνουν ποιήματα, διηγήματα, μελέτες, σχέδια και άλλα, και δημοσιεύτηκαν μελέτες γι' αυτή και κριτική για βιβλία της. Ο Μυριβήλης επισκέφτηκε πολλές φορές την Κύπρο και παρακολουθούσε την πνευματική ζωή της. Δείγματα του ενδιαφέροντός του αποτελούν το ότι ως διευθυντής του Ραδιοφωνικού Σταθμού Αθηνών διάβασε (1946) την ομιλία του φιλόλογου στο Παγκύπριο Γυμνάσιο Θεόκλητου Σοφοκλέους «Οι πνευματικοί μας δεσμοί» και τη σχολίασε πολύ επαινετικά, απευθύνοντάς την στους λογοτέχνες της Ελλάδας, και στο «λογοτεχνικό τέταρτο» του Ραδιοφωνικού Σταθμού Αθηνών διάβασε (1948) επιστολή του Προυσή προς τον Τάκη Φραγκούδη για τον ελληνισμό της Αμερικής που σιγά σιγά χανόταν κι έπλεξε το εγκώμιο του Προυσή και των *Κυπριακών Γραμμάτων* κι επαίνεσε τους συνεχιστές του έργου του στην Κύπρο. Το 1952 παρέμεινε για ένα μήνα στην Κύπρο κι έδωσε διαλέξεις σ' όλες τις πόλεις. Τα λήμματά του αποτελούνται από πλήθος ειδήσεων για δραστηριότητές του, κάποιες συνεργασίες, συνεντεύξεις και αναδημοσιεύσεις διηγημάτων του. Ο Βενέζης επισκέφτηκε την Κύπρο με διάφορες ευκαιρίες κι έγραψε γι' αυτή. Τα λήμματά του περιλαμβάνουν ειδήσεις, διάφορες συνεργασίες του, αναδημοσιεύσεις κειμένων του και μελέτες γι' αυτόν και κριτική για βιβλία του, του δε Καλομοίρη, ο οποίος επισκεπτόταν τακτικά την Κύπρο ως εξεταστής του Εθνικού Ωδείου και ανέπτυξε σχέσεις με εκπροσώπους του πνευματικού και καλλιτεχνικού κόσμου του νησιού, ειδήσεις, κάποιες μελέτες του και σημειώματα και μελέτες για τον ίδιο.

Δεν νομίζω να χρειάζεται ειδική ερμηνεία της απήχησης των υπόλοιπων, δηλαδή των Καζαντζάκη, Σολωμού, Ρίτσου, Μελά και Κόντογλου και συνεπώς του μεγάλου αριθμού λημμάτων, με τα οποία εμφανίζονται. Όσον αφορά το είδος των λημμάτων έχουμε διάφορες ειδήσεις, μελέτες για το έργο τους, αναδημοσίευση κειμένων τους και για μερικούς (Καζαντζάκη, Ρίτσο, Μελά, Κόντογλου) κριτική βιβλίων τους, κριτική για έκδοση έργων τους (Σολωμό), κριτική για παρουσίαση θεατρικών τους έργων (Καζαντζάκη και Μελά), συνεργασίες (Καζαντζάκη, Ρίτσο, Μελά) και αφιερωμένα ποιήματα (Σολωμό).

Μια πτυχή που επίσης αντανακλά την απήχηση που είχαν οι διάφοροι βιβλιογραφούμενοι από τον τομέα της Λογοτεχνίας με μεγάλο αριθμό λημμάτων είναι το χρονικό εύρος στο οποίο απλώνονται οι αναφορές γι' αυτούς. Αν

εξαιρέσουμε τον Σολωμό και τον Κάλβο, των οποίων ο θάνατος προηγείται της αφητηρίας της παρούσας έρευνας, και τον Παπαδιαμάντη, ο οποίος πέθανε προτού εμφανιστούν στην Κύπρο λογοτεχνικά περιοδικά, επομένως οι υπάρχουσες γι' αυτούς αναφορές είναι κατ' ανάγκη μεταθανάτιες – εδώ το ενδιαφέρον έγκειται κυρίως στο μέχρι πότε φτάνουν οι αναφορές – στις υπόλοιπες περιπτώσεις είναι ενδιαφέρον να διαπιστωθεί για ποιους οι αναφορές υπερβαίνουν το έτος θανάτου τους.

Αυτό ισχύει για όλους εκτός από τους Δέλφη, Ποταμιάνο και Πρεβελάκη (έτος θανάτου 1988, 1973 και 1986, αντίστοιχα, ενώ η τελευταία αναφορά είναι για τον πρώτο και τρίτο το 1981 και για τον δεύτερο το 1972) και τους Ελύτη, Ζιτσαία και Χάρη, των οποίων το έτος θανάτου υπερβαίνει το τέρμα της έρευνας. Οι αναφορές του Βάρναλη εκτείνονται μεταξύ 1935 και 1992 (έτος θανάτου 1974), του Βενέζη από το 1940 ως το 1990 (έτος θανάτου 1973), του Βρεττάκου από το 1936 ως το 1992 (έτος θανάτου 1991), του Δροσίνη 1913-1982 (1951), του Καβάφη 1925-1992 (1933), του Καζαντζάκη 1925-1992, με κενό 1925-1937 (1957), του Καραντώνη 1935-1987 (1982), του Κόντογλου 1924-1990, με κενό 1924-1939 (1965), του Μάρα 1961-1992 (1992), του Μελά 1928-1990, με χάσμα 1979-1990 (1966), του Μυριβήλη 1934-1990, με χάσμα 1980-1990 (1969), του Παλαμά 1914 -1992 (1943), του Πολέμη 1910-1972 (1924), του Ρίτσου 1946-1992, με χάσμα 1946-1958 (1990), του Σεφέρη 1936-1992 (1971), του Σικελιανού 1931-1992 (1951), της Ταρσούλη 1928-1991, με κενό 1978-1990 (1975) και του Ψαθά 1939-1983 (1979).

Οι αντιθέσεις και διαφορές μεταξύ περιοδικών, που εκδίδονταν παράλληλα, επηρέασαν και την επιλογή των συνεργατών, Κυπρίων και άλλων Ελλήνων, οι οποίοι κατά αποκλειστικότητα δημοσίευσαν στα συγκεκριμένα περιοδικά κείμενα με κάποια συστηματικότητα. Τέτοιες αντιθέσεις υπήρχαν μεταξύ *Κυπριακών Γραμμάτων και Πάφου*, *Πνευματικής Κύπρου* και *Κυπριακών Χρονικών και Επιθεώρησης Λόγου και Τέχνης* και *Νέας Εποχής*. Στην περίπτωση του αριστερού περιοδικού *Νέα Εποχή*, η επιλογή γινόταν με κριτήρια βασικά ιδεολογικά. Τούτο φιλοξένησε κατά αποκλειστικότητα όχι μόνο συνεργασίες ομοϊδεατών, αλλά και κείμενα γι' αυτούς (π.χ. κριτική βιβλίων τους). Αναφέρονται ενδεικτικά οι Μήτσος Αλεξανδρόπουλος, Βικτώρια Θεοδώρου,

Γιάννης Κορδάτος, Θωμάς Μάρας, Αντώνης Μάρταλης, Μ. Μ. Παπαϊωάννου, Χρήστος Σαμουηλίδης, Ζήσης Σκάρος.

Όλα όσα αναφέρθηκαν ως τώρα για τα δημοσιεύματα ερμηνεύουν τις προθέσεις, τις φιλοδοξίες και τις προσδοκίες των περιοδικών. Απομένει να εξηγηθεί η συμμετοχή από πλευράς των συνεργατών.

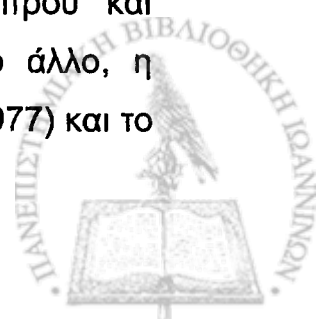
Μερικοί συγγραφείς συνεργάστηκαν με κυπριακά περιοδικά, γιατί ήθελαν να ενισχύσουν την προσπάθειά τους ή γιατί αναγνώριζαν το υψηλό τους επίπεδο. Επίσης, γιατί δεν είχαν σε καιρούς δύσκολους άλλους χώρους έκφρασης ή γιατί ήθελαν να δώσουν κάποιο κείμενο υπό μορφή δοκιμαστική και πειραματική ως πρώτη γραφή, προτού καταλήξουν στην οριστική του μορφή. Κατά τη διάρκεια του Β΄ παγκόσμιου πολέμου και κατά τη διάρκεια της δικτατορίας στην Ελλάδα δημοσιεύτηκαν κείμενα που δεν υπήρχε δυνατότητα να δημοσιευτούν στην Ελλάδα. Ο Μαλάνος στην Αλληλογραφία του με τον Σεφέρη τονίζει ότι πρέπει να ενισχυθεί το περιοδικό *Κυπριακά Γράμματα*, το οποίο, λόγω της γερμανικής κατοχής, ήταν το μόνο ελεύθερο ελληνικό περιοδικό. Χαρακτηριστική είναι κατά τη διάρκεια της δικτατορίας η περίπτωση Σεφέρη, ο οποίος αποπειράθηκε (1969) να δημοσιεύσει στην Κύπρο το ποίημά του «Οι γάτες τ' Αϊ Νικόλα», το οποίο όμως τελικά απέσυρε, λόγω διαφόρων παρεξηγήσεων. Τελικά δημοσίευσε (1970) στο περιοδικό *Κυπριακά Χρονικά* τις μελέτες «Γλώσσες στον Αρτεμίδωρο τον Δαλδιανό» και «Ξεστρατίσματα από τους Ομηρικούς Ύμνους» και τη μετάφραση του ποιήματος του Ευγένιου Μακκάρθου «Θα φύγω απ' το καράβι μου». Όσον αφορά την πειραματική και δοκιμαστική πρώτη γραφή, αναφέρουμε δυο παραδείγματα: του Σεφέρη και του Καραντώνη. Ο Σεφέρης δημοσίευσε στα *Κυπριακά Γράμματα* (1955) τμήμα από το ημερολόγιό του του 1946, το οποίο παρουσιάζει αρκετές διαφορές από την τελική του μορφή, όπως εκδόθηκε από τον Ίκαρο το 1977 με τίτλο *Μέρες Ε΄1 Γενάρη 1945-19 Απρίλη 1951*. Επίσης, ο Καραντώνης δημοσίευσε το ποίημα «Μέσα στο σπίτι-φυτό» στα *Κυπριακά Χρονικά* (1962), που διαφέρει από τη μεταγενέστερη επίσημη δημοσίευσή του.

Ένα άλλο θέμα το οποίο απορρέει από τη μελέτη των περιοδικών και για το οποίο νομίζω ότι μπορούν να διατυπωθούν κάποιες παρατηρήσεις είναι η ενασχόληση των άλλων Ελλήνων με την κυπριακή λογοτεχνία και η προβολή

της. Μερικά παραδείγματα τέτοιας ενασχόλησης δίνουν τα περιοδικά. Έτσι, το 1935 τα *Κυπριακά Γράμματα* ανακοίνωσαν την πρόθεση κριτικού της ελληνικής λογοτεχνίας να δημοσιεύσει στο περιοδικό *Ελληνικά Φύλλα* μελέτη για την Κυπριακή λογοτεχνία και διαβίβασαν την παράκληση του περιοδικού στους Κύπριους λογοτέχνες να στείλουν τα έργα τους για να βοηθήσουν στη συγγραφή της μελέτης. Το 1936 μίλησε στον Παρνασσό για τον Λιπέρτη ο Συκουτρής, το 1954 έγινε πάλι στον Παρνασσό εκδήλωση για τον Νίκο Νικολαΐδη, με ομιλητές την Αλίκη Νικολαΐδου και τον Φάνη Μιχαλόπουλο, το 1955 ο Χάρης μίλησε με θέμα «Σύγχρονη κυπριακή λογοτεχνία». Ελληνικά περιοδικά, όπως η *Ελληνική Δημιουργία* (1949 δυο φορές) και *Νέα Εστία* (Χριστούγεννα 1954) έκαναν αφιερώματα στην Κύπρο, όπου υπάρχουν και αναφορές στη λογοτεχνία της. Έλληνες λογοτέχνες και μελετητές άρχισαν να ασχολούνται με την κυπριακή λογοτεχνία, αρχικά με την παλαιότερη της Φραγκοκρατίας, τους διαλεκτικούς Βασίλη Μιχαηλίδη και Λιπέρτη, πιο ύστερα με λογοτέχνες της προανεξαρτησιακής περιόδου και σιγά σιγά και με νεότερους. Σημαντική ώθηση δόθηκε, όταν άρχισε να ενδιαφέρεται συστηματικά το πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης με τον Γιώργο Κεχαγιόγλου και αργότερα το πανεπιστήμιο Αθηνών με τον Φώτη Δημητρακόπουλο. Εδώ πιστεύω ότι πρέπει να ενταχθεί και η συζήτηση που άνοιξε στην Κύπρο, με συμμετοχή και Ελλαδιτών, για το αν η η λογοτεχνία της Κύπρου μπορεί να ονομάζεται κυπριακή λογοτεχνία ή αν πρέπει, για να φαίνεται η σύνδεσή της με την καθόλου ελληνική, να ονομάζεται ελληνική λογοτεχνία της Κύπρου. Τον πρώτο όρο χρησιμοποιούσε ο Κεχαγιόγλου, με τον οποίο συμφωνούσαν πολλοί, ενώ το δεύτερο υποστήριζε ο Δημητρακόπουλος και άλλοι.

Έχω την άποψη πως, όταν μετά το 1974 άρχισε να καταλαγιάζει η έντονη συναισθηματική φόρτιση και να παραμερίζονται οι εκδηλώσεις εκείνες που απέρρεαν από αισθήματα ενοχής των Ελλαδικών για τα διατρέξαντα τον Ιούλιο του 1974 στην Κύπρο, παρατηρήθηκε βάθεμα στις σχέσεις Κύπρου-Ελλάδας. Το μαρτυρούν οι πυκνές επισκέψεις προσωπικοτήτων με συγκεκριμένο σκοπό, η ανάπτυξη δικτύου επικοινωνίας ανάμεσα σε οργανισμούς Κύπρου και Ελλάδας, τα συνέδρια και σεμινάρια που διαδέχονταν το ένα το άλλο, η οικοδόμηση θεσμών, όπως το Ελληνικό Πολιτιστικό Κέντρο (από το 1977) και το

Ελεύθερο Ανοικτό Πανεπιστήμιο (από το 1983), με τους οποίους ενισχύθηκαν σημαντικά τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά οι διαλέξεις με ομιλητές από την Ελλάδα, και η ενίσχυση του Φεστιβάλ «Κύπρια» με τρόπο ουσιαστικό, με αποτέλεσμα να παρουσιάζονται στο πλαίσιο του σημαντικότερες εκθέσεις και αξιόλογες θεατρικές παραγωγές.

Ενώ, όπως έχει λεχθεί, τα πρώτα χρόνια της περιόδου που ερευνήθηκε το βάρος έπεφτε στις εκπαιδευτικές και εκκλησιαστικές σχέσεις, αργότερα η έμφαση μετατοπίστηκε σε άλλους τομείς, όπως την πολιτική και τις πολιτιστικές δραστηριότητες, προς το τέλος δε της περιόδου παρουσιάστηκε ικανοποιητική αντιπροσώπευση σε όλους σχεδόν τους τομείς των σχέσεων.

